

Van Rechtswege Verloren, Een Oud Zeer!

De Nederlandse nationaliteitswetgeving van 1892 tot heden

Kris von Habsburg

09 oktober 2026

Inhoud

Colofon	4
Voor de lezer	5
Deel I	6
Van poorterschap tot Nederlanderschap	6
1531–2003	6
1. Waarom deze geschiedenis ertoe doet	6
2. Vóór de nationaliteit: het recht van de stad	7
3. Het paspoort is een jonge uitvinding	9
4. Het woord “nationaliteit”	11
5. 1838: het Burgerlijk Wetboek en het geboorteland	11
6. 1848: de Grondwet verwijst naar de wetgever	12
7. 1849: de Vreemdelingenwet	12
8. 1850: de eerste nationaliteitswet en de vijfjarenklok	13
9. 1892: de breuk De eerste Nationaliteitswet en de 10-Jaren Klok versie 1	14
10. Het Rijk en zijn onderdanen, 1910–1975	22
11. Van emigratieland naar immigratieland, 1981–2003	34
12. Wat 1892 ons naliet	44
Deel II — Het heden: de wet van 1892 in 2026	47
1. Twee mensen, één wet	47
2. Wat de wet zegt	48
3. <i>De klok in zes gedaanten</i>	49
3a. Wat een optie is	52
3b. Zeventien deuren, en drie die ernaast staan	54
3c. De deur die tien jaar openstond	57
4. Niemand telt	58
5. Mevrouw Blok	60
5a. Wat men aan het loket te horen krijgt	62
6. Tjebbes, en wat Nederland ermee deed	66
7. De Toeslagenaffaire	69
8. Alleen Nederland en Oostenrijk	70
9. Wat de anderen deden	71
10. Cijfers die wel bestaan	76
11. Tien jaar wachten	82
12. Het beste pleidooi tegen — en het weerwoord	88
13. Wat er in 2026 overblijft	92
Deel III — Een wet uit deze eeuw: voorstel voor een Rijkswet Nederlandse Nationaliteit	93
1. Waarom een nieuwe wet, en niet een wijziging	93
2. De naam en de tijdlijn	93

3.	Drie routes, één doel.....	93
4.	Uitgangspunten	94
5.	De versoepelingen.....	95
6.	De verscherpingen	97
7.	Hoe het voorstel de uitvoeringslasten beheerst	97
8.	Overgangsrecht: wie het al is overkomen	99
9.	Wat sinds 2019 in de wet is veranderd, en wat het voorstel ermee doet.....	103
9a.	Het wetsvoorstel van 2026, en wat het met de oud-Nederlander doet.....	104
10.	De lijst van wijzigingen	105
11.	Wat de lezer hiermee kan doen.....	105
Bijlage A — Voorstel: Rijkswet Nederlandse Nationaliteit		106
Bijlage B — Weergave van de wijzigingen.....		123
Bijlage C — Geldende tekst: Rijkswet op het Nederlanderschap		143
Bijlage D — Bronnen en eindnoten.....		161

Colofon

Van Rechtswege Verloren, Een Oud Zeer!

De Nederlandse nationaliteitswetgeving van 1892 tot heden

Geschreven door

Kris von Habsburg

Specialist Dutch Nationality Lawyer (jurist)

Habsburg & Kuijk Legal Services

www.Habsburg-Legal-Services.com

Uitgegeven op 09 oktober 2026

Online te vinden via link: [van-rechtswege-verloren](#)

© 2026 Kris von Habsburg. Alle rechten voorbehouden.

Bronnen en eindnoten zijn opgenomen in Bijlage D. De historische beelden en illustraties worden achterin verantwoord. De hedendaagse illustraties zijn vanwege de privacy van derden veelal met AI gemaakt; zij verbeelden situaties en zijn geen documentaire foto's van personen.

Voor de lezer

Dit boek gaat over mensen die Nederlander zijn, of dat waren, en over de regels die hun band met Nederland bepalen. Wie naar het buitenland verhuist, laat niet vanzelf zijn familiegeschiedenis, taal en verbondenheid achter. Een leven kan zich over meer dan één land uitstrekken. De wet moet vervolgens bepalen wat dat voor de nationaliteit betekent. Juist daar kunnen het leven van de burger en de logica van de wet ver uit elkaar komen te liggen.

Voor veel mensen wordt die afstand pas zichtbaar wanneer zij een paspoort willen vernieuwen of zekerheid zoeken over hun positie. Zij stellen een gewone vraag aan een loket en moeten daarna hun hele levensloop langs wettelijke voorwaarden leggen. Wanneer woonden zij waar? Welke nationaliteit kregen zij, en hoe? Welke uitzondering gold toen? Een paspoort is juridisch een reisdocument. Voor de drager kan het tegelijk staan voor het land waartoe hij dacht te blijven behoren. Daarom gaat het verlies waarover dit boek schrijft over meer dan een boekje.

Wetten, artikelen en jaartallen kunnen droog lezen. Het kost U als lezer mogelijk soms moeite om de draad vast te houden. Toch zijn het juist die regels die diep in mensenlevens ingrijpen. De nationaliteit verliezen is niet niks. Het raakt het gevoel ergens thuis te horen, maar ook de praktische mogelijkheden die U en Uw gezin hebben tot familielevens etc. Daarom probeer ik steeds eenvoudig uit te leggen wat de wet doet en wat dat voor mensen betekent. U hoeft geen jurist te zijn om dit boek te lezen.

Ik schrijf dit boek voor Nederlanders en voormalige Nederlanders die met deze regels en het oude zeer leven. Maar voornamelijk voor politici, mensen die wetten schrijven, juristen, belangenorganisaties, stichtingen en iedereen die zich om deze mensen bekommert. Ik hoop dat dit boek helpt om de ervaringen en complexiteit te begrijpen en betere keuzes te maken.

Daarbij wil ik zorgvuldig blijven. Waar aantallen ontbreken, zeg ik dat. Waar ik op mijn eigen praktijk of een historische interpretatie steun, maak ik dat duidelijk. Dat maakt de vraag naar een eerlijker wet niet minder dringend.

Deel I laat zien hoe de regels zijn ontstaan. Deel II beschrijft wat die regels voor mensen betekenen en wat andere landen hebben veranderd. In Deel III stel ik voor hoe het anders kan, ook voor wie het Nederlanderschap al heeft verloren. Die voorstellen zijn dus vandaag geen wet, slechts een voorstel. Er bestaan wel andere mogelijkheden om het Nederlanderschap terug te krijgen. Maar die staan niet voor iedereen open en hebben voor veel mensen praktisch moeilijke voorwaarden. Ook die mogelijkheden leg ik uit.

U hoeft geen jurist te zijn om de centrale vraag te kunnen beoordelen. Waarom zou iemand die Nederlander wil blijven zijn nationaliteit automatisch moeten verliezen omdat zijn leven ook met een ander land verbonden is? Er zijn bezwaren en uitvoeringsvragen die een serieus antwoord verdienen. Er zijn ook mensen die op dat antwoord wachten. Ik wil dat beide in dit boek zichtbaar blijven.

Deel I

Van poorterschap tot Nederlanderschap

1531–2003

Over de titel. Van rechtswege is de wettelijke term voor wat er gebeurt zonder dat een ambtenaar of rechter een besluit neemt. Geen beschikking, geen brief, geen bezwaartermijn: de nationaliteit is er, en dan is zij er ineens niet meer. Elke Nederlandse jurist, ambtenaar en Kamerlid begrijpt die twee woorden onmiddellijk, en zij bevatten het dilemma.

Een eerdere werktitel maakte voorgaande vreemdelingenhaat de hoofdverklaring. Dat was te smal, maar het was ook niet onjuist. De redenen die de regering in 1892 hardop kon noemen waren de armenkas, de kazerne en de staatsvorming (§9.3). Maar die wet kwam voort uit een natiebegrip dat vooral wist wie er niet bij hoorde: het kind van de Duitse immigrant, de “inlander” in Indië die zij met één zin tot ‘vreemdeling’ maakte (§10.2), en de Nederlander die te lang wegbleef. Afkeer van vreemdelingen was daarvan de scherpste uitdrukking, en zij is in de Handelingen terug te vinden — in 1849 bij Sloet, in 1850 bij de minister, in 1984 bij Janmaat. Ik zet haar in dit deel dan ook niet meer weg als bijzaak.

Toch draagt dit het betoog niet helemaal, en wel om een reden die in de stukken staat: de klok richtte zich in 1892, in 1985 en in 2003 op vervreemde Nederlanders, niet op vreemdelingen. Dat zij haar huidige, ruimste vorm kreeg, heeft wél met vreemdelingen te maken: zij werd in 2003 het sluitstuk van een compromis over de dubbele nationaliteit van immigranten (§11.4 en §11.5). Dat is geen vreemdelingenhaat, maar het is ook geen toeval. En het maakt de wet vandaag moeilijk te verdedigen, want de omstandigheden die haar destijds mogelijk rechtvaardigden bestaan niet meer.

1. **Waarom deze geschiedenis ertoe doet**

Een nieuw paspoort aanvragen lijkt een gewone administratieve handeling. Een stukje papier dat ook wel een reisbewijs wordt genoemd. Maar, voor een Nederlander in het buitenland, en mogelijk ook in Nederland, kan daarbij een veel grotere vraag op tafel komen: bent U juridisch nog wel Nederlander? Een andere nationaliteit krijgen in of buiten Nederland kan mogelijk resulteren in het automatisch (van rechtswege) en directe verlies van de nationaliteit, Nederlanderschap. Daar zijn wat uitzonderingen op. Maar dat is niet alles.

Wie naast het Nederlanderschap een andere nationaliteit heeft, kan onder de wettelijke voorwaarden door langdurig verblijf buiten het betrokken Koninkrijks-gebied (en heden ook EU-gebied) mogelijk het Nederlanderschap verliezen. De huidige termijn is dertien jaar. Achter die regel ligt een gedachte die in 1892 op papier werd gezet. Ook de afstandseis bij naturalisatie heeft haar wortels in dat jaar. Sindsdien zijn artikelen her-nummert, termijnen verschoven en beperkte uitzonderingen toegevoegd. De stelling van dit deel is dat de onderliggende opvatting over nationaliteit, en over wat zij van een mens verlangt, in honderddrieëndertig jaar niet wezenlijk is veranderd.

“in honderddrieëndertig jaar niet wezenlijk is veranderd”

Om te begrijpen waarom zo'n regel vandaag een gezin kan raken, moeten we terug naar de wereld waarin hij werd gemaakt. Dat vraagt geschiedenis, maar geen eerbied voor een wet alleen omdat zij oud is. Nationaliteitsrecht is geen natuurwet. Mensen hebben op bepaalde momenten gekozen wie erbij hoorde, wie buiten de kring bleef en wanneer een band mocht worden verbroken. Dit deel onderzoekt die keuzes. Het laat ook zien waar de wetgever later op zijn eigen keuzes terugkwam. En nu, wat gemaakt is, kan ook anders worden gemaakt. Om een toekomst te schrijven is het goed om van de geschiedenis te leren, en daar start ik dan ook mee.

2. **Vóór de nationaliteit: het recht van de stad**

2.1 **Karel V en het begin van de codificatie**

Karel V volgde in 1506 zijn vader Filips de Schone op als heer der Nederlanden. Hij wilde meer samenhang brengen in het bestuur en het recht van de verschillende gewesten. Een belangrijke stap was zijn ordonnantie van 7 oktober 1531. Hij beval de gewesten hun gewoonterecht, de costumen, op te schrijven en ter goedkeuring naar Brussel te sturen. Dat was het homologatiebevel.¹

De vergelijking met de Europese Unie ligt voor de hand: ook nu kunnen verschillen tussen rechtsregels handel over grenzen bemoeilijken en binnen de EU is dat met het vrije verkeer nu grotendeels opgelost. Maar het vrije verkeer zoals we dat vandaag kennen, bestond toen niet.

Voor een handelaar waren verschillen tussen lokale regels heel praktisch. Wie vanuit Vlaanderen zaken deed in Holland, moest weten welke regels daar golden. Wat kon hij doen als een klant niet betaalde? Welk recht gold bij een conflict?

Het opschrijven en laten goedkeuren van het gewoonterecht kon die regels duidelijker maken. Daarbij gebruikten juristen ook het Romeinse recht, bijvoorbeeld voor afspraken, eigendom en schulden. Meer samenhang kon de handel helpen. Maar plaatselijke privileges en verschillen verdwenen daarmee niet ineens.

Duidelijker regels voor de handel betekenden nog geen algemeen recht om elders te wonen of te werken. Voor een koopman ging het bijvoorbeeld om veilig reizen en bescherming bij handelsgeschillen. Of iemand zich in een andere stad mocht vestigen en daar een beroep mocht uitoefenen, bleef een andere vraag.

Wie zich in een andere stad wilde vestigen, kon op beperkingen stuiten. Gilden beschermden de toegang tot bepaalde beroepen. Voor een buitenstaander kon dat betekenen dat hij er niet zomaar zijn vak mocht uitoefenen.

Ook de armenzorg speelde mee. Steden wilden voorkomen dat zij de ondersteuning van nieuwkomers moesten betalen. Daarin herken ik een vraag die ook vandaag terugkomt: wie wordt toegelaten, en wie draagt de kosten als iemand niet in zijn eigen onderhoud kan voorzien?

Het bevel van 1531 betekende niet dat de Nederlanden ineens één rechtsstelsel kregen. Steden en gewesten wilden hun eigen regels en bevoegdheden behouden. Het verzet was groot en veel gewoonterecht werd aanvankelijk niet ter goedkeuring voorgelegd.

Onder Filips II en Alva moest het bevel worden herhaald. Na het Eeuwig Edict van 1611 kwam de goedkeuring van het opgeschreven gewoonterecht verder op gang. Het streven van Karel V kreeg

Titiaan, Karel V met hond, 1533

dus pas over een lange periode vorm. De spanning tussen centraal gezag en plaatselijke zelfstandigheid bleef bestaan.

Het vastleggen en laten goedkeuren van het gewoonterecht moest duidelijker maken welke regels golden. Voor mensen die een geschil hadden, kon dat meer houvast bieden, rechtszekerheid. Maar het bevel alleen veranderde de praktijk niet: veel steden en gewesten verzetten zich, en de uitvoering verliep langzaam en moeizaam.

De centrale rechtspraak begon al vóór Karel V. Karel de Stoute richtte in 1473 het Parlement van Mechelen op. In 1504 werd het opnieuw ingericht als de Grote Raad van Mechelen. Het groeide uit tot een belangrijk hoger gerechtshof voor de Nederlanden.

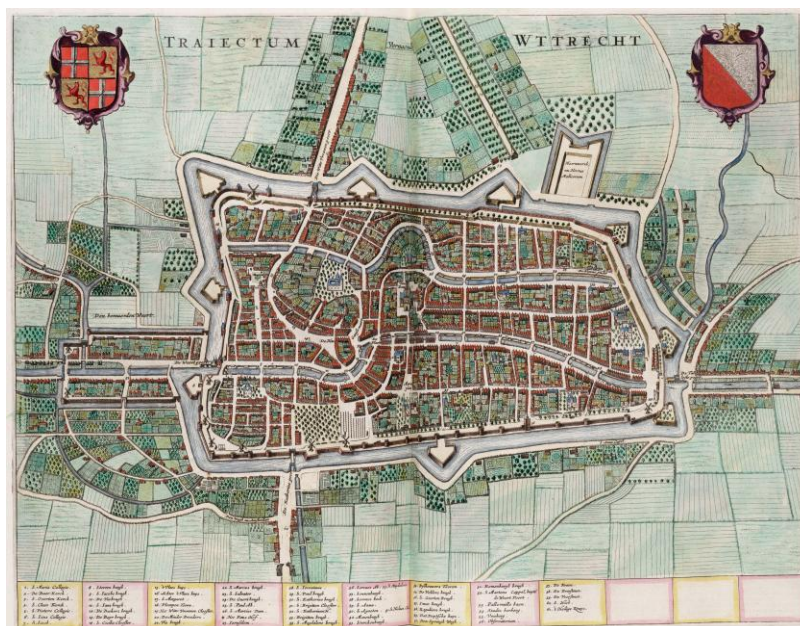
Jan van Goyen, *Het Valkhof in Nijmegen*, 1641

Karel V gaf burgers geen vrijheid in de moderne betekenis van het woord. Zijn streven naar meer samenhang in het bestuur en naar vastgelegd recht was wel van betekenis. Het homologatiebevel van 1531 gaf een belangrijke impuls aan het op schrift stellen en laten goedkeuren van het gewoonterecht. Daarmee verdient hij een plaats in de voorgeschiedenis van onze rechtsorde.

Wie de regels bepaalde, had invloed op het dagelijks leven: waar mocht iemand wonen, welk werk mocht hij doen en op welke bescherming kon hij rekenen? Een Nederlanderschap zoals wij dat nu kennen, bestond nog niet. Om te begrijpen wie erbij hoorde, moeten we daarom eerst naar het burgerrecht van de stad kijken.

2.2 Poorterschap in plaats van staatsburgerschap

Zoals gezegd negeerden veel gewesten, voornamelijk in de Noordelijke Nederlanden, het homologatiebevel en wie in de nieuwe Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden wilde weten welke rechten hij had, of waar hij behoorde, keek eerst naar zijn stad. In Amsterdam was men Amsterdammer, in Utrecht Utrechtenaar. Een Nederlanderschap zoals wij dat kennen, bestond niet. Het poorterschap of burgerrecht van de stad bepaalde of iemand toegang had tot de gilden, bepaalde ambten en de armenzorg van de stad, en of hij door de eigen schepenbank werd berecht. Het ging dus om heel concrete zaken: werk, ondersteuning en de rechter bij wie men terecht kon.

Stadsplattegrond van Utrecht, Atlas van Loon, 1649

Bij dat stadsrecht stond de woonplaats centraal: waar hoorde iemand thuis? Dat heet het domiciliebeginsel.³ Woonplaats is iets anders dan geboorteplaats. Het recht dat aanknoopt bij geboorte op het grondgebied heet *ius soli* (recht van de grond). Het latere Nederlandse nationaliteitsrecht legt de nadruk op afstamming: wie zijn Uw ouders? Dat heet *ius sanguinis* (recht van het bloed) en arriveerde met Franse invloeden en vooral met 'big brother' Napoleon in de negentiende eeuw. Die verschuiving is belangrijk. De vraag wie erbij hoort, is door de eeuwen heen op verschillende manieren beantwoord.

Aan wie de stad haar burgerrecht gaf, koos zij zorgvuldig. In Utrecht, om één voorbeeld te nemen, werd de vestiging van joden tot 1788 formeel geweigerd, en verordonneerde de stad in 1738 dat herbergiers geen onderdak mochten verlenen aan vreemde kooplieden, "voornamelijk Smoussen [joden] en andere vreemde lopers, van buiten inkomende".⁴ Ook katholieken konden er slechts moeizaam het burgerrecht verwerven; toegelaten werden bij voorkeur alleen de nuttige en de nodige.⁵ Dit was dus geen landelijk wetgeving, bvb in Amsterdam en enige andere steden waren Joden in de 18de eeuw wel welkom.

De grens van het burgerrecht liep daarmee ook door het dagelijks leven. Wie buiten die grens bleef, kon niet op dezelfde voorrechten rekenen. Uitsluiting werd zelden alleen met afkeer verdedigd. De **kosten** telden mee: een toegelaten vreemdeling kon aanspraak maken op de armenkas. Wie die aanspraak wilde voorkomen, hield hem buiten. Afkeer en financiële belangen versterkten elkaar. Achteraf zijn zij niet altijd meer uit elkaar te halen.

3. Het paspoort is een jonge uitvinding

3.1 Het woord

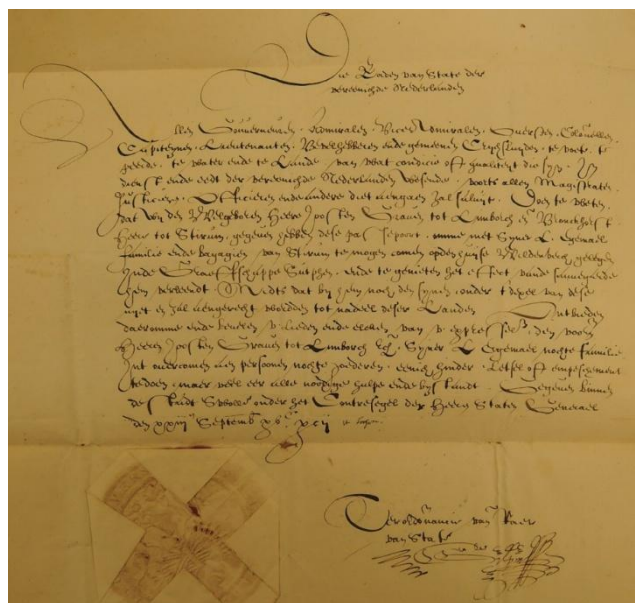
Het woord *paspoort* komt uit het Frans, *passeport*, en is samengesteld uit *passer* (passeren) en *port* (haven, doorgang). In het Middelnederlands is *passeport* voor het eerst aangetroffen in 1488, in de betekenis van vrijgeleidebrief: "datter niemant uite mach zonder passeport".⁶ Het Franse woord is voor personen al in 1464 geattesteerd, voor goederen zelfs in 1420.

Een paspoort betekende aanvankelijk: deze persoon mag passeren. Het was een vergunning voor een (bepaalde) reis, verleend door een gezagsdrager. Het document bewees geen nationaliteit en vertelde niet wie iemand in onze huidige juridische zin was. Het vertelde dat iemand met macht de drager doorgang gunde. Voor de reiziger maakte juist die toestemming verder gaan mogelijk.

3.2 Een paspoort uit 1592

Van hoe zo'n document eruitzag is een fraai voorbeeld bewaard gebleven. Op 23 september 1592 verleende de Raad van State een paspoort aan graaf Joost van Limburg Stirum, opdat hij privé van zijn huis Stirum naar Huis de Wildenberg kon reizen. Het stuk berust in het Nationaal Archief.⁷ Het draagt een lakzegel met een pijlenbundel, vermoedelijk het contrazegel van de Staten-Generaal — de bron zelf plaatst daar een vraagteken bij.

Een graaf die van het ene huis naar het andere wil reizen, heeft daarvoor dus toestemming nodig. Dat maakt de afstand tot onze wereld voelbaar. Reizen was niet vrij, maar de beperking berustte evenmin op nationaliteit. De beperkingen hadden te maken met politiek,

Paspoort voor graaf Joost van Limburg Stirum, 23 september 1592

zoals in dit voorbeeld, of met de wering van 'import-armoede'. Het begrip nationaliteit en de link aan bewegingsvrijheid bestond nog niet. Het oude paspoort laat zien hoe sterk de betekenis van een vertrouwd document kan veranderen.

3.3 1795 en 1813: de staat gaat controleren

Onder de door Frankrijk gedirigeerde Bataafse Republiek werd het paspoort een instrument van controle/onderdrukking van de staat tegenover de eigen bevolking. In 1796, vanwege de oorlog met Engeland, waar Willem V van Oranje naar toe was gevlucht, en de tegenstelling tussen patriotten en orangisten, werd bepaald dat niemand zich zonder paspoort over de grens mocht begeven; het paspoort werd daarmee een uitreisvergunning. Vanaf 1797 werd er een signalement aan gehecht — ouderdom, gestalte, haren, wenkbrauwen, voorhoofd, ogen, neus, mond, baard, kin, aangezicht, kleur, bijzondere tekenen — en daarmee werd het voor het eerst een identiteitsbewijs. Tussen eind 1801 en juli 1810 verviel de verplichting weer, om onduidelijke redenen.⁸

Vóór de Franse Tijd (en de Bataafse Republiek) was een paspoort vooral een document dat reizigers bescherming bood of hen vrije doorgang verleende. Onder Franse invloed veranderde dit radicaal: de gecentraliseerde eenheidsstaat wilde grip krijgen op onder andere politieke tegenstanders, spionnen en dienstplichtontduikers.

Na 1813 veranderden dingen snel. Willem I schafte bij Soeverein Besluit van 12 december 1813 de binnenlandse paspoorten af, maar verbood het reizen naar door de vijand bezette plaatsen; het Koninklijk Besluit van 30 mei 1816, dat niet in het Staatsblad werd gepubliceerd, maakte het paspoort voor reizen naar het buitenland opnieuw verplicht. De plaatselijke overheid gaf een verklaring van geen bezwaar af, en weigerde die wanneer er “zwarigheden” bekend waren — bijvoorbeeld een nog te vervullen dienstplicht. In januari 1859 werd de verplichting afgeschaft; in 1861 sloot Nederland met Zweden-Noorwegen, Denemarken, Frankrijk, België, Italië en Engeland verdragen waarbij over en weer geen paspoort meer werd verlangd.⁹

Voor een reiziger veranderde hiermee de vraag die het paspoort beantwoordde. Eerst verleende een heer hem doorgang. Later gebruikte de staat het document om te bepalen wie het land in of uit mocht. In de Bataafse Republiek en opnieuw in 1816 bepaalde de staat ook wie mocht vertrekken. Controle hield mensen dus niet alleen buiten, maar kon hen ook binnenhouden. Pas in 1915 kwam de nationaliteit van de houder op het Nederlandse paspoort te staan; sindsdien is het ook een nationaliteitsbewijs.¹⁰

Joseph Paelinck, Portret van Willem I, 1819

3.4 De negentiende eeuw: Europa zonder paspoort

Een paspoort was ook daarna niet onafgebroken de vanzelfsprekende metgezel van iedere reiziger. In de liberale negentiende eeuw werden de paspoortverplichtingen in Europa grotendeels afgeschaft. Tot de Eerste Wereldoorlog kon men door vrijwel geheel Europa reizen zonder enig document. Wat wij nu binnen de EU als een normaal onderdeel van reizen ervaren, met tenminste een ID kaart, is dus niet altijd normaal geweest.

Stefan Zweig, die het meemaakte, beschreef het achteraf zo:

“Vóór 1914 behoorde de aarde aan de gehele mensheid. Iedereen kon gaan waarheen hij wilde en er blijven zolang hij wilde. Er waren geen vergunningen of visa nodig, en het amuseert mij altijd weer jonge mensen te zien opkijken wanneer ik hun vertel dat ik vóór 1914 naar Indië en Amerika reisde zonder paspoort.”¹¹

Het paspoortregime zoals wij dat nu kennen is een oorlogsmaatregel die na de oorlog is blijven staan. Op de Parijse conferentie over paspoorten, douaneformaliteiten en doorgaande biljetten, die op 21 oktober 1920 door de Volkenbond werd geopend en waaraan tweeëntwintig staten deelnamen, werd voor het eerst een internationale standaard afgesproken: het boekje van tweeëndertig bladzijden, 15,5 bij 10,5 centimeter, in de landstaal en het Frans.¹² Tegen 1926 hadden meer dan veertig landen die norm overgenomen.

“Het paspoort is, in die lezing, de onteigening van de bewegingsvrijheid.”

De historicus John Torpey heeft dit proces samengevat in een formulering die het scherpst uitdrukt wat er gebeurde: moderne staten hebben “de legitieme middelen tot verplaatsing gemonopoliseerd”, waardoor mensen voor hun beweging afhankelijk zijn geworden van het gezag van de staat.¹³ Hij ontleent die gedachte bewust aan Weber, die de staat definieerde door zijn monopolie op geweld, en aan Marx, die de onteigening van de productiemiddelen beschreef. Het paspoort is, in die lezing, de onteigening van de bewegingsvrijheid.

In die veranderende wereld ontstond het Nederlandse nationaliteitsrecht. Het hoorde bij een operatie waarin staten vastlegden wie tot hun bevolking behoorde. Voor de mensen die reisden, verhuisden of een gezin vormden over een grens, kregen zulke indelingen praktische gevolgen. De regels waren gemaakt voor een bepaalde tijd. Dat is van belang wanneer we straks vragen wat zij vandaag nog rechtvaardigt.

4. Het woord “nationaliteit”

Ook het begrip zelf is jong. *Nationaliteit* komt, net als het staatsburgerschap waarnaar het verwijst, uit het Frans — *nationalité* — en het raakte pas tegen het einde van de achttiende eeuw in zwang, in het spoor van de Franse Revolutie en de daaruit voortkomende gedachte van de natiestaat.¹⁴

Vóór die tijd was men onderdaan van een vorst: trouw stond tegenover bescherming. Die persoonlijke band kon in beginsel met een eed worden aangegaan en weer worden opgezegd. Het lidmaatschap van een natie werkte anders. Daar werd geboorte het aanknopingspunt. De vraag tot wie iemand behoorde, verschoof zo van een persoonlijke verhouding naar een status die iemand bij het begin van zijn leven meekreeg.

5. 1838: het Burgerlijk Wetboek en het geboorteland

De eerste Nederlandse regeling van het Nederlanderschap staat in het Burgerlijk Wetboek dat op 1 oktober 1838 in werking trad, in de Tweede Titel van het Eerste Boek: “Van Nederlanders en vreemdelingen”, de artikelen 5 tot en met 12.¹⁵

Het uitgangspunt was territoriaal. Nederlander was wie op Nederlands grondgebied — de koloniën inbegrepen — was geboren uit daar gevestigde ouders. Wie in Nederland werd geboren uit niet-gevestigde ouders, kon bij meerderjarigheid voor het Nederlanderschap kiezen. De gehuwde vrouw volgde de nationaliteit van haar man, met een recht van herkrijging na scheiding of weduwschap. Verloren ging het Nederlanderschap door naturalisatie in het buitenland, door buitenlandse krijgs- of staatsdienst, en door blijvende vestiging in het buitenland met het oogmerk niet terug te keren.¹⁶

Twee dingen verdienen aandacht. Ten eerste: het beginsel was nog geboorteplaats en woonplaats, nog niet afstamming (*ius sanguinis*). Ten tweede: het verlies bij langdurig verblijf in het buitenland zat er van meet af aan in.

Wel is er een verschil in techniek dat men niet moet overslaan. In 1838 verloor men het Nederlanderschap door vestiging in het buitenland *met het oogmerk niet terug te keren*: er moest dus iets over de bedoeling van betrokkene worden vastgesteld. De regering van 1892 omschreef

die bepaling zelf als de regel “die daarvoor de enkele vestiging buitenslands, indien zij met dat oogmerk plaats heeft, aanneemt”.¹⁷ Pas in 1850 komt daar een termijn bij, en pas in 1892 wordt het een klok die vanzelf loopt. De verharding zit hem niet in het gegeven dat verblijf in het buitenland gevolgen heeft — dat was altijd zo — maar in het geleidelijk verdwijnen van de vraag naar de bedoeling. Wat in 1838 nog een weerlegbaar vermoeden was, is vandaag een automatisme.

“Wat in 1838 nog een weerlegbaar vermoeden was, is vandaag een automatisme.”

6. **1848: de Grondwet verwijst naar de wetgever**

De grondwetsherziening van 1848 bevatte een korte, maar beslissende bepaling. Artikel 7 luidde:

“De wet verklaart wie Nederlanders zijn. Een vreemdeling wordt niet dan door eene wet genaturaliseerd.”¹⁸

De vraag wie Nederlander was, kwam daarmee bij de wetgever te liggen. Zij werd een politieke keuze, met gevolgen voor ieder mens die binnen of buiten de wettelijke omschrijving viel. Dat is ook de ruimte waarop dit boek een beroep doet. Een meerderheid heeft de regels gemaakt; een meerderheid kan besluiten dat zij niet langer bij het leven van mensen passen.

Neutrale illustratie

7. **1849: de Vreemdelingenwet**

Op 13 augustus 1849 kwam de eerste Nederlandse vreemdelingenwet tot stand.¹⁹ Zij maakte voor het eerst een principieel onderscheid tussen burger en vreemdeling. Toegelaten vreemdelingen kregen van de commissaris van politie een reis- of verblijfpas — de vreemdelingenpas — en de gemeenten hielden vreemdelingenregisters bij. Het Amsterdamse register loopt van 1849 tot 1922 en bevat ongeveer 97.000 inschrijvingen.²⁰ Toelating hing af van een geldig paspoort en van voldoende middelen van bestaan. De moderne wijze om ‘import-armoede’ tegen te gaan.

Over de toon van het debat dat aan deze wet voorafging bestaat een gevleugelde formulering. Marlou Schrover vat de negentiende-eeuwse stemming zo samen:

“Stinkende Moffen, narrige Pruisen en hongerlijdende Westfaalse indringers, zo werden de Duitse nieuwkomers in de tweede helft van de negentiende eeuw door Nederlanders genoemd. Nederland moest paal en perk stellen aan de immigratie zodat het niet een toevluchtsoord zou worden voor de woelzieken en onruststokers, of een algemeen armengesticht voor de behoeftigen uit alle oorden der wereld.”²¹

Die tweede zin leest als een samenvatting. Dat is zij nauwelijks. In de vergadering van woensdag 18 juli 1849 sprak het Kamerlid Godefroi over het ontwerp, en de Handelingen drukken hem zo af:

“Ik erken, dat de gastvrijheid eene schoone deugd is; ook ik stel er den hoogsten prijs op, dat de roem, dien onze voorvaderen door het uitoefenen dier deugd voor ons land verworven hebben, niet verloren ga, maar ongeschonden bewaard blijve. Ik wil evenwel geene gastvrijheid ten koste van de rust en veiligheid van den Staat, ten koste van de openbare orde, ten koste van de belangen der ingezetenen en vooral van die onzer behoeftige landgenooten, welke door de openbare en bijzondere liefdadigheid met zooveel moeite worden ondersteund. Ik wil geene gastvrijheid, waardoor Nederland een toevluchtsoord zou worden voor de woelzieken en onruststokers, die andere landen

uitwerpen, — een algemeen armengesticht voor de behoeftigen, de bedelaars, de landloopers van alle oorden der wereld.”²²

Let op de tweeledigheid. *Woelzieken en onruststokers, die andere landen uitwerpen* is de angst voor politieke besmetting. *Een algemeen armengesticht voor de behoeftigen, de bedelaars, de landloopers van alle oorden der wereld* is de angst voor de rekening. Het eerste is ideologisch, het tweede fiscaal. Ze staan in één zin omdat ze in één adem werden gevoeld.

Wie de eerste angst een gezicht wil geven, vindt het verderop in dezelfde vergadering. Het Kamerlid Sloet tot Oldhuis verdedigde het ontwerp met een zin waarin 1849 zichzelf dateert:

“Neen, Mijne Heeren, daargelaten wat men de geschiedenis dezer wet kan noemen, daargelaten wat men welligt spitsvindig en ook met juistheid tegen eenige artikelen kan aanvoeren, wat mij betreft mag ik lijden dat men Nederland het meest ongestuvige land van de wereld noeme, liever dan dat het een toevluchtsoord voor de Proudhons en Louis Blancs en andere vijanden van de maatschappij worde.”²³

Proudhon en Louis Blanc waren op dat moment levende personen en de vergadering wist precies wie werden bedoeld: dit is het jaar na 1848. De wet werd dus niet alleen verdedigd als een maatregel tegen armlastige Duitsers, maar ook als een grendel op de deur waardoor de revolutie zou kunnen binnenkomen. Liever het meest ongestuvige land van de wereld heten dan dat. Dat is dezelfde beweging die in dit boek nog vaker terugkomt: de bereidheid om de eigen reputatie — en later het eigen staatsburgerschap — op te offeren aan een gevoel van bedreiging.

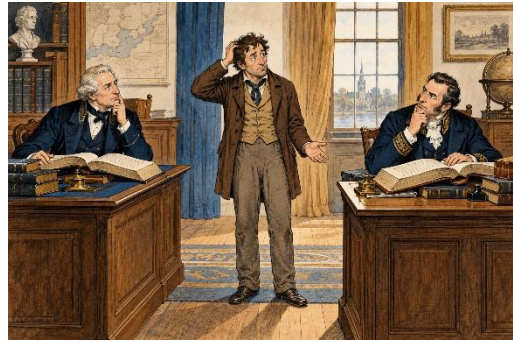

Horace Vernet, *Barricade in de rue Soufflot, Parijs, 25 juni 1848*

8. 1850: de eerste nationaliteitswet en de vijfjarenklok

Vanaf de wet van 28 juli 1850 kregen opeenvolgende generaties binnen hetzelfde gezin niet vanzelf dezelfde positie.²⁴ De wet voerde het grondwettelijke artikel 7 uit en behield het territoriale uitgangspunt, maar bracht een tussenvorm aan: de eerste generatie moest naturaliseren, de tweede verkreeg het Nederlanderschap. Geboorte en vestiging bleven van belang, terwijl voor de ouders een andere weg gold dan voor hun kinderen.

De wet van 1850 regelde het Nederlandschap uitdrukkelijk “ten aanzien van het genot van burgerschapsrechten” (art. 1), naast de burgerrechtelijke regeling in het Burgerlijk Wetboek. Er bestonden dus twee soorten Nederlanders naast elkaar, en de hoogleraar Opzoomer spotte ermee: “Op de vraag of iemand Nederlander is, moest voortaan de wedervraag volgen: wat voor een Nederlander meent gij? een civielen Nederlander of een politieken Nederlander?”²⁵ Naturalisatie vergde de leeftijd van drieëntwintig jaar en zes jaar gevestigd verblijf (art. 5); zij werd verleend bij wet, waarna “brieven van naturalisatie” werden uitgereikt (art. 8); en zij kon ook worden verleend “ter belooning van uitstekende diensten” of “om andere overwegende redenen van staatsbelang” (art. 7).²⁶

Twee soorten Nederlandschap

Voor ons onderwerp is het verliesartikel het belangrijkste. Artikel 10 luidde:

“De staat van Nederlander wordt verloren: 1°. door het aannemen van naturalisatie in een vreemd land; 2°. door buiten Onze toestemming zich in vreemde krijgsdienst te begeven, of openbare bedieningen aan te nemen, welke door eene vreemde regering zijn opgedragen; 3°. door een vijfjarig verblijf in een vreemd land, met het kennelijk oogmerk om niet terug te keeren. Het oogmerk om terug te keeren wordt geacht te bestaan bij buitenlandsch verblijf in verband met inlandsche handels-inrigtingen.”²⁷

Die laatste bepaling is verhelderend. De koopman die voor een Nederlands handelshuis in de Oost zat, behield zijn Nederlandschap. De emigrant die voor zichzelf begon, verloor het. Het onderscheid liep niet langs verbondenheid maar langs **nut**. Wie het land van dienst was, mocht blijven wie hij was.

“de onregtvaardigste bepaling die met mogelijkheid uit te denken is”

Het “kennelijk oogmerk” was overigens niet wat de regering had gewild. Het ontwerp van 1850 verbond het verlies aan het enkele feit van vijf jaar verblijf in het buitenland, als wettelijk vermoeden van vervreemding. De Tweede Kamer weigerde. Oud-minister Donker Curtius noemde het “de onregtvaardigste bepaling die met mogelijkheid uit te denken is”: “Het vaderland moet handelen als de vader van den verloren zoon, die het beste kalf slachtte, toen de zoon terugkwam.” Het amendement-Meeussen, dat de bewijslast bij de overheid legde, werd met 35 tegen 22 stemmen aangenomen.²⁸ Het is de eerste keer dat het parlement de klok terugzette; het zou niet de laatste zijn.

9. 1892: de breuk

De eerste Nationaliteitswet en de 10-Jaren Klok versie 1

9.1 Wat de wet deed

In 1892 koos de wetgever voor een nieuwe ordening van de band tussen mens en staat. De wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap van 12 december 1892 trad op 1 juli 1893 in werking en verving zowel de titel in het Burgerlijk Wetboek als de wetten van 1850 en 1851.²⁹ Drie keuzes uit die wet werken nog steeds door. Zij bepalen niet alleen wat in een register staat, maar ook wat mensen mogen behouden wanneer hun leven zich over meer dan één land uitstrekt.

Ten eerste verving zij het geboorteland door de **afstamming** als leidend beginsel. Nederlander was voortaan wie uit een Nederlandse vader werd geboren (*ius sanguinis*). Het domiciliebeginsel

dat eeuwenlang het Nederlandse burgerrecht had bepaald, werd terzijde geschoven ten gunste van een beginsel dat van Franse origine was en via het Burgerlijk Wetboek en de Duitse rechtsleer was binnengekomen.³⁰

Ten tweede verschoof zij de generatiegrens. Waar onder de wet van 1850 de tweede generatie het Nederlandschap verwierf, was dat onder de wet van 1892 pas de derde. Wie in Nederland werd geboren uit hier geboren ouders, was Nederlander; de kleinkinderen van de immigrant dus, niet zijn kinderen.³¹ Die derdegeneratieregels bestaan nog steeds, thans in artikel 3 lid 3 van de Rijkswet op het Nederlandschap.

Ten derde regelde artikel 7 het verlies, en daarin verscheen voor het eerst een **tienjarentermijn** — de rechtstreekse voorouder van de bepaling waaraan Nederlanders in het buitenland vandaag hun nationaliteit verliezen. Deze termijn is ook de 10-Jaren Klok versie 1 genoemd. Het artikel luidde:³²

“Nederlandschap wordt verloren: 1°. door naturalisatie in een ander land, of, voor zooveel een minderjarige betreft, door het deelachtig worden van eene vreemde nationaliteit door de naturalisatie hetzij van den vader hetzij van de moeder, naar de in artikel 1 gemaakte onderscheidingen, in een ander land; 2°. door huwelijk van de Nederlandsche vrouw die, door of ten gevolge van haar huwelijk, krachtens artikel 5 vreemdeling wordt; 3°. door het verkrijgen van eene vreemde nationaliteit door den wil van den verkrijger; 4°. door zonder Ons verlof zich te begeven in vreemden krijgs- of staatsdienst; 5°. door, behalve ter zake van 's lands dienst, woonplaats te hebben buiten het Rijk en zijne koloniën of bezittingen in andere werelddeelen gedurende tien achtereenvolgende jaren, tenzij de afwezige vóór het verstrijken van dien termijn aan den burgemeester of het hoofd van het plaatselijk bestuur zijner laatste woonplaats in het Rijk of zijne koloniën of bezittingen in andere werelddeelen of aan den Nederlandschen gezant of een Nederlandschen consulaire ambtenaar in het land, waar hij woont, kennis geve, dat hij Nederlander wenscht te blijven. Van den dag waarop die kennisgeving ontvangen is, begint de tienjarige termijn opnieuw te loopen. Ten opzichte van minderjarigen begint de tienjarige termijn te loopen met den dag hunner meerderjarigheid in den zin der Nederlandsche wet.”

Vier van de vijf gronden staan, in andere woorden, nog in de wet van vandaag. Alleen het verlies door huwelijk is verdwenen.

Eén detail van de vijfde grond verdient aandacht, omdat het in de latere versies is verdwenen. De wet van 1892 bood een mogelijkheid het automatische verlies te voorkomen: wie buiten het Rijk woonde, kon vóór het verstrijken van de tien jaar aan de burgemeester van zijn laatste woonplaats, aan de gezant of aan een consulaire ambtenaar "kennis geven, dat hij Nederlander wenscht te blijven", en van de dag van die kennisgeving begon de termijn opnieuw te lopen.³³ De klok van 1892 was dus te stuiten door één verklaring, bij de genoemde

burgemeester, gezant of consulaire ambtenaar, zonder dat een nieuw reisdocument nodig was. En de staat hield bij wie dat deed: artikel 11 droeg de minister van Justitie op eenmaal per jaar in de *Staatscourant* aan te kondigen welke kennisgevingen in het buitenland waren gedaan.³⁴ Dat is precies wat de wet van 1985 wegnam en wat de wet van 2003 verving door de afgifte van een paspoort. De verharding van de klok is geen verharding van de termijn — die is zelfs verlengd — maar van de manier waarop men haar kan stoppen.

De 10-Jaren Klok versie 1 begon in eerste instantie overigens voor iedereen tegelijk te lopen. De overgangsbepaling bepaalde dat voor wie op 1 juli 1893 al buiten het Rijk woonde, de termijn van tien jaar “van genoemd tijdstip af” begon.³⁵ De eerste Nederlanders die onder deze wet van rechtswege hun nationaliteit verloren, verloren haar dus op 1 juli 1903.

Het ontwerp dat de regering in 1892 indiende, was anders van opzet dan de wet die eruit voortkwam. De memorie van toelichting wilde af van het “kennelijk oogmerk” van 1850, dat “bij tegenspraak van hem, dien het aangaat [...] schier onmogelijk” te bewijzen was, en stelde in plaats daarvan een *vermoeden* voor: wie vijf jaar buitenslands woonde, werd geacht de band met Nederland te hebben losgemaakt, tenzij hij door een verklaring “de werking dier praesumtie te niet” deed. Zonder zo’n regel bleef er, in de woorden van de regering, “een zwevend Nederlanderschap, wat niet wenschelijk is”.³⁶ De wet maakte er tien jaar van en liet het woord *vermoeden* weg.

“Wie in Nederland was geboren, kon vanaf dat moment zijn Nederlanderschap niet meer verliezen door in het buitenland te wonen, hoelang ook.”

Ten slotte iets dat in de gangbare geschiedenis ontbreekt, minder bekend is, en dat de lezer van Deel II nodig heeft. De vijfde grond van artikel 7 heeft niet negentig jaar in deze vorm gegolden. Bij de wet van 15 juli 1910 werd zij beperkt tot Nederlanders die *buiten het Rijk en zijn koloniën geboren* waren; §9.5 vertelt waarom.³⁷ Wie in Nederland was geboren, kon vanaf dat moment zijn Nederlanderschap niet meer verliezen door in het buitenland te wonen, hoelang ook. Met de Rijkswet van 1985 veranderde dit en handhaafde een geboortevoorwaarde in een andere vorm — verlies alleen voor wie woonde “in het land waarin hij is geboren en waarvan hij eveneens de nationaliteit bezit” — en pas de wet van 2003 liet elke geboortevoorwaarde vallen. De huidige vorm van de klok voor de in Nederland geboren Nederlander, in het buitenland woonachtig, is dus geen erfenis van 1892. Zij dateert, in haar huidige reikwijdte, van 1 april 2003.

9.2 De prijs

Naturalisatie kostte honderd gulden: “Voor elke naturalisatie is aan ’s lands kas verschuldigd honderd gulden” (art. 3), te storten vóór het verzoek en terug te geven bij afwijzing. Omgerekend met de prijsindex van het CBS en de vastgestelde eurokoers is dat in prijzen van vandaag ongeveer **zeventienhonderd euro** — een orde van grootte, geen bedrag, en de beperkingen van die omrekening staan in de noot.³⁸ Dat was geen administratieve vergoeding maar een filter, en de regering zei dat ook: het was “geenszins de bedoeling [...] de naturalisatie kosteloos te verlenen”.³⁹ Het werkte als zodanig. Wie het bedrag niet had, bleef vreemdeling, hoelang hij hier ook woonde en hoe Nederlands hij zich ook voelde. Geen import-armoede.

Ook vandaag is Nederlander worden een uitgave die iemand moet kunnen dragen. Sinds 1 januari 2026 kost een enkelvoudige naturalisatie € 1.139.⁴⁰ Het bedrag en de omstandigheden zijn veranderd. De toegang houdt echter nog steeds een financiële drempel in. Voor de lezer is dat de betekenis van de vergelijking: achter een tarief staat een persoon die het moet opbrengen.

9.3 Waarom 1892? Wat de regering zei, en wat zij niet zei

De gevolgen van de wet zijn duidelijker te begrijpen als we ook begrijpen waarom zij juist toen werd aangescherpt. Daarbij verdient het antwoord van de regering zelf voorrang. De memorie van toelichting van 1892 geeft dat antwoord.⁴¹ Eerst de woorden van de makers; daarna de vraag wat hun keuzes voor mensen betekenden.

De Grondwet en de “ongerijmdheid van tweeërlei Nederlanderschap”. Artikel 6 van de Grondwet van 1887 droeg de wetgever op te verklaren wie Nederlanders en wie ingezetenen zijn en de gevolgen van naturalisatie voor vrouw en kinderen te regelen. De regering greep die opdracht aan om een einde te maken aan het naast elkaar bestaan van een civiel Nederlanderschap in het

Burgerlijk Wetboek en een politiek Nederlandschap in de wet van 1850: “Volgens onze eigen wet te gelijk Nederlander te zijn en toch ook vreemdeling, is in strijd met het wezen der zaak; de staat van Nederlander is een ondeelbaar begrip.”

Afstamming als het moderne beginsel. Tegen het territoriale stelsel gold “als hoofdbezwaar, dat het in de toepassing aan velen eene dubbele nationaliteit toekent”, en “uit die dubbele nationaliteit ontstaan rechtsonzekerheid en moeilijkheid; niet zelden ook rijzen daardoor lastige quaestiën met andere Staten, zonder dat eenig voordeel daartegenover staat”. Afstamming was “een natuurlijk en eenvoudig stelsel, dat, behoudens enkele, meer en meer zeldzaam wordende uitzonderingen, in al de nieuwere wetgevingen is aangenomen” — met Bluntschli als kroongetuige, de Noord-Duitse wet van 1870 en de Noorse wet van 1888 als voorbeelden, en de Engelse Naturalisation Act van 1870 als de uitzondering die de regel bevestigde.

Duitsland. De regering was daarover niet verhuld. “Belgen en Franschen vestigen zich minder hier te lande, Duitschers daarentegen in grooten getale.” Omdat de Duitse wet geen nationaliteit door geboorte uit ingezetenen kende, moest de Nederlandse wet hetzelfde doen: dan was “het kind van Duitschers, in Nederland geboren, een Duitscher en niet tevens een Nederlander”. Anders zette men “de deur open voor het groote aantal gevallen van dubbele nationaliteit”. Hier raken het praktische en het xenofobe elkaar: het argument is technisch, de aanleiding is de Duitse immigratie.

“Hier raken het praktische en het xenofobe elkaar: het argument is technisch, de aanleiding is de Duitse immigratie.”

De eenheid van het gezin. De vrouw volgde de man en de minderjarige kinderen volgden de vader, omdat de wetgever “de eenheid der familie” moest verzekeren: “In goede huwelijken [...] zal en kan de vrouw ook niet anders wenschen, en waar dit eens niet het geval mocht zijn, moet in een bijzonder geval de individueele wensch zwichten voor het algemeen belang”. De Eerste Kamer kreeg het in december 1892 nog eens uitgelegd: het verlies van de Nederlandse nationaliteit door de vrouw van een man die een vreemde nationaliteit verwierf, was “een gevolg van het beginsel, dat de eendracht des gezins verschil van nationaliteit zooveel mogelijk moet uitsluiten”.⁴²

Nederland mag niet alleen staan. Ten slotte, en dit is voor het betoog van dit boek de opmerkelijkste zin:

“Nederland kan, in een onderwerp, dat de internationale betrekkingen van nabij raakt, niet onder alle beschaafde volkeren alléén blijven staan met eene zóó afwijkende regeling der nationaliteit als nergens wordt aangetroffen.”

Wat de memorie van toelichting *niet* noemt, valt evenzeer op. De armenkas komt er niet in voor; de dienstplicht alleen zijdelings, als maatstaf voor de termijn van het ingezetenschap. Maar achter de toelichting lag een voorgeschiedenis, en die heeft Eric Heijs in de wettendossiers van Justitie teruggevonden. Toen de ministeries van Justitie en Buitenlandse Zaken in 1883–1885 over een nieuwe wet correspondeerden, schreef minister Van der Does de Willebois dat hij als commissaris des Konings in Limburg “diverse keren problemen met Duitsland” had gehad door dubbele nationaliteit, “meestal” over de militieplicht, maar ook over armlastigheid; zijn hoofdcommies Schreuder, de belangrijkste commentator van het nationaliteitsrecht van die tijd, vond bovendien dat vreemdelingen langs het territoriale beginsel “te gemakkelijk” Nederlander werden.⁴³ En in de memorie van antwoord — niet in de toelichting — kwam de armenkas alsnog openlijk op tafel, in een zin die men niet gauw vergeet. Over Nederlanders die lang in het buitenland hebben gewoond, schreef de regering:

“Indien zij, na ettelijke jaren hunne krachten uitsluitend aan den vreemde gewijd en hunne belangen met het buitenland vereenzelvigd te hebben, in moeilijkheid of verval geraken, gaat het niet aan hen zelve of het vreemde land in de wettelijke gelegenheid te

stellen, op ons een beroep te doen en Nederland goed genoeg te achten om als beschermende mogendheid of als toevluchtsoord te dienen van reeds lang werkelijk afgesneden leden, die elders hunne beste levensjaren hebben besteed en verbruikt en daarna er niet langer gewenscht worden.”⁴⁴

De persoon die na een leven in het buitenland naar Nederland terugkeerde, werd hier gezien als iemand die mogelijk steun zou vragen. Wie elders zijn beste jaren had 'verbruikt', mocht niet op Nederland terugvallen wanneer hij 'in verval' raakte. Dat is de gedachte achter de tienjaren-klok in de woorden van de regering. De kazerne en de armenkas, die ik zelf in 2019 als drijfveren aanwees, staan dus wel in de stukken: in de correspondentie en het antwoord aan de Kamer, niet in de toelichting die meestal wordt gelezen.

“Een wet die is geboren uit de wens om niet “alléén te blijven staan”, moet men beoordelen op de vraag waar de anderen inmiddels staan?”

De eerlijkste samenvatting is daarom deze. Naar buiten toe werd de wet van 1892 gedragen door drie overwegingen: een grondwettelijke opdracht, de leer dat dubbele nationaliteit een te vermijden bron van conflicten is, en de wens om in de pas te lopen met de buurlanden — met Duitsland voorop. Daaronder lagen de militieplicht en de armenkas, en de afkeer van de Duitse immigrant leverde de temperatuur. De leer van de enkele nationaliteit leverde de argumenten, en die leer is precies wat sindsdien is omgeslagen; de militieplicht is opgeschort en de armenkas is een verzorgingsstaat met eigen regels geworden. Een wet die uit haat is geboren, kan men verwerpen door de haat af te wijzen. Een wet die is geboren uit de wens om niet “alléén te blijven staan”, moet men beoordelen op de vraag waar de anderen inmiddels staan? Deel II doet dat.

9.4 Twee zinnen uit 1892

De toelichting bevat ook twee zinnen die een ander licht op 1892 werpen. Zij verdienen een eigen plaats, omdat zij laten zien dat de discussie minder eenvoudig was dan een beginsel van één nationaliteit doet vermoeden.

De eerste is de zin hierboven over het niet alleen willen staan. In 1892 was de Nederlandse regeling afwijkend omdat zij *te ruim* was: zij maakte van in Nederland geboren kinderen van vreemdelingen Nederlanders, en dat deed verder bijna niemand meer. In 2026 is de Nederlandse regeling opnieuw afwijkend, maar nu omdat zij *te eng* is: van de staten die het Verdrag van Straatsburg van 1963 ondertekenden, houden alleen Nederland en Oostenrijk nog vast aan het automatische verlies bij vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit.⁴⁵ Het argument van 1892 keert zich daarmee tegen de wet van 1892. Kortom, de doorlopende principes in de huidige wetgeving is verouderd en reflecteert niet meer de moderne wereld waarin we leven.

De tweede zin staat in de toelichting op artikel 9 en zegt iets dat men later is gaan ontkennen: “Men is niet tegelijk Nederlander en vreemdeling; men kan wel zijn vreemdeling en geene andere nationaliteit bezitten; ook kan men zijn Nederlander en daarnevens burger van een ander Rijk zijn. Of iemand Nederlander is, moet, onafhankelijk van elke vreemde wet, naar onze eigene wetgeving zelfstandig worden beoordeeld.”⁴⁶ De wetgever van 1892 wilde dubbele nationaliteit zoveel mogelijk vermijden, maar hij wist dat zij bestond, aanvaardde haar als rechtsfiguur en verbond er in dit artikel geen enkel gevolg aan. Het denkbeeld dat een Nederlander met een tweede nationaliteit een *probleem* is dat de wet moet oplossen, is jonger dan de wet van 1892.

9.5 1903–1910: de eerste klok loopt af, en de wetgever draait haar terug

Een wettelijke termijn heeft een einddatum. Wat die einddatum voor mensen betekent, werd zichtbaar toen de klok van 1892 voor het eerst afliep. Dat verhaal is in de latere literatuur vrijwel

vergeten. Voor dit boek is het een van de belangrijkste momenten: de wetgever zag wat zijn regel aanrichtte en besloot in te grijpen. Heijs reconstrueerde die geschiedenis in 1995 uit de wettendossiers.⁴⁷

Op 1 juli 1903 gebeurde waarvoor Kamerleden in 1892 al hadden gewaarschuwd. De termijn van tien jaar verstreek. Die was door de overgangsbepaling op 1 juli 1893 begonnen voor alle Nederlanders in het buitenland. Velen waren de verplichte kennisgeving vergeten of hadden er nooit van gehoord. Zij verloren hun Nederlanderschap. Wie geen andere nationaliteit had, werd staatloos.

De klachten kwamen per brief bij de Tweede Kamer, de minister van Justitie en de Koningin. Ook dagbladen, De Gemeente-Stem en het Weekblad van het Recht publiceerden ingezonden stukken. De Nederlandse Kamer van Koophandel te Londen had zich, samen met andere Kamers in het buitenland, steeds tegen de verliesbepaling verzet. In 1907 bundelde zij alle klachten in een boekje. Haar voorzitter Stoop sprak van "het ongemotiveerde verlies" van de nationaliteit. Dergelijke klachten, blijven over de decennia terugkomen. Zo gaf in 2024 de Stichting GOED ook een boekje uit, "Dagboek van een oud-Nederlander", met daarin dezelfde types voorbeelden m.b.t. verlies sinds 1985.

"wie het Nederlanderschap krachtens artikel 7, 5°, had verloren, kon eenmaal kosteloos naturaliseren, met als enig bewijs "dat hij den staat van Nederlander heeft bezeten""

De regering wilde aanvankelijk van geen kritiek weten. Minister Loeff hield de Kamer in 1904 voor dat aan de verplichting meermalen bekendheid was gegeven en dat het "uitgesloten" was dat wie werkelijk prijs stelde op het Nederlanderschap de verklaring vergat; wie het toch overkwam, kon "met opoffering van een betrekkelijk luttel bedrag" naturaliseren. Dat luttel bedrag waren de honderd gulden van artikel 3. Het Kamerlid Drucker, gesteund door de Kamer van Koophandel in Londen en door oud-minister De Beaufort, die in het *Weekblad van het Recht* betoogde dat honderd gulden "voor niemand een onverschillige zaak" was, bracht de minister ertoe te erkennen dat de betaling voor "minder bemiddelden" een "grote hardheid" kon zijn. De wet van 8 juli 1907 voegde een artikel 3bis in: wie het Nederlanderschap krachtens artikel 7, 5°, had verloren, kon eenmaal kosteloos naturaliseren, met als enig bewijs "dat hij den staat van Nederlander heeft bezeten".⁴⁸ In tweeënhalf jaar, van begin 1908 tot juli 1910, kregen 1.173 oud-Nederlanders zo hun nationaliteit terug — evenveel als het aantal vreemdelingen dat tussen 1850 en 1890 in Nederland was genaturaliseerd.

Het fundamentele bezwaar bleef: de nationaliteit werd tegen de wil van de betrokkene afgenomen. De nieuwe minister van Justitie Nelissen deelde het; de bepaling stootte "tal van zonen" af "die door hunnen handels- en ondernemingsgeest in het buitenland den Nederlandschen naam alle eer aandoen". De wet van 15 juli 1910 trok de consequentie. In de memorie van toelichting nam de regering de premisse van 1892 terug, in twee zinnen die in dit boek nog vaak zullen terugkeren: "Bij voormeld wetsvoorschrift is de wetgever uitgegaan van de gedachte, dat een langdurig verblijf van den Nederlander buitenslands zijn nationaliteitsgevoel moet doen verslappen, menigmaal geheel zal doen afstompen. De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond."⁴⁹ Nederlanders die in het Rijk of in de koloniën waren geboren, verloren hun Nederlanderschap niet langer door het enkele feit van tien jaar verblijf in het buitenland; voor hen verviel de kennisgeving geheel.

"De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond"

Alleen voor wie buiten het Rijk was geboren bleef de klok lopen, want, zo schreef de regering, "al moge bij verblijf in den vreemde in het eerste geslacht het nationaliteitsgevoel krachtig, de

gehechtheid aan den geboortegrond innig blijven, volgende geslachten, in den vreemde geboren en opgevoed, zullen voor Nederland niet zoo veel meer blijven gevoelen". Daar kwam een tweede, praktische reden bij, en die is het lezen waard omdat de regering haar in 2023 vrijwel woordelijk zou herhalen: zonder die grens zouden "ook de kinderen en kindskinderen der in het buitenland gevestigde Nederlanders, Nederlanders blijven en aldra zouden zich in den vreemde bevinden eene groote schare Nederlanders, die elke aanraking met de Nederlandsche autoriteiten hebben verloren", en zou een toestand van "groote onzekerheid" ontstaan, "dewijl het niet wel doenlijk zou blijken om in het derde en vierde geslacht Nederlanders van niet Nederlanders te onderkennen".

Het verschil met 2023 is dat de regering van 1910 dat probleem in één zin oploste: "De over te leggen geboorteakte zal het gevorderde licht verschaffen."⁵⁰ Het onderscheid tussen de eerste en de volgende generaties dat daarmee in de wet kwam, noemt Jessurun d'Oliveira ruim een eeuw later "suspect"; een amendement om ook de tweede generatie gelijk te stellen haalde het niet.⁵¹

En wie het Nederlanderschap op grond van de oude bepaling al had verloren, kreeg het van rechtswege terug. De overgangsbepaling gaf hun die in het Rijk of zijn koloniën waren geboren en het krachtens artikel 7, 5°, hadden verloren, hun nationaliteit "terug op den dag van de inwerkingtreding dezer wet, tenzij zij op dat tijdstip tot een ander land behooren", en bepaalde dat die herkrijging "zoo voor den betrokken persoon als voor zijne vrouw en kinderen dezelfde gevolgen" had als een naturalisatie — het herstel liep dus door naar het gezin.⁵² Twee groepen vielen erbuiten. De eerste was wie inmiddels een vreemde nationaliteit had verworven, en de reden die de memorie van toelichting daarvoor geeft is smaller dan de reden die er later aan is gegeven: het gebeurde "ten einde te voorkomen, dat dubbele nationaliteit ontstaat".

Mannoury schreef in 1954 dat de uitsluiting "op volkenrechtelijke gronden" plaatsvond — een staat dringt zijn nationaliteit niet op aan de onderdaan van een andere — en als rechtvaardiging achteraf is dat juist, maar het is niet wat de wetgever zelf opschreef. Dat onderscheid doet ertoe: het bezwaar van 1910 was het ontstaan van dubbele nationaliteit, en dat is precies het bezwaar dat een wet die meervoudige nationaliteit toestaat niet meer heeft.⁵³ De tweede groep waren gehuwde vrouwen: zij herkregen het Nederlanderschap niet zelfstandig, maar gingen wel mee wanneer hun man het terugkreeg. Het bestuur van de Vereeniging tot verbetering van den maatschappelijken en den rechtstoestand der vrouw in Nederland had in maart 1908 bij de Koningin op iets anders aangedrongen; de regering vond dat buiten het kader van deze wet vallen.⁵⁴

In de Kamer werd het ontwerp breed gesteund. Het voorlopig verslag noemde de te wijzigen bepaling er een "die een licht te begaan verzuim met verlies van nationaliteit straft en aldus de losmaking van Nederlanders uit het Staatsverband bevordert", en bracht hulde aan de Kamers van Koophandel in het buitenland en aan het Algemeen Nederlandsch Verbond. Er was tegenspraak, en die is de moeite waard omdat zij een eeuw later woord voor woord terugkomt: enkele leden vonden de beweging "overdreven en niet geëvenredigd aan het bezwaar", wezen erop dat Nederlanders in het buitenland juist voordelen genoten "ten aanzien van den militairen dienst en van belastingen", en noemden het afleggen van één verklaring in de tien jaar "eene geringe moeite", waarbij de consulaire ambtenaren desnoods konden helpen. Dat is, honderdzesentien jaar vóór het voorlopig voor december 2026 verwachte debat, het argument van de gemiste kans.⁵⁵

Het beslissende staat in de memorie van antwoord. Tegen het verwijt dat een collectief herstel in strijd zou zijn met artikel 6 van de Grondwet, dat alleen individuele naturalisatie toeliet, schreef de regering: "Het geldt hier toch niet zoozeer eene collectieve naturalisatie [...] als wel de verbetering van een onjuisten grondslag, waarop verlies van Nederlanderschap was gebaseerd." De strekking

van de bepaling was, vervolgde zij, om herstel te bewerkstelligen “onafhankelijk van den wil van belanghebbenden [...] zonder dat de wetgever kennis draagt van de namen of zelfs van het aantal dergenen, die door de voorgestelde bepaling zullen worden gebaat”. En dan volgt de zin waarop Deel II en Deel III zullen terugvallen: aan het verlangen van hen “die het terugbekomen van het verloren Nederlandschap afhankelijk zouden willen stellen van het doen van eene aangifte binnen eenen zekeren termijn” konden de ondertekenaars niet voldoen.⁵⁶

“Zij erkende dat herstel ook iemand kon bereiken die het Nederlandschap niet meer wilde — ‘is juist’ — en aanvaardde dat. Het alternatief vond zij zwaarder: mensen die het wél wilden, zouden buiten het herstel blijven omdat zij niet wisten dat zij iets moesten doen.”

Hier koos de regering ervoor dat onwetendheid het herstel niet opnieuw zou blokkeren. Zij kende de namen en zelfs het aantal betrokkenen niet. Dat vond zij geen reden om niets te doen. Zij erkende dat herstel ook iemand kon bereiken die het Nederlandschap niet meer wilde — ‘is juist’ — en aanvaardde dat. Het alternatief vond zij zwaarder: mensen die het wél wilden, zouden buiten het herstel blijven omdat zij niet wisten dat zij iets moesten doen.⁵⁷

Eén ding heeft de wetgever van 1910 niet gedaan, en dat hoort er eerlijkheidshalve bij. In het voorlopig verslag was gevraagd of de overgangsbepaling niet zo kon worden geredigeerd dat de betrokkenen “geacht worden Nederlanders te zijn gebleven” — herstel met terugwerkende kracht tot het moment van verlies dus. Dat is bewust niet gevolgd, en met redenen: de militaire verplichtingen, de strafbaarheid naar Nederlands recht, en de bevoegdheid om in het buitenland een testament te maken (artikel 992 van het toenmalige Burgerlijk Wetboek). Het herstel van 1910 werkte vooruit, niet terug. Deel III komt op die keuze terug, want zij is het beste argument tegen het voorstel dat daar wordt gedaan.⁵⁸

In de Kamer is meer geprobeerd dan is gelukt. Het lid De Kanter stelde op 10 juni 1910 voor de geboorteplaats-grens te verzachten voor minderjarigen die buiten het Rijk waren geboren maar van wie beide ouders erbinnen waren geboren. En tien sociaaldemocraten — Duys, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Hugenholtz, Helsdingen, Vliegen, Ketelaar, Teenstra en Lieftinck — dienden op 14 juni een amendement in dat het hele mechanisme omkeerde: wie in het buitenland woonde zou Nederlander blijven tenzij hij zelf meldde dat hij dat niet langer wenste, “bij gebreke waarvan zij telkens voor tien jaren geacht zullen worden Nederlander te zijn gebleven”. Beide zijn op 15 juni 1910 in stemming gebracht en beide zijn verworpen: dat van De Kanter met 41 tegen 17 stemmen, het gewijzigde amendement-Duys met 50 tegen 6 — vóór stemden alleen Troelstra, Hugenholtz, Helsdingen, Schaper, Ter Laan en Duys zelf. Daarna zijn het enig artikel, de overgangsbepaling en het wetsontwerp alle drie zonder hoofdelijke stemming aangenomen; één lid, Van Doorn, liet aantekenen dat hij tegen de overgangsbepaling zou hebben gestemd als erover was gestemd.⁵⁹ Maar het denkbeeld dat verlies van nationaliteit een handeling van de burger hoort te vergen en niet zijn stilzwijgen, is dus niet van deze eeuw: het is in juni 1910 in stemming gebracht.⁶⁰

In datzelfde debat is ook het scherpste bezwaar tegen herstel van rechtswege gemaakt dat ik in de stukken ben tegengekomen, en wel door dezelfde Duys. Hij noemde de overgangsbepaling “een onding” en verweet de regering dat zij deze mensen behandelde alsof zij “tot geen enkele nationaliteit” behoorden en “dus min of meer tot de *nullius*, zij behooren aan dengeen die zich hen het eerst toeëigent!” Over het woord teruggeven was hij nog scherper: “De toelichting moest luiden: wij wenschen het verloren Nederlandschap weer *op te dringen*. Hier wordt niet iets teruggeven, maar opgedrongen.” De regering, zei hij, stelde de betrokkenen “niet in de gelegenheid om voor den aangeboden dienst, die hun misschien onaangenaam is, te bedanken.”⁶¹ Dat bezwaar is echt en het verdient een antwoord; deel III geeft het. Hier volstaat de opmerking dat het vandaag anders ligt dan in 1910. Wie nu van rechtswege verliest, mist geen nationaliteit maar heeft er juist een tweede, en de wet van 1910 sloot het herstel nu juist uit voor wie een andere nationaliteit

bezat — precies om te voorkomen dat iemand iets kreeg opgedrongen. Ondanks dat het nog steeds voorkwam, wilde men staatsloosheid van voormalige burgers zo voorkomen.

Vier dingen staan hiermee vast, en zij dragen het betoog van de delen II en III. Ten eerste: de eerste massale, onbewuste verliezen onder de klok vielen niet in 1995 of 2013, maar in 1903, en zij riepen dezelfde reacties op als nu — brieven, verontwaardiging, een minister die het ondenkbaar achtte dat iemand vergat wat de wet van hem verlangde. Ten tweede: de wetgever heeft het verlies toen binnen zeven jaar ongedaan gemaakt, eerst door de prijs weg te nemen (1907) en daarna door de nationaliteit collectief en van rechtswege terug te geven aan wie staatloos was geworden (1910). Wat in 1910 kon, kan ook nu: herstel bij wet, voor een hele groep, zonder dat de betrokkene zich hoeft te melden. Eén ding moeten we daarbij niet overnemen, en dat is de beperking van toen. Het herstel van 1910 gold alleen voor wie staatloos was geworden. Wie vandaag onder de klok verliest, is juist nooit staatloos — hij heeft immers een tweede nationaliteit, en dat is precies de voorwaarde voor het verlies. Een regeling die zich tot staatlozen beperkt, zou deze groep dus volledig missen. Ten derde: van 1910 tot 1985 kende het Nederlandse recht voor de in Nederland geboren Nederlander geen klok; wat wij vandaag als een beginsel uit 1892 beschouwen, is voor die groep pas in 1985 in beperkte en in 2003 in volle vorm teruggekeerd.⁶²⁶³

En ten vierde: de gedachte dat wie herstel wil zich binnen een bepaalde termijn moet melden — het venster van twee jaar dat de ontwerpen van 2003 en 2023 en het voorstel dat voorlopig voor december 2026 op de agenda staat alle kennen — is in 1910 voorgesteld en door de regering uitdrukkelijk afgewezen, omdat zij herstel wilde dat werkt zónder dat de betrokkene ervan hoeft te weten. Om de betrokkenen te beschermen want het was duidelijk dat ook in de periode van 1893-1903 de burgers veelal niet op de hoogte waren van de wetgeving en de benodigde verklaringen, etc. Ook destijds bleek dat consulaire ambtenaren en vertegenwoordigingen niet altijd hiervan af wisten en verzuimden om betrokkenen te beschermen tegen het ongewilde verlies van hun nationaliteit.

10. Het Rijk en zijn onderdanen, 1910–1975

10.1 Twee wetten uit één jaar, en wat zij niet bewijzen

In 1910 nam de Nederlandse wetgever twee besluiten die op het eerste gezicht met elkaar in strijd zijn.

Bij wet van 10 februari werd de bevolking van Nederlands-Indië *Nederlandsch onderdaan*, en uitdrukkelijk geen Nederlander.⁶⁴ Wie die status had en in het buitenland ging wonen, raakte haar kwijt door “na te laten zich binnen drie maanden na aankomst aan te geven bij een Nederlandschen consulairen ambtenaar in dat land” en die aangifte “binnen de eerste drie maanden van elk kalenderjaar te herhalen”.⁶⁵ Eén vergeten jaar, en de band met het Rijk was weg.

Zoals de lezer nu bekend, bij wet van 15 juli verdween voor de Nederlander die in het Rijk of in de koloniën was geboren de klok van artikel 7, onder 5°, geheel, en kreeg wie haar al had ondergaan zijn nationaliteit van rechtswege terug.⁶⁶ De regering schreef erbij dat de veronderstelling waarop de bepaling van 1892 rustte, was weerlegd: “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond.”⁶⁷ Vandaag noemen we dat onevenredigheid.

Het is verleidelijk daar een antithese van te maken — voor de één een meldplicht per jaar, voor de ander geen meldplicht meer — en dat is precies wat ik hier niet doe, om twee redenen.

Onderdaan en burger.

De eerste is dat de twee wetten niet hetzelfde soort handeling zijn. De wet van februari gáf de bevolking van Indië een status die zij daarvóór niet had: naar de letter van artikel 12 van de wet van 1892 was zij vreemdeling, en de minister van Koloniën zei dat in de Kamer met zoveel woorden (§10.2). De meldplicht was een voorwaarde bij een toekenning. De klok van 1892 deed het omgekeerde: zij sneed een bestaande band door. Wie de twee naast elkaar legt, legt een toekenning naast een ontneming.

De tweede is dat de klok in juli niet verdween maar werd ingeperkt. Voor de Nederlander die buiten het Rijk was geboren — een van de groepen waarover dit boek gaat — bleef zij lopen, en bleef de kennisgeving eens in de tien jaar verplicht.

De vraag is daarmee ook een vraag naar gelijke behandeling. Waarom vond dezelfde wetgever in hetzelfde jaar een jaarlijkse meldplicht passend voor de ene groep, terwijl hij een tienjaarlijkse verplichting voor de andere ondraaglijk vond? Lag daar een gedeelde opvatting achter over wie tot de natie behoorde, een opvatting die ook de klok van 1892 mogelijk maakte? Hieronder onderzoek ik eerst de aanwijzingen (§10.2 en §10.3), vervolgens de feiten waaraan die lezing moet voldoen (§10.4 en §10.5). De tegenargumenten krijgen hun eigen plaats in §10.6. Wat overblijft in §10.7 is minder dan ik aanvankelijk wilde schrijven. Die begrenzing hoort bij een eerlijk antwoord.

10.2 Waar de grens vandaan kwam

De scheidslijn is ouder dan 1910, en zij is in de Kamer hardop uitgesproken.

Onder het Burgerlijk Wetboek van 1838 was Nederlander, in burgerrechtelijke zin, ieder “die binnen het Koninkrijk of deszelfs koloniën” was geboren uit ouders die daar gevestigd waren.⁶⁸ Vrijwel de hele bevolking van de koloniën viel daaronder. De wet van 1850 maakte daar een einde aan: het politieke Nederlanderschap kwam alleen toe aan wie geboren was uit ouders “binnen het Rijk in Europa gevestigd”.⁶⁹ De minister van Binnenlandse Zaken verdedigde die keuze op 10 juli 1850:

“Waartoe zou het dienen hen Nederlanders te noemen? Het zou wezen gemeenschap van naam zonder eenige gemeenschap van regt of volkswezen. En zie hier een hoofdgrond. Nederlanders, die het zijn volgens dit ontwerp, zijn de leden der Nederlandsche Natie. Maar het lidmaatschap der Nederlandsche Natie zou, geloof ik, met meer regt aan de Duitschers en Engelschen, dan aan de inlanders van Java of van de Molukken worden toegekend.”⁷⁰

Er was tegenspraak, al ken ik die alleen uit de tweede hand: de Handelingen van 9 juli 1850 heb ik niet geopend en wat hier volgt staat bij Heijs. Het lid Schooneveld zag geen enkel gevaar en wees op wat het voor de betrokkenen zou betekenen: zij zouden “niet meer paria’s zijn”. Donker Curtius zag er evenmin bezwaar in, omdat er toch niemand zou komen — “ons klimaat is daar te koud voor”.⁷¹ Dat laatste argument leest men vandaag anders dan het bedoeld was. Ik laat het daarbij, want de bron is hier Heijs en niet de Handelingen zelf.

In 1892 wilde de regering aanvankelijk iedereen die onder een van beide oude regelingen Nederlander was, Nederlander laten blijven. Op 19 oktober 1892 stak het lid Levyssohn Norman daar een stokje voor, met een beroep op hetzelfde citaat van 1850 en met één praktisch bezwaar:

“Ook in de praktijk zullen er zich telkens moeilijkheden voordoen. Bij voorbeeld: een inlander kan niet worden officier in het Indische leger. [...] Welnu, als deze

overgangsbepaling, zooals zij nu luidt, wordt gehandhaafd, kan de inlander zeggen: civis Romanus sum, dus: ook ik kan officier worden.”⁷²

De minister van Justitie, Smidt, nam het voorstel over, maar niet met overtuiging: “Men is het er op dit oogenblik nog niet over eens of het wel volstrekt noodig is, — daaromtrent treed ik dus ook niet in discussie — maar de Regeering meent dat er tegen eene uitsluiting geen bezwaar kan zijn.”⁷³ De overgangsbepaling kreeg ter plekke een nieuwe aanhef, die de uitsluiting koppelde aan de rassenindeling van het Regeeringsreglement: uitgezonderd waren zij die in Nederlands-Indië “als inlanders en daarmede gelijkgestelden worden beschouwd”.⁷⁴

Het gevolg zag de regering zelf. Omdat artikel 12 van de wet iedereen die geen Nederlander was tot vreemdeling verklaarde, stond de minister van Koloniën De Waal Malefijt op 22 december 1909 in de Kamer te betogen dat het tóch niet zo was:

“Niemand toch zal betwisten, dat de 40 miljoen menschen die daar in onzen Archipel wonen, en die, als men enkel art. 12 der wet van 1892 zou willen raadplegen, als vreemdelingen zouden zijn te beschouwen, Nederlandsche onderdanen zijn. Zij leven onder het gezag van onze Koningin.”⁷⁵

Men leze dat nog eens: de minister zegt dat de wet van 1892, naar haar letter gelezen, tientallen miljoenen mensen tot vreemdeling maakte, en hij vraagt de Kamer die letter niet te volgen. En het was geen theoretisch probleem. In hetzelfde betoog noemt hij de aanleiding: in 1903 vroegen “onze consuls te Bangkok en te Hongkong” wie zij eigenlijk als Nederlandse onderdanen hadden te beschouwen, “omdat zulke menschen natuurlijk aanspraak zouden kunnen hebben op hulp en bescherming”, en zij kregen toen een instructie die volgens de minister bijna geheel gelijklopend was met het wetsontwerp dat nu voorlag.⁷⁶

Dáár kwam de wet van februari 1910 vandaan. Zij loste het praktische probleem op en liet de scheidslijn staan. De minister zei ook waarom:

“Een Nederlander is nu eenmaal iets anders dan een Indiër, ofschoon deze laatste daarom volstrekt niet minder is. Het zijn wel beiden Nederlandsche onderdanen, maar ik geloof, dat een zeer oneigenlijke beteekenis aan het woord Nederlander zou moeten worden gegeven, wanneer men dat juist den meest geschikten naam zou achten om te geven aan de bevolking van Nederlandsch-Indië.”⁷⁷

Colijn vond dat de wetgever verder had kunnen gaan. Hij verwees naar het standpunt van de regering uit 1892: “In vind dit vooral daarom te betreuren, omdat men zich naar ik geloof zonder

eenig bezwaar had kunnen plaatsen op het inderdaad zeer liberale standpunt, dat door de Regeering in 1892 reeds werd ingenomen.”⁷⁸ Hij kreeg zijn zin niet.

Mannoury beschreef de uitkomst in 1954 scherp: men wilde uitdrukken “dat Nederland voor de Indonesiërs het moederland van hun vaderland was, maar men had er zeer uitdrukkelijk bezwaar tegen, dat het hun vaderland zou zijn”.⁷⁹

Suriname en Curaçao vielen in 1892 niet onder de uitsluiting, onder meer omdat daar geen wettelijk onderscheid tussen Europeanen en inlanders bestond — ook dit, en wat erop volgt, ontleen ik aan Heijs en niet aan de stukken zelf.⁸⁰ De keuze voor afstamming had daar wel een eigen prijs: de kinderen van de contractarbeiders uit Java en Brits-Indië die na 1892 in Suriname werden geboren, kregen geen Nederlanderschap meer, en het aantal staatlozen nam er fors toe. Pas in 1927 werd het onderdaanschap tot Suriname en Curaçao uitgebreid.⁸¹

10.3 **Eén gedocumenteerd contact: december 1909**

De koloniale indeling en de klok voor Nederlanders in het buitenland raken elkaar op één aantoonbaar moment. Dat moment maakt een mogelijk verband concreet. Voor zover ik heb kunnen nagaan, is het in de literatuur over de klok niet eerder genoemd.

Op 22 december 1909 — de dag waarop de Tweede Kamer het onderdaanschap behandelde — bracht de Commissie van Rapporteurs verslag uit over een verzoekschrift van de Nederlandsche Kamer van Koophandel te Londen. Dat is dezelfde Kamer die in §9.5 optreedt als pleitbezorger van de Nederlanders die door de formaliteit van 1892 hun nationaliteit hadden verloren. Sinds 25 september 2026 staat het verslag hier woordelijk, want het paginabeeld van de Handelingen is nagezien. Het lid Van Karnebeek, voorzitter van de commissie, las voor:

"In handen van Uw Commissie is gesteld een adres van de Nederlandsche Kamer van koophandel te Londen, waarin de Kamer opnieuw aandringt op wijziging van de wet van 1892, ten einde het mogelijk te maken, dat Nederlanders, die door het niet in acht nemen van de door die wet voorgeschreven formaliteiten hun Nederlanderschap hebben verloren, dit gemakkelijker terugkrijgen dan dit onder de tegenwoordige regeling geschieden kan. In het adres wordt te kennen gegeven, dat reeds een groote stap in die richting zou kunnen gedaan worden, indien men dit terugkrijgen van het Nederlanderschap op dezelfde wijze regelde als geschied is in het wetsontwerp betreffende het Nederlandsche onderdaanschap, namelijk door voor te schrijven, dat men het terugkrijgt door zich weder in ons land te vestigen.

Uw Commissie stelt voor dit adres te deponeren ter griffie ter inzage voor de leden.”⁸²

De regeling voor de koloniale onderdaan diende hier dus als model voor de uitgeweken Nederlander, en de twee dossiers lagen op dezelfde dag op dezelfde tafel. Het woord “opnieuw” is het aantekenen waard: dit was niet de eerste keer dat de Londense Kamer erop aandrong, en het is dus geen incident maar een lopende lobby van de Nederlanders in het buitenland — de eerste die in dit boek is terug te vinden, en zij dateert van vóór de wet van 1910.

Dat deze groepen in hetzelfde parlementaire verslag ter sprake kwamen, bewijst nog niet dat de ene regeling de andere bepaalde. Het verzoekschrift werd ter griffie gedeponneerd. De wet van 15 juli 1910 volgde een half jaar later juist niet het voorgestelde model: zij gaf het Nederlanderschap van rechtswege terug, zonder eis van vestiging. We zien hier nabijheid. Invloed is daarmee niet aangetoond.

10.4 **De klok en de kaart van het Rijk**

Ook een ongewijzigde regel kan anders uitwerken wanneer de kaart verandert. Tussen 1910 en 1985 bleef de opzet van de klok van artikel 7, onder 5°, gelijk. Het aanknopingspunt — 'buiten het Rijk en zijne Koloniën of bezittingen in andere werelddeelen' — bewoog echter mee met grenzen

die meermaals werden verlegd. Voor een mens die op dezelfde plaats bleef wonen, kon de juridische betekenis van die plaats dus veranderen.

Twee dingen volgen daar rechtstreeks uit, en zij zijn voor de praktijk van vandaag het belangrijkste. Wie in Batavia of Paramaribo was geboren, viel na 1910 niet onder de klok, want hij was in de koloniën geboren. En wie in Nederlands-Indië woonde, woonde niet “buiten het Rijk en zijne Koloniën”, zodat de termijn voor hem niet liep.⁸³

Ook na de soevereiniteitsoverdracht bleef de uitzondering voor Indonesië bestaan. De wet van 1951 bepaalde dat de verliesbepaling gold “voor zoveel betreft Nederlanders buiten het Koninkrijk en buiten de Republiek Indonesië geboren”.

Die wijziging werkte terug tot de soevereiniteitsoverdracht. Artikel 5 bepaalde namelijk dat de wet inging op de dag van haar afkondiging “en werkt terug tot het tijdstip van soevereiniteitsoverdracht ingevolge de Wet Souvereiniteitsoverdracht Indonesië”.⁸⁴ De uitzondering gold dus vanaf de overdracht zelf, niet pas vanaf eind 1951.

Waarom bleef die uitzondering bestaan? De regering legde dat in de memorie van toelichting als volgt uit:

“In verband met de Unieverhouding is het juist te achten, dat ook voortaan deze verliesbepaling geen betrekking heeft op personen, geboren of woonachtig in de tegenwoordige Republiek Indonesië. Bij deze beperking is bedacht, dat tegen de huidige bepaling toch reeds bezwaren bestaan, ook op grond dat de bepaling staatloosheid tot gevolg kan hebben.”⁸⁵

Men lette op de formulering: niet “wij hebben bezwaar” maar “bezwaren bestaan”, en niet “veroorzaakt” maar “kan tot gevolg hebben”. Meer dan dat draagt de bron niet. Maar ook zo gelezen staat er dat de regering van 1951 wist dat er tegen haar eigen verliesbepaling bezwaren leefden, ook wegens staatloosheid, en dat zij haar liet staan voor iedereen die buiten het Koninkrijk was geboren.

In 1953 kwam artikel 2 van de wet van 1892 — de verkrijgingskant — opnieuw op tafel, en wat de wetgever daar deed is dezelfde beweging als bij de klok. De wet van 15 mei 1953 stelde dat artikel “nader vast”, en sloot af met één zin die het hele punt van deze paragraaf illustreert: “In het voorgaande lid wordt onder „Koninkrijk” Nieuw-Guinea niet begrepen.”⁸⁶ Het gebied dat na de soevereiniteitsoverdracht nog Nederlands bleef, werd voor het nationaliteitsrecht apart gezet. De kaart werd dus niet alleen bij de verliesbepaling overgetekend maar ook bij de verkrijging, en in dezelfde jaren.

Twee jaar later deed de wetgever iets waaruit blijkt dat het onderwerp niet was vergeten. Op 30 juli 1953 kwam een wet tot stand die in haar opschrift zegt waar zij voor is: “houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid”. Artikel I opent zo:

“Aan meerderjarigen, die staatloos zijn door de werking van het eerste lid, aanhef en onder 4°, van artikel 7 der wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, voor zover die bepaling betrekking heeft op vijandelijke krijgs- of staatsdienst, kan door de Minister van Justitie op hun verzoek het Nederlanderschap worden verleend, indien zij

gedurende een onmiddellijk aan het verzoek voorafgegaan tijdvak van twee jaren ononderbroken hoofdverblijf hebben gehad in het Koninkrijk.”⁸⁷

Onder 4°, dus, en niet onder 5°. En het lag in 1953 twee keer op tafel: in mei bij artikel 2, in juli bij de staatloosheid. Geen van beide keren is artikel 7, onder 5°, aangeraakt. De wetgever nam de staatloosheid weg die uit de vijandelijke krijgs- of staatsdienst voortkwam en liet die van de klok staan. En zelfs voor die ene grond was het herstel geen recht maar een gunst: verlening door de minister, op verzoek, na twee jaar ononderbroken hoofdverblijf in het Koninkrijk, en tegen een recht dat naar inkomen opliep van vijftientig tot ten hoogste tweeduizend gulden.

Ik trek daar geen motief uit. Het kan zijn dat de oorlogsgevallen (WW2) urgenter werden gevonden, of dat de klok in 1953 eenvoudig niet op tafel lag. Wat er staat is een keuze van de wetgever, en die keuze is: wél de ene grond, niet de andere.

Die wet van 1953 heeft drieëntwintig jaar bestaan. In 1976 werd zij ingetrokken, en wat ervoor in de plaats kwam is voor dit boek belangrijker dan zij zelf. De Rijkswet van 8 september 1976, in werking getreden op 15 maart 1977, voegde achter artikel 4 van de wet van 1892 drie nieuwe artikelen in, en het eerste daarvan opent zo:⁸⁸

"Artikel 5. Onze Minister van Justitie kan op verzoek het Nederlanderschap verlenen aan een persoon die:

a. te eniger tijd het Nederlanderschap dan wel de staat van Nederlands onderdaan niet-Nederlander heeft bezeten, meerderjarig is in de zin van de Nederlandse wet en ten tijde van de indiening van het verzoek woonplaats of werkelijk verblijf in het Koninkrijk heeft;"

Dit is ruimer dan 1953 in twee opzichten. Het geldt voor iedere oud-Nederlander en niet alleen voor wie door de vijandelijke krijgs- of staatsdienst staatloos was geworden, en het geldt ook voor de voormalige Nederlands onderdaan-niet-Nederlander. De verliesgrond doet niet meer ter zake. Wie het Nederlanderschap door de klok van artikel 7, onder 5°, had verloren, viel er dus vanaf toen onder. In dezelfde wet werd bovendien artikel 3 herschreven, en daarin staat de oud-Nederlander náást de ingezetene van vijf jaar: "dat hij te eniger tijd het Nederlanderschap heeft bezeten of dat hij gedurende de laatste vijf jaren zijn woonplaats of werkelijk verblijf in het Koninkrijk heeft gehad".⁸⁹ Wie het ooit had bezeten, hoefde de vijf jaren niet aan te tonen.

En toch verandert dit aan de positie van de emigrant niets, om één reden die in de tekst zelf staat: "ten tijde van de indiening van het verzoek woonplaats of werkelijk verblijf in het Koninkrijk". De

wet van 1953 vroeg twee jaar ononderbroken hoofdverblijf; de naturalisatie van artikel 3 vroeg vijf jaren, tenzij men oud-Nederlander was; artikel 5 vraagt woonplaats of werkelijk verblijf op het moment van het verzoek. Steeds gaat de deur open voor wie terugkomt. Voor wie blijft waar hij is — en dat is nu juist de enige groep op wie de klok van onder 5° kón aanslaan — blijft zij dicht. Dat is geen retorische wending maar de voorwaarde zoals zij er staat, en zij keert in Deel III terug, want zij is precies het onderscheid waar dat deel op berust.

Eén trek van die regeling verdient het om apart genoemd te worden, want zij zegt iets over hoe de wetgever de oud-Nederlander zag. Dezelfde Rijkswet haalde het naturalisatierecht uit de wet en bracht het onder in een algemene maatregel van rijksbestuur, en die kwam er: het *Besluit naturalisatiegelden* van 10 februari 1977. Daarin loopt het bedrag mee met het inkomen — niets onder tienduizend gulden, honderd gulden tussen tien- en twaalfduizend, en boven twaalfduizend tweehonderd gulden plus honderd voor elke volle tweeduizend daarboven, tot ten hoogste tweeduizend vijfhonderd gulden. Voor de oud-Nederlander gold een eigen maximum: “Voor personen die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander hebben bezeten, is ten hoogste f 300,— verschuldigd.” Een achtste van het hoogste tarief. En artikel 8 van datzelfde besluit is waar de inwerkingtreding van de Rijkswet zelf in staat: “Dit besluit en de Rijkswet van 8 september 1976, Stb. 465, treden in werking op 15 maart 1977.” Er is dus geen afzonderlijk inwerkingtredingsbesluit; de wet en haar tariefbesluit gingen samen open.⁹⁰

Er is nog een reden om bij dit artikel stil te staan, en zij reikt tot vandaag. De woorden van 1976 zijn nooit meer uit de wet verdwenen. In de Rijkswet op het Nederlanderschap van 19 december 1984 keren zij letterlijk terug, in artikel 8, tweede lid: de eis van vijf jaren woonplaats of werkelijk verblijf geldt niet voor de verzoeker “die hetzij te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten”, naast de echtgenoot van drie jaar, het erkende of gewettigde kind en het geadopteerde kind.⁹¹ En in de wet zoals zij vandaag luidt staat dezelfde zinsnede in artikel 6, eerste lid, onder f, nu als optierecht.

De vorm is dus driemaal veranderd — verlening door de minister in 1976, vrijstelling van een termijn binnen de naturalisatie in 1984, optierecht sinds de Rijkswet van 21 december 2000, die op 1 april 2003 in werking trad — en de woorden zijn blijven staan. Die rijkswet van 2000 deed het overigens dubbel: zij schreef de zinsnede in het nieuwe artikel 6, eerste lid, onder f, als optierecht, én liet haar staan in artikel 8, tweede lid, als vrijstelling van de vijfjarentermijn bij naturalisatie. De oud-Nederlander heeft sindsdien dus twee wegen, en beide vragen verblijf.⁹² Wat óók is blijven staan, is de verblijfseis, en die is in die vijftig jaar zwaarder geworden in plaats van lichter. In 1976 volstond woonplaats of werkelijk verblijf op de dag van het verzoek. In 1984 verviel alleen de termijn van vijf jaren, niet de eis dat tegen het verblijf voor onbepaalde tijd geen bezwaar bestond.

De wet van vandaag vraagt ten minste een jaar hoofdverblijf **én** toelating voor onbepaalde tijd. Voor de oud-Nederlander in het buitenland is de deur in vijftig jaar dus niet verder opengestaan maar verder dichtgedaan. Op één punt is de deur tussen 2000 en nu nog verder dichtgegaan: in 2000 viel alleen wie het Nederlanderschap had verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d, buiten het optierecht; vandaag zijn dat de onderdelen **d en e**.⁹³

Tussen die twee momenten in ligt een wet die in de literatuur over het verlies van het Nederlanderschap vrijwel nergens wordt genoemd, en die daar ten onrechte ontbreekt: de *Termijnenwet Nederlanderschap* van 6 augustus 1949, Staatsblad J 359, uitgegeven op 12 augustus 1949.⁹⁴

Artikel I verlengde alle termijnen die na 31 augustus 1938 waren verstreken — niet alleen die van de klok, maar ook die van de artikelen 6, 8, 9 en 10, dus de kennisgevingen van het meerderjarig geworden kind, van de gehuwde en gescheiden vrouw en van het mede-genaturaliseerde kind. De verlenging “werkt terug tot aan het einde van de dag van het verstrijken”, en liep door tot 1 januari 1953.⁹⁵ Artikel II verklaarde kennisgevingen die in oorlogstijd aan vreemde gezanten, aan bureaus

die Nederlandse belangen waarnamen of aan Nederlandse militaire missies bij geallieerde bezettingsautoriteiten waren gedaan, geldig alsof zij aan een bevoegde Nederlandse gezant of consul waren gedaan. En artikel III veranderde, **met ingang van 1 juli 1893**, de redactie van de artikelen 6, 9 en 10 — terugwerkende kracht van zesenvijftig jaar.⁹⁶ De wet trad in werking op de dag na haar afkondiging, dus op 13 augustus 1949.

AI-illustratie van belemmeringen in oorlogstijd; geen historische foto of weergave van een specifieke gebeurtenis.

De aanleiding is de bezetting, en de memorie van toelichting noemt haar zonder omhaal: vrouwen wier huwelijk was ontbonden en kinderen die meerderjarig waren geworden konden niet opteren zonder “zichzelf of hun nabestaanden met de bezetter in conflict” te brengen; op sommige secretarieën, “beheerd door ontrouw personeel”, werden de kennisgevingen niet aangenomen; en op onbezet geallieerd gebied kon tijdige voldoening achterwege blijven “b.v. omdat tengevolge van bominslag de huiselijke papieren waren verloren gegaan”.⁹⁷

Twee passages uit de memorie van antwoord verdienen het om in Deel III terug te keren. De eerste gaat over de keuze tussen individueel en collectief herstel, en zij komt uit de mond van de regering:

“Practisch was het ondoenlijk aan de belanghebbenden het Nederlandschap door individuele naturalisatie weder te verlenen. Daarom konden de bezwaren, waarop door sommige leden is gewezen, de doorslag niet geven. De betrokken oud-Nederlanders moeten geholpen worden en er is geen andere oplossing mogelijk om uit de door de oorlogstoestand geschapen impasse te geraken.”⁹⁸

De tweede verklaart waarom artikel III tot 1893 terugwerkte, en zij is voor dit boek de scherpste zin die ik in enig Nederlands wetgevingsstuk over dit onderwerp heb gevonden. De regering zette uiteen dat uit het woord “behoudt” in de artikelen 6 en 9 was afgeleid dat wie niet binnen een jaar afstand deed het Nederlandschap levenslang behield, en dat Nederlanders in het buitenland in dat geloof de kennisgeving van artikel 7, onder 5°, achterwege lieten. Dan volgt:

“Zij is een aantal in het buitenland wonende Nederlanders te staan gekomen op ongewild verlies van hun nationaliteit.”⁹⁹

“Een regering die vaststelt dat de formulering van haar eigen wet mensen hun nationaliteit heeft gekost, en die dat met terugwerkende kracht tot de dag van inwerkingtreding repareert.”

Een regering die vaststelt dat de formulering van haar eigen wet mensen hun nationaliteit heeft gekost, en die dat met terugwerkende kracht tot de dag van inwerkingtreding repareert. Daarmee is 1949 de derde keer dat de wetgever een klok heeft teruggedraaid, en de eerste keer dat hij dat met terugwerkende kracht deed — het herstel van 1910 werkte immers vooruit (§9.5). De reeks wordt: 1907, 1910, 1949, 1953, 1976, 2001 en 2003–2005; hoe die reeks wordt geteld staat hieronder.

Hoe in dit boek wordt geteld. Er lopen twee reeksen door elkaar en zij meten verschillende dingen; vanaf hier houd ik ze uit elkaar. De eerste is de reeks **verzachtingen en herstellingen** samen: 1907 (eenmaal kosteloze naturalisatie, op verzoek), 1910, 1949, 1953 (alleen voor de vijandelijke krijgs- of staatsdienst), 1976, 2001 en 2003–2005 — zeven. De tweede is de smallere reeks van keren dat de wetgever een **verlies van rechtswege ongedaan maakte**: 1910, 1949, 2001 en 2003 — vier, waarvan drie met terugwerkende kracht, want 1910 werkte vooruit. 1907, 1953 en 1976 horen in de eerste reeks en niet in de tweede: zij gaven geen herstel maar een gunstiger weg naar naturalisatie of verlening, en alle drie stelden zij een verblijfseis. Deel III telt

met de tweede reeks, omdat het daar om de terugwerkende kracht gaat, en noemt daarnaast 1985/2010 als precedent van een andere soort en artikel 28 RWN als het enige dat nog openstaat.

Het Staatsblad zelf ligt inmiddels op tafel, met beide bladzijden nagezien op het beeld, en het bevestigt het gewijzigde ontwerp woordelijk.¹⁰⁰ De wet is gegeven ten Paleize Soestdijk op 6 augustus 1949, ondertekend door Juliana, de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. Wijers en de minister van Buitenlandse Zaken a.i. W. Drees, en “Uitgegeven de twaalfde Augustus 1949”. Zij vermeldt onderaan zelf waar haar behandeling te vinden is, in beide Kamers.

10.5 Indonesië, het nationaliteitsrecht als deur

Bij de soevereiniteitsoverdracht van 1949 bleek het onderscheid van 1910 een kant-en-klaar selectiecriteria. Wie Nederlander was, bleef Nederlander; wie onderdaan-niet-Nederlander was, werd Indonesiër — het ging om de bevolking van de hele archipel, in de tientallen miljoenen; een precies cijfer met vindplaats heb ik niet. De Indonesische delegaties wilden dat zelf ook: een ruim optierecht voor “personen van Indonesischen bloede” zou hun natievorming frustreren.¹⁰¹ De ongeveer 250.000 Nederlanders in Indonesië konden binnen twee jaar voor de Indonesische nationaliteit kiezen, en de Nederlandse regering hoopte dat de Indische Nederlanders dat massaal zouden doen, omdat zij vreesde dat zij in Nederland niet zouden assimileren.¹⁰²

Van die vier stellingen staat er één in de Handelingen en is dus geen latere duiding: dat de regering het in het belang van betrokkenen achtte dat een groot deel koos voor het land waar zij geboren en geworteld waren, en dat zij niet wilde onderhandelen over verlenging van de termijn. De assimilatievrees en de motieven van de Indonesische zijde komen uit Heijs. Staatssecretaris Blom, 6 december 1951:

“[...] dat het wezenlijk belang van de betrokkenen is, dat een groot deel van hen de nationaliteit kiezen van het land, waarin zij geboren en geworteld zijn. Zulks houdt naar het inzicht der Regering niet in, dat dit tot onderhandelingen tussen beide landen zou moeten voeren om te komen tot verlenging van de optietermijn.”¹⁰³

Het werden ongeveer 13.600 opties voor ongeveer 31.000 personen, ver onder de verwachting.¹⁰⁴ Wat daarop volgde, noemde de NRC in 1956 “de politiek van het zoveel mogelijk afstoten van onderdanen”.¹⁰⁵ In augustus 1951 besloot de regering Indonesiërs voortaan als vreemdeling te behandelen, zodat zij konden worden geweerd; paspoorten die ruim waren verstrekt aan personen die “uiterlijk de staat van Nederlander hadden” werden als ten onrechte afgegeven teruggevraagd; en de Toescheidingsovereenkomst werd zo uitgelegd “dat zo weinig mogelijk voormalige onderdanen de Nederlandse nationaliteit behouden of verkrijgen”.¹⁰⁶ Minister Struycken weigerde in 1959 een herkrijgingsrecht voor minderjarigen die in de optie van hun ouders waren meegegaan. Sinds 25 september 2026 staat die passage hier zonder ellips, want het paginabeeld van de Handelingen is nagezien. Hij zei het zo:

“Aan hen, die, minderjarig zijnde in de zin van de Toescheidingsovereenkomst (jonger dan 18 jaar), begrepen zijn geweest in de optie van hun ouders, zou in theorie de mogelijkheid kunnen worden geopend om door optie het Nederlanderschap te herkrijgen door het tot stand brengen van een wettelijke bepaling, analoog aan artikel 10 van de Wet op het Nederlanderschap. Hiermede zou echter worden geprejudiceerd op de afwikkeling van het probleem in zijn totaliteit, terwijl een dergelijke mogelijkheid van herverkrijging van het Nederlanderschap de praktische opvangmogelijkheid van Nederland zou miskennen.”¹⁰⁷

Twee dingen staan daar, en het tweede is het scherpste. Het eerste is dat de minister erkent dát het kan: een wettelijke bepaling naar het model van artikel 10 van de wet van 1892 zou de zaak oplossen. Het tweede is de reden waarom hij het niet doet, en die heeft niets met nationaliteitsrecht te maken: het zou “de praktische opvangmogelijkheid van Nederland”

miskennen. Niet: zij hebben geen band meer, of zij hebben zelf gekozen, maar: er is hier geen plaats. Dat klinkt als ‘vol = vol’ en is huisvestingsbeleid, gevoerd met de wet op het Nederlanderschap.

En er staat nog iets dat in dit boek terugkomt. Vlak vóór die passage zegt Struycken: “Er is nog gesproken over de naturalisatie van de spijtoptanten in Indonesië. [...] Ik zie echt geen aanleiding om op het beleid in dezen van mijn voorgangers terug te komen. Hun bezwaren gelden voor mij evenzeer.”¹⁰⁸ Het woord *spijtoptant* is hier de gangbare aanduiding voor wie zijn keuze van 1951 betreurde. Zevenenvijftig jaar later gebruikt de Nationale ombudsman datzelfde woord voor een heel andere groep en met de omgekeerde strekking: hij beveelt aan “het instellen van een spijtoptantenregeling voor mensen die onbedoeld en onbewust hun Nederlanderschap zijn verloren” (Deel II, §5). De term keert dus terug, en de wetgever heeft er in 1959 nee tegen gezegd en in 2016 nog geen ja.

Dit is tegelijk de kwetsbaarste laag van dit hoofdstuk, en ik zeg dat hier en niet in een noot. De twee citaten van Blom en Struycken heb ik zelf in de Handelingen gelezen. De rest van deze alinea — het besluit van augustus 1951, het terugvragen van de paspoorten, de uitleg van de Toescheidingsovereenkomst, het krantencitaat — komt uit één studie, en die studie steunt op archiefstukken van Justitie en Buitenlandse Zaken die ik niet heb ingezien.¹⁰⁹ Het zijn de scherpste zinnen van het hoofdstuk en zij hebben de zwakste onderbouwing. Wie ze wil gebruiken tegenover een autoriteit of in een publicatie, moet eerst het archief in.

Suriname liet dezelfde beweging zien, maar trager en in omgekeerde volgorde. Zolang Suriname zelf immigranten wilde binden, was het beleid ruim: in 1951 werd het onderdaanschap daar omgezet in volwaardig Nederlanderschap, en in 1962 kwam er een regeling die het in Suriname geboren kind op zijn eenentwintigste Nederlander liet worden. Het nieuwe artikel 2bis luidde:

"Nederlander wordt het in Suriname geboren kind van een tijdens de geboorte aldaar wonende vader of moeder, bij het bereiken van de leeftijd van een en twintig jaar, indien het kind gedurende een onmiddellijk daaraan voorafgegaan tijdvak van drie jaren in Suriname woonplaats of hoofdverblijf heeft gehad.

Gedurende het aan het bereiken van de een en twintigjarige leeftijd voorafgaande jaar heeft bedoeld kind, mits het de nationaliteit van een andere Staat bezit, de bevoegdheid om zelfstandig aan de bij artikel 12a bedoelde autoriteit zijn wil te kennen te geven het Nederlanderschap niet te verkrijgen, in welk geval het bepaalde in het eerste lid niet op hem van toepassing is.”¹¹⁰

Drie voorwaarden dus, en niet één: een ouder die bij de geboorte in Suriname woonde, drie jaar woonplaats of hoofdverblijf daar onmiddellijk vóór de eenentwintigste verjaardag, en — voor wie wilde afzien — een andere nationaliteit én een verklaring in het jaar daarvóór. De verkrijging trad van rechtswege in; de weigering vergde een handeling. Dat is de spiegel van de klok. Toen de migratie naar Nederland op gang kwam, sloeg de stemming om, en werd in de Toescheidingsovereenkomst van 1975 het onderscheid tussen “Surinaamse” en “Europese” Nederlanders gemaakt — niet met zoveel woorden, maar via een criterium dat hetzelfde effect had. Beslissend was niet de geboorte maar de woonplaats: de Surinaamse nationaliteit, en daarmee het verlies van het Nederlanderschap, viel toe aan de meerderjarige Nederlanders die in Suriname waren geboren **en op 25 november 1975 in Suriname woonplaats of werkelijk verblijf hadden**. Wie in Suriname geboren was maar die dag in Nederland woonde, bleef Nederlander.¹¹¹

Die Toescheidingsovereenkomst kende bovendien een tweede verlies van rechtswege, dat in dit boek tot 25 september 2026 alleen als openstaand punt stond. Artikel 5, tweede lid, bepaalde dat wie na 25 november 1975 naar Suriname terugging en daar twee jaar woonde of verbleef, van rechtswege de Surinaamse nationaliteit verkreeg — en dus het Nederlanderschap verloor. Die zin is er bij protocol van 14 november 1994 uit gehaald, en wel **met terugwerkende kracht tot 1**

januari 1986. Het protocol is op 2 oktober 1995 goedgekeurd en op 1 december 1995 in werking getreden.¹¹² Voor Deel III is dat een precedent te meer, en een van de directste; het staat daar in §8.

Bij die operatie heeft de wetgever de klok van artikel 7, onder 5°, onaangeroerd gelaten, en dat verdient een aantekening. De Rijkswet van 20 november 1975 liep de wet van 1892 artikelsgewijs door: artikel 2 onder a, artikel 2bis, artikel 9, tweede lid, en artikel 12a werden aangepast aan de onafhankelijkheid, en ook artikel 4 van de Rijkswet van 1963 kreeg er een voorwaarde bij. Artikel 7, onder 5°, staat er niet bij. In 1951 had de wetgever die bepaling voor Indonesië juist wél aangepast. Wat dat betekent laat ik open: het kan zijn dat niemand eraan dacht, en het kan zijn dat men het overbodig vond omdat de bepaling per 1 januari 1985 toch zou verdwijnen. Vast staat alleen dat de uitzondering die Indonesië kreeg, Suriname niet heeft gekregen.¹¹³

Die regeling van 1962 verdient nog een aparte opmerking, want zij raakt Deel III rechtstreeks. Wie in Suriname was geboren werd Nederlander *tenzij hij verklaarde dat niet te willen*. Dat is een constructie die verwant is aan die van het amendement-Duys van juni 1910, dat toen met 50 tegen 6 stemmen werd verworpen.¹¹⁴ Meer dan verwantschap moet ik er niet van maken. Uit een verwerping volgt een uitkomst en geen kwalificatie: dat de wetgever de constructie “princiepelijk onaanvaardbaar” vond, staat niet in de Handelingen die ik heb gelezen. En de regeling van 1962 zelf ken ik via Heijs; het Staatsblad heb ik niet geopend. Wat overblijft is dit, en het is genoeg: een constructie die in 1910 werd verworpen, is een halve eeuw later voor Suriname wel gekozen.

10.6 De zaak tegen dit hoofdstuk

Een verband aanwijzen is niet genoeg. Het moet ook standhouden tegenover de beste tegenargumenten. Daarom volgt hier de sterkste zaak tegen mijn gedachte dat de koloniale uitsluiting en de klok voor de emigrant uit één opvatting voortkomen. De lezer moet die tegenargumenten kunnen wegen voordat hij mij volgt.

De uitsluiting van 1892 is een tegenvoorbeeld, geen illustratie. Zij was geen regeringsplan maar een amendement van één Kamerlid met een praktisch argument, gericht tégen een regeringsvoorstel dat de koloniale bevolking juist wilde insluiten, en overgenomen door een minister die erbij zei dat niet vaststond dat zij nodig was. De regering van 1892 had dus kennelijk niet het natiebegrip dat in dit hoofdstuk aan “de wetgever” wordt toegeschreven.

De kruisbestuiving van 1909 wijst de verkeerde kant op. Het voorgestelde model — herstel door zich weer in Nederland te vestigen — is juist niet gevolgd. Een verzoekschrift dat ter griffie werd gedeponneerd en waarvan het voorstel werd genegeerd, bewijst dat twee dossiers dezelfde dag aan de orde waren, en niet meer.

De bescherming van 1910 wijst eerder op een bestuurlijk dan op een etnisch begrip. Zij gold ook voor wie in Batavia of Paramaribo was geboren, en wonen in een kolonie telde niet als wonen buiten het Rijk. “Het Rijk en zijne Koloniën” functioneert daar als een administratieve eenheid, niet als een volk. Ik gebruik datzelfde feit in §10.7 als aanwijzing; het kan niet allebei, en de lezer mag weten dat ik die spanning zie.

De motieven waren Europees, niet Nederlands. De armenkas, de dienstplicht en de staatsvorming (§9.3) zijn de standaardmotieven van het nationaliteitsrecht van die decennia. Vergelijkbare verlies- en meldregelingen bestonden in staten zonder koloniën, en koloniale mogendheden met een heel ander verliesregime sloten hun koloniale bevolking evengoed uit. Die vergelijking heb ik niet gemaakt. Zolang zij ontbreekt, kan “uit dezelfde bron” ook gewoon “uit dezelfde tijd” betekenen — en dan verklaart het natiebegrip niets bijzonders over de klok.

De etnische scheidslijn van 1949 was niet alleen Nederlands. Zij werd ook door de Indonesische zijde gewild, en om een reden die op zichzelf te begrijpen is: natievorming.

Het naoorlogse deel rust op één studie. Zoals §10.5 laat zien, begrenst dat de onderbouwing. De levens die deze regels raakten verdienen meer dan een aannemelijk verhaal. Waar de bronbasis smal is, moet ook de conclusie begrensd blijven.

10.7 **Wat er dan wel staat**

Na dat alles blijft er minder over dan ik aanvankelijk wilde schrijven, en dat lijkt mij winst.

Wat vaststaat, staat in de stukken en is hierboven letterlijk geciteerd. De wetgever heeft in 1850, in 1892 en in 1909 uitgesproken dat het Nederlanderschap toekomt aan de leden van de Nederlandse natie, en dat de bevolking van de koloniën daar niet toe behoorde. Hij heeft die uitsluiting in 1892 gekoppeld aan een rassenindeling. Hij heeft in 1910 voor de koloniale onderdaan in het buitenland een jaarlijkse meldplicht ingevoerd en in hetzelfde jaar voor de in het Rijk of de koloniën geboren Nederlander de tienjaarlijkse afgeschaft. Hij wist in 1951 dat er tegen zijn verliesbepaling bezwaren leefden, mede omdat zij staatloosheid tot gevolg kón hebben, en liet haar staan. En hij heeft het nationaliteitsrecht in de jaren vijftig gebruikt om migratie naar Nederland tegen te houden; Blom en Struycken zeggen dat zelf, in de Handelingen.

Voor de klok van 1892 volgt daaruit geen bewezen koloniaal motief. Ik heb daarvoor geen bewijs gevonden. De redenen die de regering destijds wél opschreef, zijn andere (§9.3). Dat onderscheid doet niets af aan de gevolgen van de regel. Het bepaalt wel welke verklaring ik ervoor kan geven.

Maar uit ervaring als jurist weet ik dat het niet hebben van bewijs niet betekent dat iets niet zo is. Bijvoorbeeld, er zijn vele Nederlanders die niet konden bewijzen Nederlander te zijn. Maar goed, we laten dit nu even in het midden. Dan blijft over een vermoeden, en ik geef het als vermoeden, met §10.6 ernaast. Wie in 1850 kon zeggen dat het lidmaatschap van de natie eerder aan Duitsers en Engelsen toekwam dan aan de inwoners van Java, en wie in 1892 een wet maakte waarvan de eigen minister erkende dat zij, als men enkel artikel 12 zou raadplegen, tientallen miljoenen koloniale onderdanen als vreemdeling aanmerkte, had een opvatting van “erbij horen” die niet alleen juridisch was. Diezelfde opvatting maakte het denkbaar dat een Nederlander die tien jaar wegbleef, er niet meer bij hoorde. Ik kan niet aantonen dat het ene het andere heeft voortgebracht, en na §10.6 durf ik niet eens te zeggen dat het waarschijnlijk is. Wat ik wel kan vaststellen, en wat voor Deel II en Deel III genoeg is, is smaller. De wetgever heeft de bescherming van 1910 gekoppeld aan één feit: waar iemand geboren was. Wie binnen het Rijk en zijn koloniën ter wereld was gekomen, was er vanaf toen veilig; wie erbuiten geboren was, bleef onder de klok — en daar is hij, met onderbrekingen, sindsdien gebleven. Naar de letter is dat een geboorteplaatscriterium en niets meer.

Of de plaatsgrens samenviel met de grens van de natie zoals de wetgever die trok, blijft mijn lezing. §10.6 laat zien wat daartegen pleit: het criterium sluit ook in het buitenland geboren kinderen van Nederlandse ouders uit, die naar ieders maatstaf tot de natie behoren. Ik houd de lezing van onderliggende vreemdelingenhaat of angst en xenofobie voor aannemelijk, maar presenteer haar niet als vaststelling. Wie haar afwijst, houdt de beschreven wettelijke indeling en haar gevolgen over. Die zijn voldoende om verder te gaan.

11. Van emigratieland naar immigratieland, 1981–2003

11.1 Een ander land

De gezinnen die Nederland verlieten en de gezinnen die zich hier vestigden, leefden intussen in een veranderd land. Tussen 1892 en de Rijkswet van 1985 was Nederland van emigratieland ook immigratieland geworden. De regering beschreef die verandering zelf. De toon van die beschrijving komt mij nuchterder voor dan die van het huidige debat; dat is mijn persoonlijke waarneming.

De Minderhedennota van 1983 noemt de doelgroep van het beleid — “Antillianen, buitenlandse werknemers, Molukkers, Surinamers, vluchtelingen, woonwagenbewoners en zigeuners” — en zegt waarom de werknemers waren gekomen: “Buitenlandse werknemers zijn vooral geworven voor banen die Nederlanders niet meer willen vervullen. Daarmee beginnen zij op de onderste sporten van de arbeidsmarkt. Bij een teruglopende conjunctuur wordt de concurrentie om betere banen scherper.”¹¹⁵ De nota beschrijft ook de omslag die kort daarvoor was gemaakt: het beleid “werd gebaseerd op het uitgangspunt dat de etnische minderheden permanent in Nederland zouden blijven. Daarmee werd afstand gedaan van de gedachte dat hun aanwezigheid van tijdelijke aard zou zijn.”¹¹⁶

Wat dat in de crisis van de jaren tachtig betekende, staat er in cijfers bij. Begin januari 1983 was de werkloosheid onder Surinamers 27 procent, onder Antillianen 23, onder personen uit de wervingslanden 23, onder Molukkers 40 en onder vluchtelingen 50 procent; als oorzaken noemt de nota onder meer “discriminatie bij het selectieproces en bij ontslagprocedures”.¹¹⁷

En dan de zin die voor dit boek het meest zegt, omdat zij het nationaliteitsrecht aan het vreemdelingenrecht koppelt: “Bij een restrictief toelatingsbeleid als het Nederlandse is een ruimhartig naturalisatiebeleid nodig.”¹¹⁸ De regering onderschreef “met overtuiging” dat “zo weinig mogelijk personen die permanent in Nederland zullen wonen de status van vreemdeling behouden”, en noemde de Nederlandse samenleving “pluriform, multicultureel en dynamisch”.¹¹⁹

11.2 De klok van 1985 als correctief op de gelijkstelling van de moeder

Voor een kind maakte de Rijkswet een belangrijk verschil: een Nederlandse moeder kon het Nederlanderschap voortaan net als een Nederlandse vader doorgeven. Ik noem die gelijkstelling zonder voorbehoud een vooruitgang. Er kwam echter ook een nieuwe verliesregel tegenover te staan. De regering beschreef de klok van 1985 als het sluitstuk van die verandering.

Het nieuwe artikel 15, onder c, trad “in de plaats van” artikel 7, onder 5°. Het was, in de woorden van de memorie van toelichting, “strenger dan de huidige”, maar het gold alleen voor wie naast het Nederlandschap een andere nationaliteit had en na zijn meerderjarigheid tien jaar onafgebroken woonde in het land van die nationaliteit waar hij ook was geboren. De regering gaf er twee redenen voor, en de kop van deze paragraaf rust op de tweede. De eerste is de bekende:

“De huidige bepaling van artikel 7, onder 5°, leidt er toe, dat buiten het Koninkrijk geboren Nederlanders, die veelal door de geboorte tevens de nationaliteit van een ander land hebben verworven, door het doen van een kennisgeving de Nederlandse nationaliteit onbeperkt kunnen behouden, hoewel hun banden met het Koninkrijk zeer zwak, zo niet verdwenen zijn.”¹²⁰

En, onomwonden:

“Het automatisch verlies van het Nederlandschap door hen die tevens een andere nationaliteit bezitten, indien zij langdurig ononderbroken buiten het Koninkrijk in hun tweede vaderland wonen, is een correctief op de vermeerdering van de gevallen van meervoudige nationaliteit welke het gevolg is van de ontlening van het Nederlandschap aan een van beide ouders ingevolge artikel 3.”¹²¹

Een correctief. De gelijkstelling van vader en moeder werd, in de woorden van de regering zelf, gecorrigeerd met een verliesgrond. Naar haar opzet trof die de Nederlander met een tweede nationaliteit die na zijn meerderjarigheid tien jaar woonde in het land van die nationaliteit waar hij ook was geboren. Hoeveel mensen dat in de praktijk zijn geweest, is niet gepubliceerd; dat het vooral kinderen van gemengde gezinnen in het buitenland zouden zijn, is een verwachting en geen getelde uitkomst. Daar staat één winstpunt tegenover, dat de regering er zelf bij zette: “Anderzijds zal geen staatloosheid meer kunnen intreden, hetgeen thans door een simpel verzuim van het doen van een kennisgeving nog mogelijk is.”¹²² De regering van 1981 zag dus zelf dat de klok van 1892 staatloosheid kon veroorzaken door niet meer dan een verzuim. Mijns inziens is “val” daarvoor geen te sterk woord.

11.3 Maart 1984: de emigrant en de immigrant komen elkaar tegen

Het debat over de Rijkswet, gevoerd op 20, 27 en 28 maart 1984, was overwegend inclusief. Het lid Haas-Berger sprak over “een grote groep mensen, die hier al lang verblijft, die hier blijft wonen, die nooit meer terug kan naar haar land en die dat ook niet wil. Het zijn mensen die hier werken of gewerkt hebben, die hun premies en belastingen hebben betaald”; en zij voegde eraan toe: “Bovendien hebben wij jarenlang geen buitenlanders meer geworven voor de arbeidsmarkt.”¹²³ Het lid Brouwer sprak over mensen “geronseld door bedrijven, om te komen werken. Die geschiedenis valt niet terug te draaien.”¹²⁴

Eén stem in dat debat klonk mij bekend voor uit de stukken van 1892, en ik zeg erbij dat die herkenning van mij is en niet uit de Handelingen komt. Het lid Janmaat hield de Kamer voor dat het Nederlandschap “voorbehouden geweest [is] aan mensen, die generatie in, generatie uit hier hebben geleefd”, dat de vreemdelingen “niet gehaald, maar gekomen” waren, en dat zij “aangetrokken en gelokt [werden] door het Nederlandse sociale stelsel”, zodat zij “in ieder geval aanspraak kunnen maken op sociale uitkeringen”.¹²⁵ Ik lees daarin hetzelfde motief dat in 1892 de armenkas heette, nu in de taal van 1984. Het is eerlijk daarbij te zeggen dat hij alleen stond: de wet werd aangenomen, en de staatssecretaris typeerde het debat achteraf als een waarin “objectiviteit, zakelijkheid en abstractheid soms werden afgewisseld door gevoelens van emotionaliteit die varieerden van het ‘stoepje vegen’ tot het ‘rood-wit-blauw, met oranje omfloerst’”.¹²⁶

Voor dit boek is echter een ander moment beslissend, en het is bijna terloops. Haas-Berger vond het onlogisch dat een immigrant van de eerste generatie zijn oude nationaliteit moest opgeven, “in het licht van de omgekeerde situatie, namelijk die van de Nederlanders die naar het buitenland

gaan [...]. Zij verliezen tien jaar nadat ze meerderjarig zijn geworden, als ze daar geboren zijn, wel de Nederlandse nationaliteit.”¹²⁷ De staatssecretaris, Korte-van Hemel, antwoordde met de klok:

“Het lijkt mij onjuist — het is ook niet de bedoeling van de Wet op het Nederlanderschap — als het Nederlanderschap dat door optie wordt verkregen, wordt ‘meegedragen’ naar het buitenland. [...] In artikel 15 is namelijk wel een verliesbepaling opgenomen voor de Nederlander die in het buitenland is geboren en de nationaliteit van het desbetreffende land heeft. De buitenlandse jongere die op zijn veertiende in Nederland komt en op zijn achttiende naar het gemeentehuis gaat om te opteren voor het Nederlanderschap, kan die nationaliteit echter meenemen naar elk land ter wereld.”¹²⁸

Voor de betrokken gezinnen betekende dit dat de geboorteplaats van het kind verschil kon maken. In 1984 werd besproken dat de klok de emigrantenkinderen trof, maar niet de genaturaliseerde of geopteerde Nederlander die later vertrok. De regering zag dat als een gat. Negentien jaar later werd het gedicht en ging de klok gelden voor iedereen met een tweede nationaliteit. Dat legt een verband tussen de debatten. Het bewijst niet dat de staatssecretaris in 1998 door de woorden van haar voorganger uit 1984 werd geleid. Het voorbehoud van §11.6 blijft dus nodig.

11.4 25 juni 1996: de koppeling wordt hardop uitgesproken

Emigrant en Immigrant, een lettertje met een groot verschil

De mensen die in het buitenland Nederlander wilden blijven, kwamen terecht in een debat dat vooral over naturalisatie in Nederland ging. Die verbinding verdwijnt uit beeld wanneer de geschiedenis alleen wordt samengevat als: de afstandseis werd afgeschaft, de Eerste Kamer blokkeerde dat en er kwam een nieuw voorstel. Om die verbinding te onderzoeken heb ik de Handelingen gelezen. De eerdere notitie van mei 1991, de motie van 22 oktober 1991, de circulaire van december 1991 en het voorstel van 25 februari 1993 heb ik niet geopend. Wat hieronder over die voorgeschiedenis staat, is daarom een reconstructie uit het debat van 1996, geen zelfstandige verificatie van die stukken.

De voorgeschiedenis is deze. In mei 1991 verscheen de Notitie meervoudige nationaliteit/kiesrecht voor vreemdelingen; op 22 oktober 1991 nam de Tweede Kamer de motie-Apostolou/Soutendijk-van Appeldoorn aan, die de regering vroeg de afstandseis te schrappen; in december 1991 gaf staatssecretaris Kosto daaraan bij circulaire alvast uitvoering, vooruitlopend op de wet; en op 25 februari 1993 werd het wetsvoorstel ingediend dat die praktijk een wettelijke grondslag moest geven, de zogeheten eerste tranche, dossier 23 029.¹²⁹ De Tweede Kamer nam het op 1 maart 1995 aan.¹³⁰ In de Eerste Kamer kwam het op 25 juni 1996 plenair aan de orde.

Dat debat is de moeite van het lezen waard, en wel om drie redenen.

De eerste. Het lid Glasz (CDA) kondigde aan dat zijn fractie het voorstel niet zou aanvaarden, en gaf daarvoor de redenen die men verwacht: het beginsel van de eenduidige nationaliteit, naturalisatie als bekroning van integratie en niet als middel daartoe, en het bezwaar dat de regering “staatsrechtelijk zeer onjuist” had gehandeld door haar beleid alvast te wijzigen “als ware dit wetsvoorstel al aangenomen”.¹³¹ Maar hij zei ook iets anders, en daarmee benoemt hij het probleem van dit boek zo scherp als het in de Kamer is benoemd:

“Maar wel hebben wij moeite met de koppeling van de problematiek van de instroom van zo vele immigranten hier aan regelingen voor Nederlanders en oud-Nederlanders in den vreemde. Die problematiek is namelijk alleen al van geheel andere aard, omdat bij die oud-Nederlanders voor ons het integratievereiste helemaal niet speelt.”¹³²

Hij was daarmee niet de eerste — Haas-Berger had de vergelijking in maart 1984 al op tafel gelegd (§11.3) — maar wel de eerste die haar als bezwaar formuleerde. Later in het debat herhaalde hij het, in antwoord op de staatssecretaris: “Nederlanders en ex-Nederlanders die in het buitenland zijn, vormen voor ons geen probleem wat integratie betreft. Dat is het probleem waar wij wat betreft immigranten uit de andere landen zoveel moeite mee hebben. Dat maakt de problematiek volkomen verschillend en daarom ben ik niet voor koppeling van die problematiek.”¹³³

Het antwoord van staatssecretaris Schmitz is het scharnier van dit hoofdstuk, want zij bevestigt de koppeling en verdedigt haar:

“Ik proefde uit de woorden van de heer Glasz dat hij het vervelend vindt dat die koppeling er ligt. Ik denk echter dat dat niet anders kan als je het toestaat aan mensen die oorspronkelijk je eigen nationaliteit hadden en niet aan de anderen.”¹³⁴

Daar staat het, in juni 1996: de regering koppelde de mogelijkheden voor emigranten aan die voor immigranten. Zij beriep zich op gelijke behandeling. Maar daarmee raakten Nederlanders in het buitenland verstrikt in een debat over immigratie. Niemand in dat debat noemde hen een probleem. Toch werden hun mogelijkheden afhankelijk gemaakt van de vraag wat men immigranten wilde toestaan. Dat is mijn bezwaar. In §11.6 leg ik uit waarom.

“de regering koppelde de mogelijkheden voor emigranten aan die voor immigranten”

De tweede reden. Het lid Heijne Makkreel (VVD) verzette zich tegen meervoudige nationaliteit in beide richtingen, en hij was zo verstandig zelf te benoemen wat hem verweten zou worden — twee keer in dezelfde passage:

“Het eerste daarvan is dat ons verzet tegen meervoudige nationaliteit niet alleen betrekking heeft op het behouden van de oude vreemde nationaliteit door immigranten die Nederlander willen worden, maar dat wij er evenzeer bezwaar tegen hebben dat Nederlanders de Nederlandse nationaliteit behouden als zij zich elders laten naturaliseren. Wij zijn wat dat betreft volstrekt consequent en ons standpunt is geen uiting van xenofobie.”

“In de tweede plaats wil ik er de nadruk op leggen dat wij de inburgering van en het verkrijgen van het Nederlanderschap door immigranten geenszins willen bemoeilijken. Wederom: ons standpunt is geen uiting van xenofobie. Integendeel [...]. Wij staan dan ook een vrijgevig naturalisatiebeleid voor.”¹³⁵

Ik neem hem op zijn woord, en ik denk dat de lezer dat ook moet doen. Het is bovendien precies het punt: de strengheid tegenover de emigrant volgde hier uit een consequent volgehouden beginsel, niet uit afkeer van vreemdelingen. Wie deze geschiedenis als één lange xenofobe lijn wil vertellen, loopt op dit debat vast. Xenofobie speelde zeker een grote rol sinds 1892 maar is zeker niet altijd de leidende draad.

De derde reden. De emigrant was in dit debat wel degelijk aanwezig, maar als postzak. Er waren naar schatting tienduizend brieven aan de Tweede Kamer gekomen van Nederlanders in het buitenland.¹³⁶ Het lid Le Poole noemde het voorstel een verbetering, onder meer omdat het “de ongelukkige bepaling van artikel 15, onder c” wijzigde.¹³⁷ Het lid Pitstra hield de tegenstemmers voor dat velen van die briefschrijvers “om talloze redenen, waaronder emotionele en zakelijke, zoals pensioenen, Nederlander willen blijven”, en vroeg of de fracties van CDA en VVD die brieven eerlijk hadden beantwoord.¹³⁸ Hij noemde ook het getal dat de omvang van de praktijk laat zien: wat werd teruggedraaid was “een driejarige praktijk die tot zeer veel naturalisaties heeft geleid — bijna 112.000!”¹³⁹ Het getal slaat blijkens de zin op alle naturalisaties in die drie jaar; dat het uitsluitend om naturalisaties mét behoud van de oude nationaliteit zou gaan, zegt de spreker niet. De staatssecretaris voerde de emigranten zelfs aan als reden voor haast: zij wilde de behandeling niet vertragen — “Ik denk ook aan de duidelijke vraagstelling van de kant van de oud-Nederlanders” — en meldde dat de minister van Buitenlandse Zaken had opgeroepen spoed te betrachten “omdat zoveel mensen ongelooflijk graag het Nederlanderschap behouden c.q. herstellen”.¹⁴⁰

Het hielp niet, en wat er daarna gebeurde staat zwart op wit. Op 5 november 1996 schreef de staatssecretaris aan de voorzitter van de Eerste Kamer:

“Het wetsvoorstel 23 029 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, de z.g. eerste tranche, stuit bij de meerderheid in Uw Kamer op bezwaren. In verband daarmee onderzoek ik thans de mogelijkheden van een gewijzigde opzet, die op de steun van Tweede en Eerste Kamer kan rekenen. In het kader daarvan verzoek ik Uw Kamer om aanhouding van verdere behandeling van bovenbedoeld wetsvoorstel.”¹⁴¹

In die brief van één bladzijde komt de emigrant niet voor. De bezwaren die het voorstel deden stranden waren die van de afstandseis en de dubbele nationaliteit van immigranten, en de emigrant hing er, zoals dit hoofdstuk betoogt, door een eigen zeggen ‘ondoordacht’ gelijkheidsbeginsel, eraan vast zonder er iets over te zeggen te hebben.

Aan het slot van het debat van 25 juni 1996 had de staatssecretaris al zelf om afvoering van de agenda gevraagd; de voorzitter stelde de Kamer voor daaraan te voldoen; “daartoe wordt besloten”; en de beraadslaging werd geschorst. De vergadering ging om 12.35 uur uiteen en hervatte om 13.45 uur met een ander onderwerp.¹⁴² De beraadslaging over dit wetsvoorstel is nooit hervat.

Wat daarna gebeurde, is in de stukken te volgen en het duurde bijna twee jaar. Op 19 september 1996 liet de vaste commissie voor Justitie weten dat de CDA-fractie geen reden zag voor nader overleg, dat de VVD-fractie “geen enkele aanleiding” zag haar standpunt van 25 juni te herzien, en dat de overige fracties evenmin behoefte hadden aan overleg.¹⁴³ Op 5 november 1996 verzocht de staatssecretaris om aanhouding, omdat zij “de mogelijkheden van een gewijzigde opzet” onderzocht “die op de steun van Tweede en Eerste Kamer kan rekenen”.¹⁴⁴ Op 14 februari 1998 werd het nieuwe voorstel ingediend, dossier 25 891, en op 5 maart 1998 trok de minister van Justitie het oude in.¹⁴⁵

De emigranten, Nederlanders in den Vreemde, die op die wet wachtten, wachtten dus van 1993 tot 2003. Wat die tien jaar de emigrant hebben gekost, is door hun soms in persoonlijke brieven en pleiten opgeschreven, maar de twee instanties lieten het gebeuren: de Eerste Kamer en de regering.

Het eerst door de Eerste Kamer zelf. Op 18 december 2000, toen het vervangende wetsvoorstel daar eindelijk aan de orde kwam, blikte het lid Holdijk terug op 25 juni 1996 — hij was daar de woordvoerder van de SGP, de RPF en het GPV geweest — en hij noemde de uitkomst zonder omhaal: “Van de opgetreden langdurige stagnatie zijn onder anderen de Nederlanders in het buitenland, die als gevolg van de wijziging van de Rijkswet 1985 hun Nederlandse nationaliteit waren kwijtgeraakt, de dupe geworden, in die zin dat zij nu al ten minste vijf jaar, vanaf 1995, in onzekerheid verkeren.” Hij bracht bij die gelegenheid ook twee brieven in herinnering waarmee de voorzitter van de Eerste Kamer zelf, op 22 april 1999 en op 13 juli 1999, bij de Tweede Kamer had aangedrongen op voortgang.¹⁴⁶

En daarna door de regering. Staatssecretaris Cohen opende zijn antwoord op 19 december 2000 met een erkenning die weinig te raden overlaat:

“De wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap had onder meer ten doel om zo spoedig mogelijk na 1995 de strakke regeling van verlies van het Nederlanderschap, in artikel 15, onder c, te vervangen door een soepeler regeling. Was dat gelukt, dan had voorkomen kunnen worden wat nu het geval is, namelijk dat veel in het buitenland geboren personen hun Nederlanderschap van rechtswege hebben verloren.”¹⁴⁷

De verliezen die deze wetswijziging had kunnen voorkomen, waren dus niet onvermijdelijk. Toch bleef het voorstel liggen. De reden voor dat uitstel stond los van het verlies dat deze Nederlanders trof. Bewust of onbewust, men negeerde hier het zeer van Nederlanders in den vreemde.

“De verliezen die deze wetswijziging had kunnen voorkomen, waren dus niet onvermijdelijk.”

Cohen wilde juist voor deze oud-Nederlanders een deel van de rijkswet al op 1 februari 2001 laten ingaan. Het ging om artikel V, tweede lid. In Deel II kom ik daarop terug.¹⁴⁸

Voordat ik hieruit iets afleid, hoort het sterkste tegenargument erbij, en het is een omkering van mijn eigen stelling. De staatssecretaris die in 1996 de koppeling bevestigt, verdedigt op dat moment een voorstel dat dubbele nationaliteit toestond — voor de immigrant én voor de emigrant. Haar zin betekent in die context: ik kan het de emigrant niet toestaan en de immigrant onthouden. De koppeling was daar dus het instrument waarmee de emigrant méélift op de immigrant, en wie haar in 1996 wilde doorknippen was juist de senator die tegen het voorstel was. Had hij zijn zin gekregen, dan had de emigrant in 1996 helemaal niets gekregen.

Dat argument klinkt misschien goed maar het moet worden beantwoord. Mijn antwoord is dit: de koppeling heeft de emigrant in 1996 niets opgeleverd, en zij kon dat ook niet, omdat zij zijn regeling afhankelijk maakte van de uitkomst van een debat dat hij niet kon beïnvloeden. Winst en verlies liepen via de immigrant. Dat de koppeling in dat ene jaar in zijn voordeel was bedoeld,

verandert niets aan de structuur die erdoor ontstond — en die structuur heeft hem in 1995 zijn nationaliteit gekost en in 1996 geen herstel opgeleverd. Het is dus geen verwijt aan de staatssecretaris, en ik bedoel het ook niet zo; het is een vaststelling over wat er gebeurt wanneer twee ongelijksoortige vraagstukken in één wetsvoorstel aan elkaar worden vastgemaakt.

In het debat van 16 februari 2000 vatte Van der Staaij het zo samen: belang bij spoed hadden “in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland die als gevolg van de rijkswet van 1985 de Nederlandse nationaliteit zijn kwijtgeraakt. Zij wachtten op de tweede tranche, die maar niet tot stand kon komen, en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken, zowel bij het departement als bij het parlement.”¹⁴⁹

Ondanks dat het departement en het parlement dus veel reacties hadden ontvangen van Nederlanders in den vreemde, was het buiten Nederland voor velen toch onbekend. De uiteindelijke wetswijzigingen van 1985 en 2003 waren ook veelal in relatieve stilte tot stand gebracht. Dit was in een periode voordat internet en social media grootschalig werd gebruikt en wetswijzigingen vaak niet meer dan een onduidelijk A4tje op een muur was. Daar kom ik later nog op terug.

11.5 Het evenwicht van 1998, en de klok van 2003

Het nieuwe voorstel handhaafde de afstandseis, met de uitzonderingen van het Tweede Protocol bij het Verdrag van Straatsburg. En het trok de consequentie voor de emigrant, met een redenering die de regering zelf formuleerde:

“Gelijkheid in behandeling van Nederlanders die de nationaliteit van een Protocol-Staat verwerven en Nederlanders die onder vergelijkbare omstandigheden de nationaliteit van een andere Staat verwerven brengt mee dat de in het Tweede Protocol genoemde uitzonderingen een algemene gelding zullen moeten hebben.”

“Daarnaast brengt het evenwicht van de behandeling van personen die een vreemde nationaliteit verkrijgen en personen die de Nederlandse nationaliteit verwerven mee, dat deze uitzonderingen zullen moeten gelden voor personen, die verzoeken tot Nederlander genaturaliseerd te worden.”¹⁵⁰

De regering koos zelf het woord *evenwicht*. Voor de mensen om wie het gaat, moet dat woord ook iets betekenen. Als versoepeling bij verkrijging en behoud met elkaar samenhangen, hoort een

versoepeling voor de ene groep niet los te worden gezien van de andere. Deel III werkt die gedachte uit.

De klok kreeg in dezelfde wet de gedaante die zij vandaag nog heeft, op één punt na waarover dadelijk meer. Het nieuwe artikel 15, onder c, ziet “zowel op de persoon die bij zijn geboorte of tijdens minderjarigheid [...] naast zijn Nederlanderschap een vreemde nationaliteit heeft verkregen als op de persoon die tijdens zijn meerderjarigheid het Nederlanderschap verkrijgt en daarbij tevens zijn oorspronkelijke nationaliteit behoudt”. De rechtvaardiging is de veronderstelling van 1892 in moderne woorden: “Verondersteld wordt dan, dat de band die zo’n persoon met Nederland heeft van geen, althans van geen wezenlijke betekenis meer is.”¹⁵¹ In de nota naar aanleiding van het verslag staat het nog beknopter: “vermoed mag worden dat hij, die zeer langdurig in het buitenland verblijft, de noodzakelijke band met Nederland [...] verloren heeft”.¹⁵² Nu, dat kan zeker het geval zijn, maar het is kortzichtig. Ik persoonlijk woon voornamelijk al sinds mijn 20ste in den vreemde. Maar ik ben meerdere malen per jaar in Nederland bij mijn ouders, help mijn ouders op hun oudere dag, en houd me met de Nederlandse samenleving bezig via mijn werk als jurist op dit vakgebied, nationaliteit. Ik heb kinderen die in drie verschillende landen zijn geboren, ik heb er twee die ik wil adopteren, en we hebben allemaal banden met Nederland en willen die behouden. Het punt is dat het wegnemen van iemand zijn nationaliteit die banden en bindingen juist verbreekt. Maar goed, daar kom ik dus nog op terug.

Het punt waarover ik het nog moest hebben is de termijn. De wet van 2000 hield het op tien jaar, en dat bleef zo tot ver in deze eeuw; de dertien jaar van vandaag komen uit een latere wet, die van 17 november 2021, in werking op 1 april 2022.¹⁵³ Wie dus zegt dat de huidige bepaling het sluitstuk van het compromis van 1998 is, zegt te veel: de reikwijdte is toen bepaald, de termijn niet. Let wel dat de verandering van 10 naar 13 jaar (3 jaar erbij) er is gekomen door de gesprekken die ik samen met belangenverenigingen met politici en ambtenaren heb gehad. De overheid zelf stond er destijds niet echt bij stil en het was pas na het door ons gevraagde verslag van de Nationale Ombudsman en de vele publieke reacties dat men dit heeft ingevoerd. Maar ik loop vooruit op de geschiedenis, terug naar 2003.

Twee dingen vallen niettemin op. Het eerste is dat de geboortevoorwaarde van 1985 verdween: de klok ging gelden voor iedere Nederlander met een tweede nationaliteit die lang genoeg buiten het Koninkrijk woont, ongeacht waar hij geboren is. Naar de kring van mensen die zij kan treffen is zij daarmee sinds 2003 ruimer dan zij tussen 1910 en 1985 ooit is geweest. Drie maatstaven lopen hier door elkaar en het is beter ze te scheiden. Naar **geboorteplaats** is de kring sinds 2003 het ruimst: die voorwaarde is vervallen. Naar **tweede nationaliteit** is hij smaller dan onder versie 1a, die van 1893 tot 1910 voor iedere Nederlander in het buitenland gold, ongeacht of hij een andere nationaliteit had. En naar **grondgebied** is hij sinds 2003 juist ingeperkt: de klok loopt alleen bij verblijf buiten het Koninkrijk én buiten het gebied waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, zodat Nederlanders met hoofdverblijf in dat gebied er in het geheel buiten vallen. Rechtsgelijkheid is met dit laatste dan ook in vraag gesteld. Welke Nederlandse band heeft een emigrant in Frankrijk die een emigrant in Australië niet heeft?

De vergelijking in de vorige zin geldt dus de periode 1910–1985 en niet de hele geschiedenis. Naar wat zij van de enkeling vergt is zij juist milder geworden: sinds 2003 stuit een Nederlands paspoort of een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap de termijn, en een hoofdverblijf van ten minste één jaar in de genoemde Koninkrijksdelen of de EU onderbreekt hem.¹⁵⁴ Voor wie tijdig een document ontvangt dat de termijn stuit, loopt de klok in de praktijk niet vol. Dat is het standaardantwoord van de regering op dit hele betoog, en het is in zijn eigen termen juist. Het antwoord erop staat in Deel II en hoort ook hier te staan: men vraagt geen paspoort aan als men niet weet dat men er een nodig heeft om de nationaliteit te behouden. Een reisbewijs, een papiertje, om Nederlander te mogen blijven is zoals het rapport van de Nationale Ombudsman duidelijk maakte, en inmiddels door de overheid is erkend, een veelal onbekend gegeven. In mijn eigen praktijk maak ik hier mensen opmerkzaam op en vele Nederlanders in den vreemde worden door deze wetenschap verrast. Soms op tijd, soms helaas te laat. En Nederlanders in Nederland zijn

zelfs nog minder bekend en worden bij uitschrijving ook niet bekend gemaakt met dit risico. Nog dagelijks vallen er stilletjes slachtoffers.

Terug naar de aanleiding tot 2003. De bepaling treft dus niet de onoplettende maar de onwetende, en de onwetendheid is voor een groot deel door de wet zelf veroorzaakt. Het is dus zaak te zeggen welke maat men aanlegt, en dit boek legt beide aan: de bepaling raakt meer mensen en treft de oplettende minder. Het tweede betreft de belangrijkste uitbreiding: dat voortaan ook de genaturaliseerde Nederlander onder de klok valt. In de drie Tweede-Kamerstukken — memorie van toelichting, verslag en nota naar aanleiding van het verslag — wordt die uitbreiding beschreven en niet verdedigd. Voor de memorie van toelichting heb ik dat nagegaan in het stuk zelf: over het nieuwe artikel 15, eerste lid, onder c, staat daar uitsluitend overgangsrecht — welke termijn doorloopt voor wie al onder het oude artikel viel — en geen woord over de reden om de geboorteplaatsvoorwaarde te laten vervallen.¹⁵⁵ De fracties vroegen er niet naar; het dichtst in de buurt komt D66, dat het artikel als geheel "een logische consequentie" noemde van het "opnieuw invoeren van de afstandseis".¹⁵⁶

Wel past zij in een beginsel dat de regering in de Eerste Kamer uitdrukkelijk formuleerde. Dat is iets anders dan een verdediging van de uitbreiding zelf, en ik moet het onderscheid maken. Staatssecretaris Cohen zei op 19 december 2000:

"Meervoudige nationaliteit behoeft niet als een kwaad te worden beschouwd zolang elk van de nationaliteiten uitdrukking is van een reële band met het land van die nationaliteit en er redenen zijn om die banden te waarderen. Uitgangspunt in dezen moet zijn: enkelvoudige nationaliteit, tenzij er objectieve en algemeen aanvaarde redenen zijn voor meervoudige nationaliteit. Dit uitgangspunt zal zowel voor de verkrijging van het Nederlanderschap als voor het verlies ervan op gelijke wijze moeten gelden. Dat te verwezenlijken is een belangrijke doelstelling van dit wetsvoorstel geweest."¹⁵⁷

Daar staat het, en het is precies de symmetrie van §2 van de memorie van toelichting, nu uitgesproken als doelstelling van de wet. Eén beginsel, in beide richtingen: wie Nederlander wordt doet in beginsel afstand, en wie Nederlander is en elders wortelt raakt het in beginsel kwijt. De uitbreiding en binding van de klok naar de genaturaliseerde Nederlander is daarvan het sluitstuk.

Dat de regering dat in dezelfde adem ook in het voordeel van de emigrant kon uitleggen, hoort er eerlijkheidshalve bij. Twee zinnen eerder zei Cohen: "De vele brieven van oud-Nederlanders in het buitenland die hun Nederlanderschap wensen te herkrijgen laten zien hoe reëel een dergelijke opstelling is. De situatie van personen die om naturalisatie tot Nederlander verzoeken is niet anders."¹⁵⁸ De koppeling werkte dus twee kanten op, en de regering zei dat met zoveel woorden.

Hoe het klimaat er in 2000 uitzag, laat het debat van 16 februari zien. Het lid Verhagen (CDA) noemde het verkrijgen van de nationaliteit "de bekroning [...] van de integratie in de Nederlandse samenleving" en de nationaliteit "geen wegwerpartikel"; hij wees er tegelijk op dat "oud-Nederlanders in Australië en de Verenigde Staten het altijd wrang gevonden [hebben] dat zij niet de Australische of Amerikaanse nationaliteit konden verkrijgen zonder hun Nederlandse nationaliteit te verliezen, terwijl in Nederland wel de Nederlandse nationaliteit werd verleend aan Marokkanen en Egyptenaren zonder dat die hun nationaliteit behoeften op te geven".¹⁵⁹ Het lid Apostolou draaide het om. Nederlanders in het buitenland hadden, zei hij, jarenlang "brieven geschreven, berichten en interviews via hun radiostations uitgezonden, pleidooien gehouden voor de erkenning van hun verlangen de band met Nederland te behouden", en: "Deze Nederlanders geven op de meest duidelijke manier antwoord aan degenen die beweren dat iemand die bij zijn naturalisatie tot Nederlander geen afstand wenst te doen van zijn oorspronkelijke nationaliteit, blijkt geeft van onvoldoende integratie in de Nederlandse samenleving."¹⁶⁰ En het lid Dittrich stelde de vraag die in dit hoofdstuk boven alles hangt.

Hij deed dat naar aanleiding van het vereiste dat de aanvrager zich "ook overigens in de Nederlandse, Nederlands-Antilliaanse of Arubaanse samenleving heeft doen opnemen", en vroeg "of het, in tijden waarin de Nederlandse bevolking zich meer en meer zorgen maakt over het alloctonenvraagstuk en wellicht minder bereidwillig is om vreemdelingen in de samenleving op te nemen, moeilijker wordt om de Nederlandse nationaliteit te verkrijgen". Dat tweede zinsdeel hoort erbij: zijn zorg gold niet de strengheid van de wet maar de bereidwilligheid van de samenleving waaraan de wet die toets overliet.¹⁶¹

11.6 Wat hieruit volgt, en wat niet

De stelling van dit hoofdstuk kan aan de stukken worden getoetst: vanaf 1990 werd de positie van Nederlanders in het buitenland verbonden met het debat over immigranten. De regering legde die samenhang zelf vast, met de woorden 'Gezien de samenhang tussen de verkrijging van het Nederlanderschap en het verlies daarvan' en met haar beroep op 'evenwicht'. Op 25 juni 1996 verdedigde zij die verbinding ook uitdrukkelijk in de Eerste Kamer, tegenover een senator die er bezwaar tegen maakte. Wat voor emigranten een persoonlijke vraag naar behoud was, werd zo onderdeel van een ander politiek dossier.

Maar de stelling is aanvechtbaar, en zij hoort hier met haar beste tegenargumenten te staan.

Het jaartal 1990 is te laat. De verliesgrond die de emigrantenkinderen werkelijk trof is die van 1985, en §11.2 laat zien dat die uit een heel ander debat komt: de gelijkstelling van vader en moeder. Wie dat serieus neemt, moet de stelling verzwakken tot: het lot van de Nederlander in het buitenland is stelselmatig bepaald in debatten die niet over hem gingen — in 1985 over de moeder, na 1990 over de immigrant. Die zwakkere stelling houd ik voor de juiste.

De koppeling is niet van 1990 en niet Nederlands. Zij is de structuur van het Verdrag van Straatsburg van 1963: één beginsel, vermijding van meervoudige nationaliteit, dat per definitie in beide richtingen werkt. Heijne Makkreel zegt dat met zoveel woorden, en dit hoofdstuk citeert hem. Wie de koppeling in 1996 "ontdekt", ontdekt een verdragslogica van dertig jaar eerder; de zin van Schmitz is dan geen politieke keuze maar een vanzelfsprekendheid.

De koppeling werkte ook in het voordeel van de emigrant. Het "evenwicht" van 1998 bracht de uitzonderingen van het Tweede Protocol tot algemene gelding, ook voor Nederlanders die de nationaliteit van een niet-Protocolstaat verwierven, en dezelfde operatie van 2003 bracht het optierecht en de herkrijgingsregeling 2003–2005. Het saldo van 2003 is voor de emigrant niet eenduidig negatief.

De emigrant was niet stemloos. Tienduizend brieven aan de Tweede Kamer; brieven aan de Eerste Kamer die zowel Heijne Makkreel als Pitstra noemen; "een groot aantal brieven" aan de staatssecretaris zelf, die hij in december 2000 uitdrukkelijk aanvoert als reden om een deel van de wet vervroegd in werking te laten treden;¹⁶² twee brieven van de voorzitter van de Eerste Kamer aan de Tweede Kamer om haast te maken;¹⁶³ een minister van Buitenlandse Zaken die om spoed vraagt; een staatssecretaris die de oud-Nederlanders als reden voor haast aanvoert; en in 2000 een woordvoerder die opmerkt dat deze Nederlanders "brieven geschreven, berichten en interviews via hun radiostations uitgezonden, pleidooien gehouden" hebben.¹⁶⁴ Dat is een zichtbare lobby. Of zij effectief was, laat ik hier rusten: in 1996 hielp zij niet, en het enige harde resultaat dat ik kan aanwijzen is de vervroegde inwerkingtreding van artikel V, tweede lid, van de Rijkswet van 2000 per 1 februari 2001.

En het beginsel is ruimer dan het immigratiedebat. Cohen formuleert in december 2000 geen politiek compromis maar een leerstuk: enkelvoudige nationaliteit tenzij er objectieve en algemeen aanvaarde redenen voor het tegendeel zijn, en dat geldt voor verkrijging en verlies gelijkelijk (§11.5). Wie dat leest als de dogmatiek van het nationaliteitsrecht en niet als een uitruil met de immigrant, heeft daarvoor de woorden van de bewindsman aan zijn kant. Mijn bezwaar daartegen

is dat het beginsel wel oud is maar de uitbreiding van de klok niet, en dat de regering haar in 1998 en 2000 uitdrukkelijk rechtvaardigt met het “evenwicht” tussen de twee groepen.

Ten slotte: 25 juni 1996 is het debat waarin niets is beslist. De wet die het lot van de emigrant bepaalde is 25 891. De behandeling daarvan in de Eerste Kamer, op 18 en 19 december 2000, heb ik inmiddels wel gelezen, en zij bevestigt het beeld eerder dan dat zij het weerlegt: de Kamer erkent daar dat de emigrant “de dupe” van de stagnatie is geworden en de regering erkent dat de verliezen te voorkomen waren geweest (§11.4). Toch blijft de waarschuwing staan: een stelling over wáár iets is beslist mag niet leunen op de zitting waarin het niet is beslist. Wat 25 juni 1996 geeft, is het moment waarop de koppeling zelf onderwerp van debat werd; wat december 2000 geeft, is de rekening.

De verliesklok gold voor Nederlanders: in 1892, in 1985 en in 2003.

De wetgever gaf door de jaren heen verschillende redenen. In 1892 ging het om de armenkas en om Nederlanders die men als “afgesneden leden” beschouwde. In 1985 ging het om de gelijke positie van vaders en moeders, met de verliesklok als “correctief”. In 2003 legde men het verband met immigranten die bij naturalisatie hun andere nationaliteit moesten opgeven.

Het debat van 1984 was overwegend inclusief. In 1996 zeiden deelnemers uitdrukkelijk dat zij geen vreemdelingenhaat koesterden. Ik zie geen reden om aan hun woorden te twijfelen. Mijn indruk dat voor velen, mogelijk anderen, op de achtergrond meer meespeelde, kan ik niet met de wetsgeschiedenis onderbouwen.

Evenmin volgt eruit dat de staatssecretaris van 1998 aan de woorden van haar voorgangster van 1984 dacht. Het gat dat Korte-van Hemel in dat jaar beschreef is in 2003 gedicht, maar dat is een verband, geen bewezen oorzaak.

Voor de Nederlander die vandaag met de dertienjarenklok te maken krijgt, is dit de relevante erfenis. De verliesbepaling kreeg haar huidige reikwijdte — niet haar huidige termijn — als sluitstuk van een compromis over de dubbele nationaliteit van immigranten. De wettelijke voorwaarden en uitzonderingen bepalen of zij hem daadwerkelijk treft. Nederlanders in het buitenland lieten zich horen, maar hadden over dat immigratiedebat weinig te zeggen. Een senator die het voorstel van 1996 bestreed, merkte over hen op dat zij 'voor ons geen probleem [vormt] wat integratie betreft'. Naar mijn oordeel had hij gelijk. Maar waarom werd hun recht op behoud dan toch aan dat andere vraagstuk vastgeknoopt?

12. Wat 1892 ons naliet

Vat men samen wat de wet van 1892 vestigde, dan staat er dit:

Beginsel uit 1892	Status in 2026
Afstamming als leidend beginsel	Ongewijzigd (art. 3 RWN)
Derde generatie verwerft bij geboorte	Ongewijzigd (art. 3 lid 3 RWN)
Verlies bij langdurig verblijf in het buitenland	Van opzet ongewijzigd; termijn thans dertien jaar (art. 15 lid 1 sub c RWN). Reikwijdte gewisseld: 1910–1985 alleen voor buiten het Rijk geboren, 1985–2003 alleen voor wie in het land van de andere nationaliteit is geboren (§9.1, §9.5); sinds 2003 voor iedereen met een tweede nationaliteit
Verlies bij vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit	Ongewijzigd (art. 15 lid 1 sub a RWN)

Beginsel uit 1892	Status in 2026
Naturalisatie achter een financiële drempel	Ongewijzigd; € 1.139 per 1 januari 2026
Vermijding van meervoudige nationaliteit	Ongewijzigd als uitgangspunt; met uitzonderingen doorbroken

De tabel brengt zes beginselen uit honderddrieëndertig jaar samen. Achter die bestendigheid schuilt een verandering die voor gezinnen veel uitmaakt: de klok is sinds 2003 ruimer dan in 1910. Toen schafte de wetgever haar na de eerste onbewuste verliezen voor de in Nederland geboren af en gaf hij het verlorene terug. De geschiedenis loopt dus niet eenvoudig van streng naar mild. En verlies van nationaliteit is zeker nooit mild te noemen.

Dat een regel oud is, kan vertrouwen wekken. Het kan ook betekenen dat wij te lang hebben nagelaten hem opnieuw te beoordelen. Voor de mensen die er vandaag door worden geraakt, is de leeftijd van de wet geen antwoord. De vraag is of de omstandigheden die haar rechtvaardigden nog bestaan. Pas daarna kunnen we beoordelen wat behoud van die regel kost.

In 1892 was Nederland een land waaruit men vertrok en waarheen men zelden terugkeerde; reizen was traag en duur; wie emigreerde, was doorgaans voorgoed weg; de staat had geen middel om te weten waar zijn onderdanen uithingen (en vandaag nog steeds niet); en de heersende rechtsleer hield dubbele nationaliteit voor een gebrek dat moest worden opgeruimd.

Vandaag is Nederland een land waaruit men vertrekt en waarheen men terugkomt; is een vliegreis naar Australië goedkoper dan een maand huur; leven er een of twee miljoen Nederlanders buiten de landsgrenzen; en laten inmiddels bijna twee derde van de staten hun onderdanen de eigen nationaliteit behouden wanneer die in het buitenland naturaliseren — 63 procent in 2015, tegen

29 procent in 1960; de onderzoekers die deze cijfers bijhouden, spreken van een stijging van een derde naar driekwart van de staten.¹⁶⁵

Deel II gaat over de vraag wat daarvan de gevolgen zijn.

Deel II — Het heden: de wet van 1892 in 2026

1. Twee mensen, één wet

Een Turkse man die in Nederland woont en Nederlander wordt, moet in beginsel afstand doen van zijn Turkse nationaliteit. Dat staat in artikel 9, eerste lid, onder b, van de Rijkswet op het Nederlanderschap. Maar op die regel bestaan uitzonderingen — wie in Nederland is geboren, wie met een Nederlander is getrouwd, wie als vluchteling is erkend, wie onderdaan is van een staat die partij is bij het Tweede Protocol van 1993 — Daarnaast geldt een uitzondering als afstand doen redelijkerwijs niet kan worden verlangd.¹⁶⁶ De IND-monitor telt 286.104 mensen die tussen 2018 en 2024 door naturalisatie Nederlander werden. Bij 50 procent liet het land van herkomst afstand doen niet toe; bij 13 procent volgde verlies automatisch; bij 28 procent was afstand mogelijk. De overige categorie, 8 procent, omvat onder meer staatlozen en mensen van wie de eerdere nationaliteit onbekend was. Door afronding tellen deze percentages op tot 99 procent. Dit is geen precieze telling van mensen met twee nationaliteiten: afstand kunnen doen is iets anders dan daadwerkelijk afstand doen.¹⁶⁷

Een Nederlandse vrouw die in Turkije woont en daar de Turkse nationaliteit aanneemt, verliest het Nederlanderschap. Niet bij besluit, niet bij brief, maar automatisch en direct van rechtswege, op de dag van de verkrijging. Dat staat in artikel 15, eerste lid, onder a. Ook daarop bestaan uitzonderingen — wie in het land van die andere nationaliteit is geboren en er woont, wie er als minderjarige vijf jaar heeft gewoond, wie met een onderdaan van dat land is getrouwd — maar wie daar niet onder valt, is geen Nederlander meer, en merkt dat meestal pas bij het loket waar zij haar paspoort wil vernieuwen.¹⁶⁸

Deze twee mensen willen hun leven in hun woonland kunnen opbouwen. De wet beoordeelt hun band met Nederland echter vanuit verschillende richtingen. Bij de nieuwkomer zijn steeds meer uitzonderingen op het beginsel van één nationaliteit aanvaard. Bij de Nederlander die vertrekt, is het verlies in hoofdzaak blijven stilstaan. Dat verschil hoeft niet uit kwade wil voort te komen om ingrijpende gevolgen te hebben. Deel I onderzocht de oorsprong van het beginsel uit 1892. Dit deel volgt wat ervan terechtkomt in het leven van mensen.

2. Wat de wet zegt

De kern van de wet is kort, en het is de moeite waard haar letterlijk te lezen. Artikel 15, eerste lid, luidt in de tekst die sinds 1 oktober 2023 geldt:

“Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren: a. door het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit; b. door het afleggen van een verklaring van afstand; c. indien hij tevens een vreemde nationaliteit bezit en tijdens zijn meerderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van dertien jaar in het bezit van beide nationaliteiten zijn hoofdverblijf heeft buiten Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, en buiten de gebieden waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, anders dan in een dienstverband met Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten dan wel met een internationaal orgaan waarin het Koninkrijk is vertegenwoordigd, of als echtgenoot van of als ongehuwde in een duurzame relatie samenlevend met een persoon in een zodanig dienstverband; d. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij het Nederlanderschap is verleend, welke kan plaatsvinden, indien de betrokkene heeft nagelaten na de totstandkoming van zijn naturalisatie al het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen; e. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij de verkrijging van het Nederlanderschap is bevestigd, welke kan plaatsvinden, indien de vreemdeling als bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, heeft nagelaten na de verkrijging van het Nederlanderschap het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen.”¹⁶⁹

Voor degene die de nationaliteit verliest, maakt het uit hoe dat gebeurt. Bij d en e neemt de minister een besluit dat kan worden aangevochten. Bij b legt de betrokkene zelf een verklaring af. De gronden a en c werken zonder zo'n handeling van een Nederlandse autoriteit. Het verlies kan daardoor al zijn ingetreden voordat de betrokkene — en soms ook de staat — ervan weet, automatisch, van rechtswege. Aan het loket gaat het dan niet meer om een voorgenomen verlies, maar om een status die volgens de wet al is verdwenen.

Grond c is de klok. Wie naast het Nederlanderschap een andere nationaliteit heeft en dertien jaar achtereenvolgens buiten Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten en buiten de gebieden waarop het EU-Verdrag van toepassing is woont, verliest het Nederlanderschap, behoudens de wettelijke uitzonderingen, automatisch, van rechtswege. De klok wordt gestuit — hij begint opnieuw te lopen — door de afgifte van een Nederlands paspoort, een identiteitskaart of een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap.¹⁷⁰ Het paspoort is daarmee meer geworden dan een reisdocument: het is het bewijs dat men de band met Nederland heeft onderhouden, en wie het te laat vernieuwt, heeft die band in de ogen van de wet verbroken. Tot 1 april 2022 was de termijn tien jaar.¹⁷¹

Van rechtswege betekent hier dat geen afzonderlijke verliesbeschikking volgt. Er komt geen brief met een bezwaartermijn tegen het verlies zelf. Iemand kan daardoor met een voldongen feit worden geconfronteerd wanneer hij juist zijn band met Nederland wil behouden. Dat bemoeilijkt de rechtsbescherming; het maakt haar niet onmogelijk. Artikel 17 van de Rijkswet biedt een procedure voor rechterlijke vaststelling van het Nederlandschap. Ook een paspoortweigering kan aanleiding geven tot rechtsbescherming. Die weigering neemt het Nederlandschap niet af: zij berust op de vaststelling dat het eerder al verloren is gegaan. Dat verschil is juridisch essentieel en voor de betrokkene moeilijk te overzien. Artikel 17 dient om vast te stellen of iemand Nederlander is. Het geeft de rechter geen algemene bevoegdheid om uit billijkheid het Nederlandschap terug te geven. De afzonderlijke optieroute voor toetsing van verlies van EU-burgerschap bespreek ik in §6.

3. De klok in zes gedaanten

Periode en klok	Voor wie?	Hoe kon verlies worden voorkomen?
1850–30 juni 1893 5-Jaren Klok	Vijf jaar verblijf in het buitenland met het kennelijke oogmerk niet terug te keren.	Het oogmerk was beslissend. Uitzondering voor verblijf in dienst van de staat.
1 juli 1893–15 augustus 1910 10-Jaren Klok 1a	Nederlanders buiten het Rijk, koloniën en bezittingen, ongeacht geboorteplaats.	Tijdige kennisgeving van de wens Nederlander te blijven; daarna begon de termijn opnieuw.
16 augustus 1910–31 december 1984 10-Jaren Klok 1b	Alleen buiten het Rijk, koloniën en bezittingen geboren.	De kennisgeving bleef bestaan. In Nederland of de koloniën geboren vielen niet meer onder deze klok.
1 januari 1985–31 maart 2003 10-Jaren Klok 2	Meerderjarige dubbelnationalen in hun geboorteland, waarvan zij ook de nationaliteit hadden, buiten het Koninkrijk.	Geen stuiting door een verklaring of paspoort. Verhuizing kon de klok stoppen; er waren dienstverbanduitzonderingen.
1 april 2003–31 maart 2022 10-Jaren Klok 3	Meerderjarige dubbelnationalen met hoofdverblijf buiten het Koninkrijk en de EU; geboorteplaats niet meer bepalend.	Afgifte van een paspoort of verklaring van Nederlandschap; sinds 2014 ook een identiteitskaart. Zie de wettelijke uitzonderingen.
Sinds 1 april 2022 13-Jaren Klok 1	Dezelfde verliesgrond, met een termijn van dertien jaar.	De stuitingsmogelijkheden bleven bestaan. De verlenging herstelde geen eerder ingetreden verlies.

Figuur 4. De zes historische klokken. De volledige voorwaarden staan in de wet; dit overzicht is geen individuele beoordeling.

Voor iemand die te laat ontdekt dat er een termijn liep, lijkt de klok vooral één onverbiddelijke einddatum. Toch veranderde de regeling zesmaal van gedaante. De eerste klok stond al in de wet van 1850. In 1893 begon de tienjarenklok; in 1910 werd de kring van betrokkenen beperkt. Hieronder staan de zes regelingen in tijdsvolgorde. De precieze voorwaarden en uitzonderingen volgen in de tekst.

1892. Artikel 7, onder 5°, van de wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap bepaalde dat het Nederlandschap verloren ging door "woonplaats te hebben buiten het Rijk en zijne koloniën of bezittingen in andere werelddeelen gedurende tien achtereenvolgende jaren", tenzij de afwezige vóór het verstrijken van die termijn aan de burgemeester van zijn laatste woonplaats, aan de gezant of aan een consulaire ambtenaar "kennis geve, dat hij Nederlander wenscht te blijven". Van de dag van die kennisgeving begon de termijn opnieuw te lopen.¹⁷² De klok van 1892 was dus te stuiten door één verklaring, bij de burgemeester van de laatste woonplaats, de gezant of een consulaire ambtenaar. Wie Nederlander wilde blijven, hoefde alleen te zeggen dat hij dat wilde. En toen de klok op 1 juli 1903 voor het eerst afliep en velen bleken de kennisgeving te zijn vergeten,

draaide de wetgever haar binnen zeven jaar terug: kosteloze naturalisatie in 1907, en in 1910 afschaffing van de klok voor wie in Nederland of de koloniën was geboren, met herstel van rechtswege voor wie al verloren had — behalve voor wie inmiddels een andere nationaliteit bezat. Van 1910 tot 1985 liep de klok alleen nog voor Nederlanders die buiten het Rijk geboren waren.¹⁷³ Deel I, §9.5, vertelt dat verhaal; het is het precedent waar Deel III op bouwt.

1985. De Rijkswet op het Nederlanderschap van 19 december 1984, in werking op 1 januari 1985, nam de klok over in een eigen vorm. Artikel 15, onder c, liet het Nederlanderschap verloren gaan "wanneer de betrokkene na zijn meerderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van 10 jaren woonplaats buiten Nederland, onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, heeft in het land waarin hij is geboren en waarvan hij eveneens de nationaliteit bezit", behoudens dienstverband met het Koninkrijk of een internationaal orgaan.¹⁷⁴ De verklaring van 1892 verdween; de wet van 1985 kende geen stuiting. Wie onder deze bepaling viel, kon het verlies alleen voorkomen door te verhuizen. En de klok begon, net als in 1893, voor iedereen tegelijk: artikel 26 bepaalde dat de termijn voor wie bij de inwerkingtreding al buiten het Koninkrijk woonde, "aan[vangt] op dat tijdstip".¹⁷⁵

Op 1 januari 1995, tien jaar later, verloor daardoor een eerste groep Nederlanders in het buitenland de nationaliteit — velen zonder het te weten. Ook die klok heeft de wetgever gedeeltelijk teruggedraaid, al is dat nauwelijks bekend: artikel V, tweede lid, van de Rijkswet van 21 december 2000 bepaalde, met ingang van 1 februari 2001, dat wie op deze grond had verloren maar na 1 januari 1990 nog een Nederlands paspoort of een verklaring van Nederlanderschap had gekregen, "wordt geacht het Nederlanderschap niet te hebben verloren" — herstel van rechtswege, met terugwerkende kracht, ook voor de kinderen die met een ouder hadden verloren.¹⁷⁶ En toen de rest van die Rijkswet op 1 april 2003 in werking trad, gaf het eerste lid van hetzelfde artikel V aan alle anderen die onder de klok van 1985 hadden verloren — ook wie het als kind met een ouder was overkomen — twee jaar de tijd om het Nederlanderschap door een enkele schriftelijke verklaring te herkrijgen, zonder toelating of hoofdverblijf, met hun kinderen, en met een zin die de indieners van het huidige initiatiefvoorstel zouden moeten herlezen: "Deze herkrijging werkt terug tot het moment van verlies."¹⁷⁷ Dat venster sloot op 1 april 2005. Wie er niet van wist, bleef het kwijt.

2003. Met ingang van 1 april 2003 werd de bepaling verruimd tot iedereen met een tweede nationaliteit die buiten het Koninkrijk en buiten de Europese Unie woonde, ongeacht het geboorteland, en werd de stuiting gekoppeld aan de afgifte van een paspoort of een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap — sinds 2014 ook aan de identiteitskaart.¹⁷⁸ Op 1 april 2013 verstreek de eerste termijn van deze versie. Dat de geldigheidsduur van het paspoort voor volwassenen in 2014 van vijf naar tien jaar ging, maakte de klok verraderlijker: wie zijn paspoort eens in de vijf jaar vernieuwde, stuitte de klok zonder erbij na te denken; wie dat eens in de tien jaar doet, moet er wél bij nadenken.¹⁷⁹ De twee termijnen waren vanaf dat moment bovendien precies even lang. Van 9 maart 2014 tot 31 maart 2022 waren de wettelijke geldigheidsduur van een paspoort voor volwassenen en de verliestermijn beide tien jaar.

Een paspoort dat tien jaar geldig is, naast een verliesklok van tien jaar: dat laat geen ruimte tussen beide termijnen.

Toch konden de in 2014 ingevoerde tienjarige paspoorten niet al vóór april 2022 door hun verlopen tot verlies van Nederlanderschap leiden. De eerste verliepen pas in 2024. Na ons aandringen zag ook de wetgever het probleem. Inmiddels was de verliesklok op 1 april 2022 verlengd naar dertien jaar. De toelichting op de verlenging verwijst naar de tienjarige geldigheidsduur van het paspoort. Tussen het verlopen van zo'n paspoort en het einde van de verliesklok zitten daardoor drie jaar, waar eerder geen marge was.¹⁸⁰

Maar ook met die extra tijd blijft een probleem bestaan. Uw aanvraag stopt de verliesklok niet. Daarvoor telt de afgifte van het paspoort. U kunt de aanvraag indienen, maar wanneer het document wordt afgegeven, bepaalt de overheid.

“Uw aanvraag stopt de verliesklok niet.”

Duurt de behandeling lang of sluit een loket, zoals tijdens Covid, dan loopt de klok ondertussen door. Verstrekt de termijn vóór de afgifte en voldoet U aan de wettelijke voorwaarden voor verlies, dan kunt U Uw Nederlandschap verliezen terwijl U op Uw paspoort wacht.

Het verlies treedt automatisch in, van rechtswege. Een vertraging bij de overheid zet de klok niet vanzelf stil. Tijdens Covid zagen we verliezen door overmacht waarbij de overheid in eerste instantie, zelf ook verrast, geen alternatieven aanbood. Met drie jaar erbij is het probleem minder geworden, gelukkig. Maar nog steeds zijn er veel mensen in de wereld, inclusief in Nederland zelf, die nooit van de Klok hebben gehoord. "En als je niet gaat reizen, dan heb je toch geen paspoort nodig? Wat, je kan je nationaliteit verliezen? Ik behoorde toch tot een uitzondering?" Dat is waar mensen met veel zeer over struikelen.

Sinds de tienjarige paspoorten van 2014 aan vernieuwing toe zijn, spreekt Buitenlandse Zaken van een "paspoortpiek". Wie in het buitenland een afspraak wil, treft een afsprakensysteem dat de minister in juni 2025 zelf "verouderd" noemde en dat "tijdelijk niet beschikbaar" is zodra "door de paspoortpiek [...] de capaciteit [wordt] overschreden". In dezelfde brief, een antwoord op een notitie van de belangenorganisaties van Nederlanders in het buitenland, schreef hij dat het ministerie "gelet op het brede aanbod aan mogelijkheden om een reisdocument (eenmaal per tien jaar) aan te vragen, geen aanleiding" zag het reisdocumentenproces opnieuw te onderzoeken; volgens de begrotingsstukken duurt de piek tot eind 2028.¹⁸¹ Ik zie dit niet als een paspoortpiek. De overheid had rond de 5 jaar lang een paspoortdal en nu is de stijging terug naar normaal. Dat is geen piek, behalve dan op kortzichtige jaarlijkse basis. Dat paspoorten sinds 2014 van 5 naar 10 jaar geldig werden gaf de overheid een vermindering (dal) aan aanvragen. Het is nu terug naar normaal, maar ondertussen heeft Buitenlandse Zaken (BZ) bezuinigd en consulaire verzorging bekrompen. Voor BZ een onverwachte piek. Naar mijn oordeel, en dat van anderen met wie ik hierover sprak, had dit voorkomen kunnen worden. Dat is mij ook informeel vanuit de autoriteiten bevestigd; het is geen formeel gepubliceerd standpunt van BZ.

De Paspoortwet geeft de overheid vier weken voor de verstrekking, in bijzondere gevallen acht.¹⁸² Voor de stuiting is de afgifte beslissend, niet alleen een tijdige aanvraag. Wie aan alle voorwaarden van de verliesgrond voldoet, kan daardoor tijdens het wachten op een document de termijn overschrijden. Een verklaring van Nederlandschap of een ander document dat de termijn rechtsgeldig stuit, kan in een concreet geval een alternatief zijn. De consulaire aantallen waren in 2019–2023 beduidend lager dan in 2018 en 2024; dat is een dal, maar geen periode waarin bijna niemand een paspoort aanvroeg.¹⁸³

2022. Op 1 april 2022 trad de Rijkswet van 17 november 2021 in werking. De verliesklok werd verlengd van tien naar dertien jaar. Wie het Nederlandschap al vóór die datum had verloren, kreeg het door die verlenging niet terug.

Daarnaast kwam er een mogelijkheid om het Nederlandschap via een nieuwe extra optie terug te krijgen als het verlies van het Nederlandschap en daarmee het EU-burgerschap onevenredige gevolgen had. Daar gelden voorwaarden voor. Dit was een, in mijn opinie ongelukkige, uitvoering van de 2019 Tjebbes uitspraak die dus al eerder deze mogelijkheden gaf, maar nu formeel in de wet kwam staan. Later leg ik uit wie van deze mogelijkheid gebruik kan maken en waarom het tegelijk een goede wetgeving is maar ook omstreden¹⁸⁴ m.b.t. de uitvoering ervan.

De veranderingen verschoven ook de handeling die van mensen werd verlangd. In 1892 kon een kennisgeving de termijn opnieuw laten beginnen. In de regeling van 1985 speelde verhuizen een beslissende rol. Sinds 2003 kan de tijdige afgifte van een document de termijn stuiten. Wie daarvoor op een aanvraagpost is aangewezen, moet de procedure dus tijdig organiseren, ook wanneer hij dat document voor zijn gewone leven niet nodig heeft. De verlenging tot dertien jaar in 2022 geeft meer tijd. Zij neemt niet weg dat onbekendheid met de regel of een te late afgifte nog steeds verstrekken gevolgen kan hebben.

3a. Wat een optie is

Wie een weg terugzoekt, krijgt al snel het woord *optie* te horen. Dat woord klinkt eenvoudiger dan de procedure inmiddels is. De in 2022 toegevoegde optie is de laatste van zeventien en biedt onder haar voorwaarden herstel na onevenredig verlies. Om te begrijpen wat zij wel en niet kan doen, moeten we eerst bekijken wat een optie juridisch inhoudt en hoe die procedure is veranderd.

Het woord komt de Nederlandse nationaliteitswetgeving binnen op 27 december 1949 — niet in de wet, maar in de mond van de wetgever. Pas in 1985 staat het er zwart op wit. De Rijkswet op het Nederlanderschap van 19 december 1984 draagt boven haar derde hoofdstuk het opschrift “VERKRIJGING VAN HET NEDERLANDERSCHAP DOOR OPTIE”, en artikel 6, eerste lid, luidde toen:

“Door het afleggen van een daartoe strekkende verklaring verkrijgt het Nederlanderschap: a. de meerderjarige vreemdeling die in Nederland, onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, is geboren en aldaar sedert zijn geboorte woonplaats of werkelijk verblijf heeft, mits hij de leeftijd van 25 jaar nog niet heeft bereikt; b. degene die in Nederland onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen is geboren, aldaar tenminste 3 jaren woonplaats of werkelijk verblijf heeft en sedert zijn geboorte staatloos is, mits hij de leeftijd van 25 jaar nog niet heeft bereikt.”¹⁸⁵

Let op wat er niet staat. Het woord optie staat in het opschrift en nergens in de artikeltekst. De wet zegt niet dat iemand mag vragen om Nederlander te worden; zij zegt dat hij het *verkrijgt* door een verklaring af te leggen. Er was geen bevestigingsbesluit, geen beslistermijn, geen weigeringsgrond wegens openbare orde en geen ceremonie. Niets van wat een optieverklaring vandaag op een aanvraag doet lijken, stond er in 1985.

In hetzelfde Staatsblad draagt het vierde hoofdstuk het opschrift “VERLENING VAN HET NEDERLANDERSCHAP”, en luidt artikel 7, eerste lid: “Met inachtneming van de bepalingen van dit Hoofdstuk verlenen Wij op voordracht van Onze Minister het Nederlanderschap aan vreemdelingen die daarom verzoeken.”¹⁸⁶ Diezelfde zin staat er vandaag nog, onveranderd. De wetgever heeft verkrijging door verklaring en verlening op verzoek vanaf de eerste dag in twee aparte hoofdstukken gezet, met twee verschillende werkwoorden. Hij heeft dat ook zo uitgelegd. De memorie van toelichting vat de opzet van de wet in drie zinnen samen:

“In het tweede hoofdstuk wordt geregeld de verkrijging van het Nederlanderschap van rechtswege door geboorte, erkenning, wettiging en adoptie. In het derde hoofdstuk komt de verkrijging van het Nederlanderschap door optie aan de orde. In het vierde hoofdstuk worden regelen gegeven over voorwaarden en procedure tot verkrijging van het Nederlanderschap bij Koninklijk besluit.”¹⁸⁷

Naturalisatie is dus verkrijging bij koninklijk besluit, op verzoek. Optie is dat niet, en de wetgever zegt ook waarom hij haar zo heeft gebouwd. Bij de keuze om de derde in Nederland wonende generatie niet langer van rechtswege Nederlander te maken maar een optierecht te geven, schreef hij:

“In ieder geval lijkt het meer met de huidige opvattingen in overeenstemming te zijn de beslissing of men al of niet Nederlander wil zijn, over te laten aan het persoonlijke inzicht en niet door een wettelijke bepaling de Nederlandse nationaliteit van rechtswege te doen verwerven, ook door hen die er geen behoefte aan hebben.”¹⁸⁸

En over het in het Koninkrijk geboren staatloze kind, in dezelfde toelichting:

“De wettelijke vertegenwoordiger kan nu zelf beslissen of hij het Nederlanderschap voor het kind wenst. Opteert hij niet, dan kan het kind zelf na het bereiken van de meerderjarigheid doch vóór het bereiken van de leeftijd van 25 jaar zijn wil verklaren.”¹⁸⁹

Zijn wil verklaren. Dat is wat opteren is. De beslissing ligt bij het persoonlijke inzicht van de betrokkene, en niet bij een overheid die weegt of hij het verdient. Mijn stelling is dan ook, een Optie is een eigen verklaring waardoor men Nederlander wordt, geen aanvraag of verzoek zoals nu onder het hoofdstuk Verlening, oftewel naturalisatie, te vinden is.

Dat is geen Nederlandse vondst en ook geen toevallige woordkeus. Zij komt uit het volkenrecht. Bij de memorie van toelichting is het advies gevoegd dat de Commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken op 15 december 1978 over het voorontwerp uitbracht, en die commissie bepleitte juist een optierecht in plaats van verkrijging van rechtswege, op twee gronden. De eerste is principieel: “Het beginsel dat een ieder recht op een nationaliteit heeft, brengt niet mee dat iemand een bepaalde nationaliteit tegen zijn wil kan worden opgelegd.” De tweede is verdragsrechtelijk, en zij komt uit het Verdrag van New York van 1961 tot beperking der staatloosheid: “Artikel 1, lid 1 en 4, van het verdrag biedt de statenpartijen de mogelijkheid, het verkrijgen hunner nationaliteit eventueel afhankelijk te stellen van de wens daartoe van de betrokkene. Daarentegen zou het omgekeerde systeem: ipso iure de nationaliteit toekennen, gekoppeld aan de mogelijkheid van verwerping door de belanghebbende, stuiten op het verbod in artikel 7, lid 1, van het Verdrag.”¹⁹⁰

De optie is met andere woorden een constructie waarin de wens van de betrokkene centraal staat. Dat onderscheidt haar van naturalisatie. Het betekent niet zonder meer dat een schriftelijk verzoek om een bevestigingsbesluit nooit een aanvraag in bestuursrechtelijke zin kan zijn. Voor de procedure blijven de eigen voorwaarden en beslistermijnen van artikel 6 bepalend.

Daarna is er veertig jaar lang iets omheen gebouwd. Met ingang van 1 april 2003 luidt de aanhef van artikel 6, eerste lid: “Na het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring verkrijgt door een bevestiging als bedoeld in het tweede lid het Nederlanderschap: ...”. Datzelfde tweede lid draagt de autoriteit die de verklaring in ontvangst neemt op de gronden waarop zij berust te beoordelen en de verkrijging schriftelijk te bevestigen; het derde lid voegt een weigeringsgrond wegens openbare orde toe; en het vierde lid, in 2003 nieuw en vandaag het vijfde, zet er een termijn op. Een ceremonie met een verklaring van verbondenheid kwam erbij, en per 1 oktober 2010 voor één enkele optiegrond ook een afstandsverplichting.¹⁹¹ De verklaring is dus niet meer de verkrijging; de bevestiging is dat. Maar wat bevestigd wordt, is nog altijd een verkrijging die uit de verklaring volgt, en niet een gunst die op verzoek wordt verleend.

Dat onderscheid is niet academisch, en wie het laat vallen, raakt iets kwijt dat in dagen is uit te drukken. Artikel 6, vijfde lid, luidt:

“Zij beslist binnen dertien weken na de inontvangstneming van de verklaring; deze termijn kan éénmaal met ten hoogste dertien weken worden verlengd.”¹⁹²

Een verklaring van de eigen wil.

En artikel 9, vierde lid, dat over het naturalisatieverzoek gaat:

“Op het verzoek wordt beslist binnen één jaar na de betaling van het verschuldigde recht, bedoeld in artikel 13 of na de beslissing tot algehele ontheffing van die betaling, dan wel na de ontvangst van de gevraagde aanvulling van het verzoek, noodzakelijk voor de beoordeling daarvan. De beslissing kan ten hoogste tweemaal zes maanden worden aangehouden.”¹⁹³

Dertien weken, eenmaal te verlengen met ten hoogste dertien: zesentwintig weken in het uiterste geval, en vier weken meer wanneer de autoriteit de minister om advies over de afstandseis vraagt. Tegenover één jaar, tweemaal zes maanden aan te houden: honderdvier weken. De uitvoerende dienst bevestigt de hoofdregel in haar eigen monitor: “De beslistermijn voor verzoeken om naturalisatie is wettelijk gezien 1 jaar.”¹⁹⁴

Belangrijker nog dan het verschil in duur is het verschil in constructie, en dat zit in de woorden waarmee de klok begint te lopen. Bij optie begint zij bij “de inontvangstneming van de verklaring” — bij een handeling van de burger, op een dag die hij zelf bepaalt. Bij naturalisatie begint zij bij de betaling van de leges of bij de ontvangst van een gevraagde aanvulling — bij de wettelijk omschreven betaling of aanvulling; de gevolgen van een aanvullingsverzoek voor de termijn moeten aan de Rijkswet en de Algemene wet bestuursrecht worden getoetst. Dat is, in twee wetsartikelen, het verschil tussen een recht uitoefenen en een gunst vragen.

In formulieren, brieven en officiële publicaties wordt de optieverklaring geregeld een aanvraag of een verzoek genoemd. De *Monitor naturalisatie en optie 2014-2017* beschrijft tegelijk correct dat de bevoegde instantie de voorwaarden beoordeelt en de verklaring bevestigt of weigert; elders gebruikt de monitor de termen “verzoek om optie” en “optieverzoeken”.¹⁹⁵ Ook de circulaire gebruikt “Optie/Naturalisatieverzoeken” in haar titel.¹⁹⁶ Die terminologie bewijst op zichzelf niet dat de naturalisatietermijn op opties wordt toegepast. De concrete vraag is of de bevoegde autoriteit in de praktijk de termijn van artikel 6 naleeft. In mijn ervaring is dit bij gemeentes normaal wel het geval, maar bij Buitenlandse Zaken (BZ) is dat de laatste jaren veelal niet het geval.

Voor iemand die zijn nationaliteit probeert terug te krijgen, zijn die verschillen geen woordenkwestie. Hij moet weten welke verklaring hij aflegt, welk besluit daarop volgt en hoelang de behandeling mag duren. Zonder die duidelijkheid kan hij moeilijk beoordelen of hij op de goede weg is en wanneer hij moet reageren. Waar mijn praktijkervaring wijst op afwijkingen, moet ik de concrete gang van zaken met brieven en data onderbouwen. Dat maakt een ervaring toetsbaar en geeft de burger een sterker verhaal dan een discussie over de naam van een formulier.

3b. Zeventien deuren, en drie die ernaast staan

Wie in de wet naar een passende optieroute zoekt, moet zich kunnen herkennen in de voorwaarden. In veertig jaar zijn er veel meer routes bijgekomen. Ik noem dit nu routes, omdat de algemene term opties nu juridisch aan een soort verkrijging verwant is. Tegelijk veranderde de procedure. De groei is niet alleen in juridische formuleringen zichtbaar; hij is ook te tellen.

De lijst met optiemogelijkheden werd steeds langer. In 1985 kende artikel 6, eerste lid, twee gronden om via optie Nederlander te worden: onderdelen a en b, hierboven afgedrukt. Op 1 april 2003 waren het er acht, onderdelen a tot en met h. Op 1 oktober 2010 waren het er vijftien, onderdelen a tot en met o.

De onderdelen i en k betreffen latente Nederlanders.

Sinds 1 oktober 2023 telt de lijst zeventien gronden, onderdelen a tot en met q.¹⁹⁷

Twee, acht, vijftien, zeventien verschillende Opties: achter die groei staan mensen met verschillende levensgeschiedenissen. Het kind van een Nederlandse moeder van vóór 1985, iemand van de tweede generatie, de echtgenoot die hier vijftien jaar woont, de vijfenzestigjarige en de staatloze kregen ieder onder hun voorwaarden een route, een Optie. Sinds 2022 kwam daar de persoon bij die onevenredig van rechtswege EU-rechten verloor. De wetgever erkende steeds nieuwe omstandigheden waarin het Nederlanderschap iemand kon toekomen. Tegelijk kwamen er een bevestigingsbesluit, een beslistermijn, een weigeringsgrond, een ceremonie en een afstandsverplichting om de optie heen te staan. De deur werd breder. Voor degene die erdoor wil, bleef de gang naar het loket een afzonderlijke opgave.

Naast die zeventien staan nog drie procedures waarin iemand het Nederlanderschap verkrijgt door een verklaring af te leggen. Zij worden in de praktijk vaak bij de optie opgeteld, en dat kan niet, want de wet onderscheidt ze zelf. Het zijn er drie, en zij hebben alle drie dezelfde bouw.

De eerste staat in de Rijkswet zelf, maar niet in het hoofdstuk over de optie. Artikel 28 staat in hoofdstuk 9, Overgangsbepalingen, en bepaalt dat de vrouw die het Nederlanderschap heeft verloren “door of in verband met haar vóór de inwerkingtreding van deze Rijkswet gesloten huwelijk” het verkrijgt door een schriftelijke en door een bevestiging gevolgde verklaring, die moet worden afgelegd “binnen een jaar na de ontbinding van dat huwelijk of binnen een jaar nadat zij van die ontbinding heeft kunnen kennisnemen”. De verkrijging werkt terug tot de datum van ontbinding. Voor de procedure verklaart het tweede lid alleen artikel 6, derde tot en met zesde lid, van overeenkomstige toepassing — een bepaling die voor haar procedure naar een andere bepaling moet verwijzen, is daar geen onderdeel van. Artikel 28 stond in vrijwel dezelfde woorden al in de wet van 1984, en het beleid heeft er een eigen formulier voor.¹⁹⁸

De tweede en de derde staan buiten de Rijkswet, in de twee toescheidingsovereenkomsten. Artikel 7, tweede lid, van de overeenkomst met Suriname geeft wie op grond van het eerste lid de nationaliteit van zijn echtgenoot had aangenomen, na de ontbinding of nietigverklaring van het huwelijk drie jaar om door een wilsverklaring de nationaliteit te herkrijgen die hij onmiddellijk daarvoor bezat.¹⁹⁹ En artikel 10 van de overeenkomst met Indonesië, tot nu toe in dit boek alleen uit de tweede hand bekend, luidt:

“De gehuwde vrouw volgt de staat van haar man. Na ontbinding van het huwelijk is zij gedurende een jaar daarna bevoegd alsnog door een verklaring de nationaliteit te verkrijgen of te verwerpen, die zij, ware zij op het ogenblik van de soevereiniteitsoverdracht niet gehuwd geweest, verkregen had of door het afleggen van een verklaring had kunnen verkrijgen of verwerpen.”²⁰⁰

Daar staan ze naast elkaar, en dan is het geen opsomming meer maar een patroon. Drie keer een verkrijging op verklaring die veel op een Optie lijkt maar het niet is. Drie keer een termijn die niet begint op een datum in de wet maar op het moment dat een huwelijk eindigt. Eén jaar, drie jaar, één jaar. En twee van de drie noemen de vrouw met zoveel woorden: de gehuwde vrouw die de staat van haar man volgt, en de vrouw die het Nederlanderschap verloor door haar huwelijk. De derde is in haar bewoordingen geslachtsneutraal, maar zij regelt hetzelfde geval.

De drie procedures die naast de zeventien optiegronden staan zijn dus geen losse restanten. Zij zijn de nalatenschap van één regel — dat de vrouw de nationaliteit van haar man volgde — en zij dragen die nalatenschap in een vorm die haar gevaarlijk maakt. De klok begint te lopen bij een overlijden of een scheiding: op het moment en een periode dat iemand het minst aan nationaliteitsrecht denkt, en in een jaar waarin niemand haar daarop wijst. Wie te laat komt, komt niet opnieuw. Dit boek gaat over een termijn die verstrijkt zonder dat iemand het merkt. Hier zijn er nog drie. Wist U van deze rechten, zou U erbij stil staan als U net gescheiden bent of Uw man net is overleden?

Over artikel 10 van de overeenkomst met Indonesië verdient één ding aparte vermelding, want het is de levende tegenhanger van alles wat in paragraaf 3a staat. De Handleiding Rijkswet op het

Nederlandschap bepaalt voor deze twee verdragsopties dat voor de verkrijging “niet een bevestiging nodig is”, dat er geen leges verschuldigd zijn, en dat “de optant het Nederlandschap verkrijgt op het moment dat de optieverklaring wordt afgelegd”; het Besluit optie- en naturalisatiegelden en het Besluit verkrijging en verlies Nederlandschap zijn er niet op van toepassing.²⁰¹ Dat is, woordelijk, de constructie van artikel 6 in de wet van 1985: de verklaring is de verkrijging. Zij bestaat dus nog, in het beleid van de dienst die bij de gewone optie een bevestigingsbesluit neemt en dertien weken de tijd heeft. Dat de rest van die overeenkomst allang is uitgewerkt — de keuzerechten van de artikelen 3 tot en met 9 hingen aan een “gestelde termijn” die artikel 13 omschrijft als twee jaar na de soevereiniteitsoverdracht, en die liep af op 27 december 1951 — maakt artikel 10 niet dood. De termijn van artikel 10 is geen gestelde termijn; hij begint bij de ontbinding van het huwelijk.²⁰²

Blijft één vraag, en zij is in de praktijk de belangrijkste van deze paragraaf. Artikel 6, negende lid, luidt:

“Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlandschap door optie heeft verkregen, staan van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden alleen die, bedoeld onder f en p, open.”²⁰³

Eén keer opteren, dus. Wie het Nederlandschap ooit door optie heeft verkregen en het weer verliest, kan alleen nog terug langs onderdeel f, de oud-Nederlander die een jaar in het Koninkrijk woont, of onderdeel p, de Tjebbes-herkrijging. De bepaling is niet van 1985 maar van 1 april 2003, en zij was in haar oorspronkelijke redactie nog uitdrukkelijker: “Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlandschap door optie heeft verkregen, staat van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden tot herkrijging van het Nederlandschap door optie alleen die, bedoeld onder f., open.”²⁰⁴

In mijn praktijk komt die bepaling terug in een vorm die de wetgever niet voor ogen kan hebben gehad. Iemand heeft lang vóór 1985 een verklaringsprocedure gevolgd onder de wet van 1892 — een verklaring afgelegd, en Nederlander geworden of gebleven. Jaren later verliest hij van rechtswege ongewild en onbekend door een nieuwe Klok zijn nationaliteit. Hij wil opteren, en krijgt te horen dat artikel 6, negende lid, in de weg staat omdat hij “al eerder heeft geopteerd”.

Mijns inziens is dat onjuist, en de redenen gaan niet over een woord maar over het recht. De eerste is dat artikel 6, negende lid, een bepaling van de Rijkswet is, in 2003 geschreven, in een wet waarin optie een eigen hoofdstuk is met een omschreven procedure: verklaring, beoordeling, bevestiging, beslistermijn. Dat de wetgever van 2003 met “door optie” iets anders bedoelde dan die procedure, valt uit niets op te maken. De tweede is dat de Rijkswet zelf verkrijging door verklaring kent die geen optie is — artikel 28, hierboven, in een ander hoofdstuk, met een eigen formulier en een eigen termijn. Had de wetgever iedere verkrijging door verklaring willen uitsluiten, dan had hij dat geschreven. De derde is dat de constructie van toen een andere was: wie onder de wet van 1892 een verklaring aflegde, verkreeg zonder dat er een bevestigingsbesluit bestond, en heeft dus geen optiebesluit achter zich waarop het negende lid kan aangrijpen. En de vierde gaat over de strekking. Het negende lid wil voorkomen dat iemand de vereenvoudigde weg tweemaal gebruikt. Wie dat toepast op een procedure onder een wet die in 1985 is ingetrokken, uit een tijd waarin het stelsel van hoofdstuk 3 nog niet bestond, moet uitleggen welk belang daarmee wordt gediend. Dat gebeurt niet; er wordt naar het artikelnummer verwezen.

3c. De deur die tien jaar openstond

Een herstelkans helpt iemand alleen als hij ervan weet terwijl zij openstaat. Artikel 26 bood een bijzondere weg voor de oud-Nederlanders over wie dit boek gaat. Die weg was tijdelijk. De deur die hier wordt beschreven, is inmiddels dicht.

Artikel 26 laat het vereiste van toelating en hoofdverblijf van artikel 6, eerste lid, onder f, vervallen voor de oud-Nederlander die als meerderjarige het Nederlanderschap verloor doordat hij een andere nationaliteit aannam — onder artikel 5 (oud) zoals dat gold tot 1 maart 1964, onder artikel 7, ten eerste of ten derde, van de wet van 1892, of onder artikel 15, eerste lid, onder a, van de huidige Rijkswet. Daarbij geldt één van drie voorwaarden: hij is in het land van die andere nationaliteit geboren en woonde daar toen hij haar kreeg, of hij heeft daar vóór zijn meerderjarigheid vijf jaar onafgebroken gewoond, of hij was toen gehuwd met iemand van die nationaliteit.²⁰⁵

Voor een oud-Nederlander met een leven in Sydney of Toronto maakt een verblijfseis veel verschil. De gewone route van artikel 6, eerste lid, onder f, verlangt in beginsel eerst toelating en hoofdverblijf in het Koninkrijk: verhuizen met een verblijfsvergunning voordat iemand kan opteren. Artikel 26 nam die eis voor de betrokken groep weg. Zij konden hun nationaliteit herkrijgen zonder eerst hun bestaan in het buitenland te verplaatsen. Daarom was deze uitzondering meer dan een technische tegemoetkoming.

Maar er is een tweede lid, en het is kort.

“Het eerste lid is niet van toepassing op de vreemdeling die na de inwerkingtreding van deze bepaling gedurende een periode van tenminste tien jaren onderdaan is van de Staat van de andere nationaliteit.”²⁰⁶

De memorie van toelichting zegt in één zin wat dat lid doet: “Het tweede lid van het onderhavige artikel stelt deze oud-Nederlanders in de gelegenheid om binnen een periode van tien jaren hun Nederlanderschap te herkrijgen.”²⁰⁷ Het was dus geen blijvende vrijstelling maar een venster van tien jaar.

De bepaling trad in werking op 1 april 2003.²⁰⁸ Tien jaar later is 1 april 2013. Vanaf die dag valt buiten het eerste lid wie sinds 1 april 2003 tien jaar of langer onderdaan van de andere staat is — en dat is, op een enkele uitzondering na, de hele groep voor wie de bepaling is geschreven. Wie in 1975 Australiër werd, was in 2013 achtendertig jaar Australiër. De deur stond open voor wie het wist. Wie het niet wist, stond voor een gesloten deur.

Twée dingen horen erbij. Het eerste is dat de bepaling nog steeds in de wet staat. Zij is voor de historische groep uitgewerkt, maar niet geschrapt, en wie vandaag de Rijkswet openslaat leest een vrijstelling die voor hem niet meer bestaat. Dat is dezelfde vorm van stilte als bij de klok zelf: de tekst zegt niet dat hij is verlopen.

Het tweede is dat de wijziging van 2008, in werking op 1 maart 2009, artikel 26 wél heeft aangeraakt maar het tweede lid niet. Zij voerde alleen de verklaring van verbondenheid in voor meeooperende kinderen van zestien jaar en ouder.²⁰⁹ De termijn is daarmee niet opnieuw gaan lopen.

Dat laatste is mijn lezing, en de andere hoort erbij. Men zou kunnen betogen dat “deze bepaling” in het tweede lid ziet op artikel 26 zóals het sinds 1 maart 2009 luidt, en dat de tien jaren dus pas op 1 maart 2019 vol waren. Daarvóór pleit dat de wetgever het artikel toen opnieuw heeft vastgesteld; daartégen pleit dat de wijziging het tweede lid ongemoeid liet en blijkens haar eigen toelichting een ander onderwerp had. Het verschil tussen beide lezingen bepaalt wie er tussen 2013 en 2019 nog in kon. Voor vandaag maakt het niets uit: ook 1 maart 2019 is zeven jaar geleden. De deur is dicht, en zij is in stilte open en weer dichtgegaan.

4. **Niemand telt**

Hoeveel mensen hebben sinds 1985 langs deze weg het Nederlanderschap verloren? Achter de vraag staan mensen die hun eigen verlies wél kennen en anderen weer niet. Een volledige telling van die mensen ontbreekt. De overheid heeft zelf vastgesteld dat zij het antwoord niet heeft.

In 2015 schreef de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer:

“Hoe vaak automatisch verlies van het Nederlanderschap plaats heeft gehad op grond van artikel 15, eerste lid, aanhef en onder c, RWN is ook niet bekend. Omdat het gaat om verlies van rechtswege, ligt er geen zelfstandig besluit aan het verlies ten grondslag en wordt dit verlies dus niet geregistreerd in een Nederlandse administratie.”²¹⁰

De Nationale ombudsman kwam in 2016 tot dezelfde vaststelling: “Van de overige Nederlanders die hun nationaliteit van rechtswege verliezen, wordt geen specifieke registratie bijgehouden.”²¹¹ Het CBS registreert sinds 1985 het verlies van het Nederlanderschap, maar alleen waar een besluit of een verklaring aan ten grondslag ligt — intrekking en afstand — en zonder de reden: 7.414 personen in veertig jaar.²¹² Het verlies van rechtswege — de verliesgronden die niemand ziet aankomen — is precies wat nergens wordt geteld. En dat kan dus ook niet. De Nationale Ombudsman is in 2015 op ons aandringen het onderzoek gestart en is destijds gestopt nadat men zo’n 500 reacties had binnengekregen, wie daarna reageerde kreeg te horen dat men voldoende reacties had gekregen voor het onderzoek. Hoeveel meer zouden hebben willen reageren is dus niet bekend.

Er zijn schattingen m.b.t. het aantal voormalig Nederlanders dat automatisch, van rechtswege, hun nationaliteit hebben verloren. Stichting GOED, een van de (effectieve) belangenorganisaties voor Nederlanders in het buitenland, hield in 2019 een open online-enquête waar ruim vijfduizend

Nederlanders wereldwijd op reageerden; bijna 80 procent vond dat de wet moet veranderen.²¹³ In de Tweede Kamer is op basis van die enquête een extrapolatie gemaakt naar circa 50.000 onbewuste verliezen op ruim een miljoen Nederlanders buiten Nederland — een schatting op basis van zelf selecterende respondenten, en zo moet zij ook worden gelezen.²¹⁴ Hoeveel Nederlanders er buiten Nederland wonen, weet overigens ook niemand precies: het CBS houdt het niet bij, de Ombudsman noemde in 2016 “zo’n 900.000”, belangenorganisaties spreken van ruim een miljoen en meer.²¹⁵

Eén keer is de overheid verder gegaan dan “niet bekend”, omdat zij moest begroten. De memorie van toelichting bij het ontwerp dat het kabinet-Rutte IV in maart 2023 in consultatie bracht (paragraaf 11) herhaalt eerst dat er “geen exacte gegevens beschikbaar” zijn over het aantal personen dat sinds 1 april 2003 van rechtswege heeft verloren, omdat het verlies “automatisch intreedt zodra aan de voorwaarden daarvoor is voldaan” en het “veelal Nederlandse emigranten en hun nazaten” betreft die “niet altijd in het zicht zijn van de Nederlandse autoriteiten”. Dan volgt de enige telling die de overheid heeft: “Wel is bekend dat jaarlijks ongeveer 2.000 paspoortaanvragen buiten behandeling worden gesteld omdat het Nederlanderschap van rechtswege verloren is gegaan. Dat zou betekenen dat sinds 1 januari 1985 in ten minste 82.000 gevallen het Nederlanderschap van rechtswege verloren is gegaan.”²¹⁶ Tweeduizend per jaar is bijna honderd keer het aantal bezwaren dat Buitenlandse Zaken de Ombudsman meldde (paragraaf 5), en dit telt alleen wie een paspoort kwam aanvragen welke formeel werd afgewezen. De mensen die informeel bij de balie al werden weggestuurd worden daarbij niet overwogen.

Wie niet kwam, is niet geteld; en of alle tweeduizend onder de klok vallen dan wel ook onder het verlies bij vrijwillige verkrijging, zegt de toelichting niet. Het is een ondergrens, en de overheid noemt het zelf zo: “ten minste”.²¹⁷ Jessurun d'Oliveira, die het ontwerp in het *Nederlands Juristenblad* besprak, vatte het in zes woorden samen: “Wie geen document aanvraagt is niet gezien.”²¹⁸

Dat de overheid haar eigen cijfers niet vertrouwt, hoeft men haar overigens niet aan te wrijven: zij schrijft het zelf op, en niet in een kritisch rapport van buiten maar in de voetnoten van haar eigen monitor. Over de optie, waarbij de gemeenten beslissen en de IND alleen de bevestiging ontvangt: “De IND is niet bij deze procedure betrokken en ontvangt enkel de optiebevestiging van de gemeente. De IND behandelt alleen eventuele afstandsprocedures en de registratie in het Nationaliteitenregister. De IND beschikt daardoor niet altijd over alle benodigde informatie om goede cijfermatige informatie te verstrekken omtrent optie.” Over de herkomst van de optiecijfers, tweemaal in dezelfde woorden: “De cijfers over het voorgaande verblijfsrecht van de optant komen niet uit het datawarehouse van de IND, maar zijn middels een query aan het beslissysteem van de IND ontleent.

Deze cijfers zijn daardoor minder betrouwbaar gegenereerd en niet reproduceerbaar.” En over de afstandsplicht: “De indeling in de vier categorieën van afstandsplicht is niet gebaseerd op registraties in INDiGO, omdat het niet mogelijk is om betrouwbare gegevens hierover uit INDiGO te genereren.”²¹⁹ Drie keer, in één rapport, legt de uitvoerende dienst vast dat haar eigen cijfers over optie en afstand onvolledig, minder betrouwbaar of niet reproduceerbaar zijn. Dit onderbouwt de beperkingen van deze cijfers. Minder betrouwbare of niet reproduceerbare cijfers zijn echter niet vanzelf minimumwaarden: zonder nader onderzoek is de richting van de afwijking onbekend.

Er is één plaats waar de rijksoverheid wél een getal noemt voor de bevolking om wie het hier gaat, en dat getal verdient aandacht om wat eraan ontbreekt. In *De Staat van het Consulaire*, de jaarlijkse rapportage van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer, opent het hoofdstuk Burgerzaken van de editie 2019 met één zin: “Er wonen circa één miljoen Nederlanders in het buitenland.”²²⁰ Er staat geen voetnoot bij, geen bron, geen peildatum en geen rekenwijze. Het ministerie dat voor die mensen ambassades, consulaten, paspoortbalies en een vierentwintiguursloket in stand houdt, kent hun aantal bij benadering en schrijft dat ook zo op. Dat

is geen verwijt, want er is geen register waarin zij allen staan. Het is wel de vaststelling waarop dit hoofdstuk rust, en zij komt hier van de staat zelf.

Wat in diezelfde rapportages níet staat, is echter het sterkste. De edities 2019, 2023, 2024 en 2025 zijn in hun geheel doorzocht. Het woord *verlies* komt er niet in voor. *Rijkswet* niet, *artikel 15* niet. Het woord *verliezen* komt drie keer voor en elke keer in een andere betekenis, tweemaal in de wending “zonder de realiteit uit het oog te verliezen”. Het woord *Nederlanderschap* komt in de vier jaargangen samen precies één keer voor, en dan als naam van een formulier: de “Verklaring omtrent bezit van het Nederlandschap” in de tabel consulaire verklaringen.²²¹ Vier jaargangen, enkele honderden bladzijden, over de dienstverlening aan ‘circa’ een miljoen Nederlanders buiten Nederland — en geen woord over de bepaling waardoor een deel van hen die hoedanigheid verliest. Dat terwijl nationaliteit in 2024 het derde onderwerp was in de top vijf van het klantcontact bij NederlandWereldwijd, op 921.100 contacten, en in 2023 het vierde; en terwijl hetzelfde ministerie volgens zijn eigen editie 2024 ook de optieprocedure voor de Nederlandse nationaliteit uitvoert.²²² De vraag komt dus bij Buitenlandse Zaken sterk binnen. Zij komt alleen niet in het verslag.

Zonder afzonderlijk verliesbesluit ontstaat niet vanzelf een dossier dat voor een volledige telling kan worden gebruikt. Zo raakt de constructie ook de mensen die nog niet weten wat hun is overkomen. De wetgever kan moeilijk beoordelen wie de klok treft, wat zij oplevert en wat haar gevolgen kosten, zolang een complete registratie ontbreekt. Het automatische mechanisme maakt zijn eigen uitwerking moeilijk zichtbaar.

5. Mevrouw Blok

Mevrouw Blok wilde in 2014 haar paspoort vernieuwen. Aan het loket hoorde zij dat zij geen Nederlander meer was. Volgens de wet was dat al vier jaar eerder gebeurd. Zij woonde met haar Nederlandse man en twee kinderen op Mauritius. In 2010 hadden zij en haar man de Mauritiaanse nationaliteit aangenomen om een huis te kunnen kopen. Voor haar leidde die verkrijging tot verlies op grond van artikel 15, eerste lid, onder a. De Nationale ombudsman opende in maart 2015 een onderzoek naar haar klacht. Het rapport noemt haar ‘mevrouw Blok’.²²³

Na een openbare oproep kwamen er, in de woorden van het rapport, “in korte tijd [...] bijna 500 reacties [...] van (oud-)Nederlanders in het buitenland”.²²⁴ Het rapport, “*En toen was ik mijn Nederlandschap kwijt...*”, verscheen op 10 mei 2016. Eén zin daaruit vat de reacties samen: “Bijna

alle mensen die gereageerd hebben, zijn net zoals mevrouw Blok ongewild hun Nederlanderschap kwijtgeraakt en voor veel mensen geldt dat dit onbewust is gebeurd.”²²⁵ Het ministerie van Buitenlandse Zaken liet de Ombudsman weten dat tussen 1 januari 2011 en 21 april 2015 in 96 gevallen bezwaar was gemaakt tegen een weigering het paspoort te vernieuwen — gemiddeld iets meer dan twintig per jaar. Dat zijn alleen de mensen die bezwaar maakten en bij de Ombudsman bekend was.²²⁶

De Ombudsman vond dat de overheid burgers hierover goed moest informeren.²²⁷ Tien jaar later is er een brochure en wat webpagina's en is de informatievoorziening een beetje verbeterd. Het automatische mechanisme is echter gebleven. Goede voorlichting kan meer mensen helpen het verlies te voorkomen. Zij neemt echter niet de vraag weg waarom behoud van nationaliteit afhankelijk moet zijn van het tijdig kennen en volgen van een regel die iemand anders pas bij een paspoortaanvraag op een ambassade (te laat) ontdekt.

Wat in de discussie over dit rapport vrijwel altijd wegvalt, en wat er wel degelijk staat, is dat de Ombudsman het niet bij voorlichting liet. Hij schreef over de wet zelf. Op bladzijde 38 staat dit:

“Onbewust verlies is ongewenst en niet proportioneel. Verlies van het Nederlanderschap is te belangrijk om onbewust te mogen plaatsvinden. Door goede informatieverstrekking zou dit deels kunnen worden voorkomen. Maar er zou ook over nagedacht kunnen worden hoe anders kan worden omgegaan met bepaalde effecten van de huidige wetgeving, die de Nationale ombudsman als ongewenst beschouwd. Deze effecten komen mede tot stand doordat het verlies van rechtswege intreedt en er dus geen enkele vorm van belangenafweging plaatsvindt. Het procederen tegen dit verlies is een weinig succesvolle optie. En daar komt nog bij dat ook het herkrijgen een moeizame weg is.”²²⁸

En op dezelfde bladzijde, over de verdragsrechtelijke houdbaarheid van precies de bepaling waar dit boek over gaat:

“Princiepelijk zou kunnen worden gezien of de Nederlandse nationaliteitswetgeving, met name artikel 15 lid 1 onder c RWN, wel in lijn is met het Europese Nationaliteitsverdrag. Het Europese Nationaliteitsverdrag gaat immers uit van beperking van de gevallen waarin iemand het Nederlanderschap verliest en de gedachte dat dit verlies alleen onder bepaalde omstandigheden gerechtvaardigd is. Artikel 15 lid 1 onder c RWN zet de deur voor onbewust en ongewild verlies van het Nederlanderschap echter wagenwijd open. Ook mensen die nog veel banden met Nederland hebben verliezen zo het Nederlanderschap, alleen omdat ze niet tijdig hun paspoort hebben vernieuwd dan wel een verklaring omtrent het Nederlanderschap hebben aangevraagd.”²²⁹

Het is de tienjarenklok die daar bij name wordt genoemd, en het oordeel is niet mis te verstaan. Een bladzijde verder volgt de aanbeveling die daaruit voortkomt:

“Voorkom dat mensen nog langer tegen hun wil en zonder het te weten hun Nederlandschap verliezen. Zorg ervoor dat mensen bij wie dit is gebeurd een mogelijkheid van herstel krijgen. Voorkom dat mensen onevenredige inspanningen hoeven te doen om hun Nederlandschap te behouden.”²³⁰

En daaronder, onder het kopje “Daarbij kan gedacht worden aan”, vier suggesties, waarvan de eerste en de derde hier het meest toe doen: “De vraag of toepassing van artikel 15 lid 1 onder c RWN nog langer wenselijk is, gezien de doelstelling en de tekst van het Europees Nationaliteitsverdrag” en “Het instellen van een spijtoptantenregeling voor mensen die onbedoeld en onbewust hun Nederlandschap zijn verloren”. De andere twee gaan over het stuiten van het verlies en over goedkope visa en verblijfsvergunningen voor oud-Nederlanders.²³¹

De Ombudsman vroeg in mei 2016 dus ook om een inhoudelijke beoordeling van de wet: verlies van rechtswege kent geen belangenafweging, de bepaling strookt mogelijk niet met het Europees Nationaliteitsverdrag en mensen die onbedoeld verloren hebben verdienen een weg terug. De aanbeveling omvatte uitdrukkelijk een spijtoptantenregeling. Tien jaar later is de brede herstelweg waarop dit boek aandringt er nog niet. Het in 2016 ingediende wetsvoorstel ligt er nog; de regering bracht in 2023 een venster van twee jaar voor een deel van de groep in consultatie en negeerde daarna veel van de reacties, advies en kritiek. Er zijn beperkte herstelmogelijkheden, zoals de Tjebbes-optie, de zogenaamde EU-evenredigheidstoets, die hierna wordt besproken. Voor iemand die daarbuiten valt, bieden die geen antwoord. Wie herstel zonder termijn te ver vindt gaan, moet daarom ook uitleggen welke toereikende weg deze mensen inmiddels wél hebben. Deel III, §8, werkt dat uit.

5a. **Wat men aan het loket te horen krijgt**

De overheidsbrochure brengt ons bij een punt dat in de stukken zelden wordt gemaakt en dat in mijn praktijk elke week terugkomt. Een brochure beschrijft de wet van vandaag. Of iemand vandaag nog Nederlander is, hangt af van de wet van gisteren: van de tekst die gold op de dag van zijn geboorte, van het huwelijk van zijn moeder, van de naturalisatie van zijn vader, van zijn eigen vertrek. Wie in 1958 in Jakarta werd geboren, wie in 1972 met een Amerikaan trouwde, wie in 1997 Zuid-Afrikaan werd — voor elk van hen geldt een ander wetsartikel, en voor veel van die wetten is de tekst niet eens

online te vinden (Deel I, §9.1). De overheid heeft daar geen brochure voor. Zij heeft een loket, en achter dat loket zit iemand die de wet van vandaag behoort te kennen, wat helaas ook niet altijd het geval is.

Het gevolg is dat mensen die het goed willen doen, verkeerd worden weggestuurd. Dat is een harde bewering en ik doe haar op grond van wat ik in mijn praktijk zie: mensen die de ambassade belden met de vraag of zij hun Nederlanderschap konden terugkrijgen en te horen kregen dat dat niet kon, terwijl het wél kon; mensen die te horen kregen dat zij hun tweede nationaliteit moesten opgeven, terwijl een uitzondering op hen van toepassing was; mensen die een verklaring ondertekenden waarvan zij de strekking niet konden overzien. Met de privacy in gedachte ga ik die gevallen hier niet met naam en toenaam opvoeren, en ik voer ze dus op als wat zij zijn: mijn waarneming, niet een gemeten cijfer.²³² Ik sta er niet alleen in. Een Amsterdams advocatenkantoor dat op dit terrein werkt, schreef in april 2023 aan de regering dat veel oud-Nederlanders “in het verleden te horen [hebben] gekregen (bijvoorbeeld via een advocaat, via een Nederlandse vertegenwoordiging of in een aanvraagprocedure voor een Nederlands paspoort) dat zij het Nederlanderschap zijn kwijtgeraakt” en dat zij daarna “waarschijnlijk niet snel nog een poging [zullen] wagen om zich bij een Nederlandse vertegenwoordiging of advocaat te melden”.²³³

Wat ik wel kan laten zien, is dat de overheid het zelf toegeeft. De IND houdt een landenlijst bij die bij elk land aangeeft of de andere nationaliteit bij naturalisatie vanzelf verloren gaat (A), of dat afstand moet worden gedaan (B). Die lijst beslist over individuele dossiers. Toen de lijst in november 2025 voor drie landen werd aangepast, schreef de staatssecretaris in de toelichting: “Hoewel de oude situatie in een land mogelijk al langer niet meer van toepassing is, is uit de informatie niet altijd duidelijk op welk moment voor een specifiek land de betreffende regelgeving is gewijzigd.”²³⁴ In gewone woorden: de lijst waarop Nederland zijn beslissingen baseert, kan jaren achterlopen op het recht van het land waar zij over gaat, en de overheid weet niet altijd hoelang. Zuid-Afrika is daarvan het scherpste voorbeeld. Het Zuid-Afrikaanse Constitutionele Hof verklaarde de automatische verliesbepaling op 6 mei 2025 ongrondwettig, met terugwerkende kracht tot 1995 (§9). Een mooie uitspraak die Zuid-Afrikanen in eenzelfde situatie als de voormalig Nederlanders zo hun nationaliteit retrospectief gerepareerd terugkregen. Wat een mooi voorbeeld voor Nederland. De Nederlandse landenlijst is per 1 januari 2026 aangepast — bijna acht maanden later. In die acht maanden is aan Zuid-Afrikanen die Nederlander wilden worden gevraagd te tekenen dat zij hun Zuid-Afrikaanse nationaliteit niet zouden trachten te behouden, terwijl zij die naar Zuid-Afrikaans recht helemaal niet meer verloren.²³⁵

Een paspoortloket in een ander land

Drie Afrikaanse voorbeelden van grensoverschrijdende aanvragen.

Cabo Verde–Dakar: geen plaatselijke aanvraagafpraak. Persoonlijk aanvragen kan bijvoorbeeld in Dakar. Praia–Dakar: circa 650 km hemelsbreed.

São Tomé–Luanda: geen plaatselijk aanvraagloket. Bijvoorbeeld Luanda, circa 1.250 km. Vanuit Príncipe komt een extra eilandtraject erbij. Het nieuwe document kan volgens de geraadpleegde instructie niet worden opgestuurd.

Bangui–Kinshasa: eveneens geen plaatselijk aanvraagloket. Bijvoorbeeld Kinshasa, circa 1.030 km. Ook hier geen verzending van het nieuwe document. Aanvraag en afhalen kunnen verblijf of extra reizen vragen. Verbindingen en overstappen moeten afzonderlijk worden gepland.

Lijnen verbinden plaatsen schematisch en garanderen geen directe vlucht. Afstanden zijn hemelsbreed en afgerond. Dienstverlening, vluchten, toelating en tijdelijke loketten kunnen veranderen. Gegevensstand: 5 oktober 2026.

Cabo Verde, São Tomé en Príncipe en de Centraal-Afrikaanse Republiek: voorbeelden van aanvragen over de grens. Stippellijnen zijn schematische verbindingen, geen gegarandeerde directe vluchten.

'Onbekendheid met de wet is geen excuus' is een rechtsregel die ik regelmatig hoor en tegenkom en in principe begrijp. Maar voor de burger begint de moeilijkheid eerder: hoe vindt hij het juiste antwoord? Mijn praktijkwaarnemingen betreffen ook mensen die navraag deden en op een onjuist antwoord handelden. "Ja U mag Australiër worden" wat resulteerde in het ongewilde verlies van Nederlanderschap. Wie zich op zo'n telefoon of balie gesprek beroept, moet later bovendien kunnen bewijzen wat er is gezegd. De vraag is daarom niet alleen of iemand voldoende zorgvuldig is geweest. Zij is ook of die zorgvuldigheid hem een betrouwbare mogelijkheid gaf om zijn nationaliteit te behouden. Dat probleem verdient onderzoek aan de hand van de concrete dossiers.

Van de Chaco naar een buitenlandse ambassade

Paraguay: binnenlandse aanreis plus een internationale afspraak.

Eerst naar een vertrekpunt: een bewoner van de Chaco reist eerst binnenlands. De Transchaco verbindt de regio met Asunción. De groene lijn is een schema, geen nauwkeurig wegtracé.

Daarna over de grens: geen aanvraagafpraak in Paraguay. De officiële pagina noemt bijvoorbeeld de ambassade in Buenos Aires. Asunción–Buenos Aires: circa 1.040 km hemelsbreed. Ook minderjarigen moeten persoonlijk verschijnen. Reis, overnachting, begeleiding en documenten komen boven op de paspoortkosten.

Het nieuwe paspoort kan volgens de geraadpleegde pagina naar het honorair consulaat in Asunción worden verzonden. Er zijn dus niet automatisch twee buitenlandse reizen nodig.

Lijnen verbinden plaatsen schematisch en garanderen geen directe vlucht. Afstanden zijn hemelsbreed en afgerond. Dienstverlening, vluchten, toelating en tijdelijke loketten kunnen veranderen. Gegevensstand: 5 oktober 2026.

Paraguay: voorbeeld van binnenlandse aanreis vanuit Filadelfia naar Asunción, gevolgd door een buitenlandse aanvraagafpraak, bijvoorbeeld in Buenos Aires. Het nieuwe paspoort kan naar Asunción worden verzonden.

Daarbij moet men zich de wereld voorstellen waarin dit zich afspeelt, want die is verdwenen. Wie niet belde, was daarom nog niet onwetend: hij hoorde het van anderen. De naoorlogse emigratie had in Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten en Zuid-Afrika Nederlandse verenigingen, kerken en clubs achtergelaten, en daar — en op de recepties van de ambassade en het consulaat — werd doorgegeven wat men meende te weten over paspoorten, nationaliteit en wat men wel en niet mocht. Dat wás de voorlichting. Zij had één bron, hetzelfde loket, en zij had geen correctiemechanisme: één onjuiste mededeling werd de vaste wetenschap van een hele gemeenschap en bleef dat jaren, omdat er niets was om haar aan te toetsen. Vandaag de dag nog horen we veel mensen, en zelfs ambtenaren, die denken dat kinderen met een andere nationaliteit op hun 18de een keuze moeten maken, dat dit de Nederlandse wet is/was. Maar dat was zelfs nooit een Nederlandse wet. Wie vandaag zegt dat de betrokkenen het toch hadden kunnen weten, denkt aan een zoekopdracht online van tien seconden. Zij hadden een clubavond en een receptie op Koninginnedag. Van die verenigingen is inmiddels weinig over — het internet heeft ze vervangen — maar de generatie om wie het hier gaat, is de generatie die het daar heeft gehoord.²³⁶ En zoals we weten heeft het internet het ook niet altijd juist. Zucht!

Het treft niet alleen wie slecht geïnformeerd is. De indieners van het initiatiefvoorstel geven in augustus 2025 het voorbeeld van Andre Geim, die in 2010 als Nederlander de Nobelprijs voor Natuurkunde won, bij zijn ridderslag in het Verenigd Koninkrijk de Britse nationaliteit verkreeg, en in 2025 “ontdekte [...] dat Nederland hem om die reden automatisch de Nederlandse nationaliteit afnam. Tot zijn grote verdriet werd hem te verstaan gegeven dat hij zijn Nederlandse paspoort moest komen inleveren op de ambassade om te voorkomen dat een opsporingsverzoek bij Interpol zou worden uitgezet.”²³⁷ Een Nobelprijswinnaar, een ambassade, en een dreiging met Interpol: het is de wet van 1892 die dat gesprek voerde.

6. Tjebbes, en wat Nederland ermee deed

Op 12 maart 2019 wees het Hof van Justitie van de Europese Unie arrest in de zaak van mevrouw Tjebbes en drie anderen, allen Nederlanders die door de tienjarenklok of door het verlies van hun moeder het Nederlanderschap hadden verloren en daarmee ook het burgerschap van de Unie.²³⁸ Het Hof aanvaardde het beginsel: een lidstaat mag aan het ontbreken van een effectieve band het verlies van zijn nationaliteit verbinden, en tien jaar verblijf buiten de Unie mag als teken van het ontbreken van die band gelden.²³⁹ Maar het stelde één voorwaarde, in een zin die sindsdien de kern van het Nederlandse debat is:

“Het verlies van rechtswege van de nationaliteit van een lidstaat is onverenigbaar met het evenredigheidsbeginsel indien de relevante nationale voorschriften het op geen enkel ogenblik mogelijk maken dat de gevolgen die dat verlies voor de betrokken personen heeft uit het oogpunt van het Unierecht, in het individuele geval worden getoetst.”²⁴⁰

De toets brengt de gevolgen voor een mens en zijn gezin terug in beeld. Wanneer iemand een paspoort of een ander document aanvraagt, moeten de autoriteiten kunnen onderzoeken wat het verlies van de EU-rechten voor hem betekent en zo nodig de nationaliteit met terugwerkende kracht teruggeven.²⁴¹ De gevolgen voor gezins- en beroepsleven tellen mee, net als de mogelijkheid dat hij geen afstand kón doen van zijn andere nationaliteit. Bij minderjarigen moet ook het belang van het kind worden betrokken.²⁴² Het leven achter de wettelijke termijn wordt daarmee onderdeel van de beoordeling.

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State stelde op 12 februari 2020 vast dat de Rijkswet geen grondslag bood voor herkrijging met terugwerkende kracht, en dat er “in zoverre

strijd met artikel 20 van het VWEU” bestond; de herkrijging kon rechtstreeks aan dat artikel worden ontleend.²⁴³ De Hoge Raad oordeelde op 3 april 2020 dat de toets ook in een procedure tot vaststelling van het Nederlanderschap bij de burgerlijke rechter kan plaatsvinden.²⁴⁴

De wetgever antwoordde met de Rijkswet van 17 november 2021, in werking op 1 april 2022.²⁴⁵ Ondanks alle ophef sinds 2016 bleef het verlies van rechtswege in artikel 15 staan; alleen de termijn veranderde. Daarnaast kwam er een nieuwe optiegrond, artikel 6, eerste lid, onder p:

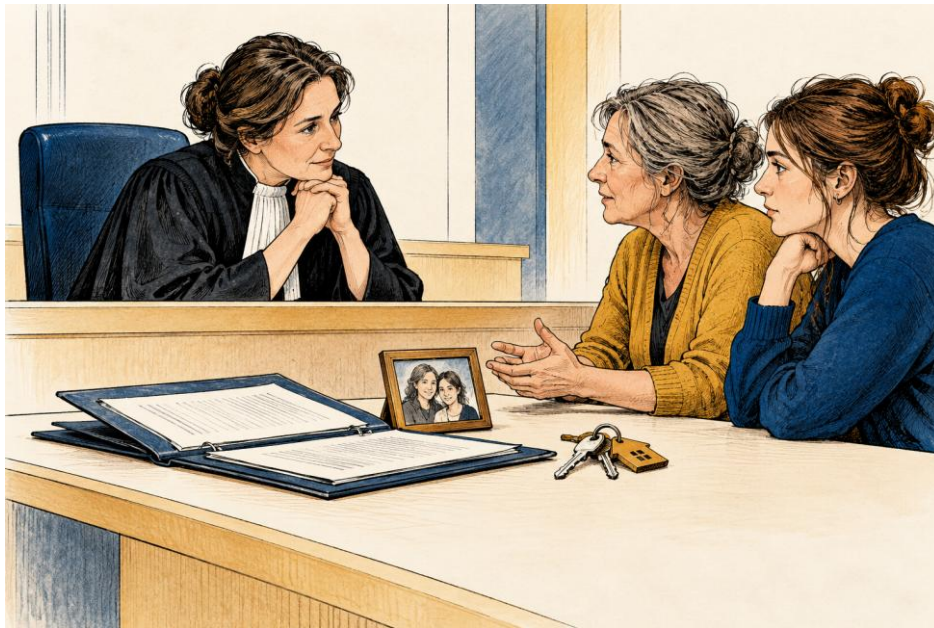
“de vreemdeling die het Nederlanderschap van rechtswege heeft verloren, indien met dat verlies het Unieburgerschap verloren ging en op dat moment redelijkerwijs voorzienbaar was dat dit tot onevenredige gevolgen uit het oogpunt van het Unierecht zou leiden. De herkrijging geschiedt met terugwerkende kracht tot en met het moment waarop het Nederlanderschap verloren ging.”²⁴⁶

Voor de betrokkene blijven drie beperkingen belangrijk. De toets geldt alleen waar met het Nederlanderschap ook het Unieburgerschap verloren ging. Wie tevens de nationaliteit van een andere lidstaat heeft, valt er dus buiten; volgens de regering geldt dat ook voor gevolgen zonder verband met het Unierecht.²⁴⁷ Verder voorkomt deze regeling het verlies niet. Zij biedt een reparatie achteraf, op verzoek, waarbij de betrokkene voldoende bewijs moet leveren. Ten slotte ging de termijn van tien naar dertien jaar. Dat geeft mensen meer ruimte, maar laat hen nog steeds verantwoordelijk voor het voorkomen van automatisch verlies.

Er is een vierde ding, dat pas uit de rechtspraak blijkt. Wie wil weten of hij nog Nederlander is en daarvoor een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap aanvraagt, krijgt daarop geen besluit. De Afdeling bestuursrechtspraak oordeelde in september 2022 dat er buiten artikel 15, vierde lid, “geen specifiek wettelijk voorschrift bestaat waaraan de minister de bevoegdheid kan ontlennen” zo’n verklaring af te geven; de weigering is dan geen besluit, en er staat geen bezwaar of beroep tegen open. In februari 2024 paste zij dat toe op een Nederlander die in 2012 door naturalisatie Amerikaan was geworden en in 2020 om een verklaring had gevraagd. De minister had zijn eigen besluit op bezwaar tijdens het hoger beroep vervangen door een niet-ontvankelijkverklaring; de Afdeling zag daarin geen willekeur, wees de gevraagde prejudiciële vragen af omdat de optie van artikel 6, eerste lid, onder p, een “doeltreffende voorziening in rechte” is, maar voelde wel dat de situatie enigszins onbehoorlijk was en veroordeelde de minister wel in de proceskosten.²⁴⁸ In deze zaken leverde de weigering van de gevraagde verklaring geen voor bezwaar vatbaar besluit op. Met de nieuwe optie van artikel 6, eerste lid, onder p kan men wel in bezwaar, beroep en hoger beroep. Daarnaast bestaat de procedure tot vaststelling van het Nederlanderschap van artikel 17 er nog, maar dat is wat beperkter.

Hoe werkt het in de praktijk? De IND heeft dat zelf onderzocht. Sinds februari 2020 — de uitspraak van de Afdeling — zijn bij de IND iets minder dan achthonderd adviesverzoeken geregistreerd voor ongeveer 750 personen, bijna allemaal doorgestuurd door Buitenlandse Zaken, meestal na een paspoortaanvraag. In bijna 4 procent van die gevallen oordeelde de IND dat het verlies onevenredig was; in 90 procent niet.²⁴⁹ In de nota naar aanleiding van het verslag bij het initiatiefvoorstel tot modernisering staat het zo: “Slechts 4% van de circa 750 ingediende optieverzoeken – ongeveer 30 personen – leidde daadwerkelijk tot het herkrijgen van de Nederlandse nationaliteit.” De IND-monitor over 2018–2024 telt op de nieuwe optiegrond “minder dan tien geregistreerde optiebevestigingen” — de minst succesvolle optiecategorie van alle. Deze cijfers tellen verschillende dingen: adviesverzoeken, personen en bevestigde opties. Ook de perioden en registratie verschillen. We mogen ze daarom niet optellen of behandelen als één groep. De circa 4 procent uit de onderzochte adviesverzoeken ²⁵⁰is evenmin een schatting voor alle Nederlanders in het buitenland. Hoe groot de hele groep getroffen is, weten we niet.²⁵¹

Een mens achter de evenredigheidstoets.

Waarom alleen kijken naar mensen die ook hun EU-burgerschap verliezen? Die vraag stelde de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk in april 2021.

“Ook de gevolgen voor iemands gezin, werk en banden met Nederland verdienen aandacht.”

Zij schreef:

“Toch rijst de vraag, of verlies van het Nederlanderschap, zonder dat daarmee het Unieburgerschap verloren gaat, onder omstandigheden niet eveneens onevenredige gevolgen kan hebben voor de normale ontwikkeling van het gezins- en beroepsleven (of anderszins) van de betrokkene. Indien dat het geval is, is de beperking van de mogelijkheid van toetsing aan het evenredigheidsbeginsel, zoals voorzien in het voorstel van rijkswet, niet gerechtvaardigd.”²⁵²

Die kritische vraag had tot nadenken moeten stemmen. Ook de gevolgen voor iemands gezin, werk en banden met Nederland verdienen aandacht. De toets zou niet alleen om verloren EU-rechten moeten draaien.

De regering hield het voorstel beperkt tot de uitvoering van het arrest. Zij schreef: “Het Unierecht dwingt niet tot enige andere wijzigingen. Verderstreckende overwegingen gaan de reikwijdte van het wetsvoorstel dan ook te buiten.” Voor verdere wijzigingen verwees zij naar de politiek.

Volgens de regering zouden de gevallen die de Raad van State bedoelde niet snel onevenredige gevolgen hebben, “mede gelet op de doelstelling van de RWN”.²⁵³

Daarmee bleef de bredere vraag liggen. De regering wilde binnen dit voorstel geen toets opnemen voor mensen die hun Nederlanderschap verloren maar hun EU-burgerschap behielden. Naar mijn oordeel koos zij daarmee voor het minimum. En als ik het me goed herinner was dat ook het woord, of de zin, die men gebruikte. We doen hier slechts het minimum. Men vond dat de rest door de Tweede Kamer beslist moest worden, maar daar werd verder geen gevolg aan gegeven. Zover mij bekend is er nooit hier verder naar gekeken en heeft de staatssecretaris/regering dit niet verder aangekaart. Mocht ik me daarin vergissen dan hoor ik dat graag.

Iedere politicus die ik hierover persoonlijk heb gesproken, van links tot rechts, erkende dat het automatische verlies van Nederlanderschap onevenredig uitpakt. Zij waren het met mij eens dat het anders moet. Toch is dat automatische verlies onder de opeenvolgende regeringen blijven bestaan. De erkenning is er in die gesprekken. De verandering waar deze Nederlanders op wachten, blijft uit.

“De erkenning is er in die gesprekken. De verandering waar deze Nederlanders op wachten, blijft uit.”

7. De Toeslagenaffaire

Voor een gezin kan nationaliteit ook gevolgen krijgen via gegevens die elders bij de overheid zijn terechtgekomen. De kinderopvangtoeslagaffaire heeft laten zien waarom het gebruik van zulke gegevens aandacht verdient. Het hoort nu bij dit verhaal, met een nauwkeurige afbakening van wat de vastgestelde feiten wel en niet bewijzen.

De feiten, zoals de Autoriteit Persoonsgegevens ze in juli 2020 heeft vastgesteld. De Belastingdienst/Toeslagen bewaarde van Nederlandse aanvragers van kinderopvangtoeslag de eventuele dubbele nationaliteit in zijn systemen; gebruikte de nationaliteit van aanvragers als indicator in een model dat aanvragen automatisch als risicovol selecteerde; en gebruikte de nationaliteit bij de opsporing van georganiseerde fraude. De AP concludeerde dat Toeslagen daarmee “tot 25 mei 2018 de Wet bescherming persoonsgegevens en vanaf 25 mei 2018 de Algemene Verordening Gegevensbescherming heeft overtreden”.²⁵⁴ Op 25 november 2021 legde de AP de minister van Financiën drie boetes op van in totaal 2,75 miljoen euro. Uit het boetebesluit: “In het TVS stond op 25 mei 2018 van 1,4 miljoen burgers de dubbele nationaliteit geregistreerd.”²⁵⁵

De vaststelling is ernstig genoeg om precies te worden weergegeven. De verwerking van (dubbele) nationaliteit was onrechtmatig en discriminerend. Daaruit volgt niet dat dubbele nationaliteit een wettelijke voorwaarde voor kinderopvangtoeslag was; nationaliteit is daarvoor geen voorwaarde. Evenmin is vastgesteld dat selectie op nationaliteit in afzonderlijke gevallen de uitkomst van een herbeoordeling bepaalde.²⁵⁶ Wie de getroffen gezinnen serieus neemt, hoeft die conclusies niet sterker te maken dan het onderzoek toelaat.

Wat de affaire voor dit boek betekent, is iets anders. De registratie van een tweede nationaliteit in de bevolkingsadministratie was al in 2014 afgeschaft: sinds 6 januari 2014 wordt naast het Nederlanderschap geen vreemde nationaliteit meer opgenomen, en op 31 januari 2015 zijn de bestaande registraties beëindigd.²⁵⁷ Maar de gegevens waren al gekopieerd, en bij de Belastingdienst bleven zij tot 2020 in gebruik.²⁵⁸ En ook in de bevolkingsadministratie zelf bleven de “beëindigde” nationaliteiten staan, voorzien van een code; de rechtbank Rotterdam oordeelde in februari 2025 dat ook die code een persoonsgegeven is en dat het bewaren ervan in strijd is met de wet.²⁵⁹

Voor dit boek roept de affaire een vraag op over de blik van de overheid op haar burgers. Wanneer een tweede nationaliteit als afwijking wordt vastgelegd, kan die registratie voor selectie worden gebruikt. Dat is een risico waarvoor deze geschiedenis waarschuwt, geen wetmatigheid die iedere registratie bewijst. De overheid kan nationaliteitsgegevens nodig hebben voor een omschreven wettelijke taak. Dan moet zij kunnen uitleggen waarom zij juist die gegevens bewaart en hoe zij voorkomt dat mensen er zonder rechtvaardiging anders door worden behandeld. Ook iemand met twee nationaliteiten moet erop kunnen vertrouwen dat zijn overheid hem als volwaardig burger behandelt.

8. Alleen Nederland en Oostenrijk

Het beginsel van 1892 — één mens, één nationaliteit — kreeg in 1963 een verdrag: het Verdrag van Straatsburg betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit. Hoofdstuk I daarvan bepaalt dat wie vrijwillig de nationaliteit van een andere verdragsstaat verkrijgt, zijn vorige nationaliteit verliest, en “shall not be authorised to retain their former nationality”.²⁶⁰

De statuslijst van de Raad van Europa, geraadpleegd op 18 september 2026, laat zien wat daarvan over is. Dertien staten hebben het verdrag ooit geratificeerd. Drie daarvan — het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Spanje — verklaarden bij hun toetreding uitsluitend hoofdstuk II, de militaire verplichtingen, toe te passen. Van de overige tien hebben er zes hoofdstuk I opgezegd: België (met ingang van 28 april 2008), Frankrijk (5 maart 2009), Luxemburg (10 juli 2009), Italië (4 juni 2010), Denemarken (26 augustus 2015) en Noorwegen (19 december 2019). Duitsland zegde het hele verdrag op, met ingang van 22 december 2002; Zweden deed hetzelfde en trad opnieuw toe voor hoofdstuk II alleen.²⁶¹ Blijven over: Oostenrijk, en het Koninkrijk der Nederlanden.

Er is een detail in die lijst dat in 2019 aan mijn aandacht is ontsnapt. Nederland ondertekende het verdrag in 1963, maar aanvaardde het pas op 9 mei 1985 — meer dan twintig jaar later, op het moment dat de nieuwe Rijkswet in werking was.²⁶² Het verdrag dat vandaag als het internationaalrechtelijke anker van de afstandseis wordt genoemd, werd voor Nederland pas in 1985 bindend; binnen twintig jaar daarna begonnen de andere partijen het te verlaten.

De initiatiefnemers van het wetsvoorstel tot modernisering hebben dat in 2016 zelf al zo opgeschreven. In de memorie van toelichting: het Verdrag van Straatsburg brengt “een zienswijze op het nationaliteitsrecht tot uitdrukking die niet meer strookt met de statenpraktijk”; en de wijziging komt tegemoet “aan een internationale trend die geen bezwaar heeft tegen meervoudige nationaliteit”.²⁶³ In de nota naar aanleiding van het verslag van augustus 2025 staat het nog korter: “Na de opzegging van Noorwegen in 2019 zijn alleen Nederland en Oostenrijk nog lid.”²⁶⁴

Het Tweede Protocol van 1993, dat enkele uitzonderingen op hoofdstuk I mogelijk maakte en de grondslag was voor de versoepelingen van 2003, is er nog slechter aan toe: sinds Frankrijk het in 2008 verliet, zijn Nederland en Italië de enige partijen.²⁶⁵

Verschillende nationaliteiten, blijvende verbondenheid.

De lijst laat een duidelijke ontwikkeling zien binnen de staten die zich aan dit verdrag hebben gebonden. Van het hoofdstuk over beperking van meervoudige nationaliteit zijn uiteindelijk Oostenrijk en Nederland overgebleven. Dat is geen telling van alle nationaliteitsregels ter wereld. Het is wel een concreet antwoord op de vraag of deze verdragsverplichting voor de betrokken landen nog een gezamenlijke norm is.

Er is een historische ironie die Deel I heeft blootgelegd en die hier thuishoort. Toen de regering in 1892 het beginsel van de enkele nationaliteit in de wet schreef, deed zij dat met het argument dat Nederland “in een onderwerp, dat de internationale betrekkingen van nabij raakt, niet onder alle beschaafde volkeren alléén [kan] blijven staan met eene zóó afwijkende regeling der nationaliteit als nergens wordt aangetroffen”.²⁶⁶ Dat argument was in 1892 juist, en het is in 2026 opnieuw juist. Alleen wijst het nu de andere kant op. Als we dus met de wereld en onze vrienden willen meegaan is het dus nu de overweging om goedendag te zeggen tegen het enkele nationaliteitsprincipe.

9. Wat de anderen deden

In 2019 rekende ik Duitsland tot de landen die dubbele nationaliteit niet toestaan. Dat was toen juist en is nu onjuist. Het *Gesetz zur Modernisierung des Staatsangehörigkeitsrechts* van 22 maart 2024, in werking op 27 juni 2024, heeft het beginsel van vermijding van meervoudige nationaliteit losgelaten: wie de Duitse nationaliteit aanvraagt, hoeft de oude niet meer op te geven, en wie als Duitser een andere nationaliteit aanvraagt, verliest de Duitse niet meer. De speciale vergunning om de Duitse nationaliteit te mogen behouden bij vreemde naturalisatie, de *Beibehaltungsgenehmigung*, is afgeschaft.²⁶⁷ Het grootste buurland van Nederland, met een veiligheidsdebat dat niet onderdoet voor het Nederlandse, heeft dus in 2024 precies gedaan wat het initiatiefvoorstel uit 2016 voor Nederland vraagt.

Noorwegen staat dubbele nationaliteit toe sinds 1 januari 2020, na zijn opzegging van hoofdstuk I. Denemarken sinds 1 september 2015.²⁶⁸ Zweden sinds 1 juli 2001.²⁶⁹ Zwitserland sinds 1 januari 1992.²⁷⁰ Het Verenigd Koninkrijk was in Europa in 1949 een van de eerste. Canada, Australië en Frankrijk staan het ook al langer toe.²⁷¹ Italië staat behoud toe sinds de wet van 1992, ook al heeft het in 2025 de verkrijging door afstamming voor in het buitenland geboren en ingeperkt — een verscherping van de toegang, niet van het behoud.²⁷² Portugal kent geen verliesgrond bij verkrijging van een andere nationaliteit.²⁷³

Aan de andere kant staat Oostenrijk, dat het verlies bij vrijwillige verkrijging handhaaft en afstand eist bij naturalisatie.²⁷⁴ India kent geen dubbele nationaliteit; de status van *Overseas Citizen of India* is, in de woorden van het Indiase ministerie van Buitenlandse Zaken zelf, “not to be misconstrued as dual citizenship”.²⁷⁵ Botswana, dat ik in 2019 tot de weigeraars rekende, is inmiddels in beweging: het parlement nam in december 2025 een Wijzigingswet aan en het ministerie verwerkt sinds november 2025 aanvragen voor dubbele nationaliteit, al zijn de teksten nog niet alle gepubliceerd.²⁷⁶

Buiten Europa is het scherpste voorbeeld Zuid-Afrika, en het is scherp omdat het over precies dezelfde bepaling gaat. Artikel 6(1)(a) van de South African Citizenship Act 88 of 1995 liet het Zuid-Afrikaanse burgerschap van rechtswege verloren gaan bij vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit, tenzij de minister vooraf toestemming had gegeven — de Zuid-Afrikaanse tweelingzuster van artikel 15, eerste lid, onder a, RWN. Het Supreme Court of Appeal verklaarde die bepaling op 13 juni 2023 ongrondwettig, maar naar Zuid-Afrikaans staatsrecht heeft zo'n bevel van een ander gerecht dan het Constitutionele Hof geen kracht zolang dat Hof het niet heeft bekrachtigd. Op 6 mei 2025 deed het Hof dat, unaniem, en het sprak daarbij zijn eigen verklaringen uit.²⁷⁷ De motivering laat zich bijna woordelijk op Nederland leggen. Het Hof verwierp het onderscheid tussen “verlies” en “ontneming” als “more apparent than real and more semantic than substantive, a distinction without a difference”, en vervolgde: waar de wet iemands burgerschap beëindigt “without any forewarning and even knowledge of the citizen (and possibly even the Department itself) simply on account of dual citizenship, it is plainly a deprivation of citizenship”.²⁷⁸

Over de man wiens zaak eraan ten grondslag lag: hij verloor zijn burgerschap “without his knowledge and against his wishes”, ontdekte het bij toeval, en reisde er jarenlang met een Zuid-Afrikaans paspoort op zonder dat iemand aan de grens iets merkte — “This automatic loss of citizenship, unbeknown to him (and maybe even to the Department), without any hearing whatsoever, is a constitutional aberration.”²⁷⁹ Het Hof verklaarde de bepaling ongeldig vanaf haar afkondiging op 6 oktober 1995 en bepaalde dat wie op grond daarvan zijn burgerschap had verloren, “deemed not to have lost their citizenship” — dertig jaar terugwerkende kracht, van rechtswege, zonder aanvraag, zonder termijn.²⁸⁰ Nederland kent dat middel: het heeft het in 1910 en in 2001 gebruikt (§3, Deel I §9.5). Het verschil is dat Zuid-Afrika het in 2025 gebruikte.

Wat er sindsdien is gebeurd, hoort erbij, want het laat zien wat zo’n uitspraak in de praktijk wel en niet doet. Artikel 6(1)(a) staat ruim zestien maanden later nog altijd ongewijzigd in de Zuid-Afrikaanse wet. Het Hof heeft de ongeldigheid niet geschorst en de wetgever dus ook geen termijn gesteld: de bepaling is ongeldig, maar nog niet geschrapt. Het departement van Binnenlandse Zaken heeft het herstel intussen opgelost zoals een bestuur dat doet, met een loket. Op 24 november 2025 ging een portaal open waar wie het aangaat zijn status kan laten nakijken; in de eerste elf weken deden 12 008 mensen dat en kregen 1 088 hun burgerschap op bevestigd als zijnde niet verloren, en sinds 10 februari 2026 gaat dat met gezichtsherkenning in, zegt de minister, een uur in plaats van zes tot acht weken. De wetswijziging zelf is doorgeschoven naar een nog te schrijven wetsvoorstel op grond van het herziene *White Paper on Citizenship, Immigration and Refugee Protection*, dat de ministerraad op 7 april 2026 goedkeurde; een datum voor indiening bij het parlement is niet gepubliceerd. Zuid Afrika is dus niet erg snel in de wetgeving maar vanuit de bindende uitspraak wel in de uitvoering.²⁸¹

Twee dingen daaruit raken het Nederlandse debat rechtstreeks. Het eerste is dat het herstel van rechtswege is blijven werken zonder dat de wet is gewijzigd: het bestuur heeft het uitgevoerd op de uitspraak. Het tweede is dat de taal van dat loket vrijwel onmiddellijk begon te schuiven. Het haastig opgezet internet portaal opent met de mededeling dat wie zijn burgerschap door artikel 6(1)(a) verloor “now deemed not to have lost their citizenship” is, maar spreekt in dezelfde adem over wie “eligible to apply for confirmation of reinstatement” is en over het “initiate the process of restoring your citizenship”. Dat verschil is in Nederland geen woordenspel. Artikel 15, eerste lid, onder a, RWN verbindt het verlies van het Nederlanderschap aan het door eigen toedoen

verkrijgen van een andere nationaliteit; of iemand zijn Zuid-Afrikaanse nationaliteit op eigen verzoek “terugkrijgt” dan wel haar volgens de rechter nooit is kwijtgeraakt, beslist daarmee of hij zijn Nederlanderschap houdt.²⁸² Het goede nieuws is dat het portaal niet de uitspraak reflecteert in de onjuiste of verwarrende verwoording. Het slechte nieuws is dat dit de Nederlandse ambtenaar ook kan verwarren.

En het is niet alleen Zuid-Afrika, en niet alleen 2025. Canada — de grootste bestemming van de Nederlandse emigratie na de oorlog — heeft het verlies bij verkrijging van een andere nationaliteit niet alleen afgeschaft, maar de nationaliteit ook teruggegeven aan wie haar onder de oude regels had verloren, zonder aanvraag en zonder termijn. De Canadese Citizenship Act bepaalt in artikel 3, eerste lid, dat iemand Canadees *is* indien — onder meer — “the person ceased to be a citizen for any reason other than the following reasons and did not subsequently become a citizen”. Die uitzonderingen zijn er twee en zij zijn smal: de betrokkene heeft zelf afstand gedaan, of zijn burgerschap is ingetrokken wegens “false representation, fraud or concealment of material circumstances”. Elke andere verliesgrond valt eronder. En het zevende lid zegt wanneer dat herstel ingaat: voor deze groep “from the time the person ceased to be a citizen”, en voor twee andere groepen zelfs “from the time that he or she was born”.²⁸³

Dat is dezelfde constructie als het Zuid-Afrikaanse “deemed not to have lost their citizenship”, en dezelfde als die van de Nederlandse wet van 1910 — maar dan in een wet die vandaag geldt, in het land waar een groot deel van de mensen woont over wie dit boek gaat. Wie zich afvraagt wat zo'n terugwerkende kracht dan doet met alles wat in de tussenliggende jaren is gebeurd: de Canadese wetgever heeft dat in één bepaling geregeld, het achtste lid, dat voor die periode geen rechten of verplichtingen onder andere wetten laat ontstaan en schadevergoedingsacties tegen de Kroon uitsluit.²⁸⁴ In de Nederlandse wetgeving staat dit soort situaties niet omschreven, en dat is goed. Dat betekent namelijk dat de Nederlander die zo door de buitenlandse staat de nationaliteit kreeg dit niet zelf en bewust heeft gedaan, en dus daardoor niet zijn Nederlandse nationaliteit verliest. Echter kunnen daar door de ambtenaar en overheid wel vragen over worden gesteld, of verkeerde conclusies worden getrokken. Dat is helaas niet ongevoel. Zuid-Afrika had in de jaren 80 veel van de buitenlandse jonge inwoners via een wet tot Zuid-Afrikaan gemaakt en dat raakte ook grote groepen Nederlanders.

Australië, de tweede grote bestemming van die emigratie, schrapte op 4 april 2002 artikel 17 van zijn wet van 1948, de bepaling die Australiërs hun burgerschap deed verliezen zodra zij een andere nationaliteit verkregen. En het deed meer dan dat: afdeling 29 van de Citizenship Act 2007 geeft wie onder die bepaling zijn burgerschap heeft verloren — en ook wie het verloor onder artikel 20 van de oude wet, over verblijf buiten Australië — het recht om het terug te vragen. Zonder termijn. De wet stelt geen andere eisen dan een aanvraag, identiteit, “good character” bij wie achttien of ouder is, en de gebruikelijke veiligheidstoets. Dat is dus precies het spiegelbeeld van de Nederlandse situatie: dezelfde twee verliesgronden — vrijwillige verkrijging en langdurig verblijf buiten het land — en voor beide een weg terug die niet verloopt.²⁸⁵

De Filipijnen gingen in 2003 nog een stap verder, en wel in de beleidsverklaring van de wet zelf. De *Citizenship Retention and Re-acquisition Act* opent met de vaststelling dat alle Filipijnen die burger van een ander land worden “shall be deemed not to have lost their Philippine citizenship”. Wie het al had verloren door naturalisatie in het buitenland, wordt geacht het te hebben herkregen zodra hij de eed van trouw aflegt; wie het na de wet verliest, behoudt het door diezelfde eed. Ook hier geen termijn: de wet kent geen datum waarna de eed niet meer kan worden afgelegd. Minderjarige ongehuwde kinderen delen erin van rechtswege.²⁸⁶ Het is dus niet zo dat alleen Europa van gedachten is veranderd. Wat in 1892 de norm was, is buiten Europa evengoed de uitzondering geworden.

Het scherpste voorbeeld ligt het dichtst bij mijn eigen deur. Ik heb voorheen in diverse landen gewoond en woon nu een groot deel van het jaar bij familie in Vietnam, en daardoor is de vergelijking met het Nederlandse nationaliteitsrecht voor mij geen studieonderwerp op afstand. De

Vietnamese nationaliteitswet gaat uit van één nationaliteit, net als de Nederlandse. Wie alleen dat leest, verwacht een stelsel dat minstens zo streng en terughoudend is als de Nederlandse. Het omgekeerde is het geval, en het verschil zit niet in het beginsel maar in één artikel: het artikel dat opsomt waarom men de Vietnamese nationaliteit verliest. Er staan vijf gronden in, en het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit is er geen van; langdurig verblijf in het buitenland evenmin. Een Vietnamees die Nederlander wordt, blijft Vietnamees. Een Vietnamees die dertig jaar in Canada woont zonder ooit een Vietnamees paspoort te verlengen, blijft Vietnamees. Het verlies van rechtswege waar dit boek over gaat, bestaat daar niet. En een kind van één Vietnamese ouder krijgt de nationaliteit als de ouders daarover bij de geboorteaangifte overeenstemming bereiken, ook wanneer het in het buitenland is geboren.²⁸⁷ Vietnam is een sociaal land waarin men elkaar niet zomaar laat vallen of uitstoot en dat is in de wetgeving voelbaar.

Dat is niet altijd zo geweest, en juist daarom is het voorbeeld bruikbaar. Vietnam kende wél een regeling die op precies dezelfde groep was gericht als de onze: wie zich in het buitenland had gevestigd, moest zich binnen vijf jaar bij een Vietnamese vertegenwoordiging laten registreren om zijn nationaliteit te behouden, op straffe van verlies. Een registreer-of-raak-kwijt-regeling, met een termijn, voor de mensen die het verst weg woonden en het moeilijkst te bereiken waren. Wie het Nederlandse verhaal kent, weet hoe zo'n regeling afloopt. Die regeling bestaat niet meer. Waar zij stond, staat nu de vaststelling dat wie zijn Vietnamese nationaliteit niet heeft verloren, haar nog heeft, met daarnaast geen aanvraagprocedure maar een bevestigingsprocedure: wie geen bewijsstuk heeft, vraagt de vertegenwoordiging om het vast te stellen. Geen termijn, geen verval.²⁸⁸

De Wijzigingswet van 2025 gaat verder. Terugkeer naar de Vietnamese nationaliteit was voorbehouden aan wie in één van zes categorieën viel, en wie terugkwam moest zijn andere nationaliteit opgeven; sinds die wet komt ieder die haar heeft verloren en een verzoek indient daarvoor in aanmerking, en is behoud van de vreemde nationaliteit de regel geworden in plaats van de uitzondering, mits de president bij de inwilliging van het verzoek ook voor dat behoud toestemming geeft. Wie een Vietnamese ouder of grootouder heeft, of met een Vietnamees is getrouwd, kan bovendien naturaliseren zonder in Vietnam te wonen, zonder de taaleis en zonder de vijf jaar verblijf, en mag op verzoek daarbij zijn eigen nationaliteit houden. En wie dat doet, mag een samengestelde naam kiezen, Vietnamees én buitenlands. Zelfs het overgangsrecht wijst de andere kant op dan het onze: verzoeken die al waren ontvangen toen de nieuwe wet in werking trad, worden beoordeeld naar de nieuwe wet, terwijl bij ons de wet van de dag van de gebeurtenis geldt en artikel 2, eerste lid, RWN bepaalt dat verkrijging en verlies in eerste instantie geen terugwerkende kracht hebben.²⁸⁹

Of het in de praktijk zo soepel gaat als het op papier staat, is een andere vraag, en het antwoord daarop ken ik niet. Maar de wet zelf leest, voor een land dat vasthoudt aan het beginsel van één nationaliteit, als een nationaliteitsrecht dat zijn eigen diaspora wil terughalen in plaats van afstoten. Dat is precies het omgekeerde van de Nederlandse klok.

Ik schrijf hier over de vergelijking met hoe Vietnam naar zijn burgers en nationaliteit kijkt. De Vietnamese nationaliteitswetgeving heeft op veel andere vlakken ook goede punten, en er zijn punten en uitdagingen die mogelijk verbeterd kunnen worden. Maar in het algemeen is het mijn opinie dat de Vietnamese wetgeving duidelijk een stuk positiever is dan de Nederlandse en de juiste kant op reist.

De vraag van dit boek is eenvoudig: neemt de staat iemand zijn nationaliteit af die niets heeft gedaan en van niets weet? In Vietnam, zoals in andere landen, is het antwoord nee, en het is ondubbelzinnig nee: de enige uitzondering die er ooit was — juist voor de landgenoten in het buitenland — bestaat niet meer. Een land met een aanzienlijk kleiner inkomen per hoofd dan het onze heeft binnen één zitting van zijn parlement besloten dat de band met zijn diaspora belangrijker is dan het beginsel van één nationaliteit.

In Den Haag ligt het initiatiefvoorstel sinds 2016.

Verbondenheid over grenzen.

Tot slot iets wat geen rechtsvergelijking is maar een indruk, en ik zet het er toch bij, omdat ik hier een groot deel van het jaar ben.

Vietnam is een samenleving die mensen bij elkaar houdt. Dat zie je aan de manier waarop families en de samenleving hier zijn georganiseerd, en je hoort het aan de woorden waarmee men over de landgenoten in het buitenland spreekt: zij horen erbij, ook na twee generaties, ook met een ander paspoort. Een nationaliteitswet is, denk ik, zelden iets anders dan die houding op schrift. Wie zo'n wet leest, leest wat een land vindt wie erbij hoort.

Deze Vietnamese regeling stelt de band met mensen buiten de landsgrenzen centraal. Dat nodigt uit om ook naar Nederland te kijken. Wat betekent onze klok voor iemand die juist de band wil behouden? De buitenlandse vergelijking beslist de Nederlandse vraag niet, maar maakt zichtbaar dat er andere keuzes mogelijk zijn.

De richting is niet omstreden. De indieners van het initiatiefvoorstel schreven in 2016, op basis van de gegevens van de Universiteit Maastricht, dat het aandeel staten dat de nationaliteit ontnemt bij

vrijwillige verkrijging van een andere “in 2015 gedaald [is] tot 26,8 procent”, terwijl het aandeel dat behoud toestaat “gestegen [is] van 29,4 procent in 1960 naar 63,4 procent in 2015. Een onmiskenbare trend.”²⁹⁰ De onderzoekers zelf spreken van een stijging “from one-third to three-quarter of states”.²⁹¹ En dat was 10 jaar geleden, inmiddels zijn de percentages van het toestaan van meervoudige nationaliteiten verder gestegen. Wat in 1892 de norm was, is in 2026 de uitzondering.

Nog mooier dan reparatie is preventie. Argentinië biedt een voorbeeld van sterke bescherming. Volgens de Argentijnse autoriteiten kan men geen afstand doen van de Argentijnse nationaliteit; zij verwijzen daarvoor onder meer naar de grondwet. Dat is iets anders dan een absoluut verbod op iedere vorm van verlies: bij een door fraude verkregen nationaliteit bestaat een nietigheidsprocedure.

“Nog mooier dan reparatie is preventie.”

Ook Brazilië biedt een voorbeeld. Sinds de grondwetswijziging van 3 oktober 2023 leidt het verkrijgen van een andere nationaliteit daar niet meer tot verlies van de Braziliaanse nationaliteit. Nederland kan van zulke bescherming leren. Ik wil het Nederlanderschap sterker beschermen, zo mogelijk in de Grondwet. Vrijwillig afstand doen moet wel mogelijk blijven. Een grondwetswijziging vraagt meer stappen; dat maakt het idee niet minder belangrijk. Zie de aanvullende bronnen in Bijlage D.

Meer dan één verbondenheid.

10. Cijfers die wel bestaan

Niet alles is onbekend. Enkele cijfers zijn hard, en zij verdienen het naast elkaar te worden gezet.

Het aantal naturalisatieverzoeken is tussen 2018 en 2024 verdubbeld, van 26.500 naar 52.100. Van de verzoeken werd 97,3 procent ingewilligd. De gemiddelde doorlooptijd daalde van 344 naar 182 dagen.²⁹² Nederland naturaliseert dus meer, sneller en bijna altijd. Een enkelvoudige naturalisatie kost sinds 1 januari 2026 € 1.139; een optie € 241.²⁹³

Het aantal Nederlanders buiten Nederland dat zich voor de Tweede Kamerverkiezingen liet registreren, steeg van 92.772 in 2021 naar 107.669 in 2023 en 133.589 in 2025; van die laatste

groep bracht 65 procent een geldige stem uit.²⁹⁴ Dat is in vier jaar een stijging van 44 procent. Het zijn kiezers die bij elke verkiezing van rechtswege kunnen verdwijnen zonder dat iemand het opmerkt — niet uit het kiezersregister, maar uit het Nederlanderschap.

Het aantal Nederlanders met een tweede nationaliteit is wat vaker ingeschat, en het groeit: “bijna 900.000” in 2005 volgens Betty de Hart, “minstens 1,3 miljoen” in 2014 volgens de indieners van het initiatiefvoorstel, 1,4 miljoen in het systeem van de Belastingdienst op 25 mei 2018 volgens de Autoriteit Persoonsgegevens.²⁹⁵ Dat is één op de twaalf Nederlanders. Het beginsel dat meervoudige nationaliteit de uitzondering is, wordt in de eigen registers van de staat door de aantallen weersproken.

En dan is er het cijfer dat hierboven al stond: van wie tussen 2018 en 2024 Nederlander werd, kon de helft de oude nationaliteit niet opgeven omdat het herkomstland dat niet toestaat.²⁹⁶ De afstandseis, het instrument waarmee Nederland het beginsel van 1892 tegenover nieuwkomers handhaaft, is voor de helft van hen per definitie zonder gevolg. De AIVD schrijft in zijn fenomeenanalyse over statelijke inmenging dat “veel individuen binnen de diasporagemeenschappen in Nederland” over meerdere nationaliteiten beschikken, en dat afstand doen “door sommige landen niet [wordt] toegestaan, zoals in Iran en Marokko”.²⁹⁷ De dienst constateert dat niet als beleidsaanbeveling, maar als feit. Het is een feit dat de afstandseis niet kan veranderen.

Er is nog een reeks die hard is, en zij is om twee redenen opmerkelijk. De posten houden precies bij hoeveel reis- en identiteitsdocumenten zij jaarlijks behandelen: 120.923 in 2018, 68.657 in 2019, 33.340 in 2020, 52.410 in 2021, 60.572 in 2022, 69.764 in 2023 en 127.617 in 2024, waarvan nationale paspoorten 103.944, 57.546, 28.740, 46.110, 51.933, 60.058 en 111.233.²⁹⁸ In zeven jaar gaat het om 459.564 behandelde aanvragen voor nationale paspoorten. Aanvragen bij de daarvoor aangewezen gemeenten en de balie op Schiphol vallen buiten deze consulaire reeks. Deze administratieve aantallen zijn niet hetzelfde als aantallen afgegeven documenten, unieke personen of stuitingen van de verliestertermijn. Zij laten wel zien dat het documentproces wordt geteld, terwijl een vergelijkbare registratie van automatisch verlies ontbreekt. Voor de stuiting is de afgifte van het document beslissend; een behandelde aanvraag bewijst die afgifte niet.

“Een behandelde aanvraag bewijst die afgifte niet.”

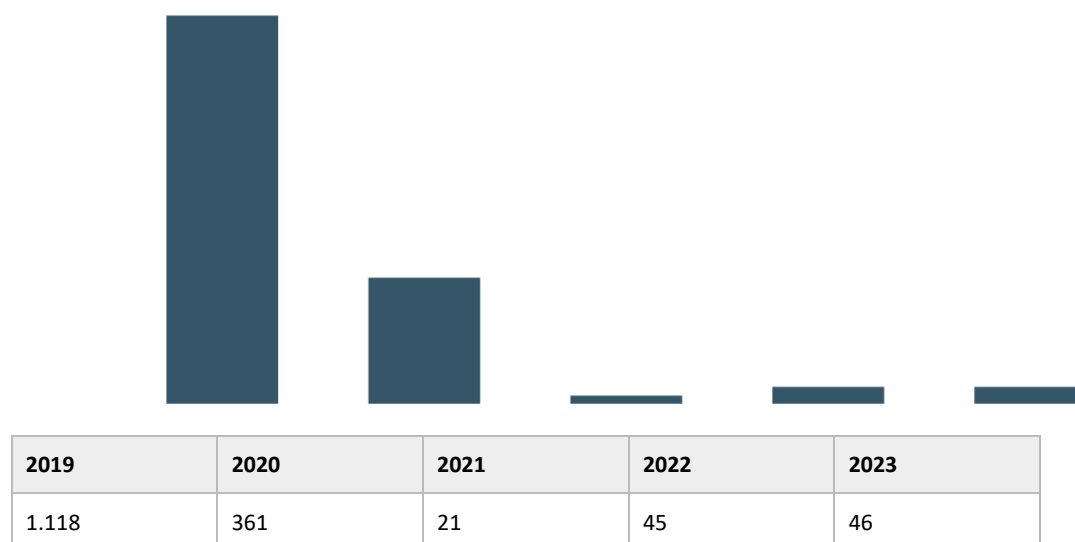
Consulaire aanvragen voor nationale paspoorten

Figuur 5. Behandelde consulaire aanvragen voor nationale paspoorten, 2018–2024. Geen telling van afgegeven documenten of unieke personen. De stapels zijn symbolisch; de vermelde aantallen zijn exact.

Bij één rij in die tabel moet ik langer stilstaan, omdat zij het hart van de regeling raakt. De "Verklaring omtrent bezit van het Nederlanderschap" is het tweede document dat de klok stuit, en een document waarmee verlies kan worden voorkomen. Sinds 1 juli 2024 verstrekt Buitenlandse Zaken in Den Haag het uitsluitend voor dat doel; andere instanties en andere bewijsvormen moeten daarvan worden onderscheiden. Wat eronder valt staat in artikel 61 van het Besluit verkrijging en verlies Nederlanderschap: een onherroepelijke rechterlijke beschikking waarbij het Nederlanderschap is vastgesteld, een afschrift uit de basisregistratie personen waaruit blijkt dat de betrokkene als Nederlander is aangemerkt, of een verklaring van het hoofd van de diplomatieke of consulaire post waaruit blijkt dat hij Nederlander is. Zij wordt alleen verstrekt op verzoek van de betrokkene zelf.²⁹⁹ Het aantal afgiften was 1.118 in 2019, 361 in 2020, 21 in 2021, 45 in 2022 en 46 in 2023.³⁰⁰ Een val van 1.118 naar 21 in twee jaar; in 2022 en 2023 volgde een beperkte stijging, ruim onder het niveau van 2019.

Verklaringen van Nederlanderschap

Afgiften per jaar; geen telling van nationaliteitsverlies.

Figuur 6. Consulaire verklaringen van Nederlanderschap, 2019–2023. Het aantal verklaringen is geen aantal mensen dat nationaliteit verloor.

Wat ik in de praktijk heb gezien, zet ik er apart bij, want het is mijn eigen waarneming en geen bron. Tijdens de Covid pandemie konden veel Nederlanders hun paspoort niet vernieuwen: posten waren gesloten, afspraken vielen weg, reizen kon niet. Belangenorganisaties als Nederlanders in den Vreemde en Stichting GOED adviseerden hun achterban toen juist om een verklaring aan te vragen om het verlies voor te zijn, en dat kon in die periode ook per e-mail. De pandemie heeft desondanks tot verliezen geleid die niemand had gewild en die de burger niet waren aan te rekenen. Daarna is het beleid veranderd, een van de redenen waarom op ons aandringen de 10-Jaren Klok in een 13-Jaren Klok is veranderd. Maar toen veranderde bij Buitenlandse Zaken ineens het beleid, wie niet eerder een Nederlands paspoort had gehad, kreeg zo'n verklaring niet meer en moest eerst een paspoort aanvragen. Dat treft opnieuw een herkenbare groep — wie niet kan reizen door armoede of ziekte, en wie geen geldig reisdocument heeft om de reis naar de post mee te maken.

Sinds ik dat schreef is een deel ervan wél vast te stellen, en het staat op de site van de rijksoverheid zelf. Buitenlandse Zaken heeft het afgeven van de verklaring in twee opzichten beperkt. Het eerste is gedateerd en gepubliceerd: "Vanaf 1 juli 2024 geeft het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag alleen nog een verklaring van Nederlanderschap af als het doel van de aanvraag is te voorkomen dat U de Nederlandse nationaliteit verliest."³⁰¹ Wie de verklaring om een andere reden

nodig heeft — en dezelfde site noemt er zeven, van trouwen in het buitenland tot een wapenvergunning — moet sindsdien elders zijn.

Een tweede beperking zag ik in mijn praktijk. Inmiddels staat zij ook op de aanvraagpagina, zonder vermelding van de datum waarop zij is toegevoegd. In een waarschuwingskader staat: “U moet de verklaring aangevraagd hebben voordat er 13 jaar verstreken zijn na datum afgifte van uw laatste Nederlandse paspoort, ID-kaart of eerder afgegeven VBN.”

Maar wat als U nooit zo’n document heeft gehad?³⁰² Dan is er geen afgiftedatum om vanaf te rekenen. De instructie gaat uit van een eerder document en biedt voor Uw situatie geen antwoord.

De keuzehulp op dezelfde pagina geeft wél een antwoord. Stel: U bent achttien jaar of ouder, heeft naast de Nederlandse nog een andere nationaliteit en woont buiten Nederland, Aruba, Curaçao, Sint-Maarten en de EU. U wilt een verklaring aanvragen om verlies van Uw Nederlanderschap te voorkomen. U heeft geen geldig Nederlands paspoort of Nederlandse identiteitskaart en heeft ook nooit een Nederlands paspoort, identiteitskaart of verklaring van Nederlanderschap gehad.

Dan krijgt U na de zes vragen deze uitkomst:

“Verklaring van Nederlanderschap aanvragen niet mogelijk. U heeft nooit een Nederlands paspoort, ID-kaart of een verklaring van Nederlanderschap gehad. Daarom kunt u geen verklaring van Nederlanderschap aanvragen.”

Het advies: vraag een paspoort of identiteitskaart aan.³⁰³

Daarmee is de kern van de waarneming bevestigd uit de bron zelf. Wat er niet staat is wannéér die eis is ingegaan, bij welk besluit of welke werkinstructie, en op welke grondslag. In de Handleiding Rijkswet op het Nederlanderschap staat zij niet, en de drie vormen van artikel 61 van het besluit kennen haar evenmin.³⁰⁴ En er is nog iets aan de hand dan alleen een eis. De eis is niet als tekst gepubliceerd. Zij komt pas tevoorschijn nadat men zes vragen heeft beantwoord. Zo goed als verborgen in de kleine lettertjes, en zelfs dat niet eens, geblindeerd. Een burger die wil weten of hij nog iets kan doen, moet zichzelf eerst juist invoeren in een keuzehulp voordat de regel zich laat zien — en wie zich verkeerd invoert, of de keuzehulp niet vindt, leest op de pagina ernáást dat hij de verklaring gewoon kan aanvragen. Geen voorbeeld van goede informatie naar de burger zou ik stellen.

Wat vaststaat is de reeks, en de reeks roept drie vragen op die ik hier als vragen laat staan. Wanneer en waarom is het aantal verklaringen na 2019 met meer dan vijftien procent gedaald? Wanneer is de eis van een eerder Nederlands reisdocument ingegaan, bij welk wettelijk of informeel besluit, en waar is zij bekendgemaakt? En hoeveel verzoeken zijn op die grond afgewezen? Het gaat hier om het enige document waarmee iemand zonder paspoort/ID kaart de klok kan stuiten. Als dat document feitelijk alleen bereikbaar is voor wie al een document hééft, dan is de uitweg afgesloten voor precies degenen die haar het hardst nodig hebben. Die drie vragen horen bij Buitenlandse Zaken te worden gesteld, en dat is wat ik de politici vraag te doen.

Andere staten publiceren cijfers die voor dit onderzoek relevant zijn, maar zij tellen niet rechtstreeks Nederlands nationaliteitsverlies. Eurostat registreert welke nationaliteit iemand vóór de verkrijging van een nieuwe Europese nationaliteit had. Over 2002–2024 gaat het in de aangehaalde reeks om 54.713 verkrijgingen door personen met de Nederlandse nationaliteit, gemiddeld 2.379 per jaar.³⁰⁵ Niet iedere verkrijging leidt tot verlies: wettelijke uitzonderingen kunnen behoudt mogelijk maken. De Amerikaanse reeks registreert geboorteland, niet de eerdere nationaliteit: over 2014–2023 werden 8.070 in Nederland geboren mensen Amerikaans staatsburger.³⁰⁶ De Nieuw-Zeelandse reeks bevat 16.050 in Nederland geboren verkrijgers over 1949–2025, waarvan volgens de aangehaalde berekening 5.309 sinds 1985.³⁰⁷ Geboorte in Nederland bewijst niet dat iemand vóór de naturalisatie Nederlander was. Bovendien verschillen de perioden en definities. Deze reeksen kunnen daarom niet zonder aanvullende gegevens worden opgeteld of rechtstreeks met een raming van Nederlands verlies sinds 2013 worden vergeleken.

Australië laat zich het volledigst narekenen, en daarom zet ik het er als laatste bij: drie officiële Australische bronnen die op elkaar aansluiten en samen één land van begin tot eind laten zien.

De instroom. Het Australische Department of Home Affairs publiceert zijn historische migratiestatistiek terug tot oktober 1945. Nederlanders die zich in Australië vestigden: 102.491 tussen oktober 1945 en juni 1959, met 15.473 in het enkele jaar 1950-51 en 13.862 in 1955-56; 46.551 tussen januari 1959 en juni 1975; 15.182 tussen 1975-76 en 1994-95; en 14.553 tussen 1995-96 en 2016-17. Na aftrek van het halfjaar dat in twee tabellen voorkomt: **175.398 mensen in ruim zeventig jaar.**³⁰⁸

De stand. Het Australian Bureau of Statistics telt de in Nederland geboren inwoners jaarlijks sinds 1996: 96.370 in dat jaar, 88.500 in 2010, en **63.850 in 2025**. Een derde minder in negenentwintig jaar, gemiddeld 1,41 procent per jaar: de generatie die in de jaren vijftig aankwam, valt weg.³⁰⁹

En de nationaliteit. Bij de volkstelling van 2016 woonden er 70.174 in Nederland geboren mensen in Australië, en daarvan had **73,3 procent de Australische nationaliteit**. Dat zijn ruim eenenvijftigduizend mensen.³¹⁰

Dit Australische getal zegt hoeveel in Nederland geboren inwoners de Australische nationaliteit hadden, niet hoeveel van hen het Nederlanderschap hebben verloren. Wie als meerderjarige vrijwillig een andere nationaliteit verkrijgt, kan onder artikel 15, eerste lid, onder a, ook weere automatisch en van rechtswege verliezen, maar de uitzonderingen moeten individueel worden getoetst. Ook iemand die in Nederland is geboren kan vóór zijn meerderjarigheid vijf aaneengesloten jaren in Australië hebben gewoond of bij verkrijging met een Australiër gehuwd zijn. En zoals nu bekend, de Nederlandse uitzonderingen bestonden er in mindere mate voor 1985. Voor verkrijging als minderjarige gelden eigen regels. Zonder gegevens over eerdere nationaliteit, verkrijgingsdatum, leeftijd en gezinsomstandigheden levert de volkstelling geen verliescijfer op.

Dan kijken we naar Canada, en daar stelt de volkstelling een vraag die geen ander land in dit onderzoek stelt. Statistics Canada vraagt niet alleen óf iemand Canadees staatsburger is, maar ook hóe hij dat is geworden en of hij daarnaast nog een andere nationaliteit bezit. Voor de in Nederland geboren inwoners van Canada ziet de volkstelling van 2021 er dan zo uit. In totaal 79.875 mensen. Daarvan zijn 66.780 Canadees staatsburger: 2.965 door geboorte en 63.815 door naturalisatie. En van die genaturaliseerden hebben er 7.355 daarnaast nog ten minste één andere nationaliteit — en **56.455 niet.**³¹¹

De 56.455 personen vormen een relevante onderzoeksgroep: in Nederland geboren, genaturaliseerd in Canada en volgens de telling zonder andere nationaliteit. Maar ook hier is geboorteland niet gelijk aan eerdere Nederlandse nationaliteit. De volkstelling geeft niet de individuele Nederlandse rechtsgeschiedenis weer. Zij maakt evenmin zichtbaar welke wettelijke uitzondering gold of verlies door naturalisatie, afstand of later tijdsverloop is ingetreden. Het aantal kan dus niet als vastgestelde telling van Nederlands nationaliteitsverlies worden gepresenteerd.

De Canadese volkstelling van 2021 en een regeringsraming over verliezen sinds 2013 hebben bovendien verschillende peildata en tijdvakken. Een verhouding van bijna drie op één tussen de aangehaalde aantallen is daarom geen geldige maat voor de onderschatting van die regeringsraming.

En diezelfde Canadese volkstelling laat nog iets zien, want zij stelt dezelfde vraag aan iedereen. Van de genaturaliseerde Canadezen die in Nederland zijn geboren, heeft 88,5 procent geen enkele andere nationaliteit meer. Zet dat naast de andere herkomstlanden in dezelfde telling:

Geboorteland	Genaturaliseerd	Alleen Canadees	Met tweede nationaliteit	Aandeel alleen Canadees
Nederland	63.815	56.455	7.355	88,5 %

Geboorteland	Genaturaliseerd	Alleen Canadees	Met tweede nationaliteit	Aandeel alleen Canadees
India	519.135	454.200	64.945	87,5 %
Duitsland	96.425	81.350	15.070	84,4 %
Italië	185.720	131.525	54.200	70,8 %
Zuid-Afrika	40.385	26.930	13.460	66,7 %
België	14.455	8.840	5.620	61,2 %
Verenigd Koninkrijk	380.870	167.395	213.475	44,0 %
Verenigde Staten	151.445	39.935	111.505	26,4 %

312

Van de hier geselecteerde geboortelanden heeft Nederland het hoogste aandeel genaturaliseerde Canadezen zonder andere nationaliteit. De verschillen passen bij uiteenlopende nationaliteitsregels, maar kunnen ook samenhangen met migratiegeneraties, leeftijd, verkrijgingsdatum en de manier waarop nationaliteit in de volkstelling wordt opgegeven. Deze tabel bewijst niet dat het recht van het geboorteland de verschillen volledig veroorzaakt.

Die mechanismen zijn juridisch niet hetzelfde. De Nederlandse wet kent automatisch verlies bij vrijwillige verkrijging, met wettelijke uitzonderingen. De Canadese tabel geeft geen oordeel over de toepassing van die regels in afzonderlijke gevallen. Zij maakt de vraag naar de gevolgen van het Nederlandse recht urgent, maar beantwoordt haar niet.

Ook bevolkingscijfers geven geen sluitend antwoord. Eurostat telt in de aangehaalde reeks 645.065 inwoners met de Nederlandse nationaliteit in rapporterende Europese landen.³¹³ Bij meervoudige nationaliteit kunnen registratie en classificatie verschillen; nationaliteit van het woonland kan voorrang krijgen. Die reeks dekt bovendien niet alle Nederlanders wereldwijd. Zij is daarom geen betrouwbare noemer voor de groep die de verliesgrond kan treffen.

De vijf aangehaalde reeksen kunnen als volgt naast elkaar worden gezet. Het zijn verschillende categorieën; de tabel bevat bewust geen totaal van vermeende verliezen.

Bron	Wat geteld is	Aantal
Canada, volkstelling 2021	in Nederland geboren, genaturaliseerd, geen andere nationaliteit	56.455
Europa, Eurostat 2002-2024	personen met de Nederlandse nationaliteit vóór verkrijging van een Europese nationaliteit	54.713
Australië, volkstelling 2016	in Nederland geboren met de Australische nationaliteit	51.438
Nieuw-Zeeland, 1949-2025	in Nederland geboren met de Nieuw-Zeelandse nationaliteit door grant	16.050
Verenigde Staten, 2014-2023	in Nederland geboren genaturaliseerd	8.070

Canada en Australië tellen inwoners op een peildatum; de andere reeksen tellen verkrijgingen over uiteenlopende perioden. Personen kunnen bovendien in meer dan één land voorkomen als zij verhuizen en later opnieuw naturaliseren. Geen van de vijf reeksen stelt voor alle betrokkenen het

verlies naar Nederlands recht vast. Daarom kan uit de tabel geen gezamenlijke ondergrens voor verliezen worden afgeleid en evenmin een verhouding tot de regeringsraming sinds 2013.³¹⁴

Een tweede benadering loopt via de demografie. Het CBS publiceert bevolkingsontwikkeling vanaf 1900 en migratie naar nationaliteit vanaf 1988.³¹⁵ De eigen berekening in de verantwoording komt uit op een netto vertrek van 987.849 personen, 629.035 nog levende emigranten en 1.431.495 nakomelingen over maximaal vier generaties.³¹⁶ Dat zijn modeluitkomsten, geen getelde actuele Nederlanders. Netto migratie levert geen geïdentificeerd cohort op; geboorte, terugkeer, sterfte en doorgeving van nationaliteit vragen afzonderlijke aannames. De verantwoording moet daarom worden getoetst voordat deze uitkomsten als schatting van een potentiële Nederlandse bevolking kunnen dienen.

Ook het verschil met de door Buitenlandse Zaken genoemde orde van grootte van één miljoen Nederlanders buiten Nederland is geen verliescijfer of bewezen bovengrens. Beide schattingen hebben onzekerheden en kunnen verschillende groepen omvatten. Met deze gegevens kan ik geen verantwoorde bandbreedte voor het totale aantal oud-Nederlanders vaststellen. Daarvoor is aanvullend onderzoek nodig dat definities, tijdvakken en individuele verliesgronden op elkaar afstemt.

De omvang van de getroffen groep is bovendien niet hetzelfde als het aantal mensen dat van een herstelregeling gebruik zou maken. Niet iedereen heeft nog een band met Nederland of behoefte aan het Nederlanderschap. Ook het gebruik van een eventuele regeling moet afzonderlijk worden onderzocht.

Maar het aantal zou geen overweging moeten zijn — niet in de ene richting en niet in de andere. Hoe groot de groep ook is, en hoeveel mensen van herstel gebruik zouden maken: het gaat om de mensen die hun band met Nederland wél wilden houden en haar zijn kwijtgeraakt zonder dat iemand het hun heeft gezegd. Voor hen is het automatische verlies zoals dat sinds 1985 heeft gewerkt onevenredig, en zij horen een eenvoudige weg terug te krijgen. Velen van hen hebben ouders en familie in Nederland voor wie zij willen zorgen. Een familie die op deze manier uit elkaar wordt gehouden — door een termijn die niemand heeft aangezegd en een verlies dat geen besluit kent — dat is niet redelijk, en geen enkel getal maakt het redelijk.

De wetgever mag vragen hoeveel mensen een herstelregeling zullen gebruiken. Hij moet die vraag niet laten afhangen van onbewezen totalen. Voor de persoon die zich meldt, blijft een andere vraag gelden: welke beoordeling en welke weg terug zijn in zijn omstandigheden redelijk? Zijn aanspraak op zorgvuldigheid wordt niet kleiner omdat wij niet weten hoeveel anderen in dezelfde positie verkeren.

De cijfers leveren daarom een onderzoeksvraag op, geen sluitende telling van alle verliezen. De overheid noemt een raming sinds 2013 en erkent de beperkingen van haar registratie. Buitenlandse statistieken kunnen helpen bij verder onderzoek, maar zij bewijzen niet op zichzelf hoeveel Nederlanders van rechtswege hebben verloren. Daarvoor zou een betere registratie en een transparante, toetsbare schatting nodig zijn. Maar dat is mijns inziens onnodig en ook onwenselijk. We moeten de onzekerheid laten staan én de gevolgen voor de mensen die zich wel melden serieus nemen.

11. Tien jaar wachten

Op 16 december 2016 dienden de Kamerleden Sjoerdsma en Marcouch een initiatiefvoorstel van rijkswet in: afschaffing van de afstandsverplichting, afschaffing van het verlies bij vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit, afschaffing van de klok van artikel 15, eerste lid, onder c, en goedkeuring van het voornemen om hoofdstuk I van het Verdrag van Straatsburg op te zeggen.³¹⁷ Dit is het 2016 wetsvoorstel 34632 (R2080).

Het wetgevingsproces, zoals de Tweede Kamer het zelf op haar website bijhoudt, is in elf regels samen te vatten. Ingediend 16 december 2016. Aangehouden op 21 december 2016 in afwachting van het advies van de Raad van State. Op 25 oktober 2023 — bijna zeven jaar later — voor advies naar de Raad van State gezonden en in handen gesteld van de commissie. Inbreng voor het verslag op 25 januari 2024; diezelfde dag namen de leden Paternotte en Mutluer de verdediging over, omdat de leden Sjoerdsma en Kuiken, die het voorstel tot dan verdedigden, de Kamer hadden verlaten.³¹⁸ Op 19 juni 2025 niet controversieel verklaard. Op 11 september 2025 aangemeld voor plenaire behandeling, op 17 september 2025 geagendeerd. En als elfde en laatste regel, op 19 september 2026 geraadpleegd: "Week 50 — Plenair debat (wetgeving)" — de week van 7 tot en met 11 december 2026, zonder dat een dag is vastgesteld. Dat is een debat dat meermalig is uitgesteld/verzet. De planning voor december is voorlopig. Het voorstel is al eerder ingepland; behandeling kan opnieuw verschuiven.³¹⁹

Als het geagendeerde debat doorgaat, liggen er tien jaar tussen indiening en de eerste plenaire behandeling. Voor een dossier is dat een doorlooptijd. Voor iemand die op herstel wacht, zijn het jaren van zijn leven. De parlementaire agenda vertelt wanneer een voorstel mogelijk verder komt; zij biedt die persoon nog geen zekerheid over de uitkomst.

Het voorstel dat voorlopig voor december 2026 op de agenda staat, is niet meer het voorstel van 2016. Na het advies van de Raad van State is het in oktober 2023 gewijzigd, en de belangrijkste wijziging betreft precies de mensen over wie dit deel gaat. Het oorspronkelijke voorstel kende geen herstelregeling; wie al verloren had, bleef aangewezen op de bestaande optie na een jaar toelating en verblijf in het Koninkrijk. Het gewijzigde voorstel voegt aan artikel 6, eerste lid, een onderdeel r toe: een optierecht voor "de vreemdeling die het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander is verloren op enig moment op of na 1 april 2003", uit te oefenen bij de gemeente of bij de consulaire post, zonder verblijfseis en zonder afstandseis.³²⁰ Artikel 15 wordt teruggebracht tot één zin: "Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren door het afleggen van een verklaring van afstand." De afstandseis van artikel 9 vervalt, de ongebruikte Brexit-rijkswet wordt ingetrokken, en het voornemen tot opzegging van hoofdstuk I van het Verdrag van Straatsburg wordt goedgekeurd.³²¹

Een voorstel blijft liggen.

Twee grenzen van die herstelregeling moeten worden benoemd, omdat zij in het debat zullen terugkomen. De eerste is de datum: 1 april 2003. Wie zijn Nederlanderschap verloor onder de wet van 1985 — de groep van 1 januari 1995 en daarna — valt er buiten, en de toelichting van de indieners zegt niet waarom. De regering, die in 2023 dezelfde grens trok (hieronder), gaf wel een

reden: voor de periode vóór 1 april 2003 was “reeds eerder voorzien in een mogelijkheid tot herstel van het Nederlandschap”, namelijk het destijds onbekende artikel V van de Rijkswet van 2000.³²² Die reden is sterker dan ik haar aanvankelijk las, en zij keert zich tegen de indieners. Artikel V gaf niet alleen het herstel van rechtswege voor wie na 1990 nog een paspoort had gekregen, maar in zijn eerste lid ook aan iedereen die onder de klok van 1985 had verloren een verklaring mogelijkheid van twee jaar, van 1 april 2003 tot 1 april 2005, zonder verblijfseis, met de kinderen, en in de woorden van de wet zelf: “Deze herkrijging werkt terug tot het moment van verlies” (paragraaf 3).³²³ Twee jaar, voor mensen die niet wisten dat zij iets verloren hadden — dat is dezelfde fout die het ontwerp van 2023 herhaalt, en wie het venster miste, is sindsdien in geen enkel voorstel meer meegenomen. Maar de Rijkswet heeft de herkrijging met terugwerkende kracht dus al eens gekend, precies voor deze groep, en het “nihil” van de indieners is daarmee niet een gevolg van artikel 2, maar een keuze. Het is mijn sterk advies dat het meer dan redelijk is om niet 01 april 2003 aan te nemen, maar 01 januari 1985. Ik kom daar verder op terug.

De tweede is de werking in de tijd: de herkrijging heeft, “gelet op artikel 2, eerste lid”, geen terugwerkende kracht. Op de vraag van de VVD-fractie hoe groot de groep is die “met terugwerkende kracht” in aanmerking komt, antwoordden de indieners dan ook dat die groep “nihil” is.³²⁴ Wie in 2005 verloor en in 2027 opteert, is tweeëntwintig jaar geen Nederlander geweest, met alles wat daaruit voor kinderen, erfenissen en pensioenen is gevolgd. Deel III doet voor beide grenzen een ander voorstel.

Dat precedent zal in het debat ook tegen de betrokkenen worden gebruikt, en het is beter dat hier vast te leggen dan het te laten komen. De redenering luidt: die mensen hebben hun kans gehad, twee jaar lang, en zij hebben haar niet genomen; het zou onredelijk zijn hun er nog een te geven. Dat argument moet worden beantwoord, niet weggewuifd, en het antwoord bestaat uit vier delen.

Het eerste is dat niemand hun iets heeft verteld. De regeling van 2001 en die van 2003 zijn bekendgemaakt zoals Nederland dat doet: in het Staatsblad, en in een uitvoeringsbericht dat was geadresseerd “Aan: De Burgemeesters (t.a.v. hoofden Burgerzaken)”.³²⁵ De mensen om wie het ging, woonden per definitie niet in een Nederlandse gemeente. Zij woonden in Canada, Australië, Zuid-Afrika, de Verenigde Staten. Wat hen kon bereiken, was een mededeling op een ambassade — in 2003 een onduidelijk A4tje in een wachtruimte, als het al werd opgehangen. Er was geen e-maillijst, geen website die men volgde, geen sociale media, geen groep van tienduizend lotgenoten die elkaar binnen een dag inlichten zoals nu. Het is dezelfde constructie als de jaarlijkse aankondiging in de *Staatscourant* waarmee de wetgever van 1892 meende zijn plicht te hebben gedaan (Deel I, §9.1). Een kennisgeving die de geadresseerde niet kan bereiken, is geen kennisgeving. Dat wil niet zeggen dat er niets circuleerde. Er circuleerde juist veel, en het was vaak onjuist: de Nederlandse verenigingen en de recepties van de posten waren in die jaren de enige plaats waar hierover werd gesproken, en wat daar de ronde deed, kwam uiteindelijk van hetzelfde loket (paragraaf 5a). Onduidelijk, onwetend, en veelal verkeerd.

Het tweede is dat wie het wél wist te vragen, veelal verkeerd is geholpen — paragraaf 5a. Ik ken de gevallen van mensen die in die jaren de ambassade belden en te horen kregen dat er niets mogelijk was. Dat is de omkering die het argument van de gemiste kans onderuithaalt: niet nalatigheid, maar navraag werd afgestraft. Het woord afgestraft is hoe het voelde, ik kan natuurlijk niet weten of het destijds vanuit de ambtenaar bedoeld of onbedoeld was, maar dat maakt daarin nu geen verschil.

Het derde is principieel. De redenering “zij hebben hun kans gehad” past bij een recht dat men verspeelt door stil te zitten, zoals een bekend aangetekende bezwaartermijn. Zij past niet bij een status die iemand zonder besluit is afgenomen. Wie meent dat een tweejarig venster twintig jaar geleden het verlies van een nationaliteit rechtvaardigt, zegt in feite dat de fout van de overheid door tijdsverloop de fout van de burger wordt. Daar komt bij dat de redenering zichzelf opeet: zij veronderstelt dat de regeling van 2003 en 1985 goed bekend was, en juist die veronderstelling is door het verloop weerlegd. Als iedereen het wist, waarom is dan de groep die het aangaat nog

steeds even groot? En als niet iedereen het wist — waarom zou een nieuw venster van twee jaar dan wél werken?³²⁶

Het vierde deel komt niet van mij maar van de wetgever, en het is het sterkste. De Rijkswet van 1985 stelde het moederschap gelijk aan het vaderschap, en gaf de kinderen die vóór 1 januari 1985 uit een Nederlandse moeder waren geboren een optierecht om alsnog Nederlander te worden — maar alleen tot 1 januari 1988, en alleen als zij op 1 januari 1985 jonger waren dan eenentwintig. Drie jaar. Dat venster bereikte zijn doelgroep niet. Vijfentwintig jaar later heeft de wetgever de termijn niet verlengd maar geschrapt: de Rijkswet van 17 juni 2010 voegde aan artikel 6, eerste lid, de onderdelen i tot en met o toe — daarbij een optierecht zonder enige termijn en zonder leeftijdsgrens, voor iedereen die vóór 1985 uit een Nederlandse moeder was geboren, voor de vóór 1985 door een Nederlandse vrouw geadopteerde kinderen, voor de kinderen van beide groepen, en zelfs voor wie langs de tijdelijke regeling Nederlander was geworden en het nadien weer had verloren. De considerans van die rijkswet zegt met zoveel woorden voor wie zij is bedoeld: een optierecht voor kinderen van Nederlandse moeders “ten behoeve van wie geen gebruik is gemaakt van de tijdelijke overgangsregeling voor kinderen geboren voor 1 januari 1985”. De leeftijdsgrens van eenentwintig jaar liet de wetgever vallen “om de gelijkstelling van de man en de vrouw in het nationaliteitsrecht zo volledig mogelijk te regelen”.³²⁷

De wetgever gaf zo duidelijk aan dat de eerste 3 jaar onvoldoende was. En ik stel dat dit net zoals de korte periodes met veelal onbekende mogelijkheden na 1985 en 2003 onvoldoende zijn geweest. Het is in mijn werk ook aantoonbaar. Heden krijg ik nog mensen die hun banden met Nederland hebben aangehouden en nu pas ontdekken dat ze van de wijziging van 2010 gebruik kunnen maken, 16 jaar later. Het zijn er voor mij op jaarbasis niet veel die dit doen, en de overheid hoeft dus niet bang te zijn voor hekken van de dam.

Tegen dit precedent is één ding eerlijk in te brengen, en wie het gebruikt moet het zelf noemen: dezelfde considerans zet als eerste doel van die rijkswet de wijziging van de Rijkswet “ter beperking van de meervoudige nationaliteit”. Het herstelrecht voor de kinderen van Nederlandse moeders staat er in hetzelfde rijtje, vier doelen verder. Dat maakt het precedent niet zwakker maar sterker. Een wetgever die meervoudige nationaliteit juist wilde beperken, vond het in diezelfde wet vanzelfsprekend dat een gemiste termijn niet levenslang mag doorwerken, en schafte die termijn af in plaats van hem te verlengen.³²⁸

Er is nog een ouder antwoord, en het is het oudste dat er is. Toen de wetgever dit probleem in 1910 voor de eerste keer moest oplossen, is hem precies gevraagd wat nu opnieuw wordt voorgesteld: maak het herstel afhankelijk van een aangifte binnen een zekere termijn. Hij heeft dat geweigerd. De memorie van antwoord zegt waarom: de overgangsbepaling moest herstel bewerkstelligen “onafhankelijk van den wil van belanghebbenden [...] zonder dat de wetgever kennis draagt van de namen of zelfs van het aantal dergenen, die door de voorgestelde bepaling zullen worden gebaat”, en aan het verlangen van hen die het herstel van een aangifte binnen een termijn afhankelijk wilden stellen “kunnen de ondergeteekenden niet voldoen”. Datzelfde stuk noemt het herstel geen collectieve naturalisatie maar “de verbetering van een onjuisten grondslag, waarop verlies van Nederlanderschap was gebaseerd”.³²⁹

Dat de overheid niet wist wie zij herstelde, en zelfs niet hoeveel het er waren, was in 1910 de reden om het van rechtswege te doen. In 2023 was precies hetzelfde niet-weten het argument om het niet te doen: verlies bij besluit zou veronderstellen dat de overheid “in contact staat of komt met elke buiten het Koninkrijk woonachtige Nederlander. Dat is niet het geval en is evenmin mogelijk” (§4). Tussen die twee zinnen liggen honderddertien jaar en een omgekeerde conclusie uit dezelfde vaststelling.

Daarmee is de vraag die bij de voorlopig voor december 2026 geplande behandeling voorligt in 2010 al beantwoord, en anders beantwoord dan de tegenwerping wil. De Staten-Generaal hebben toen aanvaard dat het missen van een tijdelijke regeling geen reden is om iemand levenslang buiten de wet te houden; dat het herstel dan zonder termijn hoort te zijn; en dat het zich uitstrekt tot de kinderen. Wie de groep van 1985 en 2003 hun gemiste venster tegenwerpt, moet uitleggen waarom hetzelfde argument in 2010 geen beletsel was.

De indieners hebben ook laten uitrekenen wat het kost. De IND schatte in 2021 dat het vervallen van de afstands- en intrekingsprocedures (circa negen fte) en van de evenredigheidstoetsen (circa drie fte) een structurele besparing van circa € 908.600 per jaar oplevert, tegenover circa € 420.000 aan extra kosten als het aantal naturalisatieverzoeken met drie procent stijgt, en een eenmalige invoeringslast van circa € 431.500.³³⁰ Het beginsel van 1892 kost de uitvoering dus geld, en het afschaffen ervan levert per saldo geld op.

De Recente Politieke Beloftes

Intussen heeft de wetgever wel andere dingen gedaan, en beloofd. Het regeringsvoorstel om de naturalisatietermijn van vijf naar zeven jaar te verlengen werd op 28 juni 2016 door de Tweede Kamer aangenomen en op 3 oktober 2017 door de Eerste Kamer verworpen.³³¹ Het regeerakkoord van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie van oktober 2017 kondigde aan: “Het kabinet bereidt in samenhang voorstellen voor ter modernisering van het nationaliteitsrecht. Het betreft een verruiming van de mogelijkheid van het bezit van meerdere nationaliteiten voor aankomende eerste generatie emigranten en immigranten. Gelijktijdig komt er voor volgende generaties een verplicht keuzemoment dat daadwerkelijk leidt tot het behoud van niet meer dan één nationaliteit.”³³² Die voorstellen zijn er tot heden echter niet gekomen. Het coalitieakkoord van dezelfde vier partijen van december 2021 beloofde het opnieuw, nu smaller: “De Rijkswet Nederlanderschap leidt in sommige situaties tot onwenselijke problemen. We herzien het automatisme waarbij Nederlanders met een meervoudige nationaliteit buiten het EU-grondgebied (na tien jaar) hun Nederlanderschap verliezen en maken het voor hen makkelijker het Nederlanderschap te behouden naast hun andere nationaliteit of, voor degenen die het na 1 april 2003 verloren, te herkrijgen.”³³³ Het hoofdlijnenakkoord van PVV, VVD, NSC en BBB van mei 2024 wilde de naturalisatietermijn naar tien jaar en schreef: “Buitenlanders die onze nationaliteit willen aannemen doen, waar dat mogelijk is, afstand van hun andere nationaliteit.”³³⁴ Het coalitieakkoord van D66, VVD en CDA van januari 2026 zegt over nationaliteit één ding: “Wie zich aansluit bij een

terroristische organisatie verliest het Nederlandschap als er sprake is van een dubbele nationaliteit.” Over de afstandseis, over het verlies van rechtswege, over Nederlanders in het buitenland: niets.³³⁵

Van belofte naar uitvoering.

Vier regeerakkoorden in negen jaar, maar de aangekondigde veranderingen voor Nederlanders en oud-Nederlanders in het buitenland werden geen wet. Tweemaal legde de regering een ontwerp voor waarop het publiek kon reageren. Beide keren bleef het daarbij.

In 2023 werkte het kabinet-Rutte IV de belofte uit het regeerakkoord van 2021 uit. Van 13 maart tot 15 mei kon iedereen op het ontwerp reageren. Volgens dat ontwerp zou één paspoortverlenging binnen de termijn van dertien jaar verder verlies door de Klok voorkomen. Daarnaast kwam er een tijdelijke mogelijkheid om het Nederlandschap terug te krijgen voor wie het na 1 april 2003 had verloren. Die mogelijkheid zou twee jaar openstaan.

Er kwamen 129 openbare reacties, waaronder de mijne. Toch volgde er geen wetsvoorstel.³³⁶

De Adviesraad Migratie wilde verder gaan: schrap het automatische verlies wegens verblijf buiten het Koninkrijk en de EU. Volgens de raad staat dat verlies “op gespannen voet met het rechtszekerheidsbeginsel”. Mensen kunnen jarenlang denken dat zij nog Nederlander zijn, terwijl zij hun nationaliteit al hebben verloren.

Ook de tijdelijke mogelijkheid van twee jaar vond de raad ongeschikt. Wie pas later van het verlies hoort, kan die termijn missen. De raad stelde daarom een termijn voor van drie maanden nadat de overheid de betrokkene over het verlies heeft geïnformeerd.³³⁷

Jessurun d'Oliveira noemde de twee jaar in het Nederlands Juristenblad “echt te zuinig, tien jaar reëler”. Hij wees er ook op dat mensen die hun Nederlandschap door de in 1985 ingevoerde regels hadden verloren, in het voorstel hadden kunnen worden meegenomen.³³⁸

In 2025 koos het kabinet-Schoof een andere richting. Van 30 september tot 1 december kon het publiek reageren op een ontwerp dat de gewone wachttijd voor naturalisatie van vijf naar tien jaar verlengde. Ook uitzonderingen op die termijn zouden worden geschrapt of gewijzigd, waaronder die voor oud-Nederlanders.

De Adviesraad Migratie oordeelde in december 2025 dat “de menselijke maat in deze voorstellen zoek is”.³³⁹

Of het kabinet-Jetten dit ontwerp voortzet, is mij bij het afsluiten van deze tekst niet bekend.

Dat ene ding is intussen in een wetsvoorstel gegoten. De bevoegdheid van de minister om in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap in te trekken van wie zich in het buitenland bij een terroristische organisatie heeft aangesloten, artikel 14, vierde lid, is in 2017 ingevoerd voor vijf jaar en in 2022 met vijf jaar verlengd; zij vervalt op 1 maart 2027.³⁴⁰ Op 2 juli 2026 diende de minister van Justitie en Veiligheid een voorstel in om haar permanent te maken.³⁴¹ De Afdeling advisering van de Raad van State had daartegen “een aantal bezwaren” en adviseerde het voorstel niet in te dienen “tenzij het is aangepast”.³⁴² Het is ingediend; of en hoe het na dat advies is aangepast, moet blijken uit het nader rapport, dat nog niet is geopend.

Er is trouwens een weg die de Rijkswet altijd al kent, en die laat zien dat het niet aan bevoegdheden ontbreekt. Artikel 10 luidt: “Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen het Nederlanderschap verlenen met afwijking van artikel 8, eerste lid, aanhef en onder a, c en d, artikel 9, eerste lid, aanhef en onder c, en de termijn genoemd in artikel 11, derde, vierde en vijfde lid.”³⁴³ De Kroon kan iemand dus naturaliseren zonder de vijf jaar toelating en hoofdverblijf en zonder de wachttermijnen van artikel 11. De afstandsverplichting valt er niet onder: die staat in artikel 9, eerste lid, onder b, en artikel 10 verwijst naar onderdeel c.³⁴⁴ In mei 2022 is dat gebeurd: André Hissink, een 102-jarige Engelandvaarder in Canada, kreeg zijn Nederlanderschap terug, en het haalde de kranten en het Journaal. Omdat hij in Canada woonde, kon dat langs geen andere weg dan artikel 10 — wat mij informeel is bevestigd.³⁴⁵

De bevoegdheid bestaat dus, zij werkt, en zij is gebruikt. Wat ontbreekt is niet de mogelijkheid maar de schaal. Eén man van honderdtwee, met een oorlogsverleden en een camera erbij, tegenover een groep van tienduizenden die niemand kent en die niemand telt. Een gunst kan één mens helpen; een wet is het enige middel om hetzelfde te doen voor iedereen die in dezelfde positie verkeert, ook als er geen camera staat. De voorzitter van de Stichting Nederlanders Buiten Nederland vatte het in *Trouw* samen in één zin: “laat iedereen nu André zijn, en laat niemand ooit meer André zijn.”³⁴⁶

Dat verschil in tempo blijft aan het einde van dit hoofdstuk staan. Het voorstel om gewone Nederlanders tegen verlies zonder besluit te beschermen, wachtte tien jaar op een debat. Het voorstel om de bevoegdheid tot afnemen permanent te maken, werd binnen een half jaar na het coalitieakkoord ingediend. Die vergelijking bewijst niet waarom individuele politici handelden zoals zij deden. Zij laat wel zien welke onzekerheid voor de wachtende oud-Nederlander blijft voortbestaan.

12. Het beste pleidooi tegen — en het weerwoord

Een lezer hoeft het niet met mij eens te zijn om in dit boek serieus genomen te worden. Wie zorgen heeft over meervoudige nationaliteit, heeft recht op een antwoord op zijn sterkste argumenten. Daarom volgt hier argument voor argument het pleidooi tegen en mijn weerwoord. Twee bezwaren blijven aan het eind staan. Daar vraagt een betere wet om een afweging en een werkbare oplossing.

Loyaliteit. Het oudste argument: men kan niet twee soevereinen dienen. Het is de gedachte achter het Verdrag van Straatsburg, en zij heeft een moderne verdediger in Christian Joppke, die in 2016 betoogde dat denationalisatie “in principle, the adequate response to terror” is, omdat terreur geen gewoon misdrijf is maar een aanval op de grondslag van het burgerschap zelf.³⁴⁷ Het antwoord staat in paragraaf 8: de staten die deze gedachte in 1963 tot verdrag maakten, hebben haar op twee na verlaten. Als loyaliteit twee nationaliteiten uitsloot, zou Duitsland in 2024 iets onmogelijks hebben gedaan.

Loyaliteit, empirisch. Maakt de eis van één nationaliteit mensen loyaler? Het beste beschikbare onderzoek zegt het tegendeel. Hainmueller, Hangartner en Pietrantonio vergeleken in Zwitserland immigranten die een naturalisatiereferendum nipt wonnen met immigranten die het nipt verloren,

en vonden dat naturalisatie de politieke en sociale integratie op lange termijn aanzienlijk verbetert — het sterkst bij de meest gemarginaliseerde groepen, en het sterkst wanneer zij vroeg plaatsvindt. Naturalisatie is, in hun woorden, “a catalyst for improving the social integration of immigrants rather than merely the crown on the completed integration process”.³⁴⁸ Peters en Vink vonden dat de herinvoering van de afstandseis in Nederland in 1997 de naturalisatiegraad met 6,4 procentpunt verlaagde, en dat het loslaten van de eis in Zweden in 2001 die met 6,7 procentpunt verhoogde.³⁴⁹ Wie integratie wil, maakt naturalisatie makkelijker, niet moeilijker.

Diplomatieke bescherming. Een staat kan zijn onderdaan niet beschermen tegen de staat waarvan die onderdaan óók de nationaliteit heeft — zo luidde de klassieke regel van het Haags Verdrag van 1930. De International Law Commission heeft die regel in 2006 verlaten: bescherming is mogelijk “unless the nationality of the former State is predominant, both at the date of injury and at the date of the official presentation of the claim” — dus juist wél, als de band met de beschermende staat overheerst.³⁵⁰ Het probleem is niet verdwenen, maar het is juridisch geadresseerd, en de staten die meervoudige nationaliteit toelaten, werken ermee.

Dienstplicht en dubbel stemrecht. De dienstplicht is in Nederland opgeschort; het Verdrag van Straatsburg regelt in hoofdstuk II — waaraan naast Nederland en Oostenrijk ook België, Denemarken, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk gebonden blijven — dat de dienst in het land van gewone verblijfplaats wordt vervuld. Dubbel stemrecht is een reëel verschijnsel, maar geen Nederlands probleem: de Nederlander in het buitenland die zich laat registreren, stemt in Nederland; wat hij elders doet, gaat Nederland niet aan, zomin als het de Duitser of de Zweed aangaat.³⁵¹

Het is toch maar een kleine moeite. Wie dicht bij een loket woont, kan een periodieke verklaring als een geringe opgave zien. Ook in 1910 werd zo geredeneerd. Enkele Kamerleden noemden de beweging tegen de verliesbepaling 'overdreven en niet geëvenredigd aan het bezwaar'. Zij wezen op voordelen voor Nederlanders in het buitenland 'ten aanzien van den militairen dienst en van belastingen', spraken van 'eene geringe moeite' en verwachtten hulp van consulaire ambtenaren.³⁵² De meerderheid legde het zwaartepunt elders: het ging om een bepaling 'die een licht te begaan verzuim met verlies van nationaliteit straft'. Die woorden verdienen het om naast de ervaring van de burger te blijven staan. Hoe klein de handeling ook lijkt, het gevolg van het missen ervan is groot. Mijn bezwaar betreft die verhouding tussen de nalatigheid en het verlies van burgerschap. Bereikbaarheid, gezondheid en de betrouwbaarheid van voorlichting bepalen bovendien hoe gering de moeite voor een concrete persoon werkelijk is.

Een paspoortaanvraag vanuit de Cocoseilanden

Australisch grondgebied, ver van de vaste aanvraaglocaties.

Gewone vernieuwing: een aanvraag kan bij VFS in Perth. Ook Brisbane en Melbourne hebben vaste VFS-paspoortlocaties; Sydney heeft een consulaat-generaal.

Wanneer toch Sydney? Bij verlies of diefstal zonder fotokopie kan de aanvraag volgens de geraadpleegde instructie niet via VFS. Dan wordt verwezen naar Sydney.

Cocos–Perth: circa 2.930 km. Perth–Sydney: circa 3.290 km. Samen circa 6.230 km enkele reis, hemelsbreed per traject. Vluchten via Perth; afhankelijk van de dienst ook via Christmaseiland. Tijdelijke aanvraagloketten zijn niet weergegeven.

Lijnen verbinden plaatsen schematisch en garanderen geen directe vlucht. Afstanden zijn hemelsbreed en afgerond. Dienstverlening, vluchten, toelating en tijdelijke loketten kunnen veranderen. Gegevensstand: 5 oktober 2026.

Australië: gewone vernieuwing kan via Perth; bij verlies of diefstal zonder fotokopie verwijst de officiële instructie naar Sydney. Circa 6.230 km via Perth, berekend hemelsbreed per traject.

Ongewenste buitenlandse inmenging. Dit is het politiek zwaarstwegende argument, en het is reëel. De AIVD en de NCTV documenteren in *Over de grens* (2024) dat Iran, Pakistan, Marokko en Turkije inlichtingen verzamelen over of via hun diasporagemeenschappen in Nederland, en dat leden van die gemeenschappen het risico lopen te worden bespioneerd of geïntimideerd, “in uitzonderlijke gevallen” slachtoffer te worden van “fysiek geweld, ontvoering of zelfs moord”.³⁵³ Maar dezelfde analyse laat zien dat de inmenging zich richt op de diaspora ongeacht het paspoort, en dat de tweede nationaliteit in veel gevallen niet eens kan worden opgegeven.³⁵⁴ De inmenging is een probleem van veiligheid en van bescherming van burgers; het nationaliteitsrecht lost het niet op, en de afstandseis raakt het niet.

Terrorisme. Nederland heeft sinds 2017 de bevoegdheid het Nederlanderschap in te trekken van wie zich buiten het Koninkrijk bij een terroristische organisatie heeft aangesloten — een bevoegdheid die alleen kan worden gebruikt tegen wie een tweede nationaliteit heeft, omdat niemand staatloos mag worden gemaakt.³⁵⁵ Werkt zij? Het WODC liet de wet in 2020 evalueren door de Rijksuniversiteit Groningen. De onderzoekers: “Op basis van dit onderzoek kan geen antwoord worden gegeven op de vraag of door de wijziging van artikel 14 lid 4 RWN de dreiging van terroristische activiteiten op Nederlands grondgebied door Nederlandse leden van jihadistische organisaties is verminderd en daarmee de nationale veiligheid is vergroot.” Tussen maart 2017 en juli 2020 werd de bevoegdheid 21 keer gebruikt; twee besluiten werden door de

Afdeling bestuursrechtspraak onrechtmatig geoordeeld en vijf door de minister zelf ongedaan gemaakt.³⁵⁶ De Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten gaf in april 2020 het oordeel van de AIVD zelf weer: “De maatregel wierp zeker een barrière op voor het terug kunnen keren van personen naar Nederland, maar nam de (potentiële) dreiging die vanuit een persoon uitgaat niet weg.”³⁵⁷

Wie kwaad wil, reist op het paspoort dat hij heeft. Het International Centre for Counter-Terrorism onderzocht in opdracht van de NCTV 43 voltooide aanslagen in de Europese Unie tussen 2014 en 2024, met 55 daders: 53 procent was in Europa geboren of woonde er al langer dan vijf jaar; een kwart bezat het burgerschap van een lidstaat, “sometimes holding dual nationalities”.³⁵⁸ Voor Frankrijk vond Marc Hecker onder 130 wegens jihadisme veroordeelden 90 Fransen, 29 dubbelnationalen en 11 vreemdelingen.³⁵⁹ Dubbele nationaliteit onderscheidt daders niet; het is hooguit het kenmerk dat bepaalt wie na een veroordeling kan worden uitgezet en wie niet.

Discriminatie. En dat is meteen het probleem. Een bevoegdheid die alleen tegen dubbelnationalen kan worden gebruikt, treft in de praktijk vrijwel uitsluitend Nederlanders met een migratieachtergrond. Het College voor de Rechten van de Mens wees er in 2021 op dat het verbod op rassendiscriminatie “is neergelegd in art. 1 Grondwet, art. 2 en 5 van het VN-Verdrag tegen rassendiscriminatie en in artikel 1 van Protocol No. 12 bij het EVRM”, en dat de rechter aan die normen “inhoudelijk onvoldoende” had getoetst.³⁶⁰ In zijn advies over het voorstel om de bevoegdheid permanent te maken, december 2025, schreef het College dat de inzet ervan “eveneens tot onderscheid op grond van etnische achtergrond/etniciteit (ras)” leidt, en: “Voorkomen moet worden dat wanneer de nationale veiligheid aan de orde is, dit op zichzelf al als een rechtvaardiging voor inbreuken op mensenrechten wordt gezien.”³⁶¹ Het strafrecht geldt voor alle Nederlanders; de intrekking alleen voor sommige. Dat is de tweedeling die het beginsel van één nationaliteit in 2026 in de praktijk voortbrengt.

Spionage. Statelijke actoren werken niet met een tweede regulier paspoort. Wie de bekende Nederlandse gevallen naleest — de uitgezette officieren van 2018, de onderschepte infiltrant van 2022 — ziet diplomatieke paspoorten en valse identiteiten.³⁶² Het spionageargument tegen dubbele nationaliteit veronderstelt een tegenstander die zich aan de Nederlandse nationaliteitswet houdt.

Uitlevering. Nederland levert eigen onderdanen over aan andere lidstaten van de Unie op grond van het Europees aanhoudingsbevel.³⁶³ Het argument dat een tweede nationaliteit een vluchtroute biedt, is daarmee binnen Europa achterhaald, en daarbuiten geldt het evenzeer voor wie alleen Nederlander is.

Uitvoeringslasten. Twee bezwaren vragen om een afweging. Het eerste is dat verschillende rechtsstelsels bij meervoudige nationaliteit kunnen botsen, bijvoorbeeld in naamrecht, erfrecht en familierecht. Die problemen bestaan. Zij raken ook gezinnen die voor namen, erfenissen en familieverhoudingen een werkbaar antwoord nodig hebben. Het onderzoek dat de regering in 2024 liet uitvoeren bevestigt de problemen. De indieners van het initiatiefvoorstel wijzen daarbij op de conclusie dat ‘veel van de in kaart gebrachte problemen voortkomen uit het Nederlandse beleid om het hebben van een meervoudige nationaliteit zo veel mogelijk te beperken’.³⁶⁴ Verdragen, internationaal privaatrecht en registratieafspraken kunnen helpen de conflicten te beheersen, zoals landen om ons heen doen. Daarmee verdwijnen de lasten niet. Een voorstel moet uitleggen hoe de uitvoering ermee kan werken. Ook de ambtenaar die deze conflicten dagelijks ziet, moet in het antwoord worden meegenomen.

Begrensd burgerschap. Het tweede is filosofisch. David Miller en Michael Walzer hebben betoogd dat een democratie en een verzorgingsstaat een begrensde gemeenschap veronderstellen, en dat een gemeenschap het recht heeft haar grenzen en haar samenstelling te bepalen.³⁶⁵ Dat argument is serieus, en ik weerleg het niet. Ik merk twee dingen op. Het causale verband tussen diversiteit en de erosie van vertrouwen waarop Miller steunt, is omstreden. En belangrijker: het argument gaat over toelating. Het zegt wie lid mag worden. Het zegt niets over de vraag of wie eenmaal lid is — de

genaturaliseerde Turk, de geëmigreerde Nederlander — daarnaast ook nog lid van een andere gemeenschap mag zijn. Voor die vraag biedt Miller geen antwoord, en de wet van 1892 geeft er een dat hij niet nodig heeft.

13. Wat er in 2026 overblijft

Dit deel begon met twee mensen en één wet. Het eindigt met een balans.

De wet van 1892 rustte, zo liet Deel I zien, op drie overwegingen die de regering zelf opschreef: een grondwettelijke opdracht om één Nederlandschap te regelen in plaats van twee; de leer dat dubbele nationaliteit een bron van rechtsonzekerheid en conflicten is die de wet moet vermijden; en de wens om niet “alléén te blijven staan” tussen de andere staten, Duitsland voorop. De opdracht is vervuld en zegt niets over de inhoud. De leer is door alle andere staten die zich er in 1963 aan hadden gebonden verlaten, door Duitsland in 2024 als laatste grote buurland. En de wens om niet alleen te staan wijst nu de andere kant op. Van de drie grondslagen staat er in 2026 geen meer overeind — en de twee die ik in 2019 daaraan toevoegde, de armenkas en de kazerne, hoeven niet eens meer te worden weerlegd: de eerste is een verzorgingsstaat met eigen toegangsregels geworden, de tweede is gesloten.

Wat overeind staat, is het mechanisme: verlies zonder besluit, op een dag die niemand kent, geteld door niemand — een praktijk die de socioloog Ruud Koopmans, geen tegenstander van grenzen aan de nationaliteit, in een opiniestuk “een gedrocht” noemde.³⁶⁶ De wetgever heeft het mechanisme eerder teruggedraaid toen het zijn eerste slachtoffers had gemaakt: in 1910, collectief en van rechtswege, voor wie in 1903 was vergeten een verklaring af te leggen en daardoor staatloos was geworden; en in 2001 en 2003, voor wie in 1995 was verloren — van rechtswege voor wie nog een paspoort had gekregen, op verklaring en met terugwerkende kracht voor alle anderen. Er is geen reden waarom dat in 2026 niet zou kunnen. Europa heeft er in 2019 een reparatie achteraf aan toegevoegd; Nederland heeft die reparatie zo nauw mogelijk uitgevoerd en past haar in enkele tientallen gevallen toe. Het voorstel om het mechanisme zelf af te schaffen, ligt sinds 2016 in de Kamer en staat volgens de geraadpleegde agenda voorlopig voor december 2026 op de planning. Het is al eerder ingepland; de behandeling kan opnieuw verschuiven.

Mijn stelling; Nederland heeft in zijn geschiedenis dus al meermalig het zeer genezen, maar de wond blijft opengaan omdat de principes van 1892 door blijven bestaan. Oud zeer! De wonden genezen zonder de oorzaak te verwijderen. Het is nu aan Nederland om de oorzaak te verwijderen zodat de burger geen zeer meer ervaart en men evenredigheid in de nationaliteitswetgeving zal gaan vinden.

Na de geschiedenis en de ervaringen van het heden volgt nu de vraag hoe het anders kan. Deel III bevat daarvoor een voorstel. Het neemt de uitvoeringslasten serieus en zoekt er oplossingen voor. Het maakt ook een onderscheid dat voor gezinnen essentieel is: de voorwaarden om Nederlander te worden zijn iets anders dan de voorwaarden om Nederlander te blijven. Een tweede nationaliteit kan horen bij het land waar iemand werkt, woont en zijn kinderen opvoedt. Of hij daardoor zijn Nederlandse nationaliteit moet verliezen, vraagt een eigen rechtvaardiging. Daarvoor is een antwoord nodig dat bij deze eeuw past, immers is het al lang niet meer 1892.

Deel III — Een wet uit deze eeuw: voorstel voor een Rijkswet Nederlandse Nationaliteit

1. Waarom een nieuwe wet, en niet een wijziging

Wie Nederlander wil blijven, moet dat kunnen. Wie het Nederlanderschap ongewild verloor, heeft een weg terug nodig. Het 2016 wetsvoorstel 34632 kan het automatische verlies afschaffen. Dat verdient mijn steun. De inhoud en de grenzen staan in Deel II, §11.³⁶⁷

Zelf stel ik een nieuwe wet voor. Daarvoor heb ik drie redenen.

De wet moet begrijpelijk zijn. Door alle wijzigingen is de Rijkswet moeilijk te volgen. Alleen artikel 6 telt al zeventien optiegronden. Een burger moet kunnen zien welke regel voor hem geldt, zonder eerst de wetsgeschiedenis te reconstrueren. Een nieuwe wet biedt ruimte voor een duidelijke opbouw.³⁶⁸

Behoud moet het uitgangspunt zijn. Wie Nederlander is, blijft Nederlander. Afstand doen blijft mogelijk. Intrekking wegens bedrog of de ernstigste misdrijven blijft mogelijk, met rechtsbescherming. Een tweede nationaliteit is daarvoor geen reden.

Het voorstel moet ook antwoord geven op zorgen over misbruik, bedrog en veiligheid. Daarom bevat het naast versoepelingen ook strengere regels. De vraag is steeds of zo'n regel nodig en eerlijk is. Het bezit van een tweede nationaliteit bewijst op zichzelf geen misbruik.

Ik verwacht niet dat de wetgever mijn voorstel ongewijzigd overneemt. Ik hoop wel dat het aanzet tot een wet die burgers begrijpen en ambtenaren kunnen uitvoeren. Daar is dit voorstel voor bedoeld.

2. De naam en de tijdlijn

Ik noem het voorstel Rijkswet Nederlandse Nationaliteit. Die naam laat ruimte voor wat voor veel mensen gewoon hun leven is: bij meer dan één land horen en toch Nederlander blijven.

Periode	Wet	Duur
1 juli 1893–31 december 1984	Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (1892)	ruim 91 jaar
1 januari 1985–oktober 2026	Rijkswet op het Nederlanderschap (1984)	ruim 41 jaar
	<i>Sinds de inwerkingtreding in 1893</i>	<i>ruim 133 jaar</i>
20??	Rijkswet Nederlandse Nationaliteit	

3. Drie routes, één doel

Route	Wat verandert er?
Wijzigingswet	Het 2016 wetsvoorstel 34632 schaft het automatische verlies af en biedt een optie na verlies vanaf 1 april 2003.
Nieuwe wet	Het auteursvoorstel in Bijlage A vereenvoudigt de wet en biedt ruimer herstel. Het aanvullende terugkeerrecht staat hieronder in §5.1.
Grondwet	Bescherming tegen automatisch verlies en een verankerd recht op terugkeer. Een grondwetswijziging vraagt een langere procedure.

Nationaliteitstoedeling op grond van de Toescheidingsovereenkomst met Suriname vraagt afzonderlijke beoordeling en zo nodig overleg met Suriname. Zolang de betreffende verdragsbepaling blijft gelden, is niet ieder automatisch verlies afgeschaft.

Figuur 7. Drie routes voor wetswijziging. Eigen schema bij Deel III, §3. Het auteursvoorstel en het initiatiefvoorstel zijn geen geldende wet.

Er zijn drie routes. Zij kunnen naast elkaar bestaan.

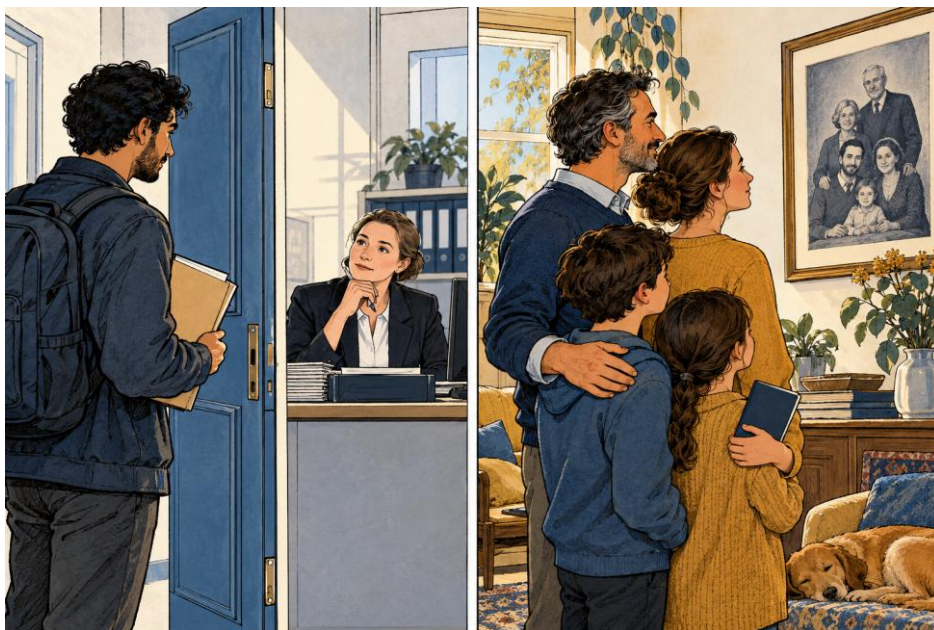
De wijzigingswet. Het 2016 wetsvoorstel 34632 schaft het automatische verlies af en biedt een optierecht na verlies vanaf 1 april 2003. De inhoud staat in Deel II, §11. Ik steun het voorstel, maar wil ook herstel voor eerdere verliezen en terugwerkende kracht. Daarvoor zijn aanvullingen nodig.³⁶⁹³⁷⁰

De nieuwe wet. Bijlage A gaat verder: een eenvoudiger wet, behoud als uitgangspunt en herstel na verlies vanaf 1985. Ook bevat zij gerichte verscherpingen. Hieronder leg ik de keuzes uit.

De Grondwet. Een grondwettelijke bescherming kan voorkomen dat automatisch verlies later terugkeert. Zij zou kunnen bepalen dat verlies alleen bij besluit of door een eigen verklaring van afstand mogelijk is. Zuid-Afrika laat zien wat grondwettelijke bescherming kan betekenen; zie Deel II, §9. Een grondwetswijziging is een langere route.³⁷¹³⁷²

4. Uitgangspunten

Het voorstel berust op acht uitgangspunten. Het aanvullende recht op terugkeer wordt hieronder uitgewerkt in §5.1.

Toelating en behoud zijn verschillende vragen.

1. Behoud is de regel. Een andere nationaliteit of verblijf buiten het Koninkrijk leidt niet tot verlies.
2. Verlies vraagt een eigen verklaring of een besluit. Tegen een besluit staat rechtsbescherming open. Afstand mag niet tot staattoosheid leiden.
3. Nederlander worden en Nederlander blijven zijn verschillende vragen. Dit voorstel verandert vooral het behoud. De voorwaarden voor toelating blijven bestaan en worden op enkele punten strenger.
4. De afstandseis vervalst. Wie Nederlander wordt, hoeft zijn andere nationaliteit niet op te geven. De bestaande uitzonderingen en cijfers staan in Deel II, §1.³⁷³

5. Wie sinds 1 januari 1985 van rechtswege verloor, kan op verklaring herstel krijgen. Dat kan ook vanuit het buitenland, zonder kosten en met terugwerkende kracht. Kinderen die met een ouder verloren krijgen een eigen recht. De grenzen staan in §8.

Een voormalig Nederlander moet zich weer in Nederland kunnen vestigen, ook als vreemdeling. Dat recht staat los van herkrijging van het Nederlanderschap.

6. Sociale voorzieningen volgen niet vanzelf uit een paspoort. Het voorstel onderscheidt het recht op vestiging van aanspraken die van verblijf afhangen. Die voorwaarden vragen verdere uitwerking.
7. De uitvoering wordt eenvoudiger. Persoonlijk verschijnen hoeft niet als de identiteit vaststaat. Beslistermijnen worden korter en de optie wordt gratis.

De regering stelde in 2023 dat verlies bij besluit niet uitvoerbaar is: de overheid kan niet iedere Nederlander in het buitenland bereiken. Dat bezwaar speelt niet bij een verliesgrond die vervalft. Zonder de klok hoeft de overheid niemand op te sporen om hem zijn nationaliteit af te nemen. Intrekking wegens bedrog of de ernstigste misdrijven blijft afzonderlijk geregeld. Zie ook Deel II, §4 en §11.³⁷⁴

5. De versoepelingen

Dit zijn de belangrijkste versoepelingen. De volledige bepalingen staan in Bijlage A.

- Artikel 15: meerderjarigen verliezen het Nederlanderschap alleen door een eigen verklaring van afstand, mits zij niet staatloos worden. De automatische verliesgronden en de regels over de klok vervallen.
- Artikel 15A vervalft grotendeels na opzegging van hoofdstuk I van het Verdrag van Straatsburg. De bepaling over Suriname verhuist naar artikel 15, tweede lid. Of die nog nodig is, vraagt onderzoek.

- Artikel 16: de koppeling aan het verlies door een ouder vervalft. Afstand door een minderjarige vraagt toestemming van de minderjarige en de ouders. De overige verliesgronden staan in Bijlage A.
- **Artikel 16A vervalft. Artikel 6a** (de afstandsverplichting bij bepaalde opties) vervalft; de verklaring van verbondenheid blijft afzonderlijk geregeld.
- **Artikel 9, eerste lid, onder b, en derde lid** vervallen: geen afstandseis, en dus ook geen uitzonderingen op de afstandseis.

- Artikel 6, eerste lid, onder f: oud-Nederlanders kunnen ook vanuit het buitenland opteren. De gewone eis van toelating en hoofdverblijf vervalt, behalve na intrekking op grond van artikel 14.
- **Artikel 6, eerste lid, onder g:** optie voor de echtgenoot van een Nederlander na zeven jaar huwelijk, zonder de eis van vijftien jaar verblijf.
- **Artikel 2, tweede lid:** verklaringen en verzoeken hoeven niet in persoon te worden afgelegd zolang de identiteit voldoende kan worden vastgesteld.
- **Artikel 13:** de optie is gratis.
- Artikel 11: minderjarige kinderen naturaliseren mee, tenzij daarvan wordt afgezien. Voor kinderen die later volgen, vervangt samenwonen met de ouder het vereiste verblijf in Nederland.
- **Artikel 18, tweede lid** vervalt: de toegang tot de rechter bij de vaststelling van het Nederlanderschap wordt niet beperkt.
- **Artikel 25 (was 28):** de optie voor vrouwen die vóór 1985 het Nederlanderschap door huwelijk verloren, zonder de beperkende voorwaarden.
- Artikel 25a: herstel na automatisch verlies vanaf 1985. Geen termijn, verblijfseis, afstandseis of kosten. Ook kinderen krijgen een eigen recht. De minister moet onderzoek doen met de beschikbare registers en de regeling bekendmaken. Zie §8.

5.1 Terugkeer naar Nederland als voormalig Nederlander

Uw Nederlanderschap kan verloren zijn gegaan, maar daarmee verdwijnen Uw familie, herinneringen en band met Nederland niet. Wie terug wil om bij familie te wonen of zijn oude dag in Nederland door te brengen, moet daarvoor een duidelijke toegang hebben. Ook als die persoon het Nederlanderschap niet herkrijgt.

Ik stel een zelfstandig recht op terugkeer voor. Een voormalige Nederlander mag Nederland binnenkomen en zich er duurzaam vestigen, ook na vrijwillige afstand. Dit recht geldt niet bij intrekking wegens bedrog of een veroordeling wegens zware criminaliteit of terrorisme. Bij een lopende strafzaak over zulke feiten moet een beperking gemotiveerd en toetsbaar zijn. Identiteit en voormalig Nederlanderschap worden vastgesteld. De betrokkene moet in het eigen onderhoud kunnen voorzien; die voorwaarde blijft gelden tot ten minste vijf jaar na herkrijging van het Nederlanderschap.

De grondslag hoort in de nieuwe nationaliteitswet en kan daarnaast in de Grondwet worden beschermd. De vreemdelingenwetgeving mag de aanvraag en het bewijs uitwerken, maar mag het recht niet afhankelijk maken van een gewone toelatingsafweging. Vestiging geeft niet vanzelf opnieuw het Nederlanderschap of onmiddellijk recht op iedere sociale voorziening. Het aanvullende artikel 27a in Bijlage A werkt dit voorstel uit.

Zuid-Afrika is een relevant, maar begrensd voorbeeld. Een officiële toelichting uit 2017 vermeldde behoud van permanent verblijfsrecht voor Zuid-Afrikanen door geboorte die automatisch hun nationaliteit verloren. Dat bewijst geen onvoorwaardelijk recht voor iedere voormalige Zuid-Afrikaan. Artikel 21, derde lid, van de Grondwet beschermt de toegang en vestiging van burgers. De nationaliteitswet maakt bij hervatting bovendien onderscheid tussen voormalige burgers door geboorte of afstamming en voormalige genaturaliseerden. Het herstel na de uitspraak van 6 mei 2025 is weer een andere kwestie.³⁷⁵

De Filipijnen hebben een bijzondere route naar permanent verblijf voor voormalige burgers door geboorte die in het buitenland zijn genaturaliseerd en terug willen keren. Ook bepaalde gezinsleden kunnen daaronder vallen. Het gaat om de wettelijke 13(g)-regeling, met voorwaarden en een aanvraag, niet om een onvoorwaardelijk recht voor alle voormalige burgers.³⁷⁶

Nieuw-Zeeland beschermt het verblijf van bepaalde voormalige burgers die zich in het land bevinden: na afstand of ontneming worden zij geacht een verblijfsvisum te hebben. Na afstand

bestaat onder voorwaarden een bijzondere toegang tot permanent verblijf. Reizen en terugkeer vragen afzonderlijke aandacht. Ook dit is geen algemeen recht voor iedere voormalige burger die nog in het buitenland woont.³⁷⁷

Deze voorbeelden laten zien dat verlies van nationaliteit niet automatisch het einde van de band met het land hoeft te zijn. Mijn voorstel gaat bewust verder: Nederland erkent voormalig Nederlandschap als zelfstandige grond voor terugkeer. Dat geldt ook voor wie vóór 1985 verloor en buiten het voorgestelde terugwerkende herstel valt. Zie §8.

6. De verscherpingen

Het voorstel bevat ook strengere regels.

- **Artikel 8, tweede en vierde lid:** naturalisatie na huwelijk, adoptie of ongehuwd samenwonen pas na vier jaar in plaats van drie.
- **Artikel 9, tweede lid:** wie het Nederlandschap op grond van artikel 14 heeft verloren, komt twintig jaar niet voor naturalisatie in aanmerking, in plaats van tien.
- **Artikel 14, eerste lid:** intrekking wegens bedrog mogelijk tot twintig jaar na de verkrijging, in plaats van twaalf.
- Kinderen die door erkenning of adoptie een andere nationaliteit krijgen, behouden in mijn voorstel hun Nederlandschap. De keuzes van nieuwe ouders of de regels van een ander land mogen hun banden met Nederland niet verbreken. Vanaf hun 25e kunnen zij zelf vrijwillig kiezen voor afstand. De leeftijd van 25 jaar is mijn eigen beschermingsvoorstel; zij veroorzaakt geen automatisch verlies.

“De keuzes van nieuwe ouders of de regels van een ander land mogen hun banden met Nederland niet verbreken.”

- In mijn voorstel geldt voor artikel 14, derde en vierde lid, een leeftijdsgrens van achttien jaar. Voor het derde lid betekent dit een verhoging van zestien naar achttien jaar.³⁷⁸ De intrekkingsbevoegdheid wegens nationale veiligheid blijft in mijn voorstel bestaan, zonder tijdelijke vervaldatum. Het voorstel schaft automatisch verlies af, maar behoudt afzonderlijke intrekking wegens ernstige feiten en de daarbij behorende rechtsbescherming.
- Artikel 14, vierde lid: intrekking wegens nationale veiligheid wordt permanent. Actieve ondersteuning van de organisatie wordt een aanvullende voorwaarde. De bezwaren van de Raad van State en het College voor de Rechten van de Mens blijven relevant; zie Deel II, §11. Ik wil rechterlijke toetsing behouden en het strafrecht als hoofdweg gebruiken. Dat neemt die bezwaren niet vanzelf weg.³⁷⁹
- **Artikel 14, vijfde lid:** na intrekking is her verkrijging pas na acht jaar mogelijk in plaats van vijf, tenzij het verlies later onterecht blijkt; dan onmiddellijk.
- Hoofdstuk 9, artikel 27: ik stel voor dat wie nooit langer dan vijf jaar in het Koninkrijk woonde niet automatisch toegang krijgt tot sociale voorzieningen. Het recht van Nederlanders om zich te vestigen blijft bestaan. Deze verzwaring is bedoeld om tegenstanders tegemoet te komen. Een paspoort geeft ook nu niet vanzelf recht op iedere voorziening; voorwaarden verschillen per regeling. Mijn voorgestelde grens moet daarom per voorziening worden uitgewerkt. Familieleden krijgen onder voorwaarden een vestigingsrecht.

Strenger optreden moet gericht zijn op bedrog en andere ernstige feiten. Een tweede nationaliteit is geen reden om iemand zijn Nederlandschap af te nemen.

7. Hoe het voorstel de uitvoeringslasten beheerst

De uitvoering moet werkbaar blijven. De bezwaren staan in Deel II, §12. Dit voorstel gaat er als volgt mee om.

Naamrecht. Verschillende namen in verschillende landen komen nu al voor. Het Burgerlijk Wetboek en internationale verdragen bevatten regels om daarmee om te gaan. Het voorstel verandert die regels niet.³⁸⁰

Erfrecht en familierecht. Meervoudige nationaliteit kan een rechtskeuze verruimen. Voor het erfrecht is de gewone verblijfplaats doorgaans het uitgangspunt, met ruimte voor rechtskeuze. Voor huwelijk en echtscheiding gelden afzonderlijke regels. Die verschillen blijven bestaan.³⁸¹

Diplomatieke bescherming. Bescherming tegenover de andere nationaliteitsstaat kan mogelijk zijn als de Nederlandse nationaliteit overheerst. Nederland kan dit in de consulaire instructies uitwerken.³⁸²

Registratie. Het voorstel houdt vast aan de keuze om naast het Nederlanderschap geen vreemde nationaliteit te registreren. Is die voor een specifieke beslissing nodig, dan moet zij daarvoor worden vastgesteld. Hoofdstuk 7b regelt de gegevensverwerking. De risico's van registratie staan in Deel II, §7.³⁸³

Voorzieningen. Het recht om zich te vestigen is niet hetzelfde als recht op een uitkering. Hoofdstuk 9 moet dat onderscheidt duidelijk regelen. De aansluiting op de betrokken socialezekerheidswetten vraagt nog uitwerking.

De toelating blijft geregeld in hoofdstuk 4 van Bijlage A. De kern van dit voorstel is behoud: iemand die al Nederlander is, mag dat blijven als hij ook een andere nationaliteit krijgt.

8. Overgangsrecht: wie het al is overkomen

Afschaffen van automatisch verlies helpt niet wie al verloren heeft. Ook zij hebben herstel nodig. Het 2016 wetsvoorstel 34632 trekt de grens bij 1 april 2003. Wie onder de klok van 1985 eerder verloor, valt erbuiten. Zie Deel II, §11.³⁸⁴³⁸⁵

Artikel 25a biedt herstel na automatisch verlies vanaf 1 januari 1985. De betrokkene legt een verklaring af. Dat kan vanuit het buitenland, zonder termijn en zonder kosten. Het herstel werkt terug tot het verlies. Kinderen die met een ouder verloren krijgen een zelfstandig recht. Een weigering vraagt een concrete wettelijke grond, een gemotiveerd besluit en rechtsbescherming; alleen de veronderstelling dat intrekking mogelijk was, is onvoldoende. Dit is mijn voorstel, geen recht dat nu al geldt.³⁸⁶

Terugwerkende kracht is een bewuste keuze. Zonder die werking blijft iemand die in 2005 verloor en in 2027 terugkeert, tweeëntwintig jaar geen Nederlander. Dat kan ook gevolgen hebben voor zijn kinderen. Een nieuw paspoort neemt dat verleden niet weg.³⁸⁷

De Tjebbes-optie laat zien dat de wetgever herstel tot het moment van verlies kan regelen; zie Deel II, §6. Daarbij verplichtte het Unierecht tot een oplossing. Die verplichting ontbreekt bij dit bredere voorstel. Dat maakt herstel niet verplicht, maar ook niet onmogelijk. Ik vind dat de wetgever ervoor moet kiezen. Rechten die derden intussen te goeder trouw verkregen, moeten worden beschermd.

Eerder herstel biedt voorbeelden, geen kant-en-klare oplossing. Voor dit voorstel zijn vooral de volgende verschillen van belang.

1910. De wetgever gaf bepaalde Nederlanders hun nationaliteit terug zonder verzoek of termijn. Dat herstel werkte niet terug tot het verlies en sloot groepen uit. Artikel 25a kiest voor een verklaring en een ruimere doelgroep. De geschiedenis en de bezwaren staan in Deel I, §9.5 en §10.4.³⁸⁸³⁸⁹

2001 en 2003. Ook mensen met een tweede nationaliteit kregen herstel, soms automatisch en soms op verklaring. Dat kon met terugwerkende kracht. Artikel 25a neemt die mogelijkheid over, zonder de paspoortvoorwaarde van 2001 en zonder het tweejarige venster van 2003. Zie Deel II, §3 en §11.³⁹⁰³⁹¹

1949. De Termijnenwet maakte verlies door verstreken termijnen met terugwerkende kracht ongedaan. Ook wijzigde zij de wetstekst met ingang van 1893. De regeling staat in Deel I, §10.4. Voor artikel 25a telt dat de wetgever gevolgen voor een hele groep kon herstellen.³⁹²

Individuele naturalisatie was volgens de regering praktisch ondoenlijk. Zij koos daarom voor een algemene regeling. Dat is ook hier mijn keuze: herstel mag niet afhangen van een afzonderlijke gunst aan iedere betrokkene.³⁹³

De regering erkende bovendien dat de formulering van de wet tot ongewild verlies had geleid. Zij herstelde zowel de termijnen als de tekst. Die erkenning ondersteunt mijn pleidooi om fouten in de regeling bij de wet op te lossen.³⁹⁴³⁹⁵³⁹⁶

De aanleiding in 1949 was de oorlog. De situatie van nu is anders. Ik gebruik het voorbeeld daarom voor de mogelijkheid van algemeen herstel, niet als bewijs dat de wetgever vandaag verplicht is dezelfde keuze te maken.³⁹⁷

Beide Kamers namen de wet zonder mondeling debat aan. Daaruit volgt niet dat ieder denkbaar bezwaar tegen terugwerkende kracht toen is besproken en verworpen. De regeling zelf laat wel zien dat terugwerkend herstel is toegepast.³⁹⁸

De termijnen werden in 1949 slechts tot 1953 verlengd. Dat beperkt het voorbeeld voor toekomstige gevallen. Het herstel van eerder verlies bleef wel bestaan. Dat onderscheid telt ook nu: een langere klok helpt niet wie al verloren heeft.

Een verblijfseis sluit veel oud-Nederlanders in het buitenland uit. Eerdere regelingen vroegen dat zij eerst terugkwamen. Die geschiedenis staat in Deel I, §9.5 en §10.4. Artikel 25a maakt herstel mogelijk vanuit het land waar iemand woont.

Terugkomen als voorwaarde.

Verhuizen naar Nederland mag geen voorwaarde zijn om een ongewild verloren nationaliteit terug te krijgen. Iemand kan zijn gezin en werk in het buitenland hebben en toch Nederlander willen blijven.³⁹⁹⁴⁰⁰

Ook de gewone optieroute voor oud-Nederlanders krijgt daarom een ruimere toegang. In artikel 6, eerste lid, onder f, van Bijlage A vervalt de gewone verblijfseis. Dit staat naast het herstel met terugwerkende kracht van artikel 25a.⁴⁰¹

Wie buiten het Koninkrijk woont, moet de regeling daar kunnen gebruiken.

Een nieuw venster van twee jaar herhaalt het probleem van 2003: mensen kunnen de termijn missen voordat zij weten dat ze hun nationaliteit kwijt zijn. De voorlichting en de eerdere gemiste kansen staan in Deel II, §5a en §11. Daarom krijgt artikel 25a geen einddatum.⁴⁰²⁴⁰³

Herstel blijft een eigen keuze. Wie niets verklaart, krijgt niets opgedrongen. Hoeveel mensen de regeling van 2003–2005 gebruikten, is niet bekend. Dat ontbrekende getal bewijst niet dat die regeling wel of niet voldeed. Het is geen reden om nieuwe toegang opnieuw tijdelijk te maken.⁴⁰⁴

De Nationale ombudsman beval in 2016 aan om ongewild verlies te voorkomen en herstel mogelijk te maken. Die aanbeveling staat in Deel II, §5. Artikel 25a geeft daaraan een concrete invulling.⁴⁰⁵

De aanbeveling ondersteunt herstel. Zij is geen beoordeling van ieder onderdeel van mijn voorstel. De keuze voor terugwerkende kracht en herstel zonder termijn moet de wetgever afzonderlijk maken.⁴⁰⁶⁴⁰⁷

De Adviesraad Migratie adviseerde in 2023 een termijn na kennisgeving van het verlies. Artikel 25a kiest voor geen termijn. Zo blijft herstel mogelijk als iemand pas veel later begrijpt wat er is gebeurd. Zie Deel II, §11.⁴⁰⁸

Ook de kritiek op de tweejaarstermijn en de grens van 2003 staat in Deel II, §11. Mijn antwoord is eenvoudig: neem de eerdere groep mee en laat de einddatum weg.⁴⁰⁹⁴¹⁰

Het protocol met Suriname biedt nog twee bruikbare voorbeelden.

Het protocol van 1994 schrapte een automatische verliesregel uit de Toescheidingsovereenkomst met Suriname. Dat werkte terug tot 1 januari 1986. De betrokkenen hoefden daarvoor geen verzoek in te dienen.⁴¹¹

Het protocol trad op 1 december 1995 in werking voor het hele Koninkrijk. Het laat zien dat een verliesregel met terugwerkende kracht kon worden weggenomen.⁴¹²

De aanleiding was rechtsonzekerheid: Nederland en Suriname behandelden dezelfde mensen verschillend, met het risico dat zij feitelijk staatloos werden. Dat verschilt van de huidige groep met twee nationaliteiten. De overeenkomst is het herstellen van gevolgen die de wet zelf had veroorzaakt.⁴¹³

Voor artikel 25a telt vooral het doel: mensen zekerheid geven over hun nationaliteit.⁴¹⁴

Het protocol schrapte ook een woonplaatseis bij een optierecht. Die eis leidde tot een kringloop: voor de optie was woonplaats nodig, maar voor die woonplaats eerst toelating als vreemdeling. Artikel 6, eerste lid, onder f, van mijn voorstel voorkomt een vergelijkbaar obstakel. Het precedent betreft wel een verdrag met een andere staat, geen eenzijdige wetswijziging.⁴¹⁵⁴¹⁶

In 2010 verviel een eerdere termijn voor kinderen van Nederlandse moeders. Het optierecht werd zonder termijn en zonder leeftijdsgrens geregeld. De uitleg staat in Deel II, §11. Het laat zien dat een gemiste tijdelijke regeling later blijvend kan worden opengesteld.⁴¹⁷⁴¹⁸⁴¹⁹

Die vergelijking heeft een grens. De regeling van 2010 diende om ongelijkheid tussen vader en moeder weg te nemen en werkt niet terug. Zij ondersteunt dus de keuze voor herstel zonder termijn, niet de terugwerkende kracht van artikel 25a.

Zuid-Afrika herstelde in 2025 automatisch verloren burgerschap met terugwerkende kracht. De uitspraak staat in Deel II, §9. Voor dit voorstel is vooral van belang dat juridisch herstel ook op papier moet werken: betrokkenen moeten hun status kunnen aantonen.⁴²⁰⁴²¹⁴²²

Nederland kent een andere rechtsgang. De rechter mag een wet niet aan de Grondwet toetsen. Voor deze route is dus de wetgever aan zet. Artikel 25a moet herstel én bewijs daarvan duidelijk regelen.⁴²³⁴²⁴

Canada koos voor herstel bij wet en met terugwerkende kracht, met uitzonderingen voor onder meer eigen afstand en bedrog. Zie Deel II, §9. Dat is een bruikbaar voorbeeld voor de opzet van artikel 25a.⁴²⁵

Terugwerkend herstel beschermt de rechten van derden te goeder trouw, de rechtsgeldigheid van eerdere rechtshandelingen en de strafbaarheid van eerdere feiten. Het schept niet vanzelf nieuwe lasten over het verleden. Militaire verplichtingen in een ander land staan op zichzelf niet aan herstel in de weg. Vijandig optreden tegen Nederland is een afzonderlijke kwestie. Herstel op eigen verklaring voorkomt dat iemand een nationaliteit krijgt die hij niet wil.⁴²⁶⁴²⁷

Vietnam laat zien hoe bevestiging van nationaliteit vanuit het buitenland kan worden geregeld. Zie Deel II, §9. Voor artikel 25a is dat een praktisch voorbeeld voor onderzoek en bewijs, geen bewijs dat beide regelingen juridisch gelijk zijn.⁴²⁸

Artikel 25a bevat daarom ook regels over bewijs en bekendmaking. De minister moet onderzoek doen met de beschikbare registers. De burger mag niet alles zelf hoeven bewijzen als de overheid de gegevens heeft. De minister moet de regeling ook bekendmaken. Zonder bereikbare informatie blijft een recht voor veel mensen ongebruikt. De uitwerking vraagt nog beoordeling.⁴²⁹

Vrouwen die vóór 1985 door hun huwelijk verloren, houden een aparte optieroute in artikel 25 van Bijlage A.

De geldende regeling staat in artikel 28. De verklaring moet in beginsel binnen een jaar na de ontbinding van het huwelijk worden afgelegd, of nadat de vrouw daarvan kennis kon nemen. Die klok kan dus ook nu nog beginnen. De verkrijging werkt terug tot de ontbinding van het huwelijk.⁴³⁰

Herstel op papier en in de praktijk.

Artikel 25 van Bijlage A laat herstel ook tijdens het huwelijk toe en schrapt de eenjaartermijn na ontbinding. Het herstel werkt terug tot het oorspronkelijke verlies, tenzij de vrouw zelf kiest voor herstel zonder terugwerkende kracht. Kinderen die met een ouder verloren, krijgen onder artikel 25a als volwassene een zelfstandig recht, ook als de ouder geen verklaring aflegt.⁴³¹

Artikel 26 van de geldende wet bood bepaalde oud-Nederlanders een tijdelijke vrijstelling van toelating en hoofdverblijf. De uitleg staat in Deel II, §3c.

Artikel 25a biedt de groep met verlies vanaf 1985 een ruimere route: herstel met terugwerkende kracht, zonder termijn of verblijfseis.

Voor terugwerkend herstel onder artikel 25a houd ik 1 januari 1985 als grens aan. Voor eerder verlies stel ik daarnaast een optie zonder gewone verblijfseis voor, voor voormalige Nederlanders die actuele familiebanden of banden door werk met Nederland aantonen. Het nieuwe artikel 26 gaat over de voormalige Nederlandse Antillen; het vervangt niet het oude herstelrecht.

Wie niet voor herstel kiest, kan onder de voorwaarden van §5.1 en het voorgestelde artikel 27a als voormalig Nederlander terugkeren. Een afzonderlijke intrekking wegens bedrog of zware criminaliteit of terrorisme valt niet onder dit brede terugkeerrecht.

Herstel met ruimte voor eigen keuze.

Herkrijging is opnieuw Nederlander worden. Herstel gebruik ik hier voor terugkeer met terugwerkende kracht. Ik sprak in 2022 van een "generaal pardon". Dat woord past niet: wie niets verkeerd heeft gedaan, hoeft niet te worden vergeven. Hij heeft een duidelijke weg terug nodig.

"Wie niets verkeerd heeft gedaan, hoeft niet te worden vergeven."

9. Wat sinds 2019 in de wet is veranderd, en wat het voorstel ermee doet
Sinds 2019 is de Rijkswet op meerdere punten gewijzigd. De tabel laat zien wat Bijlage A daarmee doet.

Wijziging sinds 2019	In de geldende wet	In Bijlage A
Reparatiewet 2019 (Stb. 2020, 1, in werking 1 april 2020): verwijzingen naar Boek 10 BW; “rechtbank Den Haag”	art. 1, 5b, 6a, 9, 17, 22a	Overgenomen [2026]
Tjebbes-implementatie (Stb. 2021, 572): optie art. 6 lid 1 onder p; klok naar dertien jaar	art. 6, 15	Onderdeel p wordt overbodig (geen verlies van rechtswege meer); voor het verleden: art. 25a. De klok vervalft.
Verlenging horizon intrekingsbevoegdheid (Stb. 2022, 84 en 85, in werking 28 februari 2022) tot 1 maart 2027; leeftijd naar achttien jaar	art. 14 lid 4	Bevoegdheid permanent, met aanvullende voorwaarde; leeftijdsgrens: achttien jaar
Vaststelling staatloosheid (Stb. 2023, 229, in werking 1 oktober 2023, Stb. 2023, 259): definitie staatloze; optie art. 6 lid 1 onder q	art. 1, 6	Overgenomen [2026]
Ontvlechting identiteitskaart (Stb. 2026, 181, iwt 1-Okt-2026 bij Stb. 2026, 263; tweede wijziging 1-Mrt-2027): verwijzing in art. 15 lid 4	art. 15 lid 4	Vervalt met art. 15 lid 1 onder c; niet overgenomen
Hoofdstuk 7b Persoonsgegevens (art. 22d)	art. 22d	Overgenomen [2026]

Wetsvoorstel 36984 wil de intrekingsbevoegdheid permanent maken. Als het wordt aangenomen, verandert de geldende wet op dat punt. Zie Deel II, §11.⁴³²

9a. Het wetsvoorstel van 2026, en wat het met de oud-Nederlander doet

Terwijl oud-Nederlanders op herstel wachten, ligt er ook een voorstel dat de weg terug moeilijker kan maken. De IND onderzocht dit kabinetsvoorstel in februari 2026. Drie onderdelen zijn hier van belang. Het gaat om een voorstel, niet om geldend recht.⁴³³

Langere wachttijden. De gewone termijn voor naturalisatie gaat van vijf naar tien jaar. Ook verschillende kortere termijnen worden langer. Voor een echtgenoot van een Nederlander komt er een verblijfstermijn van vijf jaar.⁴³⁴

De uitzondering voor oud-Nederlanders vervalt. Voor hen gold bij naturalisatie geen gewone verblijfstermijn. Het voorstel schrapt die uitzondering. De IND verwijst naar de optie na een jaar toelating en hoofdverblijf in het Koninkrijk. Voor iemand die in het buitenland woont, is dat geen eenvoudige vervanging.⁴³⁵

Ook de optie wordt strenger. Bepaalde oud-Nederlanders die eerder naturaliseerden en daarna afstand deden, moeten bij herkrijging hun andere nationaliteit opgeven. Daarnaast vervalt artikel 26, dat voor een omschreven groep de verblijfseis wegneemt.⁴³⁶

De IND noemt als reden dat de optieroute kan worden gebruikt om de afstandseis bij naturalisatie te omzeilen. Tussen 2018 en 2024 herkreten ruim driehonderd mensen via optie het Nederlanderschap na een eerdere naturalisatie. Hoeveel van hen de afstandseis wilden omzeilen, is onbekend. Dat onderscheid is belangrijk: het aantal herkrijgingen is geen aantal bewezen gevallen van misbruik.⁴³⁷

De vrijstelling voor oud-Nederlanders stond al in de Rijkswet van 1984. Schrappen daarvan verandert dus een lang bestaande toegang tot naturalisatie.⁴³⁸

Dat raakt ook een eerdere keuze van de wetgever. In 1984 verviel een herstelrecht voor kinderen die met een ouder verloren. De reden was dat zij als oud-Nederlander gemakkelijk konden naturaliseren. De toelichting zei:

“Van deze mogelijkheid om het Nederlanderschap te herkrijgen wordt betrekkelijk weinig gebruik gemaakt. Het komt de ondergetekende raadzaam voor, deze bepaling

niet in de nieuwe wet op te nemen. De betrokkenen zullen als oud-Nederlanders gemakkelijk kunnen worden genaturaliseerd, wanneer zij althans niet meer wonen in het land waarvan zij onderdaan zijn.”⁴³⁹

Wie nu die gemakkelijke toegang wegneemt, moet opnieuw regelen hoe deze mensen kunnen terugkeren. Het voorstel van 2026 doet dat niet door het oude herstelrecht terug te brengen. Artikel 25a van Bijlage A biedt voor verliezen vanaf 1985 wel een zelfstandige herstelroute. Het kabinetsvoorstel kan nog veranderen of stranden. De IND noemt de uitvoeringsgevolgen van de optiewijzigingen relatief beperkt. Voor een oud-Nederlander kan de wijziging toch beslissend zijn: zijn weg terug kan verdwijnen of moeilijker worden. Een klein aantal voor een dienst kan veel betekenen voor de persoon aan het loket.⁴⁴⁰

10. De lijst van wijzigingen

De versoepelingen staan in §5, de verscherpingen in §6 en het herstel in §8. De vergelijking met wijzigingen sinds 2019 staat in §9. Bijlage A bevat de volledige voorsteltekst. Daarnaast zijn deze onderdelen bijgewerkt:

- Artikel 1: definities en verwijzingen, waaronder staatloosheid en Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek.
- Artikel 4, tweede lid, en artikel 6, eerste lid, onder e en l: leeftijdsgrenzen bij erkenning en optie. Onderdeel q over staatloze jongeren is overgenomen.
- Artikel 6, vijfde lid: beslistermijn van dertien weken, eenmaal te verlengen met zes weken. Artikel 9 krijgt eveneens een beslistermijn.
- Artikel 10: een ruimere hardheidsclausule. Artikel 12, tweede lid: naamsvaststelling.
- Artikel 22, derde lid: een register dat tweehonderd jaar wordt bijgehouden. Hoofdstuk 7a blijft ongewijzigd; hoofdstuk 7b is overgenomen.
- De hoofdstukken worden opnieuw geordend: overgangsrecht in hoofdstuk 8, voorzieningen en vestiging in hoofdstuk 9, slotbepalingen in hoofdstuk 10.

11. Wat de lezer hiermee kan doen

Ik werk inmiddels aan een tweede versie van dit boek. Toch hoop ik dat die niet meer nodig zal zijn: dat er tegen die tijd een goed wetsvoorstel is aangenomen, dat het Nederlanderschap beter beschermt en voormalige Nederlanders een eerlijke weg terug biedt. Liever zie ik het oude zeer eindelijk geheeld dan dat ik opnieuw moet beschrijven waarom de wonden open blijven gaan.

Bijlage A is mijn voorstel, geen geldende wet. Gebruik het om te beoordelen wat anders kan. Bespreek de keuzes en wijs aan wat beter moet. Mijn uitgangspunt blijft: wie Nederlander wil blijven, hoort die nationaliteit niet automatisch te verliezen. En wie haar ongewild verloor, heeft een begrijpelijke weg terug nodig.

Ik hoor graag waar het beter kan.

Bijlage A — Voorstel: Rijkswet Nederlandse Nationaliteit

Tekst van het voorstel uit 2019, bijgewerkt in de aangeleverde werkversie van oktober 2026 en redactioneel nagezien op 5 oktober 2026. Bijwerkingen zijn gemarkeerd met; beleidskeuzes die nog een besluit van de auteur vragen met [besluit Kris]. Vraagtekens in datum en ondertekening zijn bewust: het is een voorstel, geen geldende wet.

Rijkswet Nederlandse Nationaliteit Voorgestelde tekst — nog niet in werking getreden

Rijkswet van ?? ????? 20??, houdende vaststelling van nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlanderschap ter vervanging van de Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628 op het Nederlanderschap

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat aanleiding bestaat de Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628, op het Nederlanderschap aan een algehele herziening te onderwerpen en ter vervanging van die Rijkswet nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlanderschap vast te stellen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, de bepalingen van het Statuut voor het Koninkrijk in acht genomen zijnde, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Hoofdstuk 1. Algemene bepalingen

Artikel 1

1. In deze Rijkswet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. Onze Minister: Onze Minister van Justitie in zijn hoedanigheid van minister van het Koninkrijk;
- b. meerderjarige: hij die de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt of voordien in het huwelijk is getreden;
- c. moeder: de vrouw tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;
- d. vader: de man tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;
- e. vreemdeling: hij die de Nederlandse nationaliteit niet bezit;
- f. staatloze: 1°. voor zover het betreft toepassing in het Europese deel van Nederland: een persoon die als staatloos kan worden beschouwd op grond van artikel 4 of 5 van de Wet vaststellingsprocedure staatloosheid; 2°. voor zover het betreft toepassing in de landen Aruba, Curaçao, Sint Maarten en in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba: een persoon die door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd;
- g. toelating: instemming door het bevoegd gezag met het bestendig verblijf van de vreemdeling in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;
- h. hoofdverblijf: de plaats waar een persoon zijn feitelijke woonstede heeft.

- i. echtgenoot: de partner in een in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede de partner in een buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend;
- j. huwelijk: het in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede het buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend.

Artikel 2

1. Tenzij de wet anders bepaalt, hebben de verkrijging en het verlies van het Nederlanderschap geen terugwerkende kracht.
2. Verklaringen en verzoeken hoeven niet in persoon afgelegd en ingediend te worden zolang de identiteit voldoende kan worden geverifieerd en zolang de intentie en de vrijwillige deelname niet in twijfel kunnen worden getrokken.
3. Tenzij anders bepaald, worden verklaringen en verzoeken van minderjarigen door hun wettelijke vertegenwoordigers afgelegd en ingediend.
4. Het kind, mits het de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt, en zijn wettelijke vertegenwoordiger worden op hun verzoek in de gelegenheid gesteld hun zienswijze naar voren te brengen omtrent de verkrijging of medeverkrijging, of verlening of medeverlening van het Nederlanderschap. Indien de vertegenwoordiging van het kind van rechtswege is opgedragen aan één der ouders kan de andere ouder eenzelfde verzoek doen. Indien het kind dat de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt bedenkingen heeft tegen de verkrijging of medeverkrijging, of tegen de verlening of medeverlening, of indien zowel het kind als zijn wettelijk vertegenwoordiger of de in dit lid bedoelde andere ouder bedenkingen hebben tegen de medeverkrijging of medeverlening, deelt het kind daarin niet.
5. De verklaring van verbondenheid wordt door minderjarigen van zestien jaar en ouder zelfstandig afgelegd. Tenzij anders bepaald kunnen zij daarin niet worden vertegenwoordigd.

Hoofdstuk 2. Verkrijging van het Nederlanderschap van rechtswege

Artikel 3

1. Nederlander is het kind waarvan ten tijde van zijn geboorte de vader of de moeder Nederlander is, alsmede het kind van een Nederlander die voordien is overleden.
2. Het op het grondgebied van Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao of Sint Maarten, of aan boord van een in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten te boek gesteld zeeschip of luchtvaartuig, gevonden kind wordt aangemerkt als het kind van een Nederlander tenzij binnen vijf jaren, te rekenen vanaf de dag waarop het is gevonden, blijkt dat het kind door geboorte een vreemde nationaliteit bezit.
3. Nederlander is het kind van een vader of moeder die ten tijde van de geboorte van het kind zijn of haar hoofdverblijf heeft in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten en die zelf geboren is als kind van een vader of moeder die ten tijde van zijn of haar geboorte in een van die landen hoofdverblijf had, mits het kind ten tijde van zijn geboorte zijn hoofdverblijf heeft in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten.

Artikel 4

1. In afwijking van artikel 3 wordt Nederlander het kind van een persoon van wie het ouderschap gerechtelijk wordt vastgesteld, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was en de ouder op de in de volgende zin bedoelde dag Nederlander is, of, indien deze is overleden, op de dag van overlijden Nederlander was. Betreft het een Nederlandse uitspraak dan

verkrijgt het kind het Nederlandschap op de eerste dag na een periode van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in eerste aanleg of, indien binnen deze periode hoger beroep is ingesteld, van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in hoger beroep, dan wel, indien binnen deze laatste periode beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie. Betreft het een buitenlandse rechterlijke uitspraak dan verkrijgt het kind het Nederlandschap op de dag waarop deze uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen.

2. Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die voor of na zijn geboorte en voor de leeftijd van twaalf jaar door een Nederlander wordt erkend.

3. Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die zonder erkenning door wetgeving het kind wordt van een Nederlander.

4. Door erkenning wordt ook Nederlander de minderjarige vreemdeling die na zijn geboorte wordt erkend door een Nederlander, die zijn biologische ouderschap bij of binnen de termijn van één jaar na de erkenning aantoont.

5. Kinderen van de minderjarige vreemdeling die op grond van het eerste, derde of vierde lid het Nederlandschap verkrijgt, delen in die verkrijging.

6. Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het in het vierde lid bedoelde bewijs.

Artikel 5

Nederlander wordt het kind dat in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten bij rechterlijke uitspraak is geadopteerd, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was en ten minste één der adoptiefouders op de in de volgende zin bedoelde dag Nederlander is. Het kind verkrijgt het Nederlandschap op de eerste dag na een periode van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in eerste aanleg of, indien binnen deze periode hoger beroep is ingesteld, van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in hoger beroep, dan wel, indien binnen deze laatste periode beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie.

Artikel 5a

1. Nederlander wordt ook het kind dat in het buitenland bij uitspraak van een ter plaatse bevoegde autoriteit wordt geadopteerd in overeenstemming met het op 29 mei 1993 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie is in overeenstemming met het voornoemde verdrag tot stand gekomen, en
- b. die adoptie heeft tot gevolg dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, en
- c. ten minste één der adoptiefouders is Nederlander op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen, en
- d. het kind was op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig.

2. Nederlander wordt voorts het kind dat in het buitenland in overeenstemming met het op 29 mei 1993 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie is geadopteerd bij een adoptie die niet tot gevolg heeft dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, welke adoptie in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten bij rechterlijke uitspraak in overeenstemming met artikel 27 van voornoemd verdrag wordt omgezet in een adoptie naar het

recht van Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie is in overeenstemming met het voornoemde verdrag tot stand gekomen; en
- b. ten minste één der adoptiefouders is Nederlander op de dag nadat drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg of in hoger beroep, zijn verstreken zonder dat daartegen hoger beroep of beroep in cassatie is ingesteld, dan wel, indien beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie, en
- c. het kind was op de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg minderjarig.

Artikel 5b

1. Nederlander wordt ook het kind dat in het buitenland bij uitspraak van een ter plaatse bevoegde autoriteit wordt geadopteerd, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie voldoet aan de voorwaarden voor erkenning in Nederland van artikel 108 of artikel 109 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek, en
- b. de adoptie heeft tot gevolg dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, en
- c. ten minste een der adoptiefouders is Nederlander op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen, en
- d. het kind was op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig.

2. Nederlander wordt voorts het kind dat in het buitenland is geadopteerd bij een adoptie die niet tot gevolg heeft dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, welke adoptie in Nederland bij rechterlijke uitspraak in overeenstemming met artikel 111 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt omgezet in een adoptie naar Nederlands recht, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie voldoet aan de voorwaarden voor erkenning in Nederland van artikel 108 of artikel 109 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek, en
- b. ten minste een der adoptiefouders is Nederlander op de dag nadat drie maanden te rekenen van de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg of in hoger beroep zijn verstreken zonder dat daartegen hoger beroep of beroep in cassatie is ingesteld, dan wel, indien beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie; en
- c. het kind was op de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg minderjarig.

Artikel 5c

Het kind van degene die door adoptie het Nederlanderschap verkrijgt deelt in die verkrijging.

Hoofdstuk 3. Verkrijging van het Nederlanderschap door optie

Artikel 6

1. Na het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring verkrijgt door een bevestiging als bedoeld in het derde lid het Nederlanderschap:

- a. de toegelaten meerderjarige vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren en aldaar sedert zijn geboorte hoofdverblijf heeft;
 - b. de vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren, aldaar gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren toelating en hoofdverblijf heeft en sedert zijn geboorte staatloos is;
 - c. de minderjarige vreemdeling die door een Nederlander is erkend en die niet op grond van de artikelen 3 of 4 Nederlander is of is geworden, indien hij onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring gedurende een onafgebroken periode van ten minste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend;
 - d. de minderjarige vreemdeling die krachtens Nederlandse rechterlijke beslissing of bij zijn geboorte van rechtswege onder het gezamenlijk gezag is komen te staan van een niet-Nederlandse vader of moeder en een ander die Nederlander is, indien hij na het instellen van dat gezag gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van deze Nederlander, en hij zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is. Op de minderjarige die ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is het vierde lid van dit artikel niet van toepassing;
 - e. de meerderjarige vreemdeling die sedert het bereiken van de leeftijd van acht jaar toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;
 - f. de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, tenzij hij het Nederlanderschap heeft verloren op grond van artikel 14;
- Voor verlies vóór 1 januari 1985 geldt deze optie zonder gewone verblijfseis indien de voormalige Nederlander actuele familiebanden of banden door werk met Nederland aantoonde.
- g. de vreemdeling die gedurende tenminste zeven jaren de echtgenoot is van een Nederlander;
 - h. de vreemdeling die de leeftijd van vijf en zestig jaar heeft bereikt en gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijftien jaren toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;
 - i. de vreemdeling die vóór 1 januari 1985 is geboren uit een moeder die ten tijde van zijn geboorte Nederlander was, terwijl de vader ten tijde van die geboorte niet-Nederlander was;
 - j. het vóór 1 januari 1985 in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde niet-Nederlandse kind van een vrouw die op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen Nederlander was, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;
 - k. de vreemdeling die is geboren als kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;
 - l. de vreemdeling die voor de leeftijd van twaalf jaar is erkend door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;

m. de vreemdeling die door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, tijdens zijn minderjarigheid is erkend, terwijl hij aangetoond heeft dat die persoon de biologische vader is;

n. de vreemdeling die door een gerechtelijke vaststelling van het ouderschap kind is van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

o. het in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was.

q. de vreemdeling die: 1°. de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt; 2°. in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is geboren; 3°. aldaar gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring stabiel hoofdverblijf heeft; 4°. sedert zijn geboorte staatloos is; en 5°. in redelijkheid geen andere nationaliteit kan verkrijgen.

2. Bij het afleggen van de verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap verklaart de meerderjarige vreemdeling en de minderjarige vreemdeling die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt tevens bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

3. De autoriteit die de verklaring in ontvangst neemt, beoordeelt aan de hand van de haar overgelegde stukken de gronden waarop de verklaring berust. Indien aan de vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlanderschap.

4. Zij weigert de bevestiging indien op grond van het gedrag van de persoon, die de verklaring betreft, ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden of de veiligheid van het Koninkrijk, tenzij volkenrechtelijke verplichtingen zich daartegen verzetten.

5. Zij beslist binnen dertien weken na de inontvangstneming van de verklaring; deze termijn kan éénmaal met ten hoogste zes weken worden verlengd.

6. Indien een persoon op wie de verklaring betrekking heeft, geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, wordt deze in overleg met hem vastgesteld en in de bevestiging vermeld; zijn naam wordt daarin zo nodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht.

7. Voor de toepassing van het eerste lid, aanhef en onder a en b, wordt geboorte aan boord van een in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba te boek gesteld zeeschip of luchtvaartuig gelijk gesteld met geboorte in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

8. Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, zesde lid, die een verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld en het, behoudens in de gevallen waarin de verklaring wordt afgelegd op grond van het eerste lid, onder c of d, sedert het tijdstip van het afleggen van de verklaring toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de bereidverklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt slechts in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid bedoelde bereidverklaring, alsmede de verklaring zelf aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als in het vierde lid bedoeld. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

9. Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap door optie heeft verkregen, staat van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden tot herkrijging van het Nederlanderschap door optie alleen die, bedoeld onder f., open.

Hoofdstuk 4. Verlening van het Nederlanderschap

Artikel 7

1. Met inachtneming van de bepalingen van dit Hoofdstuk verlenen Wij op voordracht van Onze Minister het Nederlanderschap aan vreemdelingen die daarom verzoeken.

2. Ten aanzien van hen die hun hoofdverblijf hebben in Aruba, Curaçao of Sint Maarten, adviseert Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten, omtrent het verzoek.

Artikel 8

1. Voor verlening van het Nederlanderschap overeenkomstig artikel 7 komt slechts in aanmerking de verzoeker

- a. die meerderjarig is;
- b. tegen wiens verblijf voor onbepaalde tijd in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, geen bedenkingen bestaan;
- c. die tenminste sedert vijf jaren onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, toelating en hoofdverblijf heeft;
- d. die in het Koninkrijk en het land van ingezetenschap als ingeburgerd kan worden beschouwd op grond van het feit dat hij beschikt over een bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen mate van kennis van de Nederlandse taal en – indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba hoofdverblijf heeft – de taal die op het eiland van het hoofdverblijf gangbaar is, alsmede van de staatsinrichting en maatschappij van het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, en hij zich ook overigens in een van deze samenlevingen heeft doen opnemen; en
- e. die verklaart bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring daadwerkelijk is afgelegd.

2. Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste vier jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlanderschap bezit.

3. De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op twee jaren gesteld voor degene die in totaal ten minste tien jaren in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba toelating en hoofdverblijf heeft gehad.

4. De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op drie jaren gesteld voor de verzoeker die hetzij ongehuwd tenminste vier jaren onafgebroken met een ongehuwde Nederlander in een duurzame relatie anders dan het huwelijk samenleeft, hetzij staatloos is.

5. De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt eveneens op drie jaren gesteld voor de verzoeker die door erkenning of wettiging zonder erkenning het kind van een Nederlander is geworden. Voor de verzoeker die tijdens zijn minderjarigheid is erkend of gewettigd wordt de termijn van drie jaren verminderd met de onafgebroken periode gedurende welke hij onmiddellijk voorafgaande aan zijn meerderjarigheid na de erkenning of wettiging zonder erkenning, verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend of wiens kind hij door wettiging zonder erkenning is geworden.

6. Een krachtens het eerste lid, onder d, vastgestelde algemene maatregel van rijksbestuur treedt niet eerder in werking dan vier weken na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan beide kamers der Staten-Generaal.

Artikel 9

1. Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien op grond van het gedrag van de verzoeker ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden, of de veiligheid van het Koninkrijk.

2. Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien de verzoeker het Nederlanderschap heeft verloren ingevolge artikel 14 binnen twintig jaren voorafgaand aan het verzoek.

3. Op het verzoek wordt beslist binnen één jaar na de betaling van het verschuldigde recht, bedoeld in artikel 13 of na de beslissing tot algehele ontheffing van die betaling, dan wel na de ontvangst van de gevraagde aanvulling van het verzoek, noodzakelijk voor de beoordeling daarvan. De beslissing kan ten hoogste tweemaal drie maanden worden aangehouden.

4. Beslissingen tot afwijzing of aanhouding van verzoeken tot verlening van het Nederlanderschap kunnen door Onze Minister worden genomen.

Artikel 10

Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen het Nederlanderschap verlenen met afwijking van artikel 8, artikel 9 lid 3 en 4, en de termijn genoemd in artikel 11, derde, vierde en vijfde lid.

Artikel 11

1. Het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder aan wie het Nederlanderschap is verleend, deelt in deze verlening, tenzij dit in het besluit uitdrukkelijk anders is bepaald. Het verzoek om uitdrukkelijk niet te delen in de verlening wordt bij het verzoek tot verlening ingediend.

2. Medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt wordt ingewilligd indien het kind daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

3. Aan het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie dat is verleend, dat in deze verkrijging of verlening niet deelde, wordt op zijn verzoek het Nederlanderschap verleend, indien het een onafgebroken

periode van tenminste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek in familieverband heeft samengeleefd met de betreffende vader of moeder. Aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, wordt het Nederlanderschap slechts verleend, indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

4. Aan het niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie zulks is verleend, dat minderjarig was op het tijdstip van de verklaring of het verzoek van die ouder, en dat in deze verkrijging of verlening niet deelde wegens het bereiken van de meerderjarigheid, wordt het Nederlanderschap op zijn verzoek verleend:

- a. indien hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en;
- b. ten aanzien van hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is.

Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

5. Kinderen van een kind dat in de verlening deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verlening.

6. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder, indien de adoptie tot stand is gekomen in overeenstemming met de regelen van Nederlands internationaal privaatrecht en de adoptie tot gevolg heeft gehad dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen zijn verbroken.

Artikel 12

1. Indien de verzoeker geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, zullen deze in overleg met hem worden vastgesteld bij het besluit waarbij het Nederlanderschap wordt verleend.

2. De naam van de verzoeker wordt zo nodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht en kan met toestemming van de verzoeker bij het besluit tot verlening van het Nederlanderschap worden gewijzigd.

Artikel 13

1. Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het recht dat verschuldigd is voor het afleggen en de behandeling van het verzoek tot verlening van het Nederlanderschap, de gevallen en de mate waarin daarvan ontheffing kan worden verleend en de wijze waarop het moet worden voldaan.

2. Er is geen recht verschuldigd voor het afleggen en de behandeling van de verklaring van optie.

Hoofdstuk 5. Verlies van het Nederlanderschap

De wetgeving staat het hebben van een of meerdere andere nationaliteiten naast de Nederlandse nationaliteit in beginsel toe. Verlies van de Nederlandse nationaliteit kan enkel optreden zoals uiteengezet in hoofdstuk 5 van deze wet. Het Nederlanderschap wordt niet verloren dan krachtens een van de bepalingen van dit hoofdstuk.

Artikel 14

1. Onze Minister kan de verkrijging of verlening van het Nederlanderschap intrekken, indien zij berust op een door de betrokken persoon gegeven valse verklaring of bedrog, dan wel op het

verzwijgen van enig voor de verkrijging of verlening relevant feit. De intrekking werkt terug tot het tijdstip van verkrijging of verlening van het Nederlanderschap. De intrekking is niet mogelijk indien sedert de verkrijging of verlening een periode van twintig jaar is verstreken. De derde volzin is niet van toepassing indien de betrokken persoon is veroordeeld voor een van de misdrijven, omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

2. Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die onherroepelijk is veroordeeld wegens:

- a. een misdrijf omschreven in de titels I tot en met IV van het Tweede Boek van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht, waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld;
- b. een misdrijf als bedoeld in de artikelen 83, 134a of 205 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht;
- c. een misdrijf dat soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder a waarop naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel een misdrijf dat naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder b;
- d. een misdrijf omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

3. Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich vrijwillig in vreemde krijgsdienst begeeft van een staat die betrokken is bij gevechtshandelingen tegen het Koninkrijk dan wel tegen een bondgenootschap waarvan het Koninkrijk lid is.

4. Onze Minister kan in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap intrekken van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich buiten het Koninkrijk bevindt, indien uit zijn gedragingen blijkt dat hij zich heeft aangesloten bij een organisatie die door Onze Minister, in overeenstemming met het gevoelen van de Rijksministerraad, is geplaatst op een lijst van organisaties die deelnemen aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid, en deze actief ondersteunt.

5. De persoon die de Nederlandse nationaliteit heeft verloren op grond van het tweede, derde of vierde lid kan de Nederlandse nationaliteit niet herkrijgen. Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in uiterst bijzondere gevallen van de eerste zin afwijken, indien ten minste acht jaren zijn verstreken sedert het verlies van de Nederlandse nationaliteit of onmiddellijk als blijkt dat het eerdere verlies onterecht blijkt.

6. Met uitzondering van het geval, bedoeld in het eerste lid, heeft geen verlies van het Nederlanderschap plaats indien staatloosheid daarvan het gevolg zou zijn.

8. De in het vierde lid bedoelde lijst wordt na vaststelling of wijziging toegezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Staten van Aruba, aan die van Curaçao en aan die van Sint Maarten en wordt gepubliceerd in de Staatscourant, in het Afkondigingsblad van Aruba, in het Publicatieblad van Curaçao en in het Afkondigingsblad van Sint Maarten.

9. Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur worden nadere regels gesteld omtrent de elementen die betrokken worden bij de belangenafweging inzake een beslissing omtrent intrekking van het Nederlanderschap op grond van het eerste, tweede, derde of vierde lid.

Artikel 15

1. Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren door het afleggen van een verklaring van afstand, mits hij een andere nationaliteit bezit of daardoor verkrijgt. De bescherming tot de leeftijd van vijftientig jaar, bedoeld in artikel 16, tweede lid, blijft van toepassing.

2. Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren indien hij ingevolge de op 25 november 1975 te Paramaribo gesloten Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname (Trb. 1975, nr. 132) de Surinaamse nationaliteit verkrijgt.

Artikel 16

1. Het Nederlanderschap gaat voor een minderjarige alleen verloren door een vrijwillige verklaring van afstand onder de voorwaarden van dit artikel.

Verkrijging van een andere nationaliteit door erkenning of adoptie is geen verliesgrond.

Voor afstand is de toestemming van de minderjarige en zijn wettelijke vertegenwoordigers vereist, onverminderd het tweede lid.

Voor de toepassing van het eerste lid wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder aan wie de minderjarige het Nederlanderschap ontleent, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent. De in het eerste lid bedoelde verklaring van afstand heeft geen rechtsgevolg dan nadat de minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt en, op diens verzoek, de ouder die geen wettelijk vertegenwoordiger is, daarover zijn gehoord. Geen afstand is mogelijk indien het kind en die ouder daartegen bedenkingen hebben. De minderjarige die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, legt de verklaring van afstand zelfstandig af en kan daarin niet worden vertegenwoordigd.

2. Verkrijging van een andere nationaliteit door erkenning of adoptie leidt niet tot verlies van het Nederlanderschap. Afstand van het Nederlanderschap door de betrokkene op deze grond is niet mogelijk vóór de leeftijd van vijftientig jaar. Het bereiken van die leeftijd leidt niet tot verlies.

Hoofdstuk 6. Vaststelling van het Nederlanderschap

Artikel 17

1. Een ieder die, buiten een bij enige in een der delen van het Koninkrijk gevestigde rechterlijke instantie of een in administratief beroep aanhangige zaak, daarbij onmiddellijk belang heeft, kan bij de rechtbank Den Haag of, indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba woonachtig is, bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba een verzoek indienen tot vaststelling van zijn Nederlanderschap of tot vaststelling dat hij het Nederlanderschap niet bezit. Het verzoek kan ook strekken tot de vaststelling dat de betrokkene op een bepaald tijdstip het Nederlanderschap al dan niet bezat.

2. Een verzoek als in het vorige lid bedoeld kan ook ten aanzien van een overledene worden gedaan.

Artikel 18

1. Omtrent verzoeken als bedoeld in het vorige artikel hoort de rechtbank, onderscheidenlijk het Hof van Justitie, het openbaar ministerie.

Artikel 19

Aan een onherroepelijk geworden beschikking, gegeven met toepassing van artikel 17, is elk met de uitvoering van enige wettelijke regeling belast orgaan gebonden.

Artikel 20

1. Indien in enige voor een rechterlijke instantie in Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao of Sint Maarten, aanhangige zaak onzeker is of een bij de zaak belanghebbende al dan niet het Nederlanderschap bezit of op een vroeger tijdstip bezat, kan de rechter terzake het advies van Onze Minister, onderscheidenlijk van Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten, vragen.

2. Indien in enig administratief beroep in Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao en Sint Maarten, ingesteld een in het vorige lid bedoelde onzekerheid bestaat, houdt die instantie de behandeling van de zaak aan en vraagt zij terzake het advies van Onze Minister, onderscheidenlijk van Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten.

3. De behandeling van de zaak wordt terstond hervat zodra het in de vorige leden bedoelde advies is ontvangen.

Hoofdstuk 7. Verklaringen en registers

Artikel 21

Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden de autoriteiten en ambtenaren aangewezen die bevoegd zijn tot het in ontvangst nemen van verzoeken om verlening en verklaringen tot verkrijging van het Nederlanderschap, en van verklaringen van afstand daarvan en kunnen nadere voorschriften worden gesteld betreffende de wijze van inontvangstneming van de verklaringen en de verzoeken, de bevestigingen, bedoeld in artikel 6, alsmede de verdere administratieve behandeling van verkrijging en verlening van het Nederlanderschap.

Artikel 22

1. Onze Minister houdt een openbaar register van:

- a. de verklaringen tot verkrijging en afstand van het Nederlanderschap;
- b. de bevestigingen, bedoeld in het derde lid van artikel 6 en 25;
- c. de verlening van het Nederlanderschap;
- d. de intrekkingen, bedoeld in het eerste lid van artikel 14.

2. Onze Ministers van Justitie van Aruba, van Curaçao en van Sint Maarten houden een openbaar register van de in het eerste lid bedoelde akten welke betrekking hebben op personen die in hun land woonachtig zijn.

3. Onze Minister houdt een 200 jaar lopend register bij, welke enkel door gemeentelijke of ministeriele autoriteiten, of door de betrokkene persoon, zijn geautoriseerde vertegenwoordiger(s), of zijn nazaten, kan worden ingezien, van:

- a. paspoorten;
- b. nationale identiteitsbewijzen;
- c. verklaringen omtrent het bezit van Nederlanderschap;

Hoofdstuk 7a. Rechtsbescherming

Artikel 22a

1. Tegen een besluit tot intrekking van het Nederlanderschap als bedoeld in artikel 14, vierde lid, staat rechtstreeks beroep open bij de rechtbank Den Haag of, indien degene die het betreft in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba woonachtig

was, bij het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

2. De termijn voor het indienen van een beroepsschrift bedraagt vier weken.

3. Uiterlijk op de achtentwintigste dag na de bekendmaking van een besluit tot intrekking van het Nederlandschap als bedoeld in artikel 14, vierde lid, stelt Onze Minister de rechtbank of het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba hiervan in kennis, tenzij degene die het betreft voordien zelf beroep heeft ingesteld. Zodra de rechtbank onderscheidenlijk het Gerecht van eerste aanleg de kennisgeving heeft ontvangen, wordt degene die het betreft geacht beroep te hebben ingesteld tegen het besluit tot intrekking van het Nederlandschap.

4. Tegen de uitspraak van de rechtbank, bedoeld in het eerste lid, kan hoger beroep worden ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Tegen de uitspraak van het Gerecht van eerste aanleg, bedoeld in het eerste lid, kan hoger beroep worden ingesteld bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

5. Indien de ingevolge het eerste lid bevoegde rechtbank bij het beroep van oordeel is dat het besluit tot intrekking van het Nederlandschap, bedoeld in artikel 14, vierde lid, in strijd is met de wet dan wel bij afweging van alle daarbij betrokken belangen in redelijkheid niet gerechtvaardigd is, verklaart zij het beroep gegrond.

6. Er wordt door de griffier van de ingevolge het eerste lid bevoegde rechtbank, door de griffier van het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie, door de griffier van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en door de griffier van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State geen griffierecht geheven.

7. Beroep tegen het besluit tot intrekking van het Nederlandschap, bedoeld in artikel 14, vierde lid, wordt geacht tevens beroep tegen het besluit tot ongewenstverklaring, bedoeld in artikel 67 van de Vreemdelingenwet 2000, artikel 16d van de Wet toelating en uitzetting BES, dan wel overeenkomstige artikelen uit de wetgeving van de andere landen, te omvatten.

Artikel 22b

1. De belanghebbende is steeds bevoegd een of meer raadslieden te kiezen.

2. Daartoe is ook zijn wettige vertegenwoordiger of zijn bijzondere gemachtigde bevoegd.

3. Kan de belanghebbende zijn wil te dien aanzien niet doen blijken en heeft hij geen wettelijke vertegenwoordiger of bijzondere gemachtigde, dan is zijn echtgenoot of de meest gerede van zijn in het Koninkrijk verblijvende bloed- of aanverwanten, tot de vierde graad ingesloten, tot die keuze bevoegd.

4. De ingevolge het tweede of derde lid gekozen raadsman treedt af zodra de belanghebbende zelf een raadsman heeft gekozen.

5. Voor zover deze Rijkswet niet op andere wijze in de toevoeging voorziet, voegt een bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen bevoegd orgaan aan de vreemdeling een raadsman toe.

Artikel 22c

1. Bevoegd tot het geven van een last tot toevoeging aan het bevoegde orgaan, bedoeld in artikel 22B, vijfde lid, is de rechtbank respectievelijk het Gerecht van eerste aanleg, bedoeld in artikel 22A, eerste lid. Ingeval hoger beroep is ingesteld op grond van artikel 22A, vierde lid, is de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, dan wel de voorzitter van het

Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba bevoegd tot het geven van de last tot toevoeging.

2. Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regels worden gesteld omtrent uitvoering van de artikelen 22A, 22B en 22C en de beloning van toegevoegde raadslieden en de vergoeding van hun onkosten.

Hoofdstuk 7b. Persoonsgegevens

Artikel 22d

1. Onze Minister kan gegevens waaruit politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen blijken en gegevens over gezondheid als bedoeld in paragraaf 3.1 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming verwerken, voor zover dat noodzakelijk is ten behoeve van het nemen van een beslissing als bedoeld in artikel 14, vierde lid, van deze rijkswet.

2. Onze Minister kan persoonsgegevens van strafrechtelijke aard als bedoeld in paragraaf 3.2 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming verwerken, voor zover dat noodzakelijk is ten behoeve van het nemen van een beslissing als bedoeld in artikel 14, vierde lid, van deze rijkswet.

Hoofdstuk 8. Overgangsbepalingen

Artikel 23

Nederlanders in de zin van deze Rijkswet zijn mede zij, die bij haar inwerkingtreding het Nederlanderschap bezitten.

Artikel 24

1. Artikel 3 van deze Rijkswet is alleen van toepassing op kinderen geboren na de inwerkingtreding van deze Rijkswet.

2. Artikel 3, derde lid, als gewijzigd bij Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot de verkrijging, de verlening en het verlies van het Nederlanderschap (Stb. 618), is alleen van toepassing op kinderen geboren na de inwerkingtreding van die Rijkswet.

Artikel 25

1. De vrouw die vóór 1 januari 1985 het Nederlanderschap door of in verband met haar huwelijk heeft verloren, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke en door een bevestiging gevolgde verklaring. De verklaring kan ook tijdens het huwelijk worden afgelegd. Aan het afleggen daarvan is geen termijn na ontbinding van het huwelijk verbonden.

2. De verkrijging werkt terug tot het tijdstip van verlies, tenzij de betrokkene in haar verklaring te kennen geeft dat zij dat niet wenst.

3. Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing.

4. Het niet-Nederlandse kind van de in het eerste lid genoemde persoon die moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, zesde lid, van dit kind is deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot

bevestiging wordt met betrekking tot hem niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

Artikel 25a

1. De persoon die het Nederlanderschap op of na 1 januari 1985 van rechtswege heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder a of c, of artikel 16, eerste lid, onder c of d, van de Rijkswet op het Nederlanderschap zoals die luidde tot de inwerkingtreding van deze Rijkswet, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring. Aan het afleggen van de verklaring is geen termijn verbonden.

2. De verklaring kan worden afgelegd bij iedere autoriteit die op grond van artikel 6, derde lid, bevoegd is verklaringen tot verkrijging van het Nederlanderschap in ontvangst te nemen, alsmede bij een Nederlandse diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging. Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing. Voor de behandeling van de verklaring is geen recht verschuldigd.

3. De verklaring van een persoon die ten tijde van het verlies minderjarig was, kan door hemzelf worden afgelegd zodra hij meerderjarig is, ongeacht of zijn ouder een verklaring aflegt.

4. De verkrijging werkt terug tot het tijdstip waarop het Nederlanderschap verloren ging, tenzij de betrokkene in de verklaring te kennen geeft dat hij dat niet wenst.

5. Het vierde lid laat onverlet:

- a. de rechten die derden te goeder trouw hebben verkregen in het tijdvak tussen het verlies en de verkrijging;
- b. de strafbaarheid naar Nederlands recht van feiten die in dat tijdvak buiten het Koninkrijk zijn gepleegd;
- c. de rechtsgeldigheid van rechtshandelingen die in dat tijdvak zijn verricht.

Terugwerkend herstel schept op zichzelf geen nieuwe verplichtingen over het verleden. Militaire verplichtingen elders vormen op zichzelf geen uitsluitingsgrond; vijandig optreden tegen Nederland wordt afzonderlijk beoordeeld.

6. Een weigering van herstel vergt een concrete wettelijke grond die aansluit op artikel 14, een gemotiveerd besluit en de mogelijkheid van rechterlijke toetsing. Het enkele vermoeden dat het Nederlanderschap had kunnen worden ingetrokken, is onvoldoende.

7. Het niet-Nederlandse kind van de persoon die op grond van het eerste lid verkrijgt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Artikel 25, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

8. Onze Minister onderzoekt ambtshalve of uit de registers van het Koninkrijk blijkt dat de betrokkene het Nederlanderschap heeft bezeten en op welk tijdstip het verloren is gegaan. Voor zover dit uit die registers kan blijken, rust de bewijslast daarvan niet op de betrokkene.

9. Onze Minister draagt er zorg voor dat van de mogelijkheid, bedoeld in het eerste lid, mededeling wordt gedaan op een wijze die de betrokkenen redelijkerwijs kan bereiken, mede door tussenkomst van de Nederlandse diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen.

Artikel 26

Voor de toepassing van de Rijkswet op het Nederlanderschap en de daarop rustende bepalingen worden de tijdvakken van hoofdverblijf die voor de inwerkingtreding van de Rijkswet aanpassing rijkswetten aan de oprichting van de nieuwe landen zijn doorgebracht in de Nederlandse Antillen

in aanmerking genomen als waren zij doorgebracht in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

Hoofdstuk 9. Rechten op sociale voorzieningen, vestiging en familieleven

Artikel 27

1. Volwassen Nederlanders die nooit langer dan vijf jaar hoofdverblijf hebben gehad in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten krijgen in dit voorstel geen automatische aanspraak op sociale voorzieningen. De voorwaarden en uitzonderingen worden per voorziening uitgewerkt, met inachtneming van toepasselijke hogere regelgeving.
2. Het eerste lid is niet van toepassing op personen die:
 - a. vijf jaar of langer regelmatig en voldoende Nederlandse belasting en/of zorgpremies hebben afgedragen; of
 - b. na hun meerderjarigheid ten minste vijf jaar hoofdverblijf hebben gehad in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten.
3. Alle personen met de Nederlandse nationaliteit hebben het recht zich in Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten te vestigen.
 - a. Alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren zullen voor vestiging vanuit het buitenland geen administratieve kosten rekenen.
 - b. Aan lid 1 en 3a gerelateerde administratieve voorwaarden mogen niet inhouden dat vestiging langer dan vier weken vertraagd of verhinderd wordt.
4. Familieleden die vreemdeling zijn van een persoon met de Nederlandse nationaliteit hebben het recht zich bij die persoon in Nederland te vestigen, met beperkingen tot:
 - a. echtgenoot of partner, kinderen en stiefkinderen.
 - b. ouders, schoonouders, schoonzons, en schoondochters, zolang zij door het Nederlandse familielid zelf worden onderhouden en/of verzorgd en geen aanspraak maken op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.
 - c. broers, zussen, kleinkinderen, opa's, oma's, met uitzondering van niet-afhankelijke schoonzussen, zwagers, stiefzussen, en stiefbroers, zolang zij door het Nederlandse familielid zelf worden onderhouden en/of verzorgd en geen aanspraak maken op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.
5. Overige familieleden die vreemdeling zijn, en niet inbegrepen zijn in lid 4 a, b en c, en die langdurig door het Nederlandse familielid om gezondheidsredenen worden verzorgd en bij die persoon inwonen, of die zelf het Nederlandse familielid om gezondheidsredenen verzorgen, hebben het recht zich in Nederland bij het Nederlandse familielid te vestigen zolang het familielid dat vreemdeling is zelf geen aanspraak maakt op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.
6. Op familieleden zoals bedoeld in lid 4 en 5 worden geen inburgeringseisen gesteld tot twee jaar na vestiging.
7. De rechten en voorwaarden in lid 4, 5 en 6 zullen worden opgenomen in de Vreemdelingenwet.

Artikel 27a

1. Degene die het Nederlanderschap heeft bezeten, heeft het recht Nederland binnen te komen en zich daar duurzaam te vestigen, ook na vrijwillige afstand, behoudens de beperkingen in het tweede lid.
2. Het recht geldt niet indien het Nederlanderschap is ingetrokken wegens bedrog of een veroordeling wegens zware criminaliteit of terrorisme. Bij een lopende strafzaak betreffende zulke feiten kan het recht alleen bij een gemotiveerd en toetsbaar besluit worden beperkt. Een verblijfsdocument bevestigt het recht. Identiteit en voormalig Nederlanderschap worden vastgesteld. De betrokkene moet in het eigen onderhoud kunnen voorzien; die voorwaarde blijft gelden tot ten minste vijf jaar na herkrijging van het Nederlanderschap.
3. Bij of krachtens de vreemdelingenwetgeving kunnen regels worden gesteld over het bewijs, de aanvraag en de afgifte van het document. Deze regels mogen het in het eerste lid bedoelde recht niet afhankelijk maken van een gewone toelatingsafweging.
4. Dit artikel leidt niet tot herkrijging van het Nederlanderschap. Aanspraken op sociale voorzieningen worden afzonderlijk geregeld.

Hoofdstuk 10. Slotbepalingen

Artikel 28

1. Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regelen worden gesteld ter uitvoering van deze Rijkswet.
2. De verklaring van verbondenheid wordt afgelegd met de volgende woorden: Ik zweer (verklaar) dat ik de grondwettelijke orde van het Koninkrijk der Nederlanden, haar vrijheden en rechten respecteer en zweer (beloof) de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt getrouw te vervullen. Degene die de verklaring aflegt voegt daar ter bevestiging aan toe: Zo waarlijk helpe mij God almachtig, of: Dat verklaar en belooft ik.
3. De gevallen waarin het afleggen van de verklaring van verbondenheid niet gevraagd zal worden of redelijkerwijs niet gevraagd kan worden en de wijze waarop deze verklaring kan worden afgelegd, worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vastgesteld.

Artikel 29

1. Deze Rijkswet kan worden aangehaald als "Rijkswet Nederlandse Nationaliteit". Zij treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.
2. De Rijkswet van 19 december 1984, *Stb.* 628, op het Nederlanderschap wordt ingetrokken.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* en in het *Afkondigingsblad van Aruba*, het *Publicatieblad van Curaçao* en het *Afkondigingsblad van Sint Maarten* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, ?? ??? 20??

Willem-Alexander

De Staatssecretaris van Justitie,
?????????

Uitgegeven de ?? ??? 20??

De Minister van Justitie,
?????????

Bijlage B — Weergave van de wijzigingen

Vergelijking van het voorstel in Bijlage A met de officiële geldende wet in Bijlage C. Doorgestreepte tekst vervalt; vetgedrukte tekst is voorgesteld. Bij vervanging van een alinea staat eerst de geldende tekst en daarna de voorgestelde tekst. De artikelnummers kunnen veranderen. Ongewijzigde artikelen worden kort aangeduid. Dit is een vergelijking, geen officiële geconsolideerde wet.

Voorgesteld artikel 1 — geldend artikel 1

1 In deze Rijkswet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

~~a. Onze Minister: Onze Minister van Justitie en Veiligheid in zijn hoedanigheid van minister van het Koninkrijk;~~

a. Onze Minister: Onze Minister van Justitie in zijn hoedanigheid van minister van het Koninkrijk;

b. meerderjarige: hij die de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt of voordien in het huwelijk is getreden;

c. moeder: de vrouw tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;

d. vader: de man tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;

e. vreemdeling: hij die de Nederlandse nationaliteit niet bezit;

~~f. staatloze:~~

~~1°. voor zover het betreft toepassing in het Europese deel van Nederland: een persoon die als staatloos kan worden beschouwd op grond van artikel 4 of 5 van de Wet vaststellingsprocedure staatloosheid;~~

~~2°. voor zover het betreft toepassing in de landen Aruba, Curaçao, Sint Maarten en in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba: een persoon die door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd;~~

f. staatloze: 1°. voor zover het betreft toepassing in het Europese deel van Nederland: een persoon die als staatloos kan worden beschouwd op grond van artikel 4 of 5 van de Wet vaststellingsprocedure staatloosheid; 2°. voor zover het betreft toepassing in de landen Aruba, Curaçao, Sint Maarten en in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba: een persoon die door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd;

g. toelating: instemming door het bevoegd gezag met het bestendig verblijf van de vreemdeling in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

h. hoofdverblijf: de plaats waar een persoon zijn feitelijke woonstede heeft.

~~2 Behoudens voor de toepassing van artikel 15A, onder a, van deze rijkswet wordt mede verstaan onder:~~

~~a. echtgenoot: de partner in een in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede de partner in een buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend, en~~

~~b. huwelijk: het in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede het buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend.~~

i. echtgenoot: de partner in een in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede de partner in een buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend;

j. huwelijk: het in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede het buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend.

Voorgesteld artikel 2 — geldend artikel 2

1 Tenzij de wet anders bepaalt, hebben de verkrijging en het verlies van het Nederlanderschap geen terugwerkende kracht.

~~2 Behoudens in de bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen gevallen worden verklaringen en verzoeken in persoon afgelegd en ingediend.~~

2. Verklaringen en verzoeken hoeven niet in persoon afgelegd en ingediend te worden zolang de identiteit voldoende kan worden geverifieerd en zolang de intentie en de vrijwillige deelname niet in twijfel kunnen worden getrokken.

3 Tenzij anders bepaald, worden verklaringen en verzoeken van minderjarigen door hun wettelijke vertegenwoordigers afgelegd en ingediend.

4 Het kind, mits het de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt, en zijn wettelijke vertegenwoordiger worden op hun verzoek in de gelegenheid gesteld hun zienswijze naar voren te brengen omtrent de verkrijging of medeverkrijging, of verlening of medeverlening van het Nederlanderschap. Indien de vertegenwoordiging van het kind van rechtswege is opgedragen aan één der ouders kan de andere ouder eenzelfde verzoek doen. Indien het kind dat de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt bedenkingen heeft tegen de verkrijging of medeverkrijging, of tegen de verlening of medeverlening, of indien zowel het kind als zijn wettelijk vertegenwoordiger of de in dit lid bedoelde andere ouder bedenkingen hebben tegen de medeverkrijging of medeverlening, deelt het kind daarin niet.

5 De verklaring van verbondenheid wordt door minderjarigen van zestien jaar en ouder zelfstandig afgelegd. Tenzij anders bepaald kunnen zij daarin niet worden vertegenwoordigd.

Voorgesteld artikel 3 — geldend artikel 3

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 4 — geldend artikel 4

1 In afwijking van artikel 3 wordt Nederlander het kind van een persoon van wie het ouderschap gerechtelijk wordt vastgesteld, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was en de ouder op de in de volgende zin bedoelde dag Nederlander is, of, indien deze is overleden, op de dag van overlijden Nederlander was. Betreft het een Nederlandse uitspraak dan verkrijgt het kind het Nederlanderschap op de eerste dag na een periode van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in eerste aanleg of, indien binnen deze periode hoger beroep is ingesteld, van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in hoger beroep, dan wel, indien binnen deze laatste periode beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie. Betreft het een buitenlandse rechterlijke uitspraak dan verkrijgt het kind het Nederlanderschap op de dag waarop deze uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen.

~~2 Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die na zijn geboorte en voor de leeftijd van zeven jaar door een Nederlander wordt erkend.~~

2. Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die voor of na zijn geboorte en voor de leeftijd van twaalf jaar door een Nederlander wordt erkend.

3 Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die zonder erkenning door wettiging het kind wordt van een Nederlander.

4 Door erkenning wordt ook Nederlander de minderjarige vreemdeling die na zijn geboorte wordt erkend door een Nederlander, die zijn biologische ouderschap bij of binnen de termijn van één jaar na de erkenning aantoont.

5 Kinderen van de minderjarige vreemdeling die op grond van het eerste, derde of vierde lid het Nederlanderschap verkrijgt, delen in die verkrijging.

6 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het in het vierde lid bedoelde bewijs.

Voorgesteld artikel 5 — geldend artikel 5

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 5a — geldend artikel 5a

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 5b — geldend artikel 5b

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 5c — geldend artikel 5c

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 6 — geldend artikel 6

1 Na het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring verkrijgt door een bevestiging als bedoeld in het derde lid het Nederlanderschap:

a. de toegelaten meerderjarige vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren en aldaar sedert zijn geboorte hoofdverblijf heeft;

b. de vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren, aldaar gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren toelating en hoofdverblijf heeft en sedert zijn geboorte staatloos is;

c. de minderjarige vreemdeling die door een Nederlander is erkend en die niet op grond van de artikelen 3 of 4 Nederlander is of is geworden, indien hij onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring gedurende een onafgebroken periode van ten minste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend;

~~d. de minderjarige vreemdeling die krachtens Nederlandse rechterlijke beslissing of bij zijn geboorte van rechtswege onder het gezamenlijk gezag is komen te staan van een niet-Nederlandse vader of moeder en een ander die Nederlander is, indien hij na het instellen van dat gezag gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van deze Nederlander, en hij zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is. Op de minderjarige die ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is het vierde lid van dit artikel niet van toepassing;~~

~~e. de meerderjarige vreemdeling die sedert het bereiken van de leeftijd van vier jaar toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;~~

~~f. de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan niet-Nederlander heeft bezeten en in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba tenminste één jaar toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft tenzij hij het Nederlanderschap heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d of e;~~

~~g. de vreemdeling die gedurende tenminste drie jaren de echtgenoot is van een Nederlander en gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijftien jaren toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;~~

d. de minderjarige vreemdeling die krachtens Nederlandse rechterlijke beslissing of bij zijn geboorte van rechtswege onder het gezamenlijk gezag is komen te staan van een niet-Nederlandse vader of moeder en een ander die Nederlander is, indien hij na het instellen van dat gezag gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van deze Nederlander, en hij zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is. Op de minderjarige die ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is het vierde lid van dit artikel niet van toepassing;

e. de meerderjarige vreemdeling die sedert het bereiken van de leeftijd van acht jaar toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

f. de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, tenzij hij het Nederlanderschap heeft verloren op grond van artikel 14;

Voor verlies vóór 1 januari 1985 geldt deze optie zonder gewone verblijfseis indien de voormalige Nederlander actuele familiebanden of banden door werk met Nederland aantoont.

g. de vreemdeling die gedurende tenminste zeven jaren de echtgenoot is van een Nederlander;

h. de vreemdeling die de leeftijd van vijf en zestig jaar heeft bereikt en gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijftien jaren toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

i. de vreemdeling die vóór 1 januari 1985 is geboren uit een moeder die ten tijde van zijn geboorte Nederlander was, terwijl de vader ten tijde van die geboorte niet-Nederlander was;

j. het vóór 1 januari 1985 in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde niet-Nederlandse kind van een vrouw die op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen Nederlander was, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

k. de vreemdeling die is geboren als kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;

~~l. de vreemdeling die voor de leeftijd van zeven jaar is erkend door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;~~

l. de vreemdeling die voor de leeftijd van twaalf jaar is erkend door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;

m. de vreemdeling die door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, tijdens zijn minderjarigheid is erkend, terwijl hij aangetoond heeft dat die persoon de biologische vader is;

n. de vreemdeling die door een gerechtelijke vaststelling van het ouderschap kind is van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

~~o. het in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;~~

~~p. de vreemdeling die het Nederlanderschap van rechtswege heeft verloren, indien met dat verlies het Unieburgerschap verloren ging en op dat moment redelijkerwijs voorzienbaar was dat dit tot onevenredige gevolgen uit het oogpunt van het Unierecht zou leiden. De her verkrijging geschiedt met terugwerkende kracht tot en met het moment waarop het Nederlanderschap verloren ging. Het tweede lid is niet van toepassing;~~

q. de vreemdeling die:

1°. de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt;

2°. in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is geboren;

3°. aldaar gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring stabiel hoofdverblijf heeft;

4°. sedert zijn geboorte staatloos is; en

5°. in redelijkheid geen andere nationaliteit kan verkrijgen.

o. het in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was.

q. de vreemdeling die: 1°. de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt; 2°. in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is geboren; 3°. aldaar gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring stabiel hoofdverblijf heeft; 4°. sedert zijn geboorte staatloos is; en 5°. in redelijkheid geen andere nationaliteit kan verkrijgen.

2 Bij het afleggen van de verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap verklaart de meerderjarige vreemdeling en de minderjarige vreemdeling die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt tevens bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

~~3 De autoriteit die de verklaring in ontvangst neemt, beoordeelt aan de hand van de haar overgelegde stukken de gronden waarop de verklaring berust. Indien de verklaring strekt tot verkrijging van het Nederlanderschap als bedoeld in het eerste lid, onder p, vraagt de autoriteit advies aan Onze Minister. Indien aan de vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlanderschap.~~

3. De autoriteit die de verklaring in ontvangst neemt, beoordeelt aan de hand van de haar overgelegde stukken de gronden waarop de verklaring berust. Indien aan de vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlanderschap.

4 Zij weigert de bevestiging indien op grond van het gedrag van de persoon, die de verklaring betreft, ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden of de veiligheid van het Koninkrijk, tenzij volkenrechtelijke verplichtingen zich daartegen verzetten.

~~5 Zij beslist binnen dertien weken na de inontvangstneming van de verklaring; deze termijn kan éénmaal met ten hoogste dertien weken worden verlengd.~~

6 Indien een persoon op wie de verklaring betrekking heeft, geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, wordt deze in overleg met hem vastgesteld en in de bevestiging vermeld; zijn naam wordt daarin zonedig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht.

5. Zij beslist binnen dertien weken na de inontvangstneming van de verklaring; deze termijn kan éénmaal met ten hoogste zes weken worden verlengd.

6. Indien een persoon op wie de verklaring betrekking heeft, geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, wordt deze in overleg met hem vastgesteld en in de bevestiging vermeld; zijn naam wordt daarin zo nodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht.

7 Voor de toepassing van het eerste lid, aanhef en onder a en b, wordt geboorte aan boord van een in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba te boek gesteld zeeschip of luchtvaartuig gelijk gesteld met geboorte in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

8 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, die een verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld en het, behoudens in de gevallen waarin de verklaring wordt afgelegd op grond van het eerste lid, onder c, d of p, sedert het tijdstip van het afleggen van de verklaring toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de bereidverklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt slechts in de verkrijging indien het daarmee

uutdruekkeliuk instemt, de in het tweede lid bedoelde bereidverklaring, alsmede de verklaring zelf aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als in het vierde lid bedoeld. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd. Indien de bevestiging strekt tot herkrijging van het Nederlanderschap als bedoeld in het eerste lid, onder p, geschiedt die herkrijging met terugwerkende kracht en behoeft geen verklaring van verbondenheid te worden afgelegd.

9 Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap door optie heeft verkregen, staan van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden alleen die, bedoeld onder f en p, open.

8. Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, zesde lid, die een verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld en het, behoudens in de gevallen waarin de verklaring wordt afgelegd op grond van het eerste lid, onder c of d, sedert het tijdstip van het afleggen van de verklaring toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de bereidverklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt slechts in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid bedoelde bereidverklaring, alsmede de verklaring zelf aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als in het vierde lid bedoeld. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

9. Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap door optie heeft verkregen, staat van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden tot herkrijging van het Nederlanderschap door optie alleen die, bedoeld onder f., open.

Voorgesteld artikel 7 — geldend artikel 7

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 8 — geldend artikel 8

1 Voor verlening van het Nederlanderschap overeenkomstig artikel 7 komt slechts in aanmerking de verzoeker

- a. die meerderjarig is;
- b. tegen wiens verblijf voor onbepaalde tijd in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, geen bedenkingen bestaan;
- c. die tenminste sedert vijf jaren onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, toelating en hoofdverblijf heeft;
- d. die in het Koninkrijk en het land van ingezetenschap als ingeburgerd kan worden beschouwd op grond van het feit dat hij beschikt over een bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen mate van kennis van de Nederlandse taal en – indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba hoofdverblijf heeft – de taal die op het eiland van het hoofdverblijf gangbaar is, alsmede van de staatsinrichting en maatschappij van het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, en hij zich ook overigens in een van deze samenlevingen heeft doen opnemen; en
- e. die verklaart bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring daadwerkelijk is afgelegd.

2 Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste drie jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlanderschap bezit.

2. Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste vier jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlanderschap bezit.

3 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op twee jaren gesteld voor degene die in totaal ten minste tien jaren in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba toelating en hoofdverblijf heeft gehad.

~~4 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op drie jaren gesteld voor de verzoeker die hetzij ongehuwd tenminste drie jaren onafgebroken met een ongehuwde Nederlander in een duurzame relatie anders dan het huwelijk samenleeft, hetzij staatloos is, tenzij het Nederlanderschap eerder is ingetrokken op grond van artikel 14, eerste lid.~~

4. De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op drie jaren gesteld voor de verzoeker die hetzij ongehuwd tenminste vier jaren onafgebroken met een ongehuwde Nederlander in een duurzame relatie anders dan het huwelijk samenleeft, hetzij staatloos is.

5 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt eveneens op drie jaren gesteld voor de verzoeker die door erkenning of wettiging zonder erkenning het kind van een Nederlander is geworden. Voor de verzoeker die tijdens zijn minderjarigheid is erkend of gewettigd wordt de termijn van drie jaren verminderd met de onafgebroken periode gedurende welke hij onmiddellijk voorafgaande aan zijn meerderjarigheid na de erkenning of wettiging zonder erkenning, verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend of wiens kind hij door wettiging zonder erkenning is geworden.

6 Een krachtens het eerste lid, onder d, vastgestelde algemene maatregel van rijksbestuur treedt niet eerder in werking dan vier weken na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan beide kamers der Staten-Generaal.

Voorgesteld artikel 9 — geldend artikel 9

1 Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien

a. ~~op grond van het gedrag van de verzoeker ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden, of de veiligheid van het Koninkrijk;~~

b. ~~de verzoeker die een andere nationaliteit bezit, niet het mogelijke heeft gedaan om die nationaliteit te verliezen dan wel niet bereid is het mogelijke te zullen doen om, na de totstandkoming van de naturalisatie, die nationaliteit te verliezen, tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden verlangd;~~

c. ~~de verzoeker op wie een van de uitzonderingen van artikel 8, tweede lid, van toepassing is, zijn hoofdverblijf heeft in het land waarvan hij onderdaan is.~~

2 Indien de verzoeker het Nederlanderschap heeft verloren ingevolge artikel 16, eerste lid, kan het verzoek op de grond bedoeld in het eerste lid, onder a, alleen worden afgewezen, indien hij binnen een periode van tien jaren voorafgaande aan het verzoek veroordeeld is wegens een strafbaar feit tegen de veiligheid van het Koninkrijk of is veroordeeld tot een gevangenisstraf van tenminste vijf jaren wegens een ander strafbaar feit.

3 Het eerste lid, aanhef en onder b, is niet van toepassing op

a. ~~de verzoeker die onderdaan is van een Staat die Partij is bij het op 2 februari 1993 te Straatsburg tot stand gekomen Tweede Protocol tot wijziging van het Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1994, 265);~~

b. ~~de verzoeker die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geboren en daar ten tijde van het verzoek zijn hoofdverblijf heeft;~~

c. ~~de verzoeker die gehuwd is met een Nederlander;~~

d. ~~de verzoeker die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten erkend is als vluchteling.~~

4 Op het verzoek wordt beslist binnen één jaar na de betaling van het verschuldigde recht, bedoeld in artikel 13 of na de beslissing tot algehele ontheffing van die betaling, dan wel na de ontvangst van de gevraagde aanvulling van het verzoek, noodzakelijk voor de beoordeling daarvan. De beslissing kan ten hoogste tweemaal zes maanden worden aangehouden.

5 Beslissingen tot afwijzing of aanhouding van verzoeken tot verlening van het Nederlanderschap kunnen door Onze Minister worden genomen.

1. Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien op grond van het gedrag van de verzoeker ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden, of de veiligheid van het Koninkrijk.

2. Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien de verzoeker het Nederlanderschap heeft verloren ingevolge artikel 14 binnen twintig jaren voorafgaand aan het verzoek.

3. Op het verzoek wordt beslist binnen één jaar na de betaling van het verschuldigde recht, bedoeld in artikel 13 of na de beslissing tot algehele ontheffing van die betaling, dan wel na de ontvangst van de gevraagde aanvulling van het verzoek, noodzakelijk voor de beoordeling daarvan. De beslissing kan ten hoogste tweemaal drie maanden worden aangehouden.

4. Beslissingen tot afwijzing of aanhouding van verzoeken tot verlening van het Nederlanderschap kunnen door Onze Minister worden genomen.

Voorgesteld artikel 10 — geldend artikel 10

Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen het Nederlanderschap verlenen met afwijking van artikel 8, eerste lid, aanhef en onder a, c en d, artikel 9, eerste lid, aanhef en onder c, en de termijn genoemd in artikel 11, derde, vierde en vijfde lid.

Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen het Nederlanderschap verlenen met afwijking van artikel 8, artikel 9 lid 3 en 4, en de termijn genoemd in artikel 11, derde, vierde en vijfde lid.

Voorgesteld artikel 11 — geldend artikel 11

1 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder aan wie het Nederlanderschap is verleend, deelt in deze verlening, indien dit in het besluit uitdrukkelijk is bepaald. Het verzoek tot medeverlening wordt bij het verzoek tot verlening ingediend.

2 Een verzoek van de vader of moeder tot medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind beneden de leeftijd van 16 jaar wordt ingewilligd indien het kind sedert het tijdstip van het verzoek in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft.

3 Een verzoek van de vader of moeder tot medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt wordt ingewilligd indien het kind in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft. Het Nederlanderschap wordt slechts verleend, indien het kind daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, eerste lid, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

4 Aan het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie dat is verleend, dat in deze verkrijging of verlening niet deelde, wordt op zijn verzoek het Nederlanderschap verleend, indien het een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft. De termijn van toelating en

hoofdverblijf is niet van toepassing op het kind dat geboren is nadat zijn ouder de verklaring bedoeld in artikel 6, eerste lid, of het verzoek, bedoeld in artikel 7, eerste lid, heeft ingediend. Aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, wordt het Nederlanderschap slechts verleend, indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

5 Aan het niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie zulks is verleend, dat minderjarig was op het tijdstip van de verklaring of het verzoek van die ouder, en dat in deze verkrijging of verlening niet deelde wegens het bereiken van de meerderjarigheid, wordt het Nederlanderschap op zijn verzoek verleend:

a. indien hij een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek en aanvangende vóór het bereiken van de meerderjarigheid toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft,

b. indien hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en

c. ten aanzien van hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, eerste lid, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is.

1. Het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder aan wie het Nederlanderschap is verleend, deelt in deze verlening, tenzij dit in het besluit uitdrukkelijk anders is bepaald. Het verzoek om uitdrukkelijk niet te delen in de verlening wordt bij het verzoek tot verlening ingediend.

2. Medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt wordt ingewilligd indien het kind daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

3. Aan het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie dat is verleend, dat in deze verkrijging of verlening niet deelde, wordt op zijn verzoek het Nederlanderschap verleend, indien het een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek in familieverband heeft samengeleefd met de betreffende vader of moeder. Aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, wordt het Nederlanderschap slechts verleend, indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

4. Aan het niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie zulks is verleend, dat minderjarig was op het tijdstip van de verklaring of het verzoek van die ouder, en dat in deze verkrijging of verlening niet deelde wegens het bereiken van de meerderjarigheid, wordt het Nederlanderschap op zijn verzoek verleend:

a. indien hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en;

b. ten aanzien van hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9 van toepassing is.

Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

6 De vereisten van toelating en van hoofdverblijf van het tweede en derde lid zijn niet van toepassing op het minderjarige kind van een vader of moeder die hoofdverblijf heeft in het buitenland en die met toepassing van het tweede lid van artikel 8 het Nederlanderschap verkrijgt, mits het kind feitelijk tot het gezin van deze ouder behoort en zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is.

~~7 Kinderen van een kind dat in de verlening deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verlening.~~

~~8 Voor de toepassing van dit artikel wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder, indien de adoptie tot stand is gekomen in overeenstemming met de regelen van Nederlands internationaal privaatrecht en de adoptie tot gevolg heeft gehad dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen zijn verbroken.~~

5. Kinderen van een kind dat in de verlening deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verlening.

6. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder, indien de adoptie tot stand is gekomen in overeenstemming met de regelen van Nederlands internationaal privaatrecht en de adoptie tot gevolg heeft gehad dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen zijn verbroken.

Voorgesteld artikel 12 — geldend artikel 12

1 Indien de verzoeker geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, zullen deze in overleg met hem worden vastgesteld bij het besluit waarbij het Nederlanderschap wordt verleend.

~~2 De naam van de verzoeker wordt zonodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht en kan, indien dit voor de inburgering van belang is, met toestemming van de verzoeker bij het besluit tot verlening van het Nederlanderschap worden gewijzigd.~~

2. De naam van de verzoeker wordt zo nodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht en kan met toestemming van de verzoeker bij het besluit tot verlening van het Nederlanderschap worden gewijzigd.

Voorgesteld artikel 13 — geldend artikel 13

~~1 Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het recht dat verschuldigd is voor het afleggen en de behandeling van de verklaring van optie en van het verzoek tot verlening van het Nederlanderschap, de gevallen en de mate waarin daarvan ontheffing kan worden verleend en de wijze waarop het moet worden voldaan.~~

~~2 Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het bewijs van toelating tot één van de landen van het Koninkrijk.~~

1. Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het recht dat verschuldigd is voor het afleggen en de behandeling van het verzoek tot verlening van het Nederlanderschap, de gevallen en de mate waarin daarvan ontheffing kan worden verleend en de wijze waarop het moet worden voldaan.

2. Er is geen recht verschuldigd voor het afleggen en de behandeling van de verklaring van optie.

Voorgesteld artikel 14 — geldend artikel 14

~~1 Onze Minister kan de verkrijging of verlening van het Nederlanderschap intrekken, indien zij berust op een door de betrokken persoon gegeven valse verklaring of bedrog, dan wel op het verzwijgen van enig voor de verkrijging of verlening relevant feit. De intrekking werkt terug tot het tijdstip van verkrijging of verlening van het Nederlanderschap. De intrekking is niet mogelijk indien sedert de verkrijging of verlening een periode van twaalf jaar is verstreken. De derde volzin is niet van toepassing indien de betrokken persoon is veroordeeld voor een van de misdrijven, omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).~~

1. Onze Minister kan de verkrijging of verlening van het Nederlanderschap intrekken, indien zij berust op een door de betrokken persoon gegeven valse verklaring of bedrog, dan wel op het verzwijgen van enig voor de verkrijging of verlening relevant feit. De intrekking werkt terug tot het tijdstip van verkrijging of verlening van het Nederlanderschap. De intrekking is niet mogelijk indien sedert de verkrijging of verlening een periode van twintig jaar is verstreken. De derde volzin is niet van toepassing indien de betrokken persoon is veroordeeld voor een van de misdrijven, omschreven

in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

2 Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die onherroepelijk is veroordeeld wegens:

a. een misdrijf omschreven in de titels I tot en met IV van het Tweede Boek van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht, waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld;

b. een misdrijf als bedoeld in de artikelen 83, 134a of 205 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht;

~~c. een misdrijf dat soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder a waarop naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel een misdrijf dat naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder b;~~

c. een misdrijf dat soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder a waarop naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel een misdrijf dat naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder b;

d. een misdrijf omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

~~3 Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt en die zich vrijwillig in vreemde krijgsmacht begeeft van een staat die betrokken is bij gevechtshandelingen tegen het Koninkrijk dan wel tegen een bondgenootschap waarvan het Koninkrijk lid is.~~

4 Onze Minister kan in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap intrekken van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich buiten het Koninkrijk bevindt, indien uit zijn gedragingen blijkt dat hij zich heeft aangesloten bij een organisatie die door Onze Minister, in overeenstemming met het gevoelen van de Rijksministerraad, is geplaatst op een lijst van organisaties die deelnemen aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid.

5 De persoon die de Nederlandse nationaliteit heeft verloren op grond van het tweede, derde of vierde lid kan de Nederlandse nationaliteit niet herkrijgen. Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen van de eerste zin afwijken, indien ten minste vijf jaren zijn verstreken sedert het verlies van de Nederlandse nationaliteit.

6 Het Nederlanderschap wordt door een minderjarige verloren door het vervallen van de familierechtelijke betrekking waaraan het wordt ontleend ingevolge artikel 3, 4, 5, 5a, 5b, 5c, of 6, eerste lid, aanhef en onder c, alsmede ingevolge artikel 4 zoals dit luidde tot de inwerkingtreding van de Rijkswet tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot de verkrijging, de verlening en het verlies van het Nederlanderschap van 21 december 2000, Stb. 618 en ingevolge artikel 5 zoals dat luidde tot de inwerkingtreding van de Rijkswet van 3 juli 2003 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met de totstandkoming van de Wet conflictenrecht adoptie (Stb. 284). Het verlies bedoeld in de eerste zin treedt niet in indien de andere ouder op het tijdstip van het vervallen van die betrekking Nederlander is of dat was ten tijde van zijn overlijden. Het verlies treedt evenmin in indien het Nederlanderschap ook kan worden ontleend aan artikel 3, derde lid, of aan artikel 2, onder a, van de Wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb. 268).

7 Het Nederlanderschap wordt niet verloren dan krachtens een van de bepalingen van dit hoofdstuk.

8 Met uitzondering van het geval, bedoeld in het eerste lid, vindt geen verlies van het Nederlanderschap plaats indien het gevolg daarvan zou zijn dat betrokkene door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als zijn onderdaan wordt beschouwd.

9 De in het vierde lid bedoelde lijst wordt na vaststelling of wijziging toegezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Staten van Aruba, aan die van Curaçao en aan die van Sint Maarten en wordt

gepubliceerd in de Staatscourant, in het Afkondigingsblad van Aruba, in het Publicatieblad van Curaçao en in het Afkondigingsblad van Sint Maarten.

10 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur worden nadere regels gesteld omtrent de elementen die betrokken worden bij de belangenafweging inzake een beslissing omtrent intrekking van het Nederlanderschap op grond van het eerste, tweede, derde of vierde lid.

3. Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich vrijwillig in vreemde krijgsdienst begeeft van een staat die betrokken is bij gevechtshandelingen tegen het Koninkrijk dan wel tegen een bondgenootschap waarvan het Koninkrijk lid is.

4. Onze Minister kan in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap intrekken van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich buiten het Koninkrijk bevindt, indien uit zijn gedragingen blijkt dat hij zich heeft aangesloten bij een organisatie die door Onze Minister, in overeenstemming met het gevoelen van de Rijksministerraad, is geplaatst op een lijst van organisaties die deelnemen aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid, en deze actief ondersteunt.

5. De persoon die de Nederlandse nationaliteit heeft verloren op grond van het tweede, derde of vierde lid kan de Nederlandse nationaliteit niet herkrijgen. Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in uiterst bijzondere gevallen van de eerste zin afwijken, indien ten minste acht jaren zijn verstreken sedert het verlies van de Nederlandse nationaliteit of onmiddellijk als blijkt dat het eerdere verlies onterecht blijkt.

6. Met uitzondering van het geval, bedoeld in het eerste lid, heeft geen verlies van het Nederlanderschap plaats indien staatloosheid daarvan het gevolg zou zijn.

8. De in het vierde lid bedoelde lijst wordt na vaststelling of wijziging toegezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Staten van Aruba, aan die van Curaçao en aan die van Sint Maarten en wordt gepubliceerd in de Staatscourant, in het Afkondigingsblad van Aruba, in het Publicatieblad van Curaçao en in het Afkondigingsblad van Sint Maarten.

9. Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur worden nadere regels gesteld omtrent de elementen die betrokken worden bij de belangenafweging inzake een beslissing omtrent intrekking van het Nederlanderschap op grond van het eerste, tweede, derde of vierde lid.

Voorgesteld artikel 15 — geldend artikel 15

1 Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren:

a. door het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit;

b. door het afleggen van een verklaring van afstand;

c. indien hij tevens een vreemde nationaliteit bezit en tijdens zijn meerderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van dertien jaar in het bezit van beide nationaliteiten zijn hoofdverblijf heeft buiten Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, en buiten de gebieden waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, anders dan in een dienstverband met Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten dan wel met een internationaal orgaan waarin het Koninkrijk is vertegenwoordigd, of als echtgenoot van of als ongehuwde in een duurzame relatie samenlevend met een persoon in een zodanig dienstverband;

d. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij het Nederlanderschap is verleend, welke kan plaatsvinden, indien de betrokkene heeft nagelaten na de totstandkoming van zijn naturalisatie al het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen;

e. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij de verkrijging van het Nederlanderschap is bevestigd, welke kan plaatsvinden, indien de vreemdeling als bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, heeft nagelaten na de verkrijging van het Nederlanderschap het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen.

2 Het eerste lid, aanhef en onder a, is niet van toepassing op de verkrijger

- a. die in het land van die andere nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft;
- b. die voor het bereiken van de meerderjarige leeftijd gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van die andere nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft gehad; of
- c. die gehuwd is met een persoon die die andere nationaliteit bezit.

3 De periode bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt geacht niet te zijn onderbroken indien de betrokkene gedurende een periode korter dan één jaar zijn hoofdverblijf in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten heeft, dan wel in de gebieden waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is.

4 De periode, bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt gestuit door de verstrekking van een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel van een reisdocument in de zin van de Paspoortwet of een Nederlandse identiteitskaart of vervangende Nederlandse identiteitskaart in de zin van de Wet op de Nederlandse identiteitskaart. Vanaf de dag der verstrekking begint een nieuwe periode van dertien jaren te lopen. Indien het Nederlanderschap is herkegen op grond van artikel 6, eerste lid, aanhef en onder p, begint de periode te lopen op de dag dat de optie is bevestigd.

1. Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren door het afleggen van een verklaring van afstand, mits hij een andere nationaliteit bezit of daardoor verkrijgt. De bescherming tot de leeftijd van vijftientig jaar, bedoeld in artikel 16, tweede lid, blijft van toepassing.

2. Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren indien hij ingevolge de op 25 november 1975 te Paramaribo gesloten Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname (Trb. 1975, nr. 132) de Surinaamse nationaliteit verkrijgt.

Voorgesteld artikel 16 — geldend artikel 16

1 Het Nederlanderschap gaat voor een minderjarige verloren:

- a. door gerechtelijke vaststelling van het ouderschap, erkenning, wettiging of adoptie door een vreemdeling, indien hij diens nationaliteit daardoor verkrijgt, of deze reeds bezit;
- b. door het afleggen van een verklaring van afstand, indien hij de nationaliteit bezit van zijn vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid;
- c. indien zijn vader of moeder vrijwillig een andere nationaliteit verkrijgt en hij in deze verkrijging deelt of deze nationaliteit reeds bezit;
- d. indien zijn vader of moeder het Nederlanderschap verliest ingevolge artikel 15, eerste lid, onder b, c of d, of ingevolge artikel 15A;
- e. indien hij zelfstandig dezelfde nationaliteit verkrijgt als zijn vader of moeder.

Voor de toepassing van de onderdelen c, d en e wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder aan wie de minderjarige het Nederlanderschap ontleent, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent. De in onderdeel b bedoelde verklaring van afstand heeft geen rechtsgevolg dan nadat de minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt en, op diens verzoek, de ouder die geen wettelijk vertegenwoordiger is, daarover zijn gehoord. Geen afstand is mogelijk indien het kind en die ouder daartegen bedenkingen hebben. De minderjarige die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, legt de verklaring van afstand zelfstandig af en kan daarin niet worden vertegenwoordigd.

2 Het verlies van het Nederlanderschap, bedoeld in het eerste lid treedt niet in:

- a. indien en zolang een ouder het Nederlanderschap bezit;
- b. door het overlijden van een ouder na het tijdstip waarop krachtens het eerste lid het verlies van het Nederlanderschap zou intreden;

c. indien een ouder als Nederlander is overleden vóór het tijdstip waarop krachtens het eerste lid het verlies van het Nederlanderschap zou intreden;

d. indien de minderjarige voldoet aan artikel 3, derde lid, of artikel 2, onder a, van de wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb.268), behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b;

e. indien de minderjarige in het land van de door hem verkregen nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft, behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b;

f. indien de minderjarige gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van de door hem verkregen nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft of gehad heeft, behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b; of

g. indien in het geval in het eerste lid, onder e, bedoeld een ouder op het tijdstip van de verkrijging Nederlander is.

Voor de toepassing van de onderdelen a, b, c en g wordt onder een ouder mede verstaan de adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent.

1. Het Nederlanderschap gaat voor een minderjarige alleen verloren door een vrijwillige verklaring van afstand onder de voorwaarden van dit artikel.

Verkrijging van een andere nationaliteit door erkenning of adoptie is geen verliesgrond.

Voor afstand is de toestemming van de minderjarige en zijn wettelijke vertegenwoordigers vereist, onverminderd het tweede lid.

Voor de toepassing van het eerste lid wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder aan wie de minderjarige het Nederlanderschap ontleent, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent. De in het eerste lid bedoelde verklaring van afstand heeft geen rechtsgevolg dan nadat de minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt en, op diens verzoek, de ouder die geen wettelijk vertegenwoordiger is, daarover zijn gehoord. Geen afstand is mogelijk indien het kind en die ouder daartegen bedenkingen hebben. De minderjarige die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, legt de verklaring van afstand zelfstandig af en kan daarin niet worden vertegenwoordigd.

2. Verkrijging van een andere nationaliteit door erkenning of adoptie leidt niet tot verlies van het Nederlanderschap. Afstand van het Nederlanderschap door de betrokkene op deze grond is niet mogelijk vóór de leeftijd van vijfentwintig jaar. Het bereiken van die leeftijd leidt niet tot verlies.

Voorgesteld artikel 17 — geldend artikel 17

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 18 — geldend artikel 18

1 Onze Minister is belanghebbend inzake verzoeken als bedoeld in artikel 17. De rechtbank te 's-Gravenhage hoort de Staat, en het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba hoort het openbaar ministerie.

2 In afwijking van artikel 79 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van het Europese deel van Nederland kan Onze Minister zonder advocaat in rechte optreden.

3 Voor de belanghebbenden staat van de beschikking uitsluitend beroep in cassatie open.

1. Omtrent verzoeken als bedoeld in het vorige artikel hoort de rechtbank, onderscheidenlijk het Hof van Justitie, het openbaar ministerie.

Voorgesteld artikel 19 — geldend artikel 19

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 20 — geldend artikel 20

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 21 — geldend artikel 21

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 22 — geldend artikel 22

1 Onze Minister houdt een openbaar register van:

a. de verklaringen tot verkrijging en afstand van het Nederlanderschap;

~~b. de bevestigingen, bedoeld in het derde lid van artikel 6 en in artikel 28;~~

b. de bevestigingen, bedoeld in het derde lid van artikel 6 en 25;

c. de verlening van het Nederlanderschap;

~~d. de intrekkingen, bedoeld in het eerste lid van artikel 14, en artikel 15, eerste lid, onder d.~~

d. de intrekkingen, bedoeld in het eerste lid van artikel 14.

2 Onze Ministers van Justitie van Aruba, van Curaçao en van Sint Maarten houden een openbaar register van de in het eerste lid bedoelde akten welke betrekking hebben op personen die in hun land woonachtig zijn.

3. Onze Minister houdt een 200 jaar lopend register bij, welke enkel door gemeentelijke of ministeriele autoriteiten, of door de betrokkene persoon, zijn geautoriseerde vertegenwoordiger(s), of zijn nazaten, kan worden ingezien, van:

a. paspoorten;

b. nationale identiteitsbewijzen;

c. verklaringen omtrent het bezit van Nederlanderschap;

Voorgesteld artikel 22a — geldend artikel 22a

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 22b — geldend artikel 22b

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 22c — geldend artikel 22c

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 22d — geldend artikel 22d

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 23 — geldend artikel 25

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 24 — geldend artikel 27

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 25 — geldend artikel 28

~~1 De vrouw die het Nederlanderschap heeft verloren door of in verband met haar vóór de inwerkingtreding van deze Rijkswet gesloten huwelijk, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke en door een bevestiging gevolgde verklaring, welke moet worden afgelegd binnen~~

een jaar na de ontbinding van dat huwelijk of binnen een jaar nadat zij van die ontbinding heeft kunnen kennis nemen. Deze verkrijging werkt terug tot de datum van ontbinding van het huwelijk.

2 Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing.

3 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de in het eerste lid genoemde persoon die moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, van dit kind is deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot bevestiging wordt met betrekking tot hem niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

1. De vrouw die vóór 1 januari 1985 het Nederlanderschap door of in verband met haar huwelijk heeft verloren, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke en door een bevestiging gevolgde verklaring. De verklaring kan ook tijdens het huwelijk worden afgelegd. Aan het afleggen daarvan is geen termijn na ontbinding van het huwelijk verbonden.

2. De verkrijging werkt terug tot het tijdstip van verlies, tenzij de betrokkene in haar verklaring te kennen geeft dat zij dat niet wenst.

3. Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing.

4. Het niet-Nederlandse kind van de in het eerste lid genoemde persoon die moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, zesde lid, van dit kind is deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot bevestiging wordt met betrekking tot hem niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

Voorgesteld artikel 25a — nieuwe bepaling

1. De persoon die het Nederlanderschap op of na 1 januari 1985 van rechtswege heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder a of c, of artikel 16, eerste lid, onder c of d, van de Rijkswet op het Nederlanderschap zoals die luidde tot de inwerkingtreding van deze Rijkswet, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring. Aan het afleggen van de verklaring is geen termijn verbonden.

2. De verklaring kan worden afgelegd bij iedere autoriteit die op grond van artikel 6, derde lid, bevoegd is verklaringen tot verkrijging van het Nederlanderschap in ontvangst te nemen, alsmede bij een Nederlandse diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging. Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing. Voor de behandeling van de verklaring is geen recht verschuldigd.

3. De verklaring van een persoon die ten tijde van het verlies minderjarig was, kan door hemzelf worden afgelegd zodra hij meerderjarig is, ongeacht of zijn ouder een verklaring aflegt.

4. De verkrijging werkt terug tot het tijdstip waarop het Nederlanderschap verloren ging, tenzij de betrokkene in de verklaring te kennen geeft dat hij dat niet wenst.

5. Het vierde lid laat onverlet:

a. de rechten die derden te goeder trouw hebben verkregen in het tijdvak tussen het verlies en de verkrijging;

b. de strafbaarheid naar Nederlands recht van feiten die in dat tijdvak buiten het Koninkrijk zijn gepleegd;

c. de rechtsgeldigheid van rechtshandelingen die in dat tijdvak zijn verricht.

Terugwerkend herstel schept op zichzelf geen nieuwe verplichtingen over het verleden. Militaire verplichtingen elders vormen op zichzelf geen uitsluitingsgrond; vijandig optreden tegen Nederland wordt afzonderlijk beoordeeld.

6. Een weigering van herstel vergt een concrete wettelijke grond die aansluit op artikel 14, een gemotiveerd besluit en de mogelijkheid van rechterlijke toetsing. Het enkele vermoeden dat het Nederlandschap had kunnen worden ingetrokken, is onvoldoende.

7. Het niet-Nederlandse kind van de persoon die op grond van het eerste lid verkrijgt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Artikel 25, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

8. Onze Minister onderzoekt ambtshalve of uit de registers van het Koninkrijk blijkt dat de betrokkene het Nederlandschap heeft bezeten en op welk tijdstip het verloren is gegaan. Voor zover dit uit die registers kan blijken, rust de bewijslast daarvan niet op de betrokkene.

9. Onze Minister draagt er zorg voor dat van de mogelijkheid, bedoeld in het eerste lid, mededeling wordt gedaan op een wijze die de betrokkenen redelijkerwijs kan bereiken, mede door tussenkomst van de Nederlandse diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen.

Voorgesteld artikel 26 — geldend artikel 29

Ongewijzigd.

Voorgesteld artikel 27 — nieuwe bepaling

1. Volwassen Nederlanders die nooit langer dan vijf jaar hoofdverblijf hebben gehad in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten krijgen in dit voorstel geen automatische aanspraak op sociale voorzieningen. De voorwaarden en uitzonderingen worden per voorziening uitgewerkt, met inachtneming van toepasselijke hogere regelgeving.

2. Het eerste lid is niet van toepassing op personen die:

a. vijf jaar of langer regelmatig en voldoende Nederlandse belasting en/of zorgpremies hebben afgedragen; of

b. na hun meerderjarigheid ten minste vijf jaar hoofdverblijf hebben gehad in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten.

3. Alle personen met de Nederlandse nationaliteit hebben het recht zich in Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten te vestigen.

a. Alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren zullen voor vestiging vanuit het buitenland geen administratieve kosten rekenen.

b. Aan lid 1 en 3a gerelateerde administratieve voorwaarden mogen niet inhouden dat vestiging langer dan vier weken vertraagd of verhinderd wordt.

4. Familieleden die vreemdeling zijn van een persoon met de Nederlandse nationaliteit hebben het recht zich bij die persoon in Nederland te vestigen, met beperkingen tot:

a. echtgenoot of partner, kinderen en stiefkinderen.

b. ouders, schoonouders, schoonzons, en schoondochters, zolang zij door het Nederlandse familielid zelf worden onderhouden en/of verzorgd en geen aanspraak maken op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.

c. broers, zussen, kleinkinderen, opa's, oma's, met uitzondering van niet-afhankelijke schoonzussen, zwagers, stiefzussen, en stiefbroers, zolang zij door het Nederlandse familielid zelf worden onderhouden en/of verzorgd en geen aanspraak maken op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.

5. Overige familieleden die vreemdeling zijn, en niet inbegrepen zijn in lid 4 a, b en c, en die langdurig door het Nederlandse familielid om gezondheidsredenen worden verzorgd en bij die persoon

inwonen, of die zelf het Nederlandse familielid om gezondheidsredenen verzorgen, hebben het recht zich in Nederland bij het Nederlandse familielid te vestigen zolang het familielid dat vreemdeling is zelf geen aanspraak maakt op sociale voorzieningen, tenzij zij reeds rechten op de betreffende sociale voorzieningen hebben opgebouwd.

6. Op familieleden zoals bedoeld in lid 4 en 5 worden geen inburgeringseisen gesteld tot twee jaar na vestiging.

7. De rechten en voorwaarden in lid 4, 5 en 6 zullen worden opgenomen in de Vreemdelingenwet.

Voorgesteld artikel 27a — nieuwe bepaling

1. Degene die het Nederlanderschap heeft bezeten, heeft het recht Nederland binnen te komen en zich daar duurzaam te vestigen, ook na vrijwillige afstand, behoudens de beperkingen in het tweede lid.

2. Het recht geldt niet indien het Nederlanderschap is ingetrokken wegens bedrog of een veroordeling wegens zware criminaliteit of terrorisme. Bij een lopende strafzaak betreffende zulke feiten kan het recht alleen bij een gemotiveerd en toetsbaar besluit worden beperkt. Een verblijfsdocument bevestigt het recht. Identiteit en voormalig Nederlanderschap worden vastgesteld. De betrokkene moet in het eigen onderhoud kunnen voorzien; die voorwaarde blijft gelden tot ten minste vijf jaar na herkrijging van het Nederlanderschap.

3. Bij of krachtens de vreemdelingenwetgeving kunnen regels worden gesteld over het bewijs, de aanvraag en de afgifte van het document. Deze regels mogen het in het eerste lid bedoelde recht niet afhankelijk maken van een gewone toelatingsafweging.

4. Dit artikel leidt niet tot herkrijging van het Nederlanderschap. Aanspraken op sociale voorzieningen worden afzonderlijk geregeld.

Voorgesteld artikel 28 — geldend artikel 23

1 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regelen worden gesteld ter uitvoering van deze Rijkswet.

~~2 De verklaring van verbondenheid, bedoeld in artikel 6, tweede lid, artikel 8, eerste lid onder e en artikel 11, derde, vierde en vijfde lid, wordt afgelegd met de volgende woorden: Ik zweer (verklaar) dat ik de grondwettelijke orde van het Koninkrijk der Nederlanden, haar vrijheden en rechten respecteer en zweer (beloof) de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt getrouw te vervullen. Degene die de verklaring aflegt voegt daar ter bevestiging aan toe: Zo waarlijk helpe mij God almachtig, of: Dat verklaar en beloof ik.~~

~~3 De gevallen waarin het afleggen van de verklaring, in afwijking van artikel 6, tweede lid, 6 achtste lid, 8, eerste lid onder e, 11, derde, vierde lid, 11 vijfde lid onder b, 26, derde lid en 28, derde lid, niet gevraagd zal worden of redelijkerwijs niet gevraagd kan worden en de wijze waarop deze verklaring kan worden afgelegd, worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vastgesteld.~~

2. De verklaring van verbondenheid wordt afgelegd met de volgende woorden: Ik zweer (verklaar) dat ik de grondwettelijke orde van het Koninkrijk der Nederlanden, haar vrijheden en rechten respecteer en zweer (beloof) de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt getrouw te vervullen. Degene die de verklaring aflegt voegt daar ter bevestiging aan toe: Zo waarlijk helpe mij God almachtig, of: Dat verklaar en beloof ik.

3. De gevallen waarin het afleggen van de verklaring van verbondenheid niet gevraagd zal worden of redelijkerwijs niet gevraagd kan worden en de wijze waarop deze verklaring kan worden afgelegd, worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vastgesteld.

Voorgesteld artikel 29 — geldend artikel 24

1 Deze Rijkswet kan worden aangehaald als "Rijkswet op het Nederlanderschap". Zij treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip. Wij kunnen een ander tijdstip vaststellen waarop hoofdstuk 6 in werking treedt.

2 De wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlandschap en het ingezetenschap, wordt ingetrokken.

1. Deze Rijkswet kan worden aangehaald als "Rijkswet Nederlandse Nationaliteit". Zij treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

2. De Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628, op het Nederlandschap wordt ingetrokken.

Geldend artikel 6a — vervalt

1 De in artikel 6, derde lid, bedoelde bevestiging wordt geweigerd indien de vreemdeling als bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, een andere nationaliteit bezit en niet het mogelijke heeft gedaan om die nationaliteit te verliezen dan wel niet bereid is het mogelijke te zullen doen om, na de totstandkoming van de bevestiging, die nationaliteit te verliezen, tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden verlangd.

2 Het eerste lid is niet van toepassing op

a. de vreemdeling die onderdaan is van een Staat die Partij is bij het op 2 februari 1993 te Straatsburg tot stand gekomen Tweede Protocol tot wijziging van het Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1994, 265);

b. de vreemdeling die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geboren en daar ten tijde van de verklaring tot verkrijging van het Nederlandschap zijn hoofdverblijf heeft;

c. de vreemdeling die gehuwd is met een Nederlander;

d. de vreemdeling die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten erkend is als vluchteling.

3 De autoriteit, bedoeld in artikel 6, derde lid, beoordeelt of de vreemdeling heeft voldaan aan het vereiste, genoemd in het eerste lid, of dat de vreemdeling een beroep toekomt op een van de uitzonderingen, genoemd in het tweede lid. Indien dit het geval is en ook aan de overige vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlandschap.

4 De autoriteit vraagt advies aan Onze Minister indien de vreemdeling stelt dat afstand van zijn andere nationaliteit redelijkerwijs niet kan worden verlangd. De autoriteit deelt de vreemdeling mee dat Onze Minister om advies is verzocht en binnen welke termijn op de optie zal worden besloten.

5 De autoriteit besluit na de ontvangst van het advies van Onze Minister schriftelijk op de verkrijging van het Nederlandschap.

6 De beslistermijn als bedoeld in artikel 6, vijfde lid, wordt met vier weken verlengd, indien de autoriteit Onze Minister verzoekt om advies, bedoeld in het vierde lid.

Geldend artikel 15a — vervalt

Voorts gaat het Nederlandschap voor een meerderjarige verloren:

a. indien hij ten gevolge van een uitdrukkelijke wilsverklaring door naturalisatie, optie of herstel daarin de nationaliteit verkrijgt van een Staat die Partij is bij het op 6 mei 1963 te Straatsburg gesloten Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1964, nr. 4) en dit Verdrag dat verlies meebrengt. Het voorgaande is echter niet van toepassing indien die Staat tevens Partij is bij het Tweede Protocol tot wijziging van dat Verdrag (Trb. 1994, nr. 265) en de betrokkene behoort tot een van de categorieën, genoemd in artikel 15, tweede lid;

b. indien hij ingevolge de op 25 november 1975 te Paramaribo gesloten Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname (Trb. 1975, nr. 132) de Surinaamse nationaliteit verkrijgt.

Geldend artikel 16a — vervalt

Voorts gaat het Nederlandschap voor een minderjarige verloren indien hij ten gevolge van een uitdrukkelijke wilsverklaring door naturalisatie, optie of herstel daarin de nationaliteit verkrijgt van een

Staat die Partij is bij het op 6 mei 1963 te Straatsburg gesloten Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1964, nr. 4) en dit Verdrag dat verlies meebrengt. Het voorgaande is niet van toepassing indien die Staat tevens Partij is bij het Tweede Protocol tot wijziging van dat Verdrag (Trb. 1994, nr. 265), en de betrokkene behoort tot een van de categorieën, genoemd in artikel 16, tweede lid, onder e, f en g.

Geldend artikel 26 — vervalt

1 Het vereiste van toelating en hoofdverblijf, bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder f, is niet van toepassing op de vreemdeling die nadat hij meerderjarig is geworden het Nederlanderschap heeft verloren als gevolg van verkrijging van een andere nationaliteit op grond van artikel 5 (oud) zoals dit luidde tot 1 maart 1964, en artikel 7, aanhef en ten eerste of ten derde, van de Wet van 12 december 1892, Stb 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, dan wel dit heeft verloren op grond van artikel 15, aanhef en onder a, indien de persoon:

a. in het land van die andere nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft gehad;

b. voor het bereiken van de meerderjarige leeftijd gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van die andere nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft gehad; of

c. ten tijde van de verkrijging van die andere nationaliteit gehuwd was met een persoon van die andere nationaliteit.

2 Het eerste lid is niet van toepassing op de vreemdeling die na de inwerkingtreding van deze bepaling gedurende een periode van tenminste tien jaren onderdaan is van de Staat van de andere nationaliteit.

3 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader of moeder, die de vreemdeling is, bedoeld in het eerste lid, deelt in diens verkrijging van het Nederlanderschap, indien hij in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring daadwerkelijk aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd. Artikel 11, achtste lid, is van overeenkomstige toepassing.

Bijlage C — Geldende tekst: Rijkswet op het Nederlandschap

Officiële tekst van de Rijkswet op het Nederlandschap (BWBR0003738), geldend vanaf 1 oktober 2026. De wettekst hieronder is integraal overgenomen van [wetten.overheid.nl](https://wetten.overheid.nl/BWBR0003738/2026-10-01). Aantekeningen over toekomstige wijzigingen zijn herkenbaar tussen vierkante haken opgenomen. Deze bijlage bevat de geldende wet, niet het voorstel uit Bijlage A.

Bron: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003738/2026-10-01>

Rijkswet van 19 december 1984, houdende vaststelling van nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlandschap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlandschap en het ingezetenschap

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat er mede in verband met de bekrachtiging van het op 30 augustus 1961 te New York tot stand gekomen Verdrag tot beperking der staatloosheid (Trb. 1967, 124), het op 6 mei 1963 te Straatsburg tot stand gekomen Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende de militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1964, 4) en de op 13 september 1973 te Bern tot stand gekomen Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid (Trb. 1974, 32), aanleiding bestaat de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlandschap en het ingezetenschap aan een algehele herziening te onderwerpen en ter vervanging van die wet nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlandschap vast te stellen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, de bepalingen van het Statuut voor het Koninkrijk in acht genomen zijnde, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Hoofdstuk 1. Algemene bepalingen

Artikel 1

1 In deze Rijkswet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. Onze Minister: Onze Minister van Justitie en Veiligheid in zijn hoedanigheid van minister van het Koninkrijk;
- b. meerderjarige: hij die de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt of voordien in het huwelijk is getreden;
- c. moeder: de vrouw tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;
- d. vader: de man tot wie het kind, anders dan door adoptie, in de eerste graad in opgaande lijn in familierechtelijke betrekking staat;
- e. vreemdeling: hij die de Nederlandse nationaliteit niet bezit;
- f. staatloze:
 - 1°. voor zover het betreft toepassing in het Europese deel van Nederland: een persoon die als staatloos kan worden beschouwd op grond van artikel 4 of 5 van de Wet vaststellingsprocedure staatloosheid;
 - 2°. voor zover het betreft toepassing in de landen Aruba, Curaçao, Sint Maarten en in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba: een persoon die door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd;
- g. toelating: instemming door het bevoegd gezag met het bestendig verblijf van de vreemdeling in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

h. hoofdverblijf: de plaats waar een persoon zijn feitelijke woonstede heeft.

2 Behoudens voor de toepassing van artikel 15A, onder a, van deze rijkswet wordt mede verstaan onder:

a. echtgenoot: de partner in een in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede de partner in een buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend, en

b. huwelijk: het in Nederland geregistreerd partnerschap alsmede het buiten Nederland geregistreerd partnerschap dat op grond van de artikelen 61 en 62 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt erkend.

Artikel 2

1 Tenzij de wet anders bepaalt, hebben de verkrijging en het verlies van het Nederlanderschap geen terugwerkende kracht.

2 Behoudens in de bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen gevallen worden verklaringen en verzoeken in persoon afgelegd en ingediend.

3 Tenzij anders bepaald, worden verklaringen en verzoeken van minderjarigen door hun wettelijke vertegenwoordigers afgelegd en ingediend.

4 Het kind, mits het de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt, en zijn wettelijke vertegenwoordiger worden op hun verzoek in de gelegenheid gesteld hun zienswijze naar voren te brengen omtrent de verkrijging of medeverkrijging, of verlening of medeverlening van het Nederlanderschap. Indien de vertegenwoordiging van het kind van rechtswege is opgedragen aan één der ouders kan de andere ouder eenzelfde verzoek doen. Indien het kind dat de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt bedenkingen heeft tegen de verkrijging of medeverkrijging, of tegen de verlening of medeverlening, of indien zowel het kind als zijn wettelijk vertegenwoordiger of de in dit lid bedoelde andere ouder bedenkingen hebben tegen de medeverkrijging of medeverlening, deelt het kind daarin niet.

5 De verklaring van verbondenheid wordt door minderjarigen van zestien jaar en ouder zelfstandig afgelegd. Tenzij anders bepaald kunnen zij daarin niet worden vertegenwoordigd.

Hoofdstuk 2. Verrijking van het Nederlanderschap van rechtswege

Artikel 3

1 Nederlander is het kind waarvan ten tijde van zijn geboorte de vader of de moeder Nederlander is, alsmede het kind van een Nederlander die voordien is overleden.

2 Het op het grondgebied van Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao of Sint Maarten, of aan boord van een in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten te boek gesteld zeepschip of luchtvaartuig, gevonden kind wordt aangemerkt als het kind van een Nederlander tenzij binnen vijf jaren, te rekenen vanaf de dag waarop het is gevonden, blijkt dat het kind door geboorte een vreemde nationaliteit bezit.

3 Nederlander is het kind van een vader of moeder die ten tijde van de geboorte van het kind zijn of haar hoofdverblijf heeft in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten en die zelf geboren is als kind van een vader of moeder die ten tijde van zijn of haar geboorte in een van die landen hoofdverblijf had, mits het kind ten tijde van zijn geboorte zijn hoofdverblijf heeft in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten.

Artikel 4

1 In afwijking van artikel 3 wordt Nederlander het kind van een persoon van wie het ouderschap gerechtelijk wordt vastgesteld, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was en de ouder op de in de volgende zin bedoelde dag Nederlander is, of, indien deze is overleden, op de dag van overlijden Nederlander was. Betreft het een Nederlandse uitspraak dan verkrijgt het kind het Nederlanderschap op de eerste dag na een periode van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in eerste aanleg of, indien binnen deze periode hoger beroep is ingesteld, van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in hoger beroep, dan wel, indien binnen deze laatste periode beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie. Betreft het een buitenlandse rechterlijke uitspraak dan verkrijgt het kind het Nederlanderschap op de dag waarop deze uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen.

2 Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die na zijn geboorte en voor de leeftijd van zeven jaar door een Nederlander wordt erkend.

3 Nederlander wordt de minderjarige vreemdeling die zonder erkenning door wettiging het kind wordt van een Nederlander.

4 Door erkenning wordt ook Nederlander de minderjarige vreemdeling die na zijn geboorte wordt erkend door een Nederlander, die zijn biologische ouderschap bij of binnen de termijn van één jaar na de erkenning aantoonst.

5 Kinderen van de minderjarige vreemdeling die op grond van het eerste, derde of vierde lid het Nederlanderschap verkrijgt, delen in die verkrijging.

6 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het in het vierde lid bedoelde bewijs.

Artikel 5

Nederlander wordt het kind dat in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten bij rechterlijke uitspraak is geadopteerd, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was en ten minste één der adoptiefouders op de in de volgende zin bedoelde dag Nederlander is. Het kind verkrijgt het Nederlanderschap op de eerste dag na een periode van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in eerste aanleg of, indien binnen deze periode hoger beroep is ingesteld, van drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak in hoger beroep, dan wel, indien binnen deze laatste periode beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie.

Artikel 5a

1 Nederlander wordt ook het kind dat in het buitenland bij uitspraak van een ter plaatse bevoegde autoriteit wordt geadopteerd in overeenstemming met het op 29 mei 1993 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie is in overeenstemming met het voornoemde verdrag tot stand gekomen, en
- b. die adoptie heeft tot gevolg dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, en
- c. ten minste één der adoptiefouders is Nederlander op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen, en
- d. het kind was op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig.

2 Nederlander wordt voorts het kind dat in het buitenland in overeenstemming met het op 29 mei 1993 te 's-Gravenhage tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie is geadopteerd bij een adoptie die niet tot gevolg heeft dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, welke adoptie in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten bij rechterlijke uitspraak in overeenstemming met artikel 27 van voornoemd verdrag wordt omgezet in een adoptie naar het recht van Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie is in overeenstemming met het voornoemde verdrag tot stand gekomen; en
- b. ten minste één der adoptiefouders is Nederlander op de dag nadat drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg of in hoger beroep, zijn verstreken zonder dat daartegen hoger beroep of beroep in cassatie is ingesteld, dan wel, indien beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie, en
- c. het kind was op de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg minderjarig.

Artikel 5b

1 Nederlander wordt ook het kind dat in het buitenland bij uitspraak van een ter plaatse bevoegde autoriteit wordt geadopteerd, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie voldoet aan de voorwaarden voor erkenning in Nederland van artikel 108 of artikel 109 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek, en
- b. de adoptie heeft tot gevolg dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, en
- c. ten minste een der adoptiefouders is Nederlander op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen, en
- d. het kind was op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig.

2 Nederlander wordt voorts het kind dat in het buitenland is geadopteerd bij een adoptie die niet tot gevolg heeft dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen worden verbroken, welke adoptie in Nederland bij rechterlijke uitspraak in overeenstemming met artikel 111 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek wordt omgezet in een adoptie naar Nederlands recht, indien en op het tijdstip waarop aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. de adoptie voldoet aan de voorwaarden voor erkenning in Nederland van artikel 108 of artikel 109 van Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek, en
- b. ten minste een der adoptiefouders is Nederlander op de dag nadat drie maanden te rekenen van de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg of in hoger beroep zijn verstreken zonder dat daartegen hoger beroep of beroep in cassatie is ingesteld, dan wel, indien beroep in cassatie is ingesteld, op de dag van de uitspraak in cassatie; en
- c. het kind was op de dag van de uitspraak houdende omzetting in eerste aanleg minderjarig.

Artikel 5c

Het kind van degene die door adoptie het Nederlanderschap verkrijgt deelt in die verkrijging.

Hoofdstuk 3. Verrijking van het Nederlanderschap door optie

Artikel 6

1 Na het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring verkrijgt door een bevestiging als bedoeld in het derde lid het Nederlanderschap:

- a. de toegelaten meerderjarige vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren en aldaar sedert zijn geboorte hoofdverblijf heeft;
- b. de vreemdeling die in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is geboren, aldaar gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren toelating en hoofdverblijf heeft en sedert zijn geboorte staatloos is;
- c. de minderjarige vreemdeling die door een Nederlander is erkend en die niet op grond van de artikelen 3 of 4 Nederlander is of is geworden, indien hij onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring gedurende een onafgebroken periode van ten minste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend;
- d. de minderjarige vreemdeling die krachtens Nederlandse rechterlijke beslissing of bij zijn geboorte van rechtwege onder het gezamenlijk gezag is komen te staan van een niet-Nederlandse vader of moeder en een ander die Nederlander is, indien hij na het instellen van dat gezag gedurende een onafgebroken periode van tenminste drie jaren verzorging en opvoeding heeft genoten van deze Nederlander, en hij zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is. Op de minderjarige die ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is het vierde lid van dit artikel niet van toepassing;

e. de meerderjarige vreemdeling die sedert het bereiken van de leeftijd van vier jaar toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

f. de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten en in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba tenminste één jaar toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft tenzij hij het Nederlanderschap heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d of e;

g. de vreemdeling die gedurende tenminste drie jaren de echtgenoot is van een Nederlander en gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijftien jaren toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

h. de vreemdeling die de leeftijd van vijf en zestig jaar heeft bereikt en gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijftien jaren toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba;

i. de vreemdeling die vóór 1 januari 1985 is geboren uit een moeder die ten tijde van zijn geboorte Nederlander was, terwijl de vader ten tijde van die geboorte niet-Nederlander was;

j. het vóór 1 januari 1985 in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde niet-Nederlandse kind van een vrouw die op de dag dat de uitspraak kracht van gewijsde heeft gekregen Nederlander was, indien het kind op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

k. de vreemdeling die is geboren als kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;

l. de vreemdeling die voor de leeftijd van zeven jaar is erkend door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden;

m. de vreemdeling die door één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, tijdens zijn minderjarigheid is erkend, terwijl hij aangetoond heeft dat die persoon de biologische vader is;

n. de vreemdeling die door een gerechtelijke vaststelling van het ouderschap kind is van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

o. het in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij rechterlijke uitspraak geadopteerde kind van één van de in de onderdelen i of j bedoelde personen die het Nederlanderschap heeft verkregen dan wel voor die verkrijging is overleden, indien hij op de dag van de uitspraak in eerste aanleg minderjarig was;

p. de vreemdeling die het Nederlanderschap van rechtswege heeft verloren, indien met dat verlies het Unieburgerschap verloren ging en op dat moment redelijkerwijs voorzienbaar was dat dit tot onevenredige gevolgen uit het oogpunt van het Unierecht zou leiden. De herkrijging geschiedt met terugwerkende kracht tot en met het moment waarop het Nederlanderschap verloren ging. Het tweede lid is niet van toepassing;

q. de vreemdeling die:

1°. de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt;

2°. in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is geboren;

3°. aldaar gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring stabiel hoofdverblijf heeft;

4°. sedert zijn geboorte staatloos is; en

5°. in redelijkheid geen andere nationaliteit kan verkrijgen.

2 Bij het afleggen van de verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap verklaart de meerderjarige vreemdeling en de minderjarige vreemdeling die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt tevens bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

3 De autoriteit die de verklaring in ontvangst neemt, beoordeelt aan de hand van de haar overgelegde stukken de gronden waarop de verklaring berust. Indien de verklaring strekt tot herkrijging van het Nederlanderschap als bedoeld in het eerste lid, onder p, vraagt de autoriteit advies aan Onze Minister. Indien aan de vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlanderschap.

4 Zij weigert de bevestiging indien op grond van het gedrag van de persoon, die de verklaring betreft, ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden of de veiligheid van het Koninkrijk, tenzij volkenrechtelijke verplichtingen zich daartegen verzetten.

5 Zij beslist binnen dertien weken na de inontvangstneming van de verklaring; deze termijn kan éénmaal met ten hoogste dertien weken worden verlengd.

6 Indien een persoon op wie de verklaring betrekking heeft, geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, wordt deze in overleg met hem vastgesteld en in de bevestiging vermeld; zijn naam wordt daarin zonedig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht.

7 Voor de toepassing van het eerste lid, aanhef en onder a en b, wordt geboorte aan boord van een in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba te boek gesteld zeeschip of luchtvaartuig gelijk gesteld met geboorte in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

8 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, die een verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld en het, behoudens in de gevallen waarin de verklaring wordt afgelegd op grond van het eerste lid, onder c, d of p, sedert het tijdstip van het afleggen van de verklaring toelating en hoofdverblijf heeft in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de bereidverklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt slechts in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid bedoelde bereidverklaring, alsmede de verklaring zelf aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als in het vierde lid bedoeld. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd. Indien de bevestiging strekt tot herkrijging van het Nederlanderschap als bedoeld in het eerste lid, onder p, geschiedt die herkrijging met terugwerkende kracht en behoeft geen verklaring van verbondenheid te worden afgelegd.

9 Aan de vreemdeling die te eniger tijd het Nederlanderschap door optie heeft verkregen, staan van de in het eerste lid genoemde mogelijkheden alleen die, bedoeld onder f en p, open.

Artikel 6a

1 De in artikel 6, derde lid, bedoelde bevestiging wordt geweigerd indien de vreemdeling als bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, een andere nationaliteit bezit en niet het mogelijke heeft gedaan om die nationaliteit te verliezen dan wel niet bereid is het mogelijke te zullen doen om, na de totstandkoming van de bevestiging, die nationaliteit te verliezen, tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden verlangd.

2 Het eerste lid is niet van toepassing op

a. de vreemdeling die onderdaan is van een Staat die Partij is bij het op 2 februari 1993 te Straatsburg tot stand gekomen Tweede Protocol tot wijziging van het Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1994, 265);

b. de vreemdeling die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geboren en daar ten tijde van de verklaring tot verkrijging van het Nederlanderschap zijn hoofdverblijf heeft;

c. de vreemdeling die gehuwd is met een Nederlander;

d. de vreemdeling die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten erkend is als vluchteling.

3 De autoriteit, bedoeld in artikel 6, derde lid, beoordeelt of de vreemdeling heeft voldaan aan het vereiste, genoemd in het eerste lid, of dat de vreemdeling een beroep toekomt op een van de uitzonderingen, genoemd in het tweede lid. Indien dit het geval is en ook aan de overige vereisten is voldaan, bevestigt zij schriftelijk de verkrijging van het Nederlanderschap.

4 De autoriteit vraagt advies aan Onze Minister indien de vreemdeling stelt dat afstand van zijn andere nationaliteit redelijkerwijs niet kan worden verlangd. De autoriteit deelt de vreemdeling mee dat Onze Minister om advies is verzocht en binnen welke termijn op de optie zal worden besloten.

5 De autoriteit besluit na de ontvangst van het advies van Onze Minister schriftelijk op de verkrijging van het Nederlanderschap.

6 De beslistermijn als bedoeld in artikel 6, vijfde lid, wordt met vier weken verlengd, indien de autoriteit Onze Minister verzoekt om advies, bedoeld in het vierde lid.

Hoofdstuk 4. Verlening van het Nederlanderschap

Artikel 7

1 Met inachtneming van de bepalingen van dit Hoofdstuk verlenen Wij op voordracht van Onze Minister het Nederlanderschap aan vreemdelingen die daarom verzoeken.

2 Ten aanzien van hen die hun hoofdverblijf hebben in Aruba, Curaçao of Sint Maarten, adviseert Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten, omtrent het verzoek.

Artikel 8

1 Voor verlening van het Nederlanderschap overeenkomstig artikel 7 komt slechts in aanmerking de verzoeker

a. die meerderjarig is;

b. tegen wiens verblijf voor onbepaalde tijd in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, geen bedenkingen bestaan;

c. die tenminste sedert vijf jaren onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, toelating en hoofdverblijf heeft;

d. die in het Koninkrijk en het land van ingezetenschap als ingeburgerd kan worden beschouwd op grond van het feit dat hij beschikt over een bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen mate van kennis van de Nederlandse taal en – indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba hoofdverblijf heeft – de taal die op het eiland van het hoofdverblijf gangbaar is, alsmede van de staatsinrichting en maatschappij van het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, en hij zich ook overigens in een van deze samenlevingen heeft doen opnemen; en

e. die verklaart bereid te zijn bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring daadwerkelijk is afgelegd.

2 Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste drie jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlanderschap bezit.

3 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op twee jaren gesteld voor degene die in totaal ten minste tien jaren in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba toelating en hoofdverblijf heeft gehad.

4 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt op drie jaren gesteld voor de verzoeker die hetzij ongehuwd tenminste drie jaren onafgebroken met een ongehuwde Nederlander in een duurzame relatie anders dan het huwelijk samenleeft, hetzij staatloos is, tenzij het Nederlanderschap eerder is ingetrokken op grond van artikel 14, eerste lid.

5 De termijn bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt eveneens op drie jaren gesteld voor de verzoeker die door erkenning of wettiging zonder erkenning het kind van een Nederlander is geworden. Voor de verzoeker die tijdens zijn minderjarigheid is erkend of gewettigd wordt de termijn van drie jaren verminderd met de onafgebroken periode gedurende welke hij onmiddellijk voorafgaande aan zijn meerderjarigheid na de erkenning of wettiging zonder erkenning, verzorging en opvoeding heeft genoten van de Nederlander door wie hij is erkend of wiens kind hij door wettiging zonder erkenning is geworden.

6 Een krachtens het eerste lid, onder d, vastgestelde algemene maatregel van rijksbestuur treedt niet eerder in werking dan vier weken na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan beide kamers der Staten-Generaal.

Artikel 9

1 Het verzoek van een vreemdeling die voldoet aan de artikelen 7 en 8 wordt niettemin afgewezen, indien

- a. op grond van het gedrag van de verzoeker ernstige vermoedens bestaan dat hij gevaar oplevert voor de openbare orde, de goede zeden, of de veiligheid van het Koninkrijk;
- b. de verzoeker die een andere nationaliteit bezit, niet het mogelijke heeft gedaan om die nationaliteit te verliezen dan wel niet bereid is het mogelijke te zullen doen om, na de totstandkoming van de naturalisatie, die nationaliteit te verliezen, tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden verlangd;
- c. de verzoeker op wie een van de uitzonderingen van artikel 8, tweede lid, van toepassing is, zijn hoofdverblijf heeft in het land waarvan hij onderdaan is.

2 Indien de verzoeker het Nederlanderschap heeft verloren ingevolge artikel 16, eerste lid, kan het verzoek op de grond bedoeld in het eerste lid, onder a, alleen worden afgewezen, indien hij binnen een periode van tien jaren voorafgaande aan het verzoek veroordeeld is wegens een strafbaar feit tegen de veiligheid van het Koninkrijk of is veroordeeld tot een gevangenisstraf van tenminste vijf jaren wegens een ander strafbaar feit.

3 Het eerste lid, aanhef en onder b, is niet van toepassing op

- a. de verzoeker die onderdaan is van een Staat die Partij is bij het op 2 februari 1993 te Straatsburg tot stand gekomen Tweede Protocol tot wijziging van het Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1994, 265);
- b. de verzoeker die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geboren en daar ten tijde van het verzoek zijn hoofdverblijf heeft;
- c. de verzoeker die gehuwd is met een Nederlander;
- d. de verzoeker die in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten erkend is als vluchteling.

4 Op het verzoek wordt beslist binnen één jaar na de betaling van het verschuldigde recht, bedoeld in artikel 13 of na de beslissing tot algehele ontheffing van die betaling, dan wel na de ontvangst van de gevraagde aanvulling van het verzoek, noodzakelijk voor de beoordeling daarvan. De beslissing kan ten hoogste tweemaal zes maanden worden aangehouden.

5 Beslissingen tot afwijzing of aanhouding van verzoeken tot verlening van het Nederlanderschap kunnen door Onze Minister worden genomen.

Artikel 10

Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen het Nederlanderschap verlenen met afwijking van artikel 8, eerste lid, aanhef en onder a, c en d, artikel 9, eerste lid, aanhef en onder c, en de termijn genoemd in artikel 11, derde, vierde en vijfde lid.

Artikel 11

1 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder aan wie het Nederlanderschap is verleend, deelt in deze verlening, indien dit in het besluit uitdrukkelijk is bepaald. Het verzoek tot medeverlening wordt bij het verzoek tot verlening ingediend.

2 Een verzoek van de vader of moeder tot medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind beneden de leeftijd van 16 jaar wordt ingewilligd indien het kind sedert het tijdstip van het verzoek in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft.

3 Een verzoek van de vader of moeder tot medeverlening van het Nederlanderschap aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt wordt ingewilligd indien het kind in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft. Het Nederlanderschap wordt slechts verleend, indien het kind daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, eerste lid, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

4 Aan het minderjarige niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie dat is verleend, dat in deze verkrijging of verlening niet deelde, wordt op zijn verzoek het Nederlanderschap verleend, indien het een onafgebroken periode van tenminste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft. De termijn van toelating en hoofdverblijf is niet van toepassing op het kind dat geboren is nadat zijn ouder de verklaring bedoeld in artikel 6, eerste lid, of het verzoek, bedoeld in artikel 7, eerste lid, heeft ingediend. Aan een kind dat ten tijde van het verzoek de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, wordt het Nederlanderschap slechts verleend, indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en op hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is. Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

5 Aan het niet-Nederlandse kind van een vader of moeder die het Nederlanderschap door optie verkregen heeft of aan wie zulks is verleend, dat minderjarig was op het tijdstip van de verklaring of het verzoek van die ouder, en dat in deze verkrijging of verlening niet deelde wegens het bereiken van de meerderjarigheid, wordt het Nederlanderschap op zijn verzoek verleend:

- a. indien hij een onafgebroken periode van ten minste drie jaren onmiddellijk voorafgaand aan het verzoek en aanvangende vóór het bereiken van de meerderjarigheid toelating en hoofdverblijf en, sedert het tijdstip van het verzoek, toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf in het Europese deel van Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft,
- b. indien hij bereid is bij de verkrijging van het Nederlanderschap een verklaring van verbondenheid af te leggen en
- c. ten aanzien van hem geen van de afwijzingsgronden van artikel 9, eerste lid, aanhef en onder a, met inbegrip van het tweede lid van dat artikel, van toepassing is.

Het besluit tot verlening wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

6 De vereisten van toelating en van hoofdverblijf van het tweede en derde lid zijn niet van toepassing op het minderjarige kind van een vader of moeder die hoofdverblijf heeft in het buitenland en die met toepassing van het tweede lid van artikel 8 het Nederlanderschap verkrijgt, mits het kind feitelijk tot het gezin van deze ouder behoort en zijn hoofdverblijf niet heeft in het land waarvan hij onderdaan is.

7 Kinderen van een kind dat in de verlening deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verlening.

8 Voor de toepassing van dit artikel wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder, indien de adoptie tot stand is gekomen in overeenstemming met de regelen van Nederlands internationaal privaatrecht en de adoptie tot gevolg heeft gehad dat de voordien bestaande familierechtelijke betrekkingen zijn verbroken.

Artikel 12

1 Indien de verzoeker geen geslachtsnaam of voornaam heeft of indien de juiste spelling daarvan niet vaststaat, zullen deze in overleg met hem worden vastgesteld bij het besluit waarbij het Nederlanderschap wordt verleend.

2 De naam van de verzoeker wordt zonodig in de in het Koninkrijk gebruikelijke lettertekens overgebracht en kan, indien dit voor de inburgering van belang is, met toestemming van de verzoeker bij het besluit tot verlening van het Nederlanderschap worden gewijzigd.

Artikel 13

1 Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het recht dat verschuldigd is voor het afleggen en de behandeling van de verklaring van optie en van het verzoek tot verlening van het Nederlanderschap, de gevallen en de mate waarin daarvan ontheffing kan worden verleend en de wijze waarop het moet worden voldaan.

2 Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden regelen gesteld betreffende het bewijs van toelating tot één van de landen van het Koninkrijk.

Hoofdstuk 5. Verlies van het Nederlanderschap

Artikel 14

[Toekomstige wijziging(en) voorzien met ingang van: 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 Onze Minister kan de verkrijging of verlening van het Nederlanderschap intrekken, indien zij berust op een door de betrokken persoon gegeven valse verklaring of bedrog, dan wel op het verzwijgen van enig voor de verkrijging of verlening relevant feit. De intrekking werkt terug tot het tijdstip van verkrijging of verlening van het Nederlanderschap. De intrekking is niet mogelijk indien sedert de verkrijging of verlening een periode van twaalf jaar is verstreken. De derde volzin is niet van toepassing indien de betrokken persoon is veroordeeld voor een van de misdrijven, omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

2 Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die onherroepelijk is veroordeeld wegens:

- a. een misdrijf omschreven in de titels I tot en met IV van het Tweede Boek van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht, waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld;
- b. een misdrijf als bedoeld in de artikelen 83, 134a of 205 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht;
- c. een misdrijf dat soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder a waarop naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, danwel een misdrijf dat naar de wettelijke omschrijving in de strafwet van een van de landen van het Koninkrijk soortgelijk is aan de misdrijven bedoeld onder b;
- d. een misdrijf omschreven in de artikelen 6, 7, 8 en 8 bis van het op 17 juli 1998 te Rome tot stand gekomen Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof (Trb. 2000, 120 en Trb. 2011, 73).

3 Onze Minister kan het Nederlanderschap intrekken van de persoon die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt en die zich vrijwillig in vreemde krijgsmacht begeeft van een staat die betrokken is bij gevechtshandelingen tegen het Koninkrijk dan wel tegen een bondgenootschap waarvan het Koninkrijk lid is.

4 Onze Minister kan in het belang van de nationale veiligheid het Nederlanderschap intrekken van een persoon die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt en die zich buiten het Koninkrijk bevindt, indien uit zijn gedragingen blijkt dat hij zich heeft aangesloten bij een organisatie die door Onze Minister, in overeenstemming met het gevoelen van de Rijksministerraad, is geplaatst op een lijst van organisaties die deelnemen aan een nationaal of internationaal gewapend conflict en een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid.

5 De persoon die de Nederlandse nationaliteit heeft verloren op grond van het tweede, derde of vierde lid kan de Nederlandse nationaliteit niet herkrijgen. Wij kunnen, de Raad van State van het Koninkrijk gehoord, in bijzondere gevallen van de eerste zin afwijken, indien ten minste vijf jaren zijn verstreken sedert het verlies van de Nederlandse nationaliteit.

6 Het Nederlanderschap wordt door een minderjarige verloren door het vervallen van de familierechtelijke betrekking waaraan het wordt ontleend ingevolge artikel 3, 4, 5, 5a, 5b, 5c, of 6, eerste lid, aanhef en onder c, alsmede ingevolge artikel 4 zoals dit luidde tot de inwerkingtreding van de Rijkswet tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot de verkrijging, de verlening en het verlies van het Nederlanderschap van 21 december 2000, Stb. 618 en ingevolge artikel 5 zoals dat luidde tot de inwerkingtreding van de Rijkswet van 3 juli 2003 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in verband met de totstandkoming van de Wet conflictenrecht adoptie (Stb. 284). Het verlies bedoeld in de eerste zin treedt niet in indien de andere ouder op het tijdstip van het vervallen van die betrekking Nederlander is of dat was ten tijde van zijn overlijden. Het verlies treedt evenmin in indien het Nederlanderschap ook kan worden ontleend aan artikel 3, derde lid, of aan artikel 2, onder a, van de Wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb. 268).

7 Het Nederlanderschap wordt niet verloren dan krachtens een van de bepalingen van dit hoofdstuk.

8 Met uitzondering van het geval, bedoeld in het eerste lid, vindt geen verlies van het Nederlanderschap plaats indien het gevolg daarvan zou zijn dat betrokkene door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als zijn onderdaan wordt beschouwd.

9 De in het vierde lid bedoelde lijst wordt na vaststelling of wijziging toegezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Staten van Aruba, aan die van Curaçao en aan die van Sint Maarten en wordt gepubliceerd in de Staatscourant, in het Afkondigingsblad van Aruba, in het Publicatieblad van Curaçao en in het Afkondigingsblad van Sint Maarten.

10 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur worden nadere regels gesteld omtrent de elementen die betrokken worden bij de belangenafweging inzake een beslissing omtrent intrekking van het Nederlanderschap op grond van het eerste, tweede, derde of vierde lid.

Artikel 15

[Toekomstige wijziging(en) voorzien met ingang van: 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 Het Nederlanderschap gaat voor een meerderjarige verloren:

- a. door het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit;
- b. door het afleggen van een verklaring van afstand;
- c. indien hij tevens een vreemde nationaliteit bezit en tijdens zijn meerderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van dertien jaar in het bezit van beide nationaliteiten zijn hoofdverblijf heeft buiten Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, en buiten de gebieden waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, anders dan in een dienstverband met Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten dan wel met een internationaal orgaan waarin het Koninkrijk is vertegenwoordigd, of als echtgenoot van of als ongehuwde in een duurzame relatie samenlevend met een persoon in een zodanig dienstverband;

d. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij het Nederlanderschap is verleend, welke kan plaatsvinden, indien de betrokkene heeft nagelaten na de totstandkoming van zijn naturalisatie al het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen;

e. door intrekking door Onze Minister van het besluit waarbij de verkrijging van het Nederlanderschap is bevestigd, welke kan plaatsvinden, indien de vreemdeling als bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, heeft nagelaten na de verkrijging van het Nederlanderschap het mogelijke te doen om zijn oorspronkelijke nationaliteit te verliezen.

2 Het eerste lid, aanhef en onder a, is niet van toepassing op de verkrijger

a. die in het land van die andere nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft;

b. die voor het bereiken van de meerderjarige leeftijd gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van die andere nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft gehad; of

c. die gehuwd is met een persoon die die andere nationaliteit bezit.

3 De periode bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt geacht niet te zijn onderbroken indien de betrokkene gedurende een periode korter dan één jaar zijn hoofdverblijf in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten heeft, dan wel in de gebieden waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is.

4 De periode, bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt gestuit door de verstrekking van een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel van een reisdocument in de zin van de Paspoortwet of een Nederlandse identiteitskaart of vervangende Nederlandse identiteitskaart in de zin van de Wet op de Nederlandse identiteitskaart. Vanaf de dag der verstrekking begint een nieuwe periode van dertien jaren te lopen. Indien het Nederlanderschap is herkegen op grond van artikel 6, eerste lid, aanhef en onder p, begint de periode te lopen op de dag dat de optie is bevestigd.

Artikel 15A

Voorts gaat het Nederlanderschap voor een meerderjarige verloren:

a. indien hij ten gevolge van een uitdrukkelijke wilsverklaring door naturalisatie, optie of herstel daarin de nationaliteit verkrijgt van een Staat die Partij is bij het op 6 mei 1963 te Straatsburg gesloten Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1964, nr. 4) en dit Verdrag dat verlies meebrengt. Het voorgaande is echter niet van toepassing indien die Staat tevens Partij is bij het Tweede Protocol tot wijziging van dat Verdrag (Trb. 1994, nr. 265) en de betrokkene behoort tot een van de categorieën, genoemd in artikel 15, tweede lid;

b. indien hij ingevolge de op 25 november 1975 te Paramaribo gesloten Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname (Trb. 1975, nr. 132) de Surinaamse nationaliteit verkrijgt.

Artikel 16

1 Het Nederlanderschap gaat voor een minderjarige verloren:

a. door gerechtelijke vaststelling van het ouderschap, erkenning, wettiging of adoptie door een vreemdeling, indien hij diens nationaliteit daardoor verkrijgt, of deze reeds bezit;

b. door het afleggen van een verklaring van afstand, indien hij de nationaliteit bezit van zijn vader, moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid;

c. indien zijn vader of moeder vrijwillig een andere nationaliteit verkrijgt en hij in deze verkrijging deelt of deze nationaliteit reeds bezit;

d. indien zijn vader of moeder het Nederlanderschap verliest ingevolge artikel 15, eerste lid, onder b, c of d, of ingevolge artikel 15A;

e. indien hij zelfstandig dezelfde nationaliteit verkrijgt als zijn vader of moeder.

Voor de toepassing van de onderdelen c, d en e wordt onder vader of moeder mede verstaan de adoptiefouder aan wie de minderjarige het Nederlanderschap ontleent, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent. De in onderdeel b bedoelde verklaring van afstand heeft geen rechtsgevolg dan nadat de minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt en, op diens verzoek, de ouder die geen wettelijk vertegenwoordiger is, daarover zijn gehoord. Geen afstand is mogelijk indien het kind en die ouder daartegen bedenkingen hebben. De minderjarige die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, legt de verklaring van afstand zelfstandig af en kan daarin niet worden vertegenwoordigd.

2 Het verlies van het Nederlanderschap, bedoeld in het eerste lid treedt niet in:

- a. indien en zolang een ouder het Nederlanderschap bezit;
- b. door het overlijden van een ouder na het tijdstip waarop krachtens het eerste lid het verlies van het Nederlanderschap zou intreden;
- c. indien een ouder als Nederlander is overleden vóór het tijdstip waarop krachtens het eerste lid het verlies van het Nederlanderschap zou intreden;
- d. indien de minderjarige voldoet aan artikel 3, derde lid, of artikel 2, onder a, van de wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb.268), behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b;
- e. indien de minderjarige in het land van de door hem verkregen nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft, behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b;
- f. indien de minderjarige gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van de door hem verkregen nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft of gehad heeft, behoudens in het geval bedoeld in het eerste lid onder b; of
- g. indien in het geval in het eerste lid, onder e, bedoeld een ouder op het tijdstip van de verkrijging Nederlander is.

Voor de toepassing van de onderdelen a, b, c en g wordt onder een ouder mede verstaan de adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, en de persoon die mede het gezamenlijk gezag over de minderjarige uitoefent en aan wie hij het Nederlanderschap ontleent.

Artikel 16A

Voorts gaat het Nederlanderschap voor een minderjarige verloren indien hij ten gevolge van een uitdrukkelijke wilsverklaring door naturalisatie, optie of herstel daarin de nationaliteit verkrijgt van een Staat die Partij is bij het op 6 mei 1963 te Straatsburg gesloten Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit (Trb. 1964, nr. 4) en dit Verdrag dat verlies meebrengt. Het voorgaande is niet van toepassing indien die Staat tevens Partij is bij het Tweede Protocol tot wijziging van dat Verdrag (Trb. 1994, nr. 265), en de betrokkene behoort tot een van de categorieën, genoemd in artikel 16, tweede lid, onder e, f en g.

Hoofdstuk 6. Vaststelling van het Nederlanderschap

Artikel 17

1 Een ieder die, buiten een bij enige in een der delen van het Koninkrijk gevestigde rechterlijke instantie of een in administratief beroep aanhangige zaak, daarbij onmiddellijk belang heeft, kan bij de rechtbank Den Haag of, indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba woonachtig is, bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba een verzoek indienen tot vaststelling van zijn Nederlanderschap of tot vaststelling dat hij het Nederlanderschap niet bezit. Het verzoek kan ook strekken tot de vaststelling dat de betrokkene op een bepaald tijdstip het Nederlanderschap al dan niet bezat.

2 Een verzoek als in het vorige lid bedoeld kan ook ten aanzien van een overledene worden gedaan.

Artikel 18

1 Onze Minister is belanghebbend inzake verzoeken als bedoeld in artikel 17. De rechtbank te 's-Gravenhage hoort de Staat, en het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba hoort het openbaar ministerie.

2 In afwijking van artikel 79 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van het Europese deel van Nederland kan Onze Minister zonder advocaat in rechte optreden.

3 Voor de belanghebbenden staat van de beschikking uitsluitend beroep in cassatie open.

Artikel 19

Aan een onherroepelijk geworden beschikking, gegeven met toepassing van artikel 17, is elk met de uitvoering van enige wettelijke regeling belast orgaan gebonden.

Artikel 20

1 Indien in enige voor een rechterlijke instantie in Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao of Sint Maarten, aanhangige zaak onzeker is of een bij de zaak belanghebbende al dan niet het Nederlanderschap bezit of op een vroeger tijdstip bezat, kan de rechter terzake het advies van Onze Minister, onderscheidenlijk van Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten, vragen.

2 Indien in enig administratief beroep in Nederland, onderscheidenlijk Aruba, Curaçao en Sint Maarten, ingesteld een in het vorige lid bedoelde onzekerheid bestaat, houdt die instantie de behandeling van de zaak aan en vraagt zij terzake het advies van Onze Minister, onderscheidenlijk van Onze Minister van Justitie van Aruba, van Curaçao, onderscheidenlijk van Sint Maarten.

3 De behandeling van de zaak wordt terstond hervat zodra het in de vorige leden bedoelde advies is ontvangen.

Hoofdstuk 7. Verklaringen en registers

Artikel 21

Bij algemene maatregel van rijksbestuur worden de autoriteiten en ambtenaren aangewezen die bevoegd zijn tot het in ontvangst nemen van verzoeken om verlening en verklaringen tot verkrijging van het Nederlanderschap, en van verklaringen van afstand daarvan en kunnen nadere voorschriften worden gesteld betreffende de wijze van inontvangstneming van de verklaringen en de verzoeken, de bevestigingen, bedoeld in artikel 6, alsmede de verdere administratieve behandeling van verkrijging en verlening van het Nederlanderschap.

Artikel 22

1 Onze Minister houdt een openbaar register van:

- a. de verklaringen tot verkrijging en afstand van het Nederlanderschap;
- b. de bevestigingen, bedoeld in het derde lid van artikel 6 en in artikel 28;
- c. de verlening van het Nederlanderschap;
- d. de intrekkingen, bedoeld in het eerste lid van artikel 14, en artikel 15, eerste lid, onder d.

2 Onze Ministers van Justitie van Aruba, van Curaçao en van Sint Maarten houden een openbaar register van de in het eerste lid bedoelde akten welke betrekking hebben op personen die in hun land woonachtig zijn.

Hoofdstuk 7a. Rechtsbescherming

Artikel 22a

[Vervalt op 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 Tegen een besluit tot intrekking van het Nederlanderschap als bedoeld in artikel 14, vierde lid, staat rechtstreeks beroep open bij de rechtbank Den Haag of, indien degene die het betreft in Aruba, Curaçao, Sint

Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba woonachtig was, bij het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

2 De termijn voor het indienen van een beroepsschrift bedraagt vier weken.

3 Uiterlijk op de achtentwintigste dag na de bekendmaking van een besluit tot intrekking van het Nederlandschap als bedoeld in artikel 14, vierde lid, stelt Onze Minister de rechtbank of het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba hiervan in kennis, tenzij degene die het betreft voordien zelf beroep heeft ingesteld. Zodra de rechtbank onderscheidenlijk het Gerecht van eerste aanleg de kennisgeving heeft ontvangen, wordt degene die het betreft geacht beroep te hebben ingesteld tegen het besluit tot intrekking van het Nederlandschap.

4 Tegen de uitspraak van de rechtbank, bedoeld in het eerste lid, kan hoger beroep worden ingesteld bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Tegen de uitspraak van het Gerecht van eerste aanleg, bedoeld in het eerste lid, kan hoger beroep worden ingesteld bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

5 Indien de ingevolge het eerste lid bevoegde rechtbank bij het beroep van oordeel is dat het besluit tot intrekking van het Nederlandschap, bedoeld in artikel 14, vierde lid, in strijd is met de wet dan wel bij afweging van alle daarbij betrokken belangen in redelijkheid niet gerechtvaardigd is, verklaart zij het beroep gegrond.

6 Er wordt door de griffier van de ingevolge het eerste lid bevoegde rechtbank, door de griffier van het Gerecht van eerste aanleg van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie, door de griffier van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en door de griffier van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State geen griffierecht geheven.

7 Beroep tegen het besluit tot intrekking van het Nederlandschap, bedoeld in artikel 14, vierde lid, wordt geacht tevens beroep tegen het besluit tot ongewenstverklaring, bedoeld in artikel 67 van de Vreemdelingenwet 2000, artikel 16d van de Wet toelating en uitzetting BES, dan wel overeenkomstige artikelen uit de wetgeving van de andere landen, te omvatten.

Artikel 22b

[Vervalt op 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 De belanghebbende is steeds bevoegd een of meer raadslieden te kiezen.

2 Daartoe is ook zijn wettige vertegenwoordiger of zijn bijzondere gemachtigde bevoegd.

3 Kan de belanghebbende zijn wil te dien aanzien niet doen blijken en heeft hij geen wettelijke vertegenwoordiger of bijzondere gemachtigde, dan is zijn echtgenoot of de meest gereede van zijn in het Koninkrijk verblijvende bloed- of aanverwanten, tot de vierde graad ingesloten, tot die keuze bevoegd.

4 De ingevolge het tweede of derde lid gekozen raadsman treedt af zodra de belanghebbende zelf een raadsman heeft gekozen.

5 Voor zover deze Rijkswet niet op andere wijze in de toevoeging voorziet, voegt een bij algemene maatregel van rijksbestuur te bepalen bevoegd orgaan aan de vreemdeling een raadsman toe.

Artikel 22c

[Vervalt op 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 Bevoegd tot het geven van een last tot toevoeging aan het bevoegde orgaan, bedoeld in artikel 22B, vijfde lid, is de rechtbank respectievelijk het Gerecht van eerste aanleg, bedoeld in artikel 22A, eerste lid. Ingeval hoger beroep is ingesteld op grond van artikel 22A, vierde lid, is de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, dan wel de voorzitter van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba bevoegd tot het geven van de last tot toevoeging.

2 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regels worden gesteld omtrent uitvoering van de artikelen 22A, 22B en 22C en de beloning van toegevoegde raadslieden en de vergoeding van hun onkosten.

Hoofdstuk 7b. Persoonsgegevens

Artikel 22d

[Vervalt op 01-03-2027. Zie het wijzigingenoverzicht.]

1 Onze Minister kan gegevens waaruit politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen blijken en gegevens over gezondheid als bedoeld in paragraaf 3.1 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming verwerken, voor zover dat noodzakelijk is ten behoeve van het nemen van een beslissing als bedoeld in artikel 14, vierde lid, van deze rijkswet.

2 Onze Minister kan persoonsgegevens van strafrechtelijke aard als bedoeld in paragraaf 3.2 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming verwerken, voor zover dat noodzakelijk is ten behoeve van het nemen van een beslissing als bedoeld in artikel 14, vierde lid, van deze rijkswet.

Hoofdstuk 8. Slotbepalingen

Artikel 23

1 Bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur kunnen nadere regelen worden gesteld ter uitvoering van deze Rijkswet.

2 De verklaring van verbondenheid, bedoeld in artikel 6, tweede lid, artikel 8, eerste lid onder e en artikel 11, derde, vierde en vijfde lid, wordt afgelegd met de volgende woorden: Ik zweer (verklaar) dat ik de grondwettelijke orde van het Koninkrijk der Nederlanden, haar vrijheden en rechten respecteer en zweer (beloof) de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt getrouw te vervullen. Degene die de verklaring aflegt voegt daar ter bevestiging aan toe: Zo waarlijk helpe mij God almachtig, of: Dat verklaar en beloof ik.

3 De gevallen waarin het afleggen van de verklaring, in afwijking van artikel 6, tweede lid, 6 achtste lid, 8, eerste lid onder e, 11, derde, vierde lid, 11 vijfde lid onder b, 26, derde lid en 28, derde lid, niet gevraagd zal worden of redelijkerwijs niet gevraagd kan worden en de wijze waarop deze verklaring kan worden afgelegd, worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vastgesteld.

Artikel 24

1 Deze Rijkswet kan worden aangehaald als "Rijkswet op het Nederlanderschap". Zij treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip. Wij kunnen een ander tijdstip vaststellen waarop hoofdstuk 6 in werking treedt.

2 De wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, wordt ingetrokken.

Hoofdstuk 9. Overgangsbepalingen

Artikel 25

Nederlanders in de zin van deze Rijkswet zijn mede zij, die bij haar inwerkingtreding het Nederlanderschap bezitten.

Artikel 26

1 Het vereiste van toelating en hoofdverblijf, bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder f, is niet van toepassing op de vreemdeling die nadat hij meerderjarig is geworden het Nederlanderschap heeft verloren als gevolg van verkrijging van een andere nationaliteit op grond van artikel 5 (oud) zoals dit luidde tot 1 maart 1964, en artikel 7, aanhef en ten eerste of ten derde, van de Wet van 12 december 1892, Stb 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, dan wel dit heeft verloren op grond van artikel 15, aanhef en onder a, indien de persoon:

- a. in het land van die andere nationaliteit is geboren en daar ten tijde van de verkrijging zijn hoofdverblijf heeft gehad;
- b. voor het bereiken van de meerderjarige leeftijd gedurende een onafgebroken periode van tenminste vijf jaren in het land van die andere nationaliteit zijn hoofdverblijf heeft gehad; of
- c. ten tijde van de verkrijging van die andere nationaliteit gehuwd was met een persoon van die andere nationaliteit.

2 Het eerste lid is niet van toepassing op de vreemdeling die na de inwerkingtreding van deze bepaling gedurende een periode van tenminste tien jaren onderdaan is van de Staat van de andere nationaliteit.

3 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de vader of moeder, die de vreemdeling is, bedoeld in het eerste lid, deelt in diens verkrijging van het Nederlanderschap, indien hij in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring daadwerkelijk aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot bevestiging wordt niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd. Artikel 11, achtste lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 27

1 Artikel 3 van deze Rijkswet is alleen van toepassing op kinderen geboren na de inwerkingtreding van deze Rijkswet.

2 Artikel 3, derde lid, als gewijzigd bij Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot de verkrijging, de verlening en het verlies van het Nederlanderschap (Stb. 618), is alleen van toepassing op kinderen geboren na de inwerkingtreding van die Rijkswet.

Artikel 28

1 De vrouw die het Nederlanderschap heeft verloren door of in verband met haar vóór de inwerkingtreding van deze Rijkswet gesloten huwelijk, verkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke en door een bevestiging gevolgde verklaring, welke moet worden afgelegd binnen een jaar na de ontbinding van dat huwelijk of binnen een jaar nadat zij van die ontbinding heeft kunnen kennis nemen. Deze verkrijging werkt terug tot de datum van ontbinding van het huwelijk.

2 Artikel 6, derde tot en met zesde lid, is van overeenkomstige toepassing.

3 Het minderjarige niet-Nederlandse kind van de in het eerste lid genoemde persoon die moeder of adoptiefouder als bedoeld in artikel 11, achtste lid, van dit kind is deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld. Kinderen van een kind dat in de verkrijging deelt, delen onder dezelfde voorwaarden in die verkrijging. Een kind dat ten tijde van het afleggen van de verklaring de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, deelt in de verkrijging indien het daarmee uitdrukkelijk instemt, de in het tweede lid van artikel 6 bedoelde bereidverklaring aflegt en jegens hem geen vermoedens bestaan als bedoeld in het vierde lid van dat artikel. Het besluit tot bevestiging wordt met betrekking tot hem niet bekend gemaakt dan nadat de verklaring van verbondenheid daadwerkelijk is afgelegd.

Artikel 29

Voor de toepassing van de Rijkswet op het Nederlanderschap en de daarop rustende bepalingen worden de tijdvakken van hoofdverblijf die voor de inwerkingtreding van de Rijkswet aanpassing rijkswetten aan de oprichting van de nieuwe landen zijn doorgebracht in de Nederlandse Antillen in aanmerking genomen als waren zij doorgebracht in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

Lasten en bevelen, dat deze in het Staatsblad en in het Publicatieblad van de Nederlandse Antillen zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, 19 december 1984

Beatrix

De Staatssecretaris van Justitie,

V. N. M. Korte-van Hemel

Uitgegeven de zevenentwintigste december 1984

De Minister van Justitie a.i.,

Rietkerk

Bijlage D — Bronnen en eindnoten

Beeldverantwoording

Figuur 4. De zes historische klokken. Eigen overzicht bij Deel II, §3, naar de wetsteksten en Kris von Habsburg, *The 5- 10- 13-Year Clocks and Loss of Dutch Nationality*. De volledige voorwaarden staan in de wet; dit overzicht is geen individuele beoordeling.

Symbolische aanvraagdossiers: papier met een paspoort eraan vastgeclipt. De hoogte van de stapels is evenredig met het aantal aanvragen; één laag staat voor 5.000 aanvragen. Een gedeeltelijke laag telt naar verhouding. Het bovenste dossier is decoratief en telt niet als extra laag. Bron: Staat van het Consulaire 2019–2025; nationale paspoorten, niet alle reisdocumenten.

Figuur 5. Behandelde consulaire aanvragen voor nationale paspoorten, 2018–2024. Gegevens uit eindnoot 298. Geen telling van afgegeven documenten of unieke personen.

Bron: Staat van het Consulaire. Afgiften per jaar; geen telling van nationaliteitsverlies.

Figuur 6. Consulaire verklaringen van Nederlanderschap, 2019–2023. Gegevens uit eindnoot 300. Het aantal verklaringen is geen aantal mensen dat nationaliteit verloor.

Stadsplattegrond van Utrecht, Atlas van Loon, 1649. Via Wikimedia Commons; publiek domein.

Joseph Paelinck, Portret van Willem I, 1819. Rijksmuseum, SK-C-1460. Via Wikimedia Commons; publiek domein.

Horace Vernet, Barricade in de rue Soufflot, Parijs, 25 juni 1848. Via Wikimedia Commons; publiek domein. Contextbeeld van de Europese onrust; geen Nederlandse gebeurtenis.

Machinehal van Richard Hartmann, Chemnitz, 1868; anonieme prent. Scan: Norbert Kaiser, via Wikimedia Commons; publiek domein. Contextbeeld, geen Nederlandse fabriek.

Lijnen verbinden plaatsen schematisch en garanderen geen directe vlucht. Afstanden zijn hemelsbreed en afgerond. Eigen kaart, Natural Earth (publiek domein). Dienstverlening, vluchten, toelating en tijdelijke loketten kunnen veranderen. Bronnen: NederlandWereldwijd, landenpagina's over het aanvragen van een Nederlands paspoort of identiteitskaart in Australië, Cabo Verde, São Tomé en Príncipe, de Centraal-Afrikaanse Republiek en Paraguay. Stand van de dienstverlening: 5 oktober 2026.

Historische afbeeldingen: onderstaande vermeldingen behoren bij de genummerde figuren. Hedendaagse illustraties zijn met AI gemaakt en verbeelden fictieve situaties. De illustratie met “Vol = vol” is geïnspireerd op een bestaande demonstratiefoto, maar toont nieuw gemaakte, niet-identificeerbare personen.

Voetteken: Nederlandse vlag in een vingerafdruk, overgenomen uit de editie van 2019.

Figuur 1. Jan van Goyen, Het Valkhof in Nijmegen, 1641. Rijksmuseum, SK-A-122. Beeld: Rijksmuseum via Wikimedia Commons, CC0.

Figuur 2. Titiaan, Karel V met hond, 1533. Museo Nacional del Prado, P000409. Reproductie via Wikimedia Commons; publiek domein.

Figuur 3. Paspoort voor graaf Joost van Limburg Stirum, 23 september 1592. Overgenomen uit Deel I van de publicatie uit 2019. Daar vermeld: Nationaal Archief, collectie Van Limburg Stirum, LN 111.

Aanvullende bronnen bij deze redactie

Argentinië: Constitución de la Nación Argentina, artikel 75, onder 12; Decreto 3213/1984, artikelen 10, 15, 16 en 18; Argentijnse ambassade in Oostenrijk, toelichting over de onmogelijkheid afstand te doen van de Argentijnse nationaliteit. Bescherming en nietigheid bij fraude moeten worden onderscheiden.

Brazilië: Emenda Constitucional n° 131, 3 oktober 2023, wijziging van artikel 12 van de federale grondwet. Verkrijging van een andere nationaliteit leidt niet op zichzelf tot verlies. De voorgestelde leeftijd van 25 jaar in dit boek is geen Braziliaanse regel.

Stichting GOED: Dagboek van een oud-Nederlander (2024), met ervaringen rond verlies van Nederlanderschap.

IND: Monitor naturalisatie en optie 2018–2024 (juli 2025), tabel 18, pagina 49.

¹ Ordonnantie van 7 oktober 1531. Zie over de homologatie van costumen de literatuur bij het Algemeen Rijksarchief Brussel, catalogus *Eeuwig Edict* (2011), en J.H.A. Lokin & W.J. Zwolve, *Hoofdstukken uit de Europese codificatiegeschiedenis*.

² Idem.

?? Pragmatieke Sanctie (1549): Dit was een cruciale grondwet avant la lettre. Karel bepaalde hiermee dat de Nederlanden voortaan als één onverdeelbaar geheel overgeërfd moesten worden. Dit voorkom dat het gebied versnipperd raakte. Het legde de geografische en politieke basis waaruit later de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (en uiteindelijk het huidige Nederland) kon ontstaan.

³ P.A.J. van den Berg, “Nederlands staatsburgerschap onder Franse invloed: de teloorgang van het domiciliebeginsel als grond voor de verkrijging van het Nederlanderschap (1795–1838)”, *Groninger Opmerkingen en Mededelingen XXV* (2008), pp. 13–31, slot: “Pas met de invoering van het BW 1838 verdween het domiciliebeginsel als grondslag voor de verlening van de Nederlandse nationaliteit definitief van het toneel.”

⁴ M. Schrover, *Een kolonie van Duitsers. Groepsvorming onder Duitse immigranten in Utrecht in de negentiende eeuw* (Utrecht/Amsterdam: Aksant, 2002), p. 26 en noot 7. Open access via OAPEN, DOI 10.26530/OAPEN_353804 (handle 20.500.12657/34831). De onderliggende archiefbron (noot 7) berust bij Het Utrechts Archief en is nog niet ingezien.

⁵ Idem, pp. 26–27 en noten 8 en 9: “De stad kende sedert 1655 voor katholieken beperkingen op de verwerving van burgerrecht, gildenlidmaatschap en recht van inwoning”; “Voor buitenlandse katholieken gold dat alleen ‘nuttige en nodige Roomsgezinde’ werden toegelaten.”. De archiefbronnen in de noten 8 en 9 zijn nog niet ingezien.

⁶ lemma *paspoort*, met verwijzing naar het Middelnederlandsch Woordenboek en het Woordenboek der Nederlandsche Taal. Vergelijk het Duitse DWDS, dat *Paßport* op 1498 dateert.

⁷ Nationaal Archief, Collectie van Limburg Stirum, inv.nr. LN 111: paspoort d.d. 23 september 1592, verleend door de Raad van State.

⁸ R. Tjin, “Nederlandse paspoorten. De politiek van reizen en de identificatie van personen”, *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* jrg. 17, nr. 1 (mei 1990), pp. 74–100, aldaar pp. 79–81. Wel noemt Tjin (p. 84) de weigering bij “zwarigheden”, bijvoorbeeld een nog te vervullen dienstplicht (na 1816), en (p. 88–89) de weigering tijdens de Eerste Wereldoorlog aan beoefenaren van “strategische” beroepen, tot “zadelmakers en rijwielherstellers” toe.

⁹ Idem, pp. 83–85: Soeverein Besluit van 12 december 1813; Koninklijk Besluit van 30 mei 1816 (“niet gepubliceerd in het Staatsblad of de Staatscourant”); afschaffing in januari 1859; verdragen van 1861.

¹⁰ Idem, p. 89: “Vanaf 1915 wordt op Nederlandse paspoorten de nationaliteit van de houder vermeld, waardoor zij sinds dat jaar nationaliteitsbewijzen zijn.”

¹¹ S. Zweig, *Die Welt von Gestern* (1942). Vertaling van de auteur.

¹² Volkenbond, Conferentie van Parijs over paspoorten, douaneformaliteiten en doorgaande biljetten, geopend 21 oktober 1920.

¹³ J. Torpey, *The Invention of the Passport. Surveillance, Citizenship and the State* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000; 2e druk 2018).

¹⁴ Het WNT-lemma *nationaliteit* is nog te raadplegen voor de vroegste attestatie; zie de afzonderlijk gepubliceerde verantwoording bij dit deel.

¹⁵ Burgerlijk Wetboek (1838), Eerste Boek, Tweede Titel, “Van Nederlanders en vreemdelingen”, artikelen 5 tot en met 12; de artikelnummers volgens de slotbepaling van de wet van 12 december 1892, Stb. 268: “vervallen [...] de artikelen 5 tot en met 12, uitmakende den tweeden titel van het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek”. Zie ook Huygens Instituut, Broncommentaren 5 (KNAW), p. 7–33.

¹⁶ De verliesgronden volgens de memorie van toelichting van 1892 (noot 29), toelichting op art. 5 van het ontwerp, en art. 9 en 11 BW zoals daar aangehaald. De tekst van het BW van 1838 zelf is voor deze versie niet geopend.

¹⁷ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3 (memorie van toelichting), toelichting op art. 5 van het ontwerp, onder “Door vreemden krijgs- of staatsdienst”.

¹⁸ Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden (1848), art. 7.

¹⁹ Wet van 13 augustus 1849, Stb. 39, tot regeling der toelating en uitzetting van vreemdelingen.

²⁰ Stadsarchief Amsterdam, Vreemdelingenregisters 1849–1922.

²¹ Schrover, Een kolonie van Duitsers, flaptekst/samenvatting. De tweede zin daarvan blijkt een vrijwel woordelijke weergave van Godefroi in de Handelingen; zie de volgende noot. De onderliggende voetnoot in Schrovers eigen boek is niet ingezien: het boek staat bij OAPEN achter een botcontrole.

²² Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting van woensdag 18 juli 1849, blz. 628. De passage staat op blad 4 van 13 van die PDF, rechterkolom. De Handelingen noemen hem alleen “De heer Godefroi”; voorletters en titulatuur staan er niet en zijn hier daarom weggelaten (nog te verifiëren). Zowel de tekstlaag als het paginabeeld zijn ingezien; waar de automatische tekstherkenning afweek is het beeld gevolgd. Spelling en interpunctie van 1849 zijn onveranderd. Tekstextract in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\Handelingen-TK_18-07-1849_Godefroi-en-Sloet.txt.

²³ Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting van woensdag 18 juli 1849, blz. 631. De zin circuleert ook in de kortere krantenvorm “Ik mag gaarne lijden dat men Nederland noeme een ongestavrij oord, dan dat het een toevlugtsoord worde voor de Proudhons en de Louis Blanc’s en andere vijanden der maatschappij” (*Arnhemsche courant*, 21 juli 1849). Dat is de weergave van de verslaggever; hierboven staat de tekst van de Handelingen.

²⁴ Wet van 28 juli 1850, Stb. 44, gewijzigd bij wet van 3 mei 1851, Stb. 46.

²⁵ Wet van 28 juli 1850, Stb. 44, art. 1, aanhef: “Nederlanders, ten aanzien van het genot van burgerschapsregten, zijn”. Het citaat van Opzoomer (*Aanteekeningen op het Burgerlijk Wetboek*, I, p. 31 en 34) is ontleend aan de memorie van toelichting van 1892 (noot 29), algemene beschouwingen, eerste kolom; Opzoomer zelf is niet geopend [S voor het citaat als citaat van Opzoomer; V als citaat in de MvT].

²⁶ Wet van 28 juli 1850, Stb. 44, art. 5, 7 en 8. De MvT van 1892 merkt over het ere-Nederlandschap van art. 7 op: “Het is niet gebleken, dat aan een eere-Nederlandschap, als daar bedoeld, eenige behoefte bestaat.”

²⁷ Wet van 28 juli 1850, Stb. 44, art. 10, pp. 5–6 van het Staatsblad. In de gedrukte tekst staat “beslemming”; het erratum achter in hetzelfde nummer verbetert dit in “toestemming”.

²⁸ M. Leenders, “Loyaliteit en Nederlandschap. Staatsburgerschapswetgeving tussen 1850 en 1985”, in: C. van Baalen e.a. (red.), *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis* 2007, pp. 57–68, aldaar pp. 59–60, met verwijzing naar de Handelingen van 9 en 11 juli 1850. Het citaat van Donker Curtius bij Leenders p. 59; het amendement-Meeussen “met 35 tegen 22 stemmen aangenomen” p. 60. De Handelingen zelf zijn niet geopend.

²⁹ Wet van 12 december 1892 op het Nederlandschap en het ingezetenschap, Stb. 268, uitgegeven 24 december 1892, in werking getreden 1 juli 1893 (slotbepaling: “Deze wet treedt in werking op 1 juli 1893”).

³⁰ Zie noot 3.

³¹ Vergelijk G.-R. de Groot & M. Tratnik, *Het Nederlands nationaliteitsrecht* (Deventer, 3e druk 2002).

³² Wet van 12 december 1892, Stb. 268, art. 7, pp. 3–4 van het Staatsblad. De tekst is met de OCR van de scan vergeleken; de spelling volgt het Staatsblad.

³³ Idem, art. 7, onder 5°, en de twee slotalinea’s van het artikel. Bevestigd door H.J. Boelen, “De wet op het Nederlandschap en Ingezetenschap”, *Neerlandia* 8 (1904), p. 163, en door de officiële Engelse vertaling van het wetsvoorstel in *Foreign Relations of the United States* 1893, doc. 472: “Such notification dates the commencement of a new period of ten years.”

³⁴ Idem, art. 11: “Eenmaal ’s jaars doet de Minister van Justitie van de kennisgevingen, volgens deze wet in het buitenland gedaan, aankondiging in de Staatscourant.”. Of en hoe die aankondigingen zijn gedaan, is niet onderzocht; de jaargangen van de Staatscourant 1894–1985 zouden dat kunnen laten zien.

³⁵ Idem, overgangsbepaling, eerste alinea: “Voor hen die op dat tijdstip hunne woonplaats hebben buiten het Rijk en zijne koloniën of bezittingen in andere werelddeelen, begint de termijn van tien jaren, bedoeld in

artikel 7, sub 5°, van genoemd tijdstip af te lopen.”. Dezelfde alinea zondert uit “hen, die in Nederlandsch-Indië ingevolge de wet van 2 September 1854 (Staatsblad n°. 129) als inlanders en met dezen gelijkgestellten worden beschouwd”.

³⁶ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3 (memorie van toelichting), toelichting op art. 5 van het ontwerp: “In plaats van, gelijk in 1850 werd bepaald, het verlies van onze nationaliteit eerst te verbinden aan een vijfjarig verblijf buitenslands gepaard met het kennelijk oogmerk om niet terug te keeren, is het meer rationeel, zich te houden aan de bepaling van het Burgerlijk Wetboek [...]. In een gegeven geval bedoeld ‘kennelijk oogmerk’ te bewijzen, is niet alleen bezwaarlijk, maar bij tegenspraak van hem, dien het aangaat en die bij het tegendeel belang meent te hebben verkregen, schier onmogelijk. [...] Aldus blijft het echter ten aanzien van hen, die Nederland metterwoon verlieten een zwevend Nederlandschap, wat niet wenschelijk is. Het schijnt daarom raadzaam om behalve eene praesumtie, aan eene vijfjarige vestiging buitenslands te ontleenen, ook terug te keeren tot het ‘sans esprit de retour’. [...] Om evenwel den belanghebbende te vrijwaren tegen te zijnen aanzien onware gevolgtrekkingen uit de gestelde praesumtie, is de gelegenheid geopend, om door eene af te leggen verklaring de werking dier praesumtie te niet te doen. Maar zonder die verklaring mag men aannemen, dat na eene vijfjarige woonplaats buitenslands de band met den Nederlandschen Staat is losgemaakt.” De verlenging tot tien jaar in de wet: (niet geverifieerd) wat de reden betreft; Handelingen 1892 en het verslag niet geopend.

³⁷ Wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap, art. 7, onder 5°, in de tekst geldend van 16 augustus 1910 tot 1 juli 1937: “voor zooveel betreft Nederlanders buiten het Rijk en zijne Koloniën of bezittingen in andere werelddelen geboren, door [...] woonplaats te hebben buiten het Rijk [...] gedurende tien achtereenvolgende jaren” [N: Stb. 1910, 216, eenig artikel, blz. 1–2, facsimile via Delpher (Koninklijke Bibliotheek), ; zie noot 49. De Word-transcriptie (map 001-Historical Nationality Laws NL) geeft dezelfde tekst; de einddatum 1 juli 1937 berust alleen op die transcriptie]. De latere versies (1937, 1951, 1962, 1964) handhaven de beperking tot buiten het Koninkrijk geborenen, in wisselende bewoordingen (idem). Voor 1985: Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628, art. 15, onder c; voor 2003: Rijkswet op het Nederlandschap, art. 15, eerste lid, onder c, tekst geldend van 1 april 2003, (BWBR0003738).

³⁸ Wet van 12 december 1892, Stb. 268, art. 3, tweede en derde alinea: “Voor elke naturalisatie is aan ’s lands kas verschuldigd honderd gulden. Bij het verzoek om naturalisatie legt de verzoeker het bewijs over: [...] 3°. dat hij bij een ontvanger der registratie eene som van honderd gulden heeft gestort. [...] Ingeval de naturalisatie niet verleend wordt, wordt de gestorte som aan den verzoeker teruggegeven.”. Bevestigd door de officiële Engelse vertaling in Foreign Relations of the United States 1893, doc. 472. Voor de omrekening naar euro’s van nu bestaat de rekenmodule van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis niet meer; zij is op 14 juni 2021 opgeheven. De vergelijking in de hoofdtekst rust daarom op twee officiële bronnen, elk met haar eigen beperking. De eerste is de reeks Consumentenprijzen; prijsindex 1900 = 100 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, tabel 71905NED, bijgewerkt 12 februari 2026: 1900 = 100,0 en 2025 = 3.755,3. De tweede is de onherroepelijk vastgestelde omrekeningskoers van artikel 1 van Verordening (EG) nr. 2866/98 van de Raad van 31 december 1998, in werking 1 januari 1999: 1 euro = 2,20371 Nederlandse gulden. Honderd gulden maal 37,553 is 3.755,30 gulden in prijzen van 2025, gedeeld door 2,20371 is € 1.704; in de hoofdtekst afgerond op ongeveer zeventienhonderd euro. Twee beperkingen horen er uitdrukkelijk bij, en zij maken van dit getal een orde van grootte en geen bedrag. De CBS-reeks begint in 1900 en niet in 1892, zodat het bedrag van 1892 hier op het prijspeil van 1900 wordt omgerekend; en het CBS tekent bij de reeks zelf aan dat zij “een benadering” is, “ontstaan door verschillende reeksen te koppelen”. Over een afstand van ruim een eeuw zegt een prijsindex bovendien weinig over wat een bedrag voor een huishouden betekende. De contemporaine maatstaf staat in de tekst zelf: de regering noemde het in 1904 een “betrekkelijk luttel bedrag”, en oud-minister De Beaufort noemde het een bedrag dat “voor niemand een onverschillige zaak” was.

³⁹ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3, toelichting op art. 2 van het ontwerp: “Daar het geenszins de bedoeling is, de naturalisatie kosteloos te verleenen, zal in de regeling van het daarvoor te heffen recht nader moeten worden voorzien.”. In het ontwerp stond het bedrag dus nog niet; in de wet wel.

⁴⁰ Besluit optie- en naturalisatiegelden 2002, art. 9; indexering per 1 januari 2026 (Stcrt. 2025, nr. 31825).

⁴¹ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3: memorie van toelichting bij het ontwerp van wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap, ondertekend door de minister van Justitie Smidt en de minister van Binnenlandse Zaken Tak van Poortvliet, Handelingen der Staten-Generaal, Bijlagen 1891–1892 (scan van zeven bladzijden; het origineel op is voor deze versie niet geopend). De citaten in §9.3 staan in de algemene beschouwingen (over de Grondwet en Opzoemer; over het territoriale stelsel en Bluntschli; over Duitsland; over de eenheid van het gezin en Bluntschli’s “L’état par sa nature juridique, réclame l’unité du ménage”; en

de zin “Nederland kan [...] niet onder alle beschaafde volkeren alléén blijven staan”). De OCR van de scan is tweekoloms en op enkele plaatsen door elkaar gelopen; de citaten zijn tegen de scan gecontroleerd.

⁴² Algemeen Handelsblad, 6 december 1892, rubriek “Eerste Kamer. Nederlanderschap”: verslag van het antwoord van de regering op het afdelingsverslag van de Eerste Kamer (Delpher-knipsel; de memorie van antwoord aan de Eerste Kamer zelf, Kamerstukken I 1892/93, is niet geopend). Het knipsel meldt ook dat werd “overwogen [...] in hoever door deze wet de bestaande wetgeving op andere punten, o.a. ten opzichte van de nationale militie, verandering zal vereischen”.

⁴³ E. Heijs, Van vreemdeling tot Nederlander. De verlening van het Nederlanderschap aan vreemdelingen 1813–1992 (Amsterdam: Het Spinhuis, 1995), pp. 64–65, op basis van de wettendossiers van Justitie (Nationaal Archief, 2.09.47, dossiers W 12 en W 182) [S: geciteerd naar Heijs; kopie van de dissertatie uit de Radboud Repository (]. De inventaris van het archief (2.09.47, versie 11-06-2019) staat eveneens in die map.

⁴⁴ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 5 (memorie van antwoord), p. 19, zoals geciteerd door Heijs 1995, p. 76. Heijs vat het motief samen: “Dit had tot gevolg dat ook diegenen Nederlander blijven die geen ‘zonen van ’t vaderland’ meer zijn of willen zijn. Hiermee zou het algemeen landsbelang niet zijn gediend.” Leenders 2007, p. 61, noemt op grond van dezelfde stukken (nr. 3, p. 3 en 17) de “militieplicht” en de vraag “wie verantwoordelijk was voor ‘armlastigheid’” als de problemen met Duitsland.

⁴⁵ Raad van Europa, verdrag ETS nr. 043, statuslijst en verklaringen (coe.int); zie Deel II, §8, en de verantwoording bij dat deel.

⁴⁶ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3, toelichting op art. 9 van het ontwerp (het latere art. 12 van de wet).

⁴⁷ Heijs 1995 (noot 43), pp. 75–78, hoofdstuk “De wet van 1892”, paragraaf “Naturalisatie van oud-Nederlanders na 1903” [S: alle feiten in §9.5 zijn aan Heijs ontleend, tenzij anders vermeld; zijn bronnen: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1903/04 IV nr. 15 pp. 27–28; Handelingen 15 november 1904 p. 100 en 20 december 1904 p. 874; Bijlagen 1904/05 IV nr. 15 p. 19; Kamer van Koophandel te Londen (1907); ARA II, wettendossiers Justitie W 182, inv.nrs. 267–268]. Dat de verliezers van 1903 “staatloos” werden, staat zo bij Heijs (p. 76: “staatloos geworden Nederlanders”).

⁴⁸ Wet van 8 juli 1907, Stb. 1907, 177, tot wijziging der wet van 12 december 1892 (Stb. 268), enig artikel: invoeging van art. 3bis: “De in het voorgaand artikel genoemde som is niet verschuldigd voor de naturalisatie van dengene, die het Nederlanderschap krachtens artikel 7, 5°, verloren heeft. De verzoeker kan in dat geval volstaan met de overlegging bij het verzoek om naturalisatie van het bewijs, dat hij den staat van Nederlander heeft bezeten. De bepaling van het eerste lid is niet van toepassing op hem, die reeds eenmaal krachtens die bepaling kosteloos is genaturaliseerd, noch op hem, die na het verlies van het Nederlanderschap eenige daad heeft verricht, waardoor hij, Nederlander zijnde, het Nederlanderschap zoude hebben verloren.” (scan van het Staatsblad (twee jpg’s)). De considerans: “ten einde hen, die het Nederlanderschap verloren hebben krachtens artikel 7, 5°, dier wet, in de gelegenheid te stellen het Nederlanderschap door naturalisatie terug te bekomen zonder betaling van het voor naturalisatie verschuldigd bedrag”. De aantallen 1.173 (531, 471 en 171 in 1908, 1909 en 1910): Heijs 1995, p. 77, noot 73, “vastgesteld door telling van de in de Staatsbladen gepubliceerde naturalisatiewetten”.

⁴⁹ Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling, blz. 2 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)). De aangehaalde woorden staan zo in het Staatsblad. Gegeven ten Paleize het Loo, 15 juli 1910; uitgegeven 27 juli 1910; gecontrasigneerd door de minister van Justitie E.R.H. Regout en de minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk. De parlementaire stukken: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3 (memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap), en nr. 2 (ontwerp van wet, met de overgangsbepaling); koninklijke boodschap van 3 januari 1910; ondertekend door de minister van Justitie A.P.L. Nelissen en de minister van Binnenlandsche Zaken Th. Heemskerk; Nelissen opvolger Regout verdedigde het ontwerp in juni 1910 in de Kamer (noot 59) en contrasigneerde de wet. De aangehaalde zinnen zijn woordelijk overgenomen van de scan (en 0000854), die ook als paginabeeld is bekeken. Het citaat “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond” luidt in de bron met “aangetoond” en zonder het woord “wel” in de voorafgaande zin; zie de correctie in noot 51. De hier aangehaalde tekst is die van het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen (199, nr. 6: in de eerste regel van de overgangsbepaling wordt “en” vervangen door “of”); De tekst in het Staatsblad is daarmee vergeleken: hij is woordelijk gelijk aan het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen, op één punt na — het Staatsblad noemt in opschrift, considerans en aanhef van het eenig artikel ook de tussentijdse

wijziging bij de wet van 10 februari 1910, Stb. 56. Eerder, en nu vervallen: de verwijzing voor deze wet naar Heijs 1995, pp. 77–78. Jessurun d'Oliveira (noot 51) dateert dezelfde wet op 25 juli 1910; het Staatsblad zegt 15 juli, net als Heijs, Mannoury 1954 (noot 54), Septer 1951 en Breukelman 1917. De datum bij d'Oliveira is een verschrijving. De wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling; 16 augustus 1910 is de twintigste dag na de uitgifte op 27 juli, en Mannoury noemt die datum “volgens art. 2 A.B.” [de Wet algemeene bepalingen zelf niet geopend]. Het citaat van Nelissen (“tal van zonen”) en het regeringscitaat over “volgende geslachten” zijn beide aan Heijs ontleend. De Word-transcriptie (noot 37) komt met het Staatsblad overeen.

⁵⁰ Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling, blz. 2 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)). De aangehaalde woorden staan zo in het Staatsblad. Gegeven ten Paleize het Loo, 15 juli 1910; uitgegeven 27 juli 1910; gecontrasigneerd door de minister van Justitie E.R.H. Regout en de minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk. De parlementaire stukken: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3 (memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap), en nr. 2 (ontwerp van wet, met de overgangsbepaling); koninklijke boodschap van 3 januari 1910; ondertekend door de minister van Justitie A.P.L. Nelissen en de minister van Binnenlandsche Zaken Th. Heemskerk; Nelissens opvolger Regout verdedigde het ontwerp in juni 1910 in de Kamer (noot 59) en contrasigneerde de wet. De aangehaalde zinnen zijn woordelijk overgenomen van de scan (en 0000854), die ook als paginabeeld is bekeken. Het citaat “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond” luidt in de bron met “aangetoond” en zonder het woord “wel” in de voorafgaande zin; zie de correctie in noot 51. De hier aangehaalde tekst is die van het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen (199, nr. 6: in de eerste regel van de overgangsbepaling wordt “en” vervangen door “of”); De tekst in het Staatsblad is daarmee vergeleken: hij is woordelijk gelijk aan het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen, op één punt na — het Staatsblad noemt in opschrift, considerans en aanhef van het eenig artikel ook de tussentijdse wijziging bij de wet van 10 februari 1910, Stb. 56. Eerder, en nu vervallen: de verwijzing voor deze wet naar Heijs 1995, pp. 77–78. Jessurun d'Oliveira (noot 51) dateert dezelfde wet op 25 juli 1910; het Staatsblad zegt 15 juli, net als Heijs, Mannoury 1954 (noot 54), Septer 1951 en Breukelman 1917. De datum bij d'Oliveira is een verschrijving. De wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling; 16 augustus 1910 is de twintigste dag na de uitgifte op 27 juli, en Mannoury noemt die datum “volgens art. 2 A.B.” [de Wet algemeene bepalingen zelf niet geopend]. Het citaat van Nelissen (“tal van zonen”) en het regeringscitaat over “volgende geslachten” zijn beide aan Heijs ontleend. De Word-transcriptie (noot 37) komt met het Staatsblad overeen.

⁵¹ Correctie (19-Sep-2026): de weergave van het MvT-citaat in de eerdere versies van dit boek was aan d'Oliveira ontleend en luidde “wel moet doen verslappen” en “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling getoond”. De bron (noot 35) heeft geen “wel” en heeft “aangetoond”. De tekst is overal aangepast. Bron van de eerdere lezing: H.U. Jessurun d'Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en een nieuwe draai”, Nederlands Juristenblad 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), pp. 1390–1397, p. 1391 (het NJB is geen overheidsbron). Het citaat is inmiddels wél bij de bron nagezien (noot 35) en daar anders bevonden. Over de overgangsbepaling: “al degenen die krachtens de wet van 1892 hun nationaliteit op deze grond verloren hadden, [kregen] die van rechtswege weer terug[...], behalve als zij een andere nationaliteit bezaten”; wie een andere nationaliteit had, “moest maar op individuele basis terugnaturaliseren, en daarbij kon gevergd worden dat men van die andere nationaliteit afstand deed” (met noot 6: art. 5a WNI 1892). Over het amendement en minister Regout: idem, p. 1391 (“Een amendement om de positie van deze arbeiders gelijk te trekken werd verworpen. (De socialisten waren voor.)”); “Een suspect onderscheid.” Heijs (noot 35) noemt Nelissen als minister van Justitie (1908–1910); Regout volgde hem in 1910 op — wie de wet in de Kamer verdedigde, is niet nagezien (niet geverifieerd).

⁵² Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling, blz. 2 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)). De aangehaalde woorden staan zo in het Staatsblad. Gegeven ten Paleize het Loo, 15 juli 1910; uitgegeven 27 juli 1910; gecontrasigneerd door de minister van Justitie E.R.H. Regout en de minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk. De parlementaire stukken: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3 (memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap), en nr. 2 (ontwerp van wet, met de overgangsbepaling); koninklijke boodschap van 3 januari 1910; ondertekend door de minister van Justitie A.P.L. Nelissen en de minister van Binnenlandsche Zaken Th. Heemskerk; Nelissens opvolger Regout

verdedigde het ontwerp in juni 1910 in de Kamer (noot 59) en contrasigneerde de wet. De aangehaalde zinnen zijn woordelijk overgenomen van de scan (en 0000854), die ook als paginabeeld is bekeken. Het citaat “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond” luidt in de bron met “aangetoond” en zonder het woord “wel” in de voorafgaande zin; zie de correctie in noot 51. De hier aangehaalde tekst is die van het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen (199, nr. 6: in de eerste regel van de overgangsbepaling wordt “en” vervangen door “of”); De tekst in het Staatsblad is daarmee vergeleken: hij is woordelijk gelijk aan het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen, op één punt na — het Staatsblad noemt in opschrift, considerans en aanhef van het eenig artikel ook de tussentijdse wijziging bij de wet van 10 februari 1910, Stb. 56. Eerder, en nu vervallen: de verwijzing voor deze wet naar Heijs 1995, pp. 77–78. Jessurun d’Oliveira (noot 51) dateert dezelfde wet op 25 juli 1910; het Staatsblad zegt 15 juli, net als Heijs, Mannoury 1954 (noot 54), Septer 1951 en Breukelman 1917. De datum bij d’Oliveira is een verschrijving. De wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling; 16 augustus 1910 is de twintigste dag na de uitgifte op 27 juli, en Mannoury noemt die datum “volgens art. 2 A.B.” [de Wet algemeene bepalingen zelf niet geopend]. Het citaat van Nelissen (“tal van zonen”) en het regeringscitaat over “volgende geslachten” zijn beide aan Heijs ontleend. De Word-transcriptie (noot 37) komt met het Staatsblad overeen.

⁵³ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3, onder “Overgangsbepaling”: “Zij die eene vreemde nationaliteit hebben verworven zijn van de werking dezer overgangsbepaling uitgesloten, ten einde te voorkomen, dat dubbele nationaliteit ontstaat.”. De latere duiding “op volkenrechtelijke gronden” is van Mannoury 1954, nr. 265 (noot 54); Jessurun d’Oliveira noemt de uitsluiting zonder die reden (noot 51).

⁵⁴ J. Mannoury, *Het Nederlandse nationaliteitsrecht*, 2e druk, Alphen aan den Rijn: Samsom 1954, nr. 265 (“Collectieve naturalisatie, d.w.z. toekenning van het Nederlandschap aan een bepaalde categorie van personen met de gevolgen van een naturalisatie, heeft voor de eerste maal plaats gehad bij de Overgangsbepaling van de Wet van 15 Juli 1910, S. 216. Deze naturalisatie werd verleend met ingang van de dag, waarop de wet in werking trad, zijnde 16 Augustus 1910. Het betrof hier in Nederland geboren personen, die het Nederlandschap hadden verloren door tienjarig verblijf in een vreemd land, zonder de door art. 7 sub 5e vereiste kennisgeving te doen. Uitgesloten werden echter op volkenrechtelijke gronden degenen, die op genoemde datum een vreemde nationaliteit bezaten. [...] Voorts was de bepaling niet toepasselijk op gehuwde vrouwen.”; volgens Heijs, noot 76, p. 117); nr. 226, noot (“de in Nederland geboren, die door verblijf buitenslands apatride geworden waren, [herkregen] van rechtswege het Nederlandschap”; verwijzing naar Handelingen Tweede Kamer 1909–1910, p. 2076 e.v.); en de lijst van wijzigingen van de wet van 1892 (“bij de wet van 15 Juli 1910, S. 216, volgens art. 2 A.B. in werking getreden op 16 Augustus 1910 (wijziging art. 7 sub 5°)”) (volledige tekst via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); geen overheidsbron). Dezelfde datum bij A.J.G.P. Septer, *Beknopt leerboek voor het Nederlandse nationaliteitsrecht* (1951) en J.B. Breukelman, *Tractaten en andere daarmede verband houdende onderwerpen* (1917), beide alleen als zoekfragment op Delpher gezien.

⁵⁵ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 4 (voorlopig verslag). De verwijzing naar het artikel van A.J. Domela Nieuwenhuis, “Het nationaliteitsbewijs in de hand der bureaucratie”, *De Tijdspiegel* 1908 (tweede deel), staat in hetzelfde verslag; dat artikel is niet geraadpleegd.

⁵⁶ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 5 (memorie van antwoord), onder “Overgangsbepaling”: “Het geldt hier toch niet zoozeer eene collectieve naturalisatie, hetgeen de leden hier aan het woord schijnen te vermeenen, als wel de verbetering van een onjuisten grondslag, waarop verlies van Nederlandschap was gebaseerd.”; “terwijl het de strekking der overgangsbepaling is om onafhankelijk van den wil van belanghebbenden zooveel mogelijk herstel van de verloren nationaliteit te bewerkstelligen zonder dat de wetgever kennis draagt van de namen of zelfs van het aantal dergenen, die door de voorgestelde bepaling zullen worden gebaat. In verband hiermede kunnen de ondergeteekenden niet voldoen [...] aan het verlangen van hen, die het terugbekomen van het verloren Nederlandschap afhankelijk zouden willen stellen van het doen van eene aangifte binnen eenen zekeren termijn.”; en over het opdringen van de nationaliteit: “Dat onder de overgangsbepaling zullen vallen zij, die opzettelijk hun Nederlandschap ingevolge art. 7, 5° hebben verloren, en derhalve de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat het Nederlandschap zal worden opgedrongen aan personen, die op het bezit daarvan geen prijs stellen, is juist.”

⁵⁷ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 5 (memorie

van antwoord), onder “Overgangsbepaling”: “Het geldt hier toch niet zoozeer eene collectieve naturalisatie, hetgeen de leden hier aan het woord schijnen te vermeenen, als wel de verbetering van een onjuisten grondslag, waarop verlies van Nederlandschap was gebaseerd.”; “terwijl het de strekking der overgangsbepaling is om onafhankelijk van den wil van belanghebbenden zooveel mogelijk herstel van de verloren nationaliteit te bewerkstelligen zonder dat de wetgever kennis draagt van de namen of zelfs van het aantal dergenen, die door de voorgestelde bepaling zullen worden gebaat. In verband hiermede kunnen de ondergeteekenden niet voldoen [...] aan het verlangen van hen, die het terugbekomen van het verloren Nederlandschap afhankelijk zouden willen stellen van het doen van eene aangifte binnen eenen zekeren termijn.”; en over het opdringen van de nationaliteit: “Dat onder de overgangsbepaling zullen vallen zij, die opzettelijk hun Nederlandschap ingevolge art. 7, 5° hebben verloren, en derhalve de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat het Nederlandschap zal worden opgedrongen aan personen, die op het bezit daarvan geen prijs stellen, is juist.”

⁵⁸ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 4 (voorlopig verslag, vastgesteld 10 maart 1910): “De vraag werd gedaan of het niet juister ware de overgangsbepaling in dier voege te redigeeren, dat de in het eerste lid bedoelde personen op den dag van de inwerkingtreding der wet geacht worden Nederlanders te zijn gebleven, tenzij zij op dat tijdstip tot een ander land behooren. Anderen vreesden moeilijkheden van eene zoodanige bepaling; belanghebbenden hebben gedurende een zekeren tijd het Nederlandschap niet bezeten en zouden het aldus met terugwerkende kracht terugkrijgen, hetgeen met name ten aanzien van de militaire verplichtingen tot bezwaren zou kunnen leiden.”; en nr. 5 (memorie van antwoord): “Eene redactie der overgangsbepaling in dien zin, dat de bedoelde personen geacht worden Nederlanders te zijn gebleven, zou tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven. Behalve ten aanzien van de reeds in het Voorloopig Verslag genoemde militaire verplichtingen, denke men aan andere wetsbepalingen krachtens welke de nationaliteit op den rechtstoestand van den betrokken persoon van invloed is, bijv. op de strafbaarheid naar Nederlandsch recht en aan de in art. 992 Burgerlijk Wetboek omschreven bevoegdheid tot het maken van testamenten in het buitenland.”.

⁵⁹ Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 79ste vergadering, 15 juni 1910, pp. 2073–2083 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scan in Kris’ map 01-NL-Nationality-Law-history-present): “Het amendement van den heer de Kanter wordt in stemming gebracht en met 41 tegen 17 stemmen verworpen” (p. 2081); “Het eenig artikel wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen”; “Het gewijzigd amendement van den heer Duys c. s. wordt in stemming gebracht en met 50 tegen 6 stemmen verworpen” (p. 2083), met als vóórstemmers “Troelstra, Hugenholtz, Helsdingen, Schaper, ter Laan en Duys”; de verklaring van het lid Van Doorn dat hij tegen zou hebben gestemd “in geval de overgangsbepaling in rondvraag zou worden gebracht”; “De overgangsbepaling wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen”; en, na een redactionele wijziging van de minister, “Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen”. Het ontwerp is in juni verdedigd door Regout, minister van Justitie; de memorie van toelichting van januari 1910 was nog ondertekend door Nelissen.

⁶⁰ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 8 (voorgestelde amendementen, ingezonden 10 juni 1910, De Kanter) en nr. 9 (voorgestelde amendementen, ingezonden 14 juni 1910, Duys, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Hugenholtz, Helsdingen, Vliegen, Ketelaar, Teenstra en Liefstinck). Het citaat is uit nr. 9, onderdeel I. Dat beide amendementen zijn verworpen, berust op Jessurun d’Oliveira (noot 51) en op de omstandigheid dat de geldende tekst ze niet bevat; de stemmingsuitslag in de Handelingen is nog niet opgezocht.

⁶¹ Zelfde vindplaats, de rede van het lid Duys, p. 2082–2083. De zin “Hier wordt niet iets teruggeven, maar opgedrongen” staat zo in de bron; het paginabeeld laat zien dat de gedrukte tekst inderdaad “teruggeven” heeft en niet “teruggegeven”.

⁶² De beperking is na 1910 nog tweemaal aangepast, beide keren alleen in de gebiedsaanduiding: per 1 juli 1937 tot “Nederlanders buiten het Rijk, Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao geboren” en per 29 december 1951 tot “Nederlanders buiten het Koninkrijk en buiten de Republiek Indonesië geboren”, welke laatste redactie ongewijzigd gold tot 1 januari 1985. Gecontroleerd in alle achttien geconsolideerde versies van de wet [S: transcripties zonder bronvermelding], waarvan de versie van 1910 woordelijk overeenkomt met het Kamerstuk (noot 35) en de versie 1951–1962 woordelijk met de tekst bij Mannoury 1954. De uitdrukking “tien achtereenvolgende jaren” komt in geen enkele versie buiten artikel 7, onder 5°, voor, en geen andere verliesgrond in de wet treedt in door enkel tijdsverloop in het buitenland. Van de wijzigingswetten is Stb. 1951, 593 op 24 september 2026 alsnog bij de bron geopend en op het ; de datum “29 december 1951” is de datum van uitgifte, maar artikel 5 van die wet werkt terug tot het tijdstip van de

souvereiniteitsoverdracht, zodat de nieuwe redactie vanaf dat eerdere tijdstip gold. De overige (Stb. 1936, 209 en 913; Stb. 1937, 281) zijn niet geopend: de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951. Zie de notitie 01_Onderzoek\Notitie_WNI-art7-5_geboorteplaats_1910-1985_19-Sep-2026.docx.

⁶³ Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628, art. 15 onder c (geboortevoorwaarde: “in het land waarin hij is geboren en waarvan hij eveneens de nationaliteit bezit”); Rijkswet op het Nederlanderschap, art. 15, eerste lid, onder c, tekst geldend van 1 april 2003 (zonder geboortevoorwaarde). Zie Deel II, §3.

⁶⁴ Wet van 10 februari 1910, Stb. 55, houdende regeling van het Nederlandsche onderdaanschap van de bevolking van Nederlandsch-Indië, art. 1 en art. 2, onder 4° (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), collectie Tijdschriften, object MMKB10:001146003, tekstlaag; paginabeeld van dit artikel niet nagezien). De begeleidende wet van dezelfde datum, Stb. 56, verving in een reeks wetten het woord “Nederlander” door “Nederlandsch onderdaan” — onder meer in artikel 992 van het toenmalige Burgerlijk Wetboek — en gaf artikel 12 van de wet van 1892 zijn nieuwe redactie: “Allen, die den staat van Nederlander niet bezitten of niet uit anderen hoofde Nederlandsche onderdanen zijn, zijn vreemdelingen.”. De geconsolideerde versie van de wet van 1892 draagt de periodeaanduiding “24 maart 1910 tot 16 augustus 1910”; Stb. 1910, 56 verklaart die aanduiding, want het is de wijziging die op 24 maart 1910 in werking trad. (Deze noot eindigde tot versie 18 in een onafgemaakte zin.)

⁶⁵ Wet van 10 februari 1910, Stb. 55, houdende regeling van het Nederlandsche onderdaanschap van de bevolking van Nederlandsch-Indië, art. 1 en art. 2, onder 4° (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), collectie Tijdschriften, object MMKB10:001146003, tekstlaag; paginabeeld van dit artikel niet nagezien). De begeleidende wet van dezelfde datum, Stb. 56, verving in een reeks wetten het woord “Nederlander” door “Nederlandsch onderdaan” — onder meer in artikel 992 van het toenmalige Burgerlijk Wetboek — en gaf artikel 12 van de wet van 1892 zijn nieuwe redactie: “Allen, die den staat van Nederlander niet bezitten of niet uit anderen hoofde Nederlandsche onderdanen zijn, zijn vreemdelingen.”. De geconsolideerde versie van de wet van 1892 draagt de periodeaanduiding “24 maart 1910 tot 16 augustus 1910”; Stb. 1910, 56 verklaart die aanduiding, want het is de wijziging die op 24 maart 1910 in werking trad. (Deze noot eindigde tot versie 18 in een onafgemaakte zin.)

⁶⁶ Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling, blz. 2 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)). De aangehaalde woorden staan zo in het Staatsblad. Gegeven ten Paleize het Loo, 15 juli 1910; uitgegeven 27 juli 1910; gecontrasigneerd door de minister van Justitie E.R.H. Regout en de minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk. De parlementaire stukken: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3 (memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlanderschap en het ingezetenschap), en nr. 2 (ontwerp van wet, met de overgangsbepaling); koninklijke boodschap van 3 januari 1910; ondertekend door de minister van Justitie A.P.L. Nelissen en de minister van Binnenlandsche Zaken Th. Heemskerk; Nelissens opvolger Regout verdedigde het ontwerp in juni 1910 in de Kamer (noot 59) en contrasigneerde de wet. De aangehaalde zinnen zijn woordelijk overgenomen van de scan (en 0000854), die ook als paginabeeld is bekeken. Het citaat “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond” luidt in de bron met “aangetoond” en zonder het woord “wel” in de voorafgaande zin; zie de correctie in noot 51. De hier aangehaalde tekst is die van het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen (199, nr. 6: in de eerste regel van de overgangsbepaling wordt “en” vervangen door “of”); De tekst in het Staatsblad is daarmee vergeleken: hij is woordelijk gelijk aan het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen, op één punt na — het Staatsblad noemt in opschrift, considerans en aanhef van het eenig artikel ook de tussentijdse wijziging bij de wet van 10 februari 1910, Stb. 56. Eerder, en nu vervallen: de verwijzing voor deze wet naar Heijs 1995, pp. 77–78. Jessurun d’Oliveira (noot 51) dateert dezelfde wet op 25 juli 1910; het Staatsblad zegt 15 juli, net als Heijs, Mannoury 1954 (noot 54), Septer 1951 en Breukelman 1917. De datum bij d’Oliveira is een verschrijving. De wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling; 16 augustus 1910 is de twintigste dag na de uitgifte op 27 juli, en Mannoury noemt die datum “volgens art. 2 A.B.” [de Wet algemeene bepalingen zelf niet geopend]. Het citaat van Nelissen (“tal van zonen”) en het regeringscitaat over “volgende geslachten” zijn beide aan Heijs ontleend. De Word-transcriptie (noot 37) komt met het Staatsblad overeen.

⁶⁷ Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling, blz. 2 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)). De aangehaalde woorden staan zo in het Staatsblad. Gegeven ten Paleize het Loo, 15 juli 1910; uitgegeven 27 juli 1910; gecontrasigneerd door de minister van Justitie E.R.H. Regout en de minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk. De parlementaire stukken: Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal

Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans door Kris en opgeslagen in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 3 (memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 12 december 1892, Stb. 268, op het Nederlandschap en het ingezetenschap), en nr. 2 (ontwerp van wet, met de overgangsbepaling); koninklijke boodschap van 3 januari 1910; ondertekend door de minister van Justitie A.P.L. Nelissen en de minister van Binnenlandsche Zaken Th. Heemskerk; Nelissens opvolger Regout verdedigde het ontwerp in juni 1910 in de Kamer (noot 59) en contrasigneerde de wet. De aangehaalde zinnen zijn woordelijk overgenomen van de scan (en 0000854), die ook als paginabeeld is bekeken. Het citaat “De ervaring heeft de ongegrondheid dier veronderstelling aangetoond” luidt in de bron met “aangetoond” en zonder het woord “wel” in de voorafgaande zin; zie de correctie in noot 51. De hier aangehaalde tekst is die van het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen (199, nr. 6: in de eerste regel van de overgangsbepaling wordt “en” vervangen door “of”); De tekst in het Staatsblad is daarmee vergeleken: hij is woordelijk gelijk aan het ontwerp zoals gewijzigd bij de nota van wijzigingen, op één punt na — het Staatsblad noemt in opschrift, considerans en aanhef van het eenig artikel ook de tussentijdse wijziging bij de wet van 10 februari 1910, Stb. 56. Eerder, en nu vervallen: de verwijzing voor deze wet naar Heijs 1995, pp. 77–78. Jessurun d’Oliveira (noot 51) dateert dezelfde wet op 25 juli 1910; het Staatsblad zegt 15 juli, net als Heijs, Mannoury 1954 (noot 54), Septer 1951 en Breukelman 1917. De datum bij d’Oliveira is een verschrijving. De wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling; 16 augustus 1910 is de twintigste dag na de uitgifte op 27 juli, en Mannoury noemt die datum “volgens art. 2 A.B.” [de Wet algemeene bepalingen zelf niet geopend]. Het citaat van Nelissen (“tal van zonen”) en het regeringscitaat over “volgende geslachten” zijn beide aan Heijs ontleend. De Word-transcriptie (noot 37) komt met het Staatsblad overeen.

⁶⁸ Burgerlijk Wetboek 1838, art. 5, 1°, zoals in de Kamer geciteerd door het lid Levyssohn Norman (Handelingen Tweede Kamer 1892/93, 9de vergadering, 19 oktober 1892, blz. 156, Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scan). Zie ook §5 van dit deel.

⁶⁹ Wet van 28 juli 1850, Stb. 44, art. 1, 1° (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); scan; de jaargang 1850 staat niet op, want die collectie begint bij 1951). Zie §8.

⁷⁰ Handelingen Tweede Kamer 1849/50, zitting van 10 juli 1850, “Redevoeringen, uitgesproken door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken”, blad 14 van 17 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek)). Dat de minister Thorbecke was, berust op Heijs 1995, p. 36.

⁷¹ Heijs 1995, pp. 35–37, met verwijzing naar *Handelingen Tweede Kamer 1849/50*, 9 juli 1850, p. 15. De Handelingen van die dag zijn nog niet geopend. Heijs noemt de uitsluiting van 1850, gezien het geringe praktische belang van het politieke Nederlandschap in die tijd, “primair een politiek-ideologische uitsluiting”.

⁷² Handelingen Tweede Kamer 1892/93, 19 oktober 1892, blz. 157 (Staten-Generaal Digitaal).

⁷³ Idem, blz. 158. Dat de Commissie van Rapporteurs het gevaar “zoo al niet hersenschimmig, dan toch zeer gering” achtte, berust op Heijs 1995, p. 69, met verwijzing naar de vergadering van 20 oktober 1892, p. 159; die bladzijde is nog niet geopend.

⁷⁴ Idem, blz. 158. Dat de Commissie van Rapporteurs het gevaar “zoo al niet hersenschimmig, dan toch zeer gering” achtte, berust op Heijs 1995, p. 69, met verwijzing naar de vergadering van 20 oktober 1892, p. 159; die bladzijde is nog niet geopend.

⁷⁵ Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 43ste vergadering, 22 december 1909, blz. 1271, minister van Koloniën De Waal Malefijt (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand (bladzijde 1271 = scan 0001854)). De volledige zin over de consuls luidt daar: “1903, naar aanleiding van de vraag van onze consuls te Bangkok en te Hongkong, wie zij toch eigenlijk als Nederlandsche onderdanen hadden te beschouwen, omdat zulke menschen natuurlijk aanspraak zouden kunnen hebben op hulp en bescherming, hun een instructie is verstrekt, die eigenlijk bijna geheel gelijklopend is met het wetsontwerp, dat thans voorgedragen wordt.” Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag en stond het citaat met een ellips; beide voorbehouden zijn vervallen.

⁷⁶ Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 43ste vergadering, 22 december 1909, blz. 1271, minister van Koloniën De Waal Malefijt (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand (bladzijde 1271 = scan 0001854)). De volledige zin over de consuls luidt daar: “1903, naar aanleiding van de vraag van onze consuls te Bangkok en te Hongkong, wie zij toch eigenlijk als Nederlandsche onderdanen hadden te beschouwen, omdat zulke menschen natuurlijk aanspraak zouden kunnen hebben op hulp en bescherming, hun een instructie is verstrekt, die eigenlijk bijna geheel gelijklopend is met het wetsontwerp, dat thans voorgedragen wordt.” Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag en stond het citaat met een ellips; beide voorbehouden zijn vervallen.

⁷⁷ Idem, blz. 1272.

⁷⁸ Idem, blz. 1267, het lid Colijn (bestand; bladzijde 1267 = scan 0001850). Het beeld draagt bovenaan de kolomaanduidingen "(van Idsinga e. a.)" en "(Colijn.)". De vorm "In vind" staat zo in de bron en is kennelijk een zetfout voor "Ik vind". Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag.

⁷⁹ J. Mannoury, *Het Nederlandse nationaliteitsrecht*, 2e druk, Alphen aan den Rijn 1954, passage over de Wet op het Nederlands onderdaanschap (volledige tekst via Delpher (Koninklijke Bibliotheek)). Mannoury merkt elders op dat de koloniale nationaliteit "het enige" is "dat in Nederland tot nieuwe vorming van nationaliteitsrecht bij de wet heeft aanleiding gegeven" (nr. 50).

⁸⁰ Heijs 1995, pp. 71–72, met verwijzing naar *Handelingen Tweede Kamer 1892/93*, 20 oktober 1892, p. 161, en naar de wet van 10 juni 1927, Stb. 175. Het Staatsblad van 1927 is niet geopend; het nummer komt ook voor in het register van Mannoury 1954.

⁸¹ Heijs 1995, pp. 71–72, met verwijzing naar *Handelingen Tweede Kamer 1892/93*, 20 oktober 1892, p. 161, en naar de wet van 10 juni 1927, Stb. 175. Het Staatsblad van 1927 is niet geopend; het nummer komt ook voor in het register van Mannoury 1954.

⁸² *Handelingen Tweede Kamer 1909/10*, 43ste vergadering, 22 december 1909, blz. 1264, verslag van de Commissie van Rapporteurs (voorzitter Van Karnebeek) over het adres van de Nederlandsche Kamer van Koophandel te Londen (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand De vergadering beslaat de bladzijden 1229 t/m 1288 (scans 0001812 t/m 0001871), zodat bladzijde 1264 overeenkomt met scan 0001847. Het beeld draagt bovenaan "1264 — 43ste VERGADERING. — 22 DECEMBER 1909" en het agendapunt "50. Regeling van het Nederl. onderdaanschap enz. en wijziging van wetten in verband daarmee". Het citaat is woord voor woord van het beeld overgenomen; de spelling "koophandel" met kleine letter en "deponeren"/"vereenigt" staan zo in de bron. De eerdere versie van deze noot rustte alleen op de tekstlaag; dat voorbehoud is vervallen). Dit verband tussen het onderdaanschapsonderwerp en het herstel van het Nederlandschap is in de literatuur over de klok niet eerder gelegd, voor zover mij bekend.

⁸³ Wet van 15 juli 1910, Stb. 216, eenig artikel. De tekst spreekt van "buiten het Rijk en zijne Koloniën of bezittingen in andere werelddelen", zowel voor de geboorteplaats als voor de woonplaats.

⁸⁴ Wet van 21 december 1951, Staatsblad 1951, 593, artikel 5: "Deze wet, welke kan worden aangehaald als „Wet nadere regelen omtrent nationaliteit en ingezetenschap 1951", treedt in werking met ingang van de dag van haar afkondiging en werkt terug tot het tijdstip van soevereiniteitsoverdracht ingevolge de Wet Soevereiniteitsoverdracht Indonesië." Uitgegeven 29 december 1951 (stb-1951-593). Artikel 2 van diezelfde wet noemt de wet van 1892 "laatstelijk gewijzigd bij de wet van 6 Augustus 1949 (Staatsblad No. J 359)" — de enige bevestiging van de Termijnenwet bij een officiële bron; zie noot 94.

⁸⁵ *Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1950/51*, 2027 ("Nadere regelen omtrent nationaliteit en ingezetenschap"), memorie van toelichting nr. 3, toelichting bij artikel VII, onder 4; de aangehaalde tekst van de bepaling staat in het gewijzigd ontwerp zoals dat naar de Eerste Kamer ging, artikel VII, onder 4. De wet zelf, van 21 december 1951, Stb. 593, is niet geopend; datum en nummer berusten op Mannoury 1954.

⁸⁶ Wet van 15 mei 1953, houdende nadere vaststelling van artikel 2 van de wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap, Staatsblad 1953, 233, artikelen I en II (stb-1953-233). Het nieuwe artikel 2 luidde: "Nederlanders zijn ook: a. het kind van een tijdens de geboorte in Nederland, in Suriname of in de Nederlandse Antillen wonende vader of moeder, naar de in artikel 1 gemaakte onderscheidingen, die zelf geboren is uit een in het Koninkrijk wonende moeder; b. het in het Koninkrijk te vondeling gelegde of verlaten kind, zolang van zijn afstamming niet blijkt; c. het in het Koninkrijk geboren wettig, gewettigd of door de vader erkend natuurlijk kind, waarvan tijdens de geboorte de moeder de staat van Nederlander bezit en de vader is zonder of van onbekende nationaliteit, in het laatste geval zolang die onbekendheid duurt." Artikel II: "Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging"; uitgegeven 26 mei 1953, dus in werking op 27 mei 1953. Gegeven ten Paleize Soestdijk, 15 mei 1953; de ministers Donker (Justitie), Beyen (Buitenlandse Zaken), Beel (Binnenlandse Zaken) en Kernkamp (Overzeese Rijksdelen). Behandeling: Bijl. Hand. II 51/52, 2378; Hand. II 51/52, blz. 2135; Bijl. Hand. I 52/53, 2378; Hand. I 52/53, blz. 2223–2226. Een toelichting bij deze wet is er in de pdf niet: wat daar vanaf bladzijde 2 volgt is een ingebonden belastingformulier ("Toelichting bij het aangiftebiljet voor de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting van buitenlanders"), dat niets met deze wet te maken heeft. De reden voor de uitzondering voor Nieuw-Guinea zou dus in de Kamerstukken moeten worden gezocht (Bijl. Hand. II 51/52, 2378); dat is niet gedaan.

⁸⁷ Wet van 30 juli 1953, Staatsblad 1953, 363, "houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid", artikel I. Artikel V: "Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging"; uitgegeven 4 augustus 1953. De artikelen II tot en met IV zijn op 25 september 2026 alsnog op het beeld gelezen, en het voorbehoud van versie 16 is daarmee vervallen: zij gaan niet over onderdeel 5°. Artikel II

herschrijft artikel 5, tweede lid, van de wet van 1892 (“De echtgenote, die de staat van Nederlander zelfstandig heeft, volgt staande huwelijk de staat van haar man, zodra beide van eenzelfde nationaliteit zijn”); de artikelen III en IV regelen het kiesrecht van wie langs artikel I het Nederlandschap terugkreeg, met uitsluitingen die aanknopen bij veroordelingen op grond van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en bij interneringen op grond van het Tribunaalbesluit. Het recht van artikel I liep “van tenminste vijf en twintig en ten hoogste tweeduizend gulden”, naar gelang van de aanslag in de inkomstenbelasting; de verzoeker moest zijn geboorteakte overleggen, het bewijs van twee jaren ononderbroken hoofdverblijf, en het bewijs dat het bedrag was gestort. De verlening strekte zich uit tot de echtgenote en tot de minderjarige kinderen die zonder de verliesbepaling Nederlander zouden zijn.

⁸⁸ Rijkswet van 8 september 1976 tot wijziging van de wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap (Stb. 1892, 268), Staatsblad 1976, 465, artikel I onder A en onder D. Artikel III van dezelfde Rijkswet: “De wet van 30 juli 1953, Stb. 363, wordt ingetrokken.” Artikel IV: “Deze Rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip”; dat tijdstip is 15 maart 1977 en het is vastgesteld in artikel 8 van het Besluit naturalisatiegelden (noot 90). Gegeven ten Paleize Soestdijk, 8 september 1976; uitgegeven 23 september 1976. Kamerstuk 12 837 (R 944); de memorie van toelichting heb ik niet geopend. Artikel 5 kent naast onderdeel a nog de onderdelen b tot en met g (in het Koninkrijk geboren jongvolwassenen, staatlozen, kinderen van een Nederlandse moeder, en echtgenoten); zij zijn hier weggelaten omdat zij de oud-Nederlander niet betreffen. De volledige tekst staat in het onderzoeksdossier.

⁸⁹ Rijkswet van 8 september 1976 tot wijziging van de wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap (Stb. 1892, 268), Staatsblad 1976, 465, artikel I onder A en onder D. Artikel III van dezelfde Rijkswet: “De wet van 30 juli 1953, Stb. 363, wordt ingetrokken.” Artikel IV: “Deze Rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip”; dat tijdstip is 15 maart 1977 en het is vastgesteld in artikel 8 van het Besluit naturalisatiegelden (noot 90). Gegeven ten Paleize Soestdijk, 8 september 1976; uitgegeven 23 september 1976. Kamerstuk 12 837 (R 944); de memorie van toelichting heb ik niet geopend. Artikel 5 kent naast onderdeel a nog de onderdelen b tot en met g (in het Koninkrijk geboren jongvolwassenen, staatlozen, kinderen van een Nederlandse moeder, en echtgenoten); zij zijn hier weggelaten omdat zij de oud-Nederlander niet betreffen. De volledige tekst staat in het onderzoeksdossier.

⁹⁰ Besluit van 10 februari 1977 tot vaststelling van een algemene maatregel van rijksbestuur ter uitvoering van artikel 3, tweede lid, van de wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap (Stb. 1892, 268), Staatsblad 1977, 70, artikelen 1 tot en met 8 (stb-1977-70). Artikel 7: “Dit besluit kan worden aangehaald als Besluit naturalisatiegelden.” Artikel 8: “Dit besluit en de Rijkswet van 8 september 1976, Stb. 465, treden in werking op 15 maart 1977.” Gegeven te Soestdijk, 10 februari 1977, Juliana; de staatssecretaris van Justitie Zeevalking; uitgegeven de eerste maart 1977 door de minister van Justitie Van Agt. Artikel 2: “Geen bedrag is verschuldigd voor naturalisatie van de vrouw die tegelijk met haar man wordt genaturaliseerd.” Artikel 4 geeft de minister de bevoegdheid in bijzondere gevallen gehele of gedeeltelijke ontheffing te verlenen; artikel 6 bepaalt dat het betaalde bedrag wordt teruggegeven als het Nederlandschap niet wordt verleend. Een afzonderlijk inwerkingtredingsbesluit voor Stb. 1976, 465 is er niet: een zoekactie in de metadata van de Staatsbladjaargangen 1976 en 1977 levert er geen op, en artikel 8 van dit besluit verklaart waarom.

⁹¹ Rijkswet van 19 december 1984, houdende vaststelling van nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlandschap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlandschap en het ingezetenschap (Rijkswet op het Nederlandschap), Staatsblad 1984, 628, artikelen 6, 7, 8 en 9 (stb-1984-628). Artikel 6, eerste lid, kende in 1984 nog maar twee onderdelen (a en b) en gaf de oud-Nederlander géén optierecht; de oud-Nederlander stond in artikel 8, tweede lid, als uitzondering op de vijfjarentermijn van artikel 8, eerste lid, onder c. De overige voorwaarden van artikel 8, eerste lid, bleven voor hem gelden, waaronder onder b: “tegen wier verblijf voor onbepaalde tijd in Nederland onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, geen bezwaar bestaat”. Uitgifte 27 december 1984.

⁹² Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap, Staatsblad 2000, 618, artikel I, waarbij artikel 6, eerste lid, onder f, en artikel 8, tweede lid, van de Rijkswet zijn vastgesteld (stb-2000-618, pdf en tekst en op 25 september 2026 op deze twee bepalingen nagelezen; de bestanden staan in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\Staatsbladen). Artikel 6, eerste lid, onder f, luidde daar: “de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlandschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten en in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba tenminste één jaar toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft tenzij hij het Nederlandschap heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d”. Artikel 8, tweede lid: “Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlandschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste drie jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, de Nederlandse

Antillen of Aruba is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlandschap bezit.”
Inwerkingtreding 1 april 2003 (Deel II, §11).

⁹³ Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap, Staatsblad 2000, 618, artikel I, waarbij artikel 6, eerste lid, onder f, en artikel 8, tweede lid, van de Rijkswet zijn vastgesteld (stb-2000-618, pdf en tekst en op 25 september 2026 op deze twee bepalingen nagelezen; de bestanden staan in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\Staatsbladen). Artikel 6, eerste lid, onder f, luidde daar: “de meerderjarige vreemdeling die te eniger tijd het Nederlandschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten en in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba tenminste één jaar toelating voor onbepaalde tijd en hoofdverblijf heeft tenzij hij het Nederlandschap heeft verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d”. Artikel 8, tweede lid: “Het eerste lid, onder c, geldt niet met betrekking tot de verzoeker die hetzij te eniger tijd het Nederlandschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander heeft bezeten, hetzij sedert tenminste drie jaren de echtgenoot is van en samenwoont met een Nederlander, hetzij tijdens zijn meerderjarigheid in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba is geadopteerd door ouders van wie in elk geval één het Nederlandschap bezit.”
Inwerkingtreding 1 april 2003 (Deel II, §11).

⁹⁴ Het nummer, de datum en de titel staan in het register op het Staatsblad van 1949: “359 | 6 [Aug.] ’49 | 12 [Aug.] ’49 | Termijnenwet Nederlandschap” (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001288002, blz. 15). Bijgewerkt 24 september 2026. Tot versie 16 stond hier dat de tekst van de wet zelf niet was geopend, dat Delpher van de jaargang 1949 alleen de nummers tot ongeveer J 220 had, en dat Staatsbladen van vóór 1995 niet op staan. Alle drie klopten niet meer of niet. De wet is op 24 september 2026 gevonden in Delpher, object MMKB10:001289004, blz. 69–70, en beide paginabeelden zijn nagezien; zie noot 95, waar de inhoud staat. De jaargang 1949 heeft niet één maar zestien objecten, verdeeld over drie reeksen, zodat het aflopen van één reeks bij J 220 niets zegt. En de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, niet bij 1995 — per jaar nagegaan op 24 september 2026. Onafhankelijke bevestiging bij een officiële bron: artikel 2 van de wet van 21 december 1951, Staatsblad 1951, 593, noemt de wet van 1892 “laatstelijk gewijzigd bij de wet van 6 Augustus 1949 (Staatsblad No. J 359)”. Mannoury 1954, nrs. 265 en 410, blijft de vindplaats voor de samenvattende uitleg van de gevolgen. Op 25 september 2026 zijn ook de artikelen III en IV woordelijk van het paginabeeld gelezen; zie noot 95.

⁹⁵ Wet van 6 augustus 1949, Staatsblad 1949, No. J 359, artikelen I tot en met IV (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001289004, blz. 69–70). Artikel III verving met ingang van 1 juli 1893 in de artikelen 6 en 9 het woord “behoudt” door “verliest” en herschreef artikel 10 in dezelfde zin; de volledige tekst staat in Deel III, §8, noot 396. Artikel IV luidt: “Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging en kan worden aangehaald onder de titel „Termijnenwet Nederlandschap”. De wet is uitgegeven op 12 augustus 1949 en trad dus in werking op 13 augustus 1949; de algemene termijn van twintig dagen geldt hier niet, omdat de wet zelf voorziet. Beide Kamers namen het wetsontwerp aan zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming: Tweede Kamer 19 juli 1949, Eerste Kamer 3 augustus 1949 (Staten-Generaal Digitaal; zie Deel III, noot 398). Het Staatsblad vermeldt onderaan de behandeling: “Bijl. Hand. II 48/49, 1169; Hand. II 48/49, bladz. 1715; Bijl. Hand. I 48/49, 1169; Hand. I 48/49, bladz. 765—766”. Over de einddatum: het wetsontwerp noemde in artikel I nog 1 januari 1951, en bij nota van wijziging (stuk nr. 6, ingezonden 12 juli 1949) is dat veranderd — “In artikel 1 van het wetsontwerp wordt het jaartal 1951 vervangen door: „1953”. (Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, 1169; paginabeeld nagezien). Het Staatsblad bevestigt dat: artikel I luidt daar “tot aan 1 Januari 1953”. Daarmee klopt de einddatum die Mannoury noemt, 31 december 1952 (Mannoury 1954, nrs. 265 en 410).

⁹⁶ Wet van 6 augustus 1949, Staatsblad 1949, No. J 359, artikelen I tot en met IV (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001289004, blz. 69–70). Artikel III verving met ingang van 1 juli 1893 in de artikelen 6 en 9 het woord “behoudt” door “verliest” en herschreef artikel 10 in dezelfde zin; de volledige tekst staat in Deel III, §8, noot 396. Artikel IV luidt: “Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging en kan worden aangehaald onder de titel „Termijnenwet Nederlandschap”. De wet is uitgegeven op 12 augustus 1949 en trad dus in werking op 13 augustus 1949; de algemene termijn van twintig dagen geldt hier niet, omdat de wet zelf voorziet. Beide Kamers namen het wetsontwerp aan zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming: Tweede Kamer 19 juli 1949, Eerste Kamer 3 augustus 1949 (Staten-Generaal Digitaal; zie Deel III, noot 398). Het Staatsblad vermeldt onderaan de behandeling: “Bijl. Hand. II 48/49, 1169; Hand. II 48/49, bladz. 1715; Bijl. Hand. I 48/49, 1169; Hand. I 48/49, bladz. 765—766”. Over de einddatum: het wetsontwerp noemde in artikel I nog 1 januari 1951, en bij nota van wijziging (stuk nr. 6, ingezonden 12 juli 1949) is dat veranderd — “In artikel 1 van het wetsontwerp wordt het jaartal 1951 vervangen door: „1953”. (Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, 1169; paginabeeld nagezien). Het Staatsblad bevestigt dat: artikel I luidt daar “tot aan 1 Januari 1953”. Daarmee klopt de einddatum die Mannoury noemt, 31 december 1952 (Mannoury 1954, nrs. 265 en 410).

⁹⁷ Idem, nr. 3 (memorie van toelichting), §2 [N, OCR-bestand bij; van deze passage is het paginabeeld niet nagezien. Het label is op 25 september 2026 van verlaagd, omdat bevestiging van de geciteerde passage veronderstelt en die hier ontbreekt]. De OCR van deze jaargang bevat leesfouten, zodat de aangehaalde woorden vóór gebruik in een stuk voor een autoriteit op het beeld moeten worden gecontroleerd.

⁹⁸ Idem, stukken nrs. 5–7 (memorie van antwoord) . De memorie van antwoord is ondertekend door de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. J. R. H. van Schaik en de minister van Buitenlandse Zaken Stikker. Het verslag van de Commissie van Rapporteurs, stuk nr. 7, vastgesteld 15 juli 1949, verklaarde de openbare beraadslaging voldoende voorbereid.

⁹⁹ Idem, stukken nrs. 5–7 (memorie van antwoord) . De memorie van antwoord is ondertekend door de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. J. R. H. van Schaik en de minister van Buitenlandse Zaken Stikker. Het verslag van de Commissie van Rapporteurs, stuk nr. 7, vastgesteld 15 juli 1949, verklaarde de openbare beraadslaging voldoende voorbereid.

¹⁰⁰ Wet van 6 augustus 1949, Staatsblad 1949, No. J 359, artikelen I tot en met IV (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001289004, blz. 69–70). Artikel III verving met ingang van 1 juli 1893 in de artikelen 6 en 9 het woord “behoudt” door “verliest” en herschreef artikel 10 in dezelfde zin; de volledige tekst staat in Deel III, §8, noot 396. Artikel IV luidt: “Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging en kan worden aangehaald onder de titel „Termijnenwet Nederlandschap”.” De wet is uitgegeven op 12 augustus 1949 en trad dus in werking op 13 augustus 1949; de algemene termijn van twintig dagen geldt hier niet, omdat de wet zelf voorziet. Beide Kamers namen het wetsontwerp aan zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming: Tweede Kamer 19 juli 1949, Eerste Kamer 3 augustus 1949 (Staten-Generaal Digitaal; zie Deel III, noot 398). Het Staatsblad vermeldt onderaan de behandeling: “Bijl. Hand. II 48/49, 1169; Hand. II 48/49, bladz. 1715; Bijl. Hand. I 48/49, 1169; Hand. I 48/49, bladz. 765—766”. Over de einddatum: het wetsontwerp noemde in artikel I nog 1 januari 1951, en bij nota van wijziging (stuk nr. 6, ingezonden 12 juli 1949) is dat veranderd — “In artikel 1 van het wetsontwerp wordt het jaartal 1951 vervangen door: „1953”.” (Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, 1169; paginabeeld nagezien). Het Staatsblad bevestigt dat: artikel I luidt daar “tot aan 1 Januari 1953”. Daarmee klopt de einddatum die Mannoury noemt, 31 december 1952 (Mannoury 1954, nrs. 265 en 410).

¹⁰¹ Heijs 1995, pp. 121–122, met verwijzing naar *Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1949/50*. De Toescheidingsovereenkomst (Stb. 1949, J 570) is niet geopend.

¹⁰² Heijs 1995, pp. 121–122, met verwijzing naar *Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1949/50*. De Toescheidingsovereenkomst (Stb. 1949, J 570) is niet geopend.

¹⁰³ Handelingen Tweede Kamer 1951/52, 27ste vergadering, 6 december 1951, blz. 846, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Blom (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand). De vergadering begint op bladzijde 833 (scan 0002534), zodat bladzijde 846 overeenkomt met scan 0002547. Het beeld draagt bovenaan “846 — 27ste VERGADERING — 6 DECEMBER 1951” met het agendapunt “2360. Vaststelling Hfdst. XIII A (Depart. voor Unie-aangelegenh.) en Hfdst. XIII B (Depart. voor Overz. Rijksdelen) der Rijksbegr. 1952”, en de linkerkolom opent met de sprekersaanduiding “(Staatssecretaris Blom)”. Het aangehaalde slot van de alinea is op het beeld in passende stand gelezen, de opening van dezelfde alinea op ware grootte. De aanwezigheidslijst van bladzijde 833 vermeldt “de heer Blom, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken”. Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag.

¹⁰⁴ Heijs 1995, pp. 123–128, onder meer naar Ringeling 1978 en naar archiefstukken van Justitie en Buitenlandse Zaken die niet zijn ingezien. Het citaat uit de NRC (1956) is bij Heijs aangehaald; de krant zelf is niet geraadpleegd.

¹⁰⁵ Heijs 1995, pp. 123–128, onder meer naar Ringeling 1978 en naar archiefstukken van Justitie en Buitenlandse Zaken die niet zijn ingezien. Het citaat uit de NRC (1956) is bij Heijs aangehaald; de krant zelf is niet geraadpleegd.

¹⁰⁶ Heijs 1995, pp. 123–128, onder meer naar Ringeling 1978 en naar archiefstukken van Justitie en Buitenlandse Zaken die niet zijn ingezien. Het citaat uit de NRC (1956) is bij Heijs aangehaald; de krant zelf is niet geraadpleegd.

¹⁰⁷ Handelingen Eerste Kamer 1958/59, 20ste vergadering, 3 maart 1959, blz. 2181, Minister Struycken (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand zowel in passende stand als op ware grootte). Het beeld draagt bovenaan “Vaststelling hoofdstuk IV (Justitie) 1959 — 20ste vergadering - 3 maart '59 — 2181”, onderaan “Deel II Zitting 1958—1959 — EERSTE KAMER”, en de kolom opent met de sprekersaanduiding “Minister Struycken”. De vergadering beslaat de bladzijden 2159 tot en met 2184 (scans 0002612 tot en met 0002637), zodat bladzijde 2181 overeenkomt met scan 0002634. Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag en stond het citaat met een ellips in het midden; die ellips is nu weg.

¹⁰⁸ Handelingen Eerste Kamer 1958/59, 20ste vergadering, 3 maart 1959, blz. 2181, Minister Struycken (Staten-Generaal Digitaal ; , bestand zowel in passende stand als op ware grootte). Het beeld draagt bovenaan “Vaststelling hoofdstuk IV (Justitie) 1959 — 20ste vergadering - 3 maart '59 — 2181”, onderaan “Deel II Zitting 1958—1959 — EERSTE KAMER”, en de kolom opent met de sprekersaanduiding “Minister Struycken”. De vergadering beslaat de bladzijden 2159 tot en met 2184 (scans 0002612 tot en met 0002637), zodat bladzijde 2181 overeenkomt met scan 0002634. Tot versie 17 rustte deze noot alleen op de tekstlaag en stond het citaat met een ellips in het midden; die ellips is nu weg.

¹⁰⁹ E.J.M. Heijs, Van vreemdeling tot Nederlander. De verlening van het Nederlandschap aan vreemdelingen (1813–1992), proefschrift Nijmegen 1995, volledige tekst via de Radboud Repository (pdf.

¹¹⁰ Heijs 1995, pp. 144–145; de regeling van 1962 is artikel 2bis WNI, ingevoegd bij de Rijkswet van 12 juli 1962, Stb. 249. Voor het amendement-Duys, zie §9.5 en noot 59. Rijkswet van 12 juli 1962, Staatsblad 1962, 249, artikel I onder D (nieuw artikel 2bis), uitgegeven 26 juli 1962. Het Staatsblad tekent bij de wet van 1892 aan: “Laatstelijk gewijzigd bij de rijkswet van 16 juli 1958 (Stb. 342).” Artikel III laat de inwerkingtreding aan een koninklijk besluit; dat besluit is niet opgezocht. De overgangsbepaling bij deze rijkswet strekt artikel 2bis uit tot kinderen die vóór de inwerkingtreding eenentwintig waren geworden en bij de inwerkingtreding in het Koninkrijk woonden, met een kennisgevingstermijn, en bepaalt dat zij “geacht [worden] de staat van Nederlander te hebben verkregen bij het bereiken van de leeftijd van” eenentwintig jaar — opnieuw een verkrijging met terugwerkende kracht. Die overgangsbepaling is op het paginabeeld slechts gedeeltelijk gelezen en moet vóór gebruik volledig worden nagelezen.

¹¹¹ Heijs 1995, pp. 145–148; Toescheidingsovereenkomst, Trb. 1975, 132. Het Tractatenblad is niet geopend. Of iemand die vóór 25 november 1975 in Suriname was geboren daarna gold als “buiten het Koninkrijk geboren”, en dus alsnog onder artikel 7, onder 5°, kon vallen, heb ik niet kunnen vaststellen. Het praktische belang was vermoedelijk klein, omdat de tien jaar vóór 1 januari 1985 vol moesten zijn, maar dat is een redenering en geen bron. Aanvulling 25 september 2026: de Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten, Paramaribo 25 november 1975, is geopend in het Tractatenblad 1975, 132 (paginabeelden blz. 1–3 nagezien). Artikel 2, eerste lid: “Het verkrijgen van de Surinaamse nationaliteit ingevolge deze Overeenkomst heeft verlies van het Nederlandschap tot gevolg.” Artikel 3: “De Surinaamse nationaliteit verkrijgen alle meerderjarige Nederlanders die in Suriname zijn geboren en op het tijdstip van de inwerkingtreding van deze Overeenkomst in de Republiek Suriname hetzij woonplaats, hetzij werkelijk verblijf hebben.” Artikel 4 breidt dat uit tot buiten Suriname geboren met woonplaats of werkelijk verblijf aldaar, onder voorwaarden. Artikel 5 geeft de in Suriname geborene die op dat tijdstip buiten Suriname woonde een optierecht tot 1 januari 1986 en een onvoorwaardelijk recht op terugkeer, en bepaalt dat zij van rechtswege de Surinaamse nationaliteit verkrijgen “indien zij gedurende twee jaren in de Republiek Suriname hetzij woonplaats, hetzij werkelijk verblijf hebben” — met artikel 2 erbij een tweede verlies van rechtswege, buiten de klok om. De protocollen van 1994 en 1995 (Trb. 1994, 280 en Trb. 1995, 261) zijn niet gelezen.

¹¹² Protocol tot wijziging van de op 25 november 1975 te Paramaribo ondertekende Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname, Paramaribo, 14 november 1994, *Tractatenblad* 1994, 280, artikel 1; goedkeuring en inwerkingtreding in *Tractatenblad* 1995, 261 (idem). De volledige tekst en de kanttekeningen staan in Deel III, §8, noot 411.

¹¹³ Rijkswet van 20 november 1975, Staatsblad 1975, 608, “tot wijziging van de Wet op het Nederlandschap en het ingezetenschap in verband met de onafhankelijkheid van Suriname”, artikelen I tot en met V; in werking 25 november 1975. Artikel II voegt aan artikel 4, onder I, van de Rijkswet van 14 november 1963, Stb. 467, toe: “mits de vrouw op de dag van de kennisgeving noch woonplaats noch werkelijk verblijf in Suriname heeft”. Artikel IV bepaalt dat de te sluiten Toescheidingsovereenkomst geen goedkeuring van de Staten-Generaal behoeft.

¹¹⁴ Heijs 1995, pp. 144–145; de regeling van 1962 is artikel 2bis WNI, ingevoegd bij de Rijkswet van 12 juli 1962, Stb. 249. Voor het amendement-Duys, zie §9.5 en noot 59. Rijkswet van 12 juli 1962, Staatsblad 1962, 249, artikel I onder D (nieuw artikel 2bis), uitgegeven 26 juli 1962. Het Staatsblad tekent bij de wet van 1892 aan: “Laatstelijk gewijzigd bij de rijkswet van 16 juli 1958 (Stb. 342).” Artikel III laat de inwerkingtreding aan een koninklijk besluit; dat besluit is niet opgezocht. De overgangsbepaling bij deze rijkswet strekt artikel 2bis uit tot kinderen die vóór de inwerkingtreding eenentwintig waren geworden en bij de inwerkingtreding in het Koninkrijk woonden, met een kennisgevingstermijn, en bepaalt dat zij “geacht [worden] de staat van Nederlander te hebben verkregen bij het bereiken van de leeftijd van” eenentwintig jaar — opnieuw een verkrijging met terugwerkende kracht. Die overgangsbepaling is op het paginabeeld slechts gedeeltelijk gelezen en moet vóór gebruik volledig worden nagelezen.

¹¹⁵ *Kamerstukken II* 1982/83, 16 102, nr. 21 (Minderhedennota), blz. 9, 11 en 16.

¹¹⁶ Idem, blz. 10. In dezelfde passage benadrukt de nota “het restrictieve karakter” van het toelatingsbeleid, dat “noodzakelijk geacht [werd] om een minderhedenbeleid te kunnen voeren”.

¹¹⁷ Idem, blz. 51–52.

¹¹⁸ Idem, blz. 92–93.

¹¹⁹ Idem, blz. 92–93.

¹²⁰ *Kamerstukken II* 1981, 16 947 (R 1181), nrs. 3–4 (memorie van toelichting bij de Rijkswet op het Nederlanderschap), blz. 18–19. Op blz. 3 van dezelfde toelichting wordt het *ius soli* afgewezen, onder meer omdat het “de toepassing van de vreemdelingenwetgeving [zou] bemoeilijken. Aan de gezinsleden van een Nederlands kind kan immers het verblijf in Nederland moeilijk worden ontzegd”; op blz. 14 staat dat naturalisatie “niet meer kan worden gezien als een bijzonder gunstbetoon”, maar ook dat “[a]an een vreemdeling die men eigenlijk niet binnen de grenzen zou dulden, [...] niet het Nederlanderschap [behoort] te worden verleend”.

¹²¹ *Kamerstukken II* 1981, 16 947 (R 1181), nrs. 3–4 (memorie van toelichting bij de Rijkswet op het Nederlanderschap), blz. 18–19. Op blz. 3 van dezelfde toelichting wordt het *ius soli* afgewezen, onder meer omdat het “de toepassing van de vreemdelingenwetgeving [zou] bemoeilijken. Aan de gezinsleden van een Nederlands kind kan immers het verblijf in Nederland moeilijk worden ontzegd”; op blz. 14 staat dat naturalisatie “niet meer kan worden gezien als een bijzonder gunstbetoon”, maar ook dat “[a]an een vreemdeling die men eigenlijk niet binnen de grenzen zou dulden, [...] niet het Nederlanderschap [behoort] te worden verleend”.

¹²² *Kamerstukken II* 1981, 16 947 (R 1181), nrs. 3–4 (memorie van toelichting bij de Rijkswet op het Nederlanderschap), blz. 18–19. Op blz. 3 van dezelfde toelichting wordt het *ius soli* afgewezen, onder meer omdat het “de toepassing van de vreemdelingenwetgeving [zou] bemoeilijken. Aan de gezinsleden van een Nederlands kind kan immers het verblijf in Nederland moeilijk worden ontzegd”; op blz. 14 staat dat naturalisatie “niet meer kan worden gezien als een bijzonder gunstbetoon”, maar ook dat “[a]an een vreemdeling die men eigenlijk niet binnen de grenzen zou dulden, [...] niet het Nederlanderschap [behoort] te worden verleend”.

¹²³ *Handelingen* Tweede Kamer 1983/84, 20 maart 1984, blz. 3856–3857.

¹²⁴ Idem, blz. 3875.

¹²⁵ Idem, blz. 3881–3882.

¹²⁶ *Handelingen* Tweede Kamer 1983/84, 27 maart 1984, blz. 4019 (scan).

¹²⁷ *Handelingen* Tweede Kamer 1983/84, 28 maart 1984, blz. 4043 (scan). Zie ook blz. 4039–4040, waar mevrouw Wessel-Tuinstra wijst op de “commotie” onder Nederlanders in Canada.

¹²⁸ Idem, blz. 4077. In dezelfde passage verbindt de staatssecretaris dit met het kiesrecht: er woonden “ongeveer 1 mln.” Nederlanders buiten het land, van wie er ongeveer 600.000 kiesgerechtigd zouden zijn, een aantal dat “goed is voor 9 à 10 kamerzetels”. De tekstlaag van de scan leest hier “1 min.” en “9 a 10”; het paginabeeld is niet nagezien. Omdat diezelfde tekstlaag aantoonbaar verkeerd leest en uit deze bladzijde het dragende citaat van §11.3 komt, kan het label niet zijn: veronderstelt bevestiging van de geciteerde passage. Zodra het beeld is nagezien kan het terug naar.

¹²⁹ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 36ste vergadering, 25 juni 1996, blz. 1775–1776, betoog van het lid Holdijk, met de vindplaatsen: Notitie meervoudige nationaliteit/kiesrecht voor vreemdelingen, *Kamerstukken II* 1990/91, 21 971, nr. 14 (31 mei 1991); motie-Apostolou/Soutendijk-van Appeldoorn, 21 971, nr. 29, aangenomen 22 oktober 1991; brief over de uitvoering bij circulaire, 21 971, nr. 32 (20 december 1991). De genoemde Kamerstukken zelf zijn niet geopend. Staatssecretaris Schmitz bevestigt de gang van zaken in haar antwoord (h-ek-19951996-36-1785-1788) en noemt haar “weinig fraai”.

¹³⁰ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, antwoord van staatssecretaris Schmitz: het wetsvoorstel is “per 1 maart 1995 aangenomen” door de Tweede Kamer (h-ek-19951996-36-1785-1788). Zij corrigeert daar tevens de heer Glasz: de tweede tranche (23 594) was toen wél behandeld maar nog niet in stemming gebracht.

¹³¹ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 36ste vergadering, 25 juni 1996, blz. 1772–1774, betoog van het lid Glasz. De tekstlaag van de pdf van dezelfde bladzijde leest de aangehaalde zin zonder het openingswoord (“Wel hebben wij moeite...”) en is door de tweekolomsopmaak bovendien onbetrouwbaar in de toewijzing

aan de spreker; de toeschrijving aan Glasz is bevestigd door de sprekerkop en doordat staatssecretaris Schmitz hem in haar antwoord bij naam aanspreekt. Het paginabeeld is niet nagezien.

¹³² *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 36ste vergadering, 25 juni 1996, blz. 1772–1774, betoog van het lid Glasz. De tekstlaag van de pdf van dezelfde bladzijde leest de aangehaalde zin zonder het openingswoord (“Wel hebben wij moeite...”) en is door de tweekolomsopmaak bovendien onbetrouwbaar in de toewijzing aan de spreker; de toeschrijving aan Glasz is bevestigd door de sprekerkop en doordat staatssecretaris Schmitz hem in haar antwoord bij naam aanspreekt. Het paginabeeld is niet nagezien.

¹³³ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, interruptie Glasz en antwoord van staatssecretaris Schmitz.

¹³⁴ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, interruptie Glasz en antwoord van staatssecretaris Schmitz.

¹³⁵ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, betoog van het lid Heijne Makkreel (h-ek-19951996-36-1772-1781). In dezelfde rede noemt hij de motie van de Tweede Kamer waarmee de uitvoeringspraktijk werd aanbevolen “uiterst onbehoorlijk en in strijd met de beginselen van Nederlands staatsrecht”.

¹³⁶ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, betoog van het lid Pitstra (idem): “Mocht deze wet hier niet de eindstreep halen, dan wordt de klok, een driejarige praktijk die tot zeer veel naturalisaties heeft geleid — bijna 112.000! — teruggedraaid”; “Ik heb begrepen dat er in de Tweede Kamer 10.000 brieven zijn binnengekomen.” Het getal van 112.000 slaat blijkens de zin op de naturalisaties in die drie jaar; dat het uitsluitend om naturalisaties mét behoud van de oude nationaliteit gaat, zegt de spreker niet met zoveel woorden.

¹³⁷ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, betoog van mevrouw Le Poole (idem). Zij noemt artikel 15, onder c, van de toenmalige wet “ongelukkig” omdat het leidt tot verlies “door meerderjarigen, die na hun meerderjarigheid een onafgebroken periode van tien jaar woonplaats hebben in het land waar zij zijn geboren en waarvan zij tevens de nationaliteit bezitten”.

¹³⁸ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, betoog van het lid Pitstra (idem): “Mocht deze wet hier niet de eindstreep halen, dan wordt de klok, een driejarige praktijk die tot zeer veel naturalisaties heeft geleid — bijna 112.000! — teruggedraaid”; “Ik heb begrepen dat er in de Tweede Kamer 10.000 brieven zijn binnengekomen.” Het getal van 112.000 slaat blijkens de zin op de naturalisaties in die drie jaar; dat het uitsluitend om naturalisaties mét behoud van de oude nationaliteit gaat, zegt de spreker niet met zoveel woorden.

¹³⁹ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, betoog van het lid Pitstra (idem): “Mocht deze wet hier niet de eindstreep halen, dan wordt de klok, een driejarige praktijk die tot zeer veel naturalisaties heeft geleid — bijna 112.000! — teruggedraaid”; “Ik heb begrepen dat er in de Tweede Kamer 10.000 brieven zijn binnengekomen.” Het getal van 112.000 slaat blijkens de zin op de naturalisaties in die drie jaar; dat het uitsluitend om naturalisaties mét behoud van de oude nationaliteit gaat, zegt de spreker niet met zoveel woorden.

¹⁴⁰ *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, antwoord van staatssecretaris Schmitz en besluit van de vergadering (h-ek-19951996-36-1785-1788): “De staatssecretaris vraagt namens de regering om thans de behandeling van dit voorstel van rijkswet van de agenda af te voeren. Ik stel de Kamer voor, aan dat verzoek te voldoen. [...] Daartoe wordt besloten. De beraadslaging wordt geschorst.”

¹⁴¹ Kamerstukken I 1996/97, 23 029 (R 1461), nr. 25a, brief van de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz aan de voorzitter van de Eerste Kamer, Den Haag, 5 november 1996 (kst-19961997-23029-25a). Het stuk telt één bladzijde en is hier volledig aangehaald op de aanhef en de ondertekening na. Een onafhankelijke toets kon dit stuk op 24 september 2026 niet openen; op 25 september lukte dat wel.

¹⁴² *Handelingen* Eerste Kamer 1995/96, 25 juni 1996, antwoord van staatssecretaris Schmitz en besluit van de vergadering (h-ek-19951996-36-1785-1788): “De staatssecretaris vraagt namens de regering om thans de behandeling van dit voorstel van rijkswet van de agenda af te voeren. Ik stel de Kamer voor, aan dat verzoek te voldoen. [...] Daartoe wordt besloten. De beraadslaging wordt geschorst.”

¹⁴³ *Kamerstukken I* 1996/97, 23 029 (R 1461), nr. 25, 19 september 1996. Het opschrift luidt voluit: “BRIEF VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR JUSTITIE VAN DE EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL — Aan de Staatssecretaris van Justitie — Den Haag, 19 september 1996”. Let op bij het opzoeken: in hetzelfde dossier bestaat ook een Twééde-Kamerstuk nr. 25 (amendementen, februari 1995); de Eerste-Kamerstukken zijn op te herkennen aan het vergaderjaar in de identifier.

¹⁴⁴ *Kamerstukken I* 1996/97, 23 029 (R 1461), nr. 25a, brief van de staatssecretaris van Justitie, 5 november 1996. De brief is in de gedrukte versie geadresseerd “Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal” en spreekt van bezwaren “bij de meerderheid in Uw Kamer”, terwijl het stuk in het Eerste-Kamerdossier is opgenomen; het opschrift luidt bovendien “Wet” in plaats van “Rijkswet”. Die onregelmatigheid is niet opgehelderd en de geciteerde woorden zijn daarom letterlijk weergegeven.

¹⁴⁵ *Kamerstukken I* 1997/98, 23 029 (R 1461), nr. 281, brief van de minister van Justitie houdende intrekking van het wetsvoorstel, 5 maart 1998: “Bij koninklijke boodschap van 14 februari 1998 is bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend een nieuw voorstel van rijkswet [...]. In verband daarmee bericht ik U dat ik [...] het bij Uw Kamer aanhangige voorstel van rijkswet [...] intrek.” Bij dezelfde gelegenheid werd ook de tweede tranche (23 594, R 1496) ingetrokken. Ondertekend door W. Sorgdrager.

¹⁴⁶ *Handelingen* Eerste Kamer 2000/01, nr. 14, blz. 590–597, vergadering van 18 december 2000, betoog van het lid Holdijk. De twee brieven zijn daar aangeduid als de brief van 22 april 1999 van de voorzitter van de Eerste Kamer aan de voorzitter van de Tweede Kamer, geschreven naar aanleiding van een bezoek van een parlementaire delegatie aan Brazilië, en de brief van 13 juli 1999 aan de voorzitter van de vaste commissie voor Justitie van de Tweede Kamer; de brieven zelf zijn niet geopend. In dezelfde rede noemt Holdijk het wetsvoorstel van 1993 een voorstel dat “in deze Kamer op 25 juni 1996 in meerderheid, waartoe ook onze fracties behoorden, werd afgewezen” — formeel is het die dag van de agenda gevoerd en in 1998 ingetrokken (noten 81 en 84); dat de Kamer het zelf als een afwijzing beschreef, is veelzeggend voor de uitkomst.

¹⁴⁷ *Handelingen* Eerste Kamer 2000/01, nr. 15, blz. 640–652, vergadering van 19 december 2000, antwoord van staatssecretaris Cohen. Over de vervroegde inwerkingtreding: “In de memorie van antwoord en bij een latere brief heb ik de Kamer ervan op de hoogte gesteld, dat het mijn bedoeling is, in het bijzonder voor deze oud-Nederlanders een deel van de rijkswet al op 1 februari aanstaande in werking te laten treden.” Dat is artikel V, tweede lid, van de Rijkswet van 21 december 2000; zie Deel II en noot 36.

¹⁴⁸ *Handelingen* Eerste Kamer 2000/01, nr. 15, blz. 640–652, vergadering van 19 december 2000, antwoord van staatssecretaris Cohen. Over de vervroegde inwerkingtreding: “In de memorie van antwoord en bij een latere brief heb ik de Kamer ervan op de hoogte gesteld, dat het mijn bedoeling is, in het bijzonder voor deze oud-Nederlanders een deel van de rijkswet al op 1 februari aanstaande in werking te laten treden.” Dat is artikel V, tweede lid, van de Rijkswet van 21 december 2000; zie Deel II en noot 36.

¹⁴⁹ *Handelingen* Tweede Kamer 1999/2000, nr. 50, 16 februari 2000, blz. 3627–3649. Op 24 september is elk in deze paragraaf aangehaald citaat in de tekst teruggezocht en aan zijn spreker toegewezen aan de hand van de sprekersaanduiding die eraan voorafgaat: “de bekroning is van de integratie in de Nederlandse samenleving” en “geen wegwerpartikel” zijn van **De heer Verhagen (CDA)**; “Belang bij spoedige inwerkingtreding van de wet hebben in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland [...] en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken” is van **De heer Van der Staaij (SGP)**; de vraag over het “allochtonenvraagstuk” is van **De heer Dittrich (D66)**. Een onafhankelijke toets meldde op 24 september dat dit citaat van Van der Staaij niet in deze vindplaats zou staan en dat de toeschrijving van “wegwerpartikel” niet vast te stellen was; beide meldingen zijn bij narekening onjuist gebleken en de woorden staan er letterlijk. De bladzijdennummers per spreker zijn nog niet uit de pdf gehaald; het antwoord van de staatssecretaris is niet doorgelezen.

¹⁵⁰ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 891 (R 1609), nr. 3 (memorie van toelichting), §2. In §1 van dezelfde toelichting: de eerste tranche paste ook het verlies bij vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit aan, “[g]ezien de samenhang tussen de verkrijging van het Nederlanderschap en het verlies daarvan”, en in de Eerste Kamer “stuitte [het] op bezwaren bij de meerderheid”.

¹⁵¹ Idem, artikelsgewijze toelichting bij artikel 15, onder 2.

¹⁵² *Kamerstukken II* 1998/99, 25 891 (R 1609), nr. 5 (nota naar aanleiding van het verslag), bij artikel 15.

¹⁵³ Rijkswet van 17 november 2021 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, Stb. 2021, 572 (*Kamerstukken* 35 859), in werking getreden op 1 april 2022 bij besluit van 17 december 2021, Stb. 2021, 642. De tekst van artikel 15, eerste lid, onder c, luidde in de versies geldend op 1 januari 2005, 1 januari 2011 en 1 maart 2017 telkens “tien jaar” en in de versie geldend op 1 april 2022 “dertien jaar” (vergelijking van de tijdversies, 23 september 2026).

¹⁵⁴ Rijkswet op het Nederlanderschap, artikel 15, derde en vierde lid, tekst geldend op 23 september 2026. Het vierde lid laat de termijn opnieuw beginnen bij afgifte van een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap, een reisdocument of een Nederlandse identiteitskaart; het derde lid bepaalt dat een hoofdverblijf van ten minste één jaar in het Koninkrijk of in het gebied waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, de periode onderbreekt. Zie Deel II, §3.

¹⁵⁵ *Kamerstukken II 1997/98*, 25 891 (R 1609), nr. 3 (memorie van toelichting), artikelsgewijze toelichting en de toelichting bij artikel VI. De enige passage over artikel 15, eerste lid, onder c, luidt: “Nu het huidige artikel 15, eerste lid, aanhef en onder c, zal opgaan in het nieuwe artikel 15, eerste lid, onder c, is er geen reden om voor personen die reeds op grond van het oude artikel 15 met de verliestermin van tien jaar rekening moesten houden, een geheel nieuwe termijn te laten ingaan op het moment van de inwerkingtreding van deze wet. Voor hen gaat de termijn van tien jaar in bij meerderjarigheid, althans, gezien artikel 26, per 1 januari 1985”. Ook dit stuk was voor de onafhankelijke toets van 24 september niet bereikbaar.

¹⁵⁶ *Kamerstukken II 1997/98*, 25 891 (R 1609), nr. 4 (verslag), bij artikel 15.

¹⁵⁷ Zelfde vindplaats. De vetgedrukte nadruk in het citaat is van mij; de bron kent geen accentuering.

¹⁵⁸ Zelfde vindplaats. De vetgedrukte nadruk in het citaat is van mij; de bron kent geen accentuering.

¹⁵⁹ *Handelingen Tweede Kamer 1999/2000*, nr. 50, 16 februari 2000, blz. 3627–3649. Op 24 september is elk in deze paragraaf aangehaald citaat in de tekst teruggezocht en aan zijn spreker toegewezen aan de hand van de sprekersaanduiding die eraan voorafgaat: “de bekroning is van de integratie in de Nederlandse samenleving” en “geen wegwerpartikel” zijn van **De heer Verhagen (CDA)**; “Belang bij spoedige inwerkingtreding van de wet hebben in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland [...] en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken” is van **De heer Van der Staaij (SGP)**; de vraag over het “allochtonenvraagstuk” is van **De heer Dittrich (D66)**. Een onafhankelijke toets meldde op 24 september dat dit citaat van Van der Staaij niet in deze vindplaats zou staan en dat de toeschrijving van “wegwerpartikel” niet vast te stellen was; beide meldingen zijn bij narekening onjuist gebleken en de woorden staan er letterlijk. De bladzijdenummers per spreker zijn nog niet uit de pdf gehaald; het antwoord van de staatssecretaris is niet doorgelezen.

¹⁶⁰ *Handelingen Tweede Kamer 1999/2000*, nr. 50, 16 februari 2000, blz. 3627–3649. Op 24 september is elk in deze paragraaf aangehaald citaat in de tekst teruggezocht en aan zijn spreker toegewezen aan de hand van de sprekersaanduiding die eraan voorafgaat: “de bekroning is van de integratie in de Nederlandse samenleving” en “geen wegwerpartikel” zijn van **De heer Verhagen (CDA)**; “Belang bij spoedige inwerkingtreding van de wet hebben in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland [...] en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken” is van **De heer Van der Staaij (SGP)**; de vraag over het “allochtonenvraagstuk” is van **De heer Dittrich (D66)**. Een onafhankelijke toets meldde op 24 september dat dit citaat van Van der Staaij niet in deze vindplaats zou staan en dat de toeschrijving van “wegwerpartikel” niet vast te stellen was; beide meldingen zijn bij narekening onjuist gebleken en de woorden staan er letterlijk. De bladzijdenummers per spreker zijn nog niet uit de pdf gehaald; het antwoord van de staatssecretaris is niet doorgelezen.

¹⁶¹ *Handelingen Tweede Kamer 1999/2000*, nr. 50, 16 februari 2000, blz. 3627–3649. Op 24 september is elk in deze paragraaf aangehaald citaat in de tekst teruggezocht en aan zijn spreker toegewezen aan de hand van de sprekersaanduiding die eraan voorafgaat: “de bekroning is van de integratie in de Nederlandse samenleving” en “geen wegwerpartikel” zijn van **De heer Verhagen (CDA)**; “Belang bij spoedige inwerkingtreding van de wet hebben in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland [...] en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken” is van **De heer Van der Staaij (SGP)**; de vraag over het “allochtonenvraagstuk” is van **De heer Dittrich (D66)**. Een onafhankelijke toets meldde op 24 september dat dit citaat van Van der Staaij niet in deze vindplaats zou staan en dat de toeschrijving van “wegwerpartikel” niet vast te stellen was; beide meldingen zijn bij narekening onjuist gebleken en de woorden staan er letterlijk. De bladzijdenummers per spreker zijn nog niet uit de pdf gehaald; het antwoord van de staatssecretaris is niet doorgelezen.

¹⁶² *Handelingen Eerste Kamer 2000/01*, nr. 15, blz. 640–652, vergadering van 19 december 2000, antwoord van staatssecretaris Cohen. Over de vervroegde inwerkingtreding: “In de memorie van antwoord en bij een latere brief heb ik de Kamer ervan op de hoogte gesteld, dat het mijn bedoeling is, in het bijzonder voor deze oud-Nederlanders een deel van de rijkswet al op 1 februari aanstaande in werking te laten treden.” Dat is artikel V, tweede lid, van de Rijkswet van 21 december 2000; zie Deel II en noot 36.

¹⁶³ *Handelingen Eerste Kamer 2000/01*, nr. 14, blz. 590–597, vergadering van 18 december 2000, betoog van het lid Holdijk. De twee brieven zijn daar aangeduid als de brief van 22 april 1999 van de voorzitter van de Eerste Kamer aan de voorzitter van de Tweede Kamer, geschreven naar aanleiding van een bezoek van een parlementaire delegatie aan Brazilië, en de brief van 13 juli 1999 aan de voorzitter van de vaste commissie voor Justitie van de Tweede Kamer; de brieven zelf zijn niet geopend. In dezelfde rede noemt Holdijk het wetsvoorstel van 1993 een voorstel dat “in deze Kamer op 25 juni 1996 in meerderheid, waartoe ook onze fracties behoorden, werd afgewezen” — formeel is het die dag van de agenda gevoerd en in 1998

ingetrokken (noten 81 en 84); dat de Kamer het zelf als een afwijzing beschreef, is veelzeggend voor de uitkomst.

¹⁶⁴ *Handelingen* Tweede Kamer 1999/2000, nr. 50, 16 februari 2000, blz. 3627–3649. Op 24 september is elk in deze paragraaf aangehaald citaat in de tekst teruggezocht en aan zijn spreker toegewezen aan de hand van de sprekersaanduiding die eraan voorafgaat: “de bekroning is van de integratie in de Nederlandse samenleving” en “geen wegwerpartikel” zijn van **De heer Verhagen (CDA)**; “Belang bij spoedige inwerkingtreding van de wet hebben in het bijzonder de Nederlanders in het buitenland [...] en zij hebben vrij massaal aan de bel getrokken” is van **De heer Van der Staaij (SGP)**; de vraag over het “allochtonenvraagstuk” is van **De heer Dittrich (D66)**. Een onafhankelijke toets meldde op 24 september dat dit citaat van Van der Staaij niet in deze vindplaats zou staan en dat de toeschrijving van “wegwerpartikel” niet vast te stellen was; beide meldingen zijn bij narekening onjuist gebleken en de woorden staan er letterlijk. De bladzijdenummers per spreker zijn nog niet uit de pdf gehaald; het antwoord van de staatssecretaris is niet doorgelezen.

¹⁶⁵ Kamerstukken II 2016/17, 34 632 (R2080), nr. 3 (memorie van toelichting), p. 5, op basis van de MACIMIDE-dataset van de Universiteit Maastricht: het aandeel staten dat behoud toestaat “is gestegen van 29,4 procent in 1960 naar 63,4 procent in 2015”; M. Vink, A.H. Schakel, D. Reichel, N.C. Luk & G.-R. de Groot, “The international diffusion of expatriate dual citizenship”, *Migration Studies* 7 (2019) 362–383: “from one-third to three-quarter of states”. De cijfers uit versie 5.00 van de dataset (62 procent in 1960, 24 procent in 2020, doi:10.7910/DVN/TTMZ08) die in het concept van 30 augustus stonden, zijn op 18 september 2026 niet bij de bron geopend en daarom vervangen.

¹⁶⁶ Rijkswet op het Nederlanderschap (RWN), art. 9, eerste lid, aanhef en onder b, en derde lid, tekst geldend vanaf 1 oktober 2023, BWBR0003738. De uitzonderingen in het derde lid: onderdanen van een staat die partij is bij het Tweede Protocol van 2 februari 1993 (Trb. 1994, 265); wie in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten is geboren en daar hoofdverblijf heeft; wie gehuwd is met een Nederlander; wie als vluchteling is erkend.

¹⁶⁷ IND, *Monitor Naturalisatie en Optie 2018–2024*, eindrapport, juni 2025, p. 7: “Van de totale groep naturalisandi in 2018–2024 verloor 13% automatisch zijn oorspronkelijke nationaliteit bij naturalisatie. Voor 50% was het niet mogelijk om afstand te doen van zijn oorspronkelijke nationaliteit omdat de wetgeving in het land van herkomst dit niet toelaat. Voor 28% van de naturalisandi was het echter wel mogelijk om afstand te doen van de oorspronkelijk nationaliteit.”. Aanvulling: IND, *Monitor naturalisatie en optie 2018–2024*, tabel 18, p. 49: 286.104 naturalisandi; 13% A-landen, 28% B-landen, 50% C-landen, 8% overig of onbekend. Afgeronde percentages tellen op tot 99%; de laatste groep omvat onder meer staatlozen en onbekende eerdere nationaliteit.

¹⁶⁸ RWN, art. 15, eerste lid, onder a, en tweede lid, onder a–c.

¹⁶⁹ RWN, art. 15, eerste lid, tekst geldend vanaf 1 oktober 2023. Het eerste lid kent de onderdelen a tot en met e.

¹⁷⁰ RWN, art. 15, vierde lid: “De periode, bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt gestuit door de verstrekking van een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel van een reisdocument, Nederlandse identiteitskaart of vervangende Nederlandse identiteitskaart in de zin van de Paspoortwet. Vanaf de dag der verstrekking begint een nieuwe periode van dertien jaren te lopen.”. Met ingang van 1 oktober 2026 luidt die zinsnede “een reisdocument in de zin van de Paspoortwet of een Nederlandse identiteitskaart of vervangende Nederlandse identiteitskaart in de zin van de Wet op de Nederlandse identiteitskaart”, en met ingang van 1 maart 2027 vervalt daarin “of vervangende Nederlandse identiteitskaart”: Rijkswet van 18 juni 2026, Stb. 2026, 181, art. III en art. IV onderdeel B, in werking bij besluit van 10 september 2026, Stb. 2026, 263. Beide wijzigingen raken alleen de verwijzing, niet de termijn en niet de werking van de stuiting.

¹⁷¹ RWN, art. 15, eerste lid, onder c, tekst geldend van 28 februari 2022 tot en met 31 maart 2022: “gedurende een ononderbroken periode van tien jaar”; gewijzigd bij Rijkswet van 17 november 2021, Stb. 2021, 572, art. I, onderdeel B: “In het eerste lid, onderdeel c, wordt «tien jaar» vervangen door «dertien jaar».”; in werking 1 april 2022, Stb. 2021, 642.

¹⁷² Wet van 12 december 1892 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap, Stb. 268, art. 7, onder 5°, en de twee slotlinea’s van dat artikel. Bevestigd door H.J. Boelen, *Neerlandia* 8 (1904), p. 163, en door de officiële Engelse vertaling in *Foreign Relations of the United States* 1893, doc. 472.

¹⁷³ Wet van 8 juli 1907, Stb. 1907, 177 (art. 3bis, kosteloze naturalisatie); wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216 (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; Staatsbladen van vóór 1995 staan niet op); de uitzondering voor wie een andere nationaliteit bezat: H.U. Jessurun d’Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en

een nieuwe draai”, Nederlands Juristenblad 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), pp. 1390–1397, p. 1391 (“behalve als zij een andere nationaliteit bezaten”), de reden voor die uitsluiting is volgens de memorie van toelichting zelf “ten einde te voorkomen, dat dubbele nationaliteit ontstaat” (Deel I, noot 53); de latere duiding “op volkenrechtelijke gronden” is van J. Mannoury, Het Nederlandse nationaliteitsrecht, 2e druk, Alphen aan den Rijn: Samsom 1954, nrs. 226 (noot) en 265; datum 15 juli 1910, in werking 16 augustus 1910 (volledige tekst via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); geen overheidsbron) — d’Oliveira’s “25 juli” is een verschrijving; art. 7, onder 5°, tekst geldend van 16 augustus 1910: “voor zooveel betreft Nederlanders buiten het Rijk en zijne Koloniën of bezittingen in andere werelddeelen geboren” (Stb. 1910, 216, eenig artikel). Zie Deel I, §9.5 en noten 33–35.

¹⁷⁴ Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 1984, 628, art. 15, onder c, p. 4 van het Staatsblad. Voluit: “wanneer de betrokkene na zijn meerderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van 10 jaren woonplaats buiten Nederland, onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, heeft in het land waarin hij is geboren en waarvan hij eveneens de nationaliteit bezit, anders dan in een dienstverband met Nederland, de Nederlandse Antillen dan wel een internationaal orgaan waarin het Koninkrijk is vertegenwoordigd, of als echtgenoot van een persoon met een zodanig dienstverband”. Het Staatsblad noemt Aruba niet: de rijkswet dateert van vóór de status aparte van 1 januari 1986. Inwerkingtreding 1 januari 1985: Besluit van 20 december 1984, Stb. 1984, 655.

¹⁷⁵ Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 1984, 628, art. 26: “De in artikel 15, onder c, genoemde termijn vangt ten aanzien van Nederlanders die op het tijdstip van inwerkingtreding van deze Rijkswet woonplaats buiten het Koninkrijk hebben, aan op dat tijdstip.”. De datum 1 januari 1995 is daaruit afgeleid; de omvang van deze groep is niet geregistreerd (zie paragraaf 4).

¹⁷⁶ Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap, Stb. 2000, 618, art. V, tweede lid: “Hij die op grond van artikel 15, aanhef en onder c, van de Rijkswet op het Nederlanderschap, zoals dat luidde voor de inwerkingtreding van deze Rijkswet, zijn Nederlanderschap heeft verloren en aan wie na 1 januari 1990 een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel een reisdocument in de zin van de Paspoortwet is verstrekt, wordt geacht het Nederlanderschap niet te hebben verloren. De in artikel 15, eerste lid, aanhef en onder c, genoemde periode vangt voor deze persoon aan op de dag van de verstrekking van die verklaring of dat document, doch niet eerder dan 1 januari 1992.” — geciteerd naar de bijlage bij het Tussentijds Bericht Nationaliteiten TBN 2001/1, Staatscourant 17 januari 2001, nr. 12, p. 10 (rectificatie van Stcrt. 2001, 9), in werking 1 februari 2001. Het TBN: “Dit verlies is alleen mogelijk geweest met ingang van 1 januari 1995.” en over de kinderen: “wordt geacht altijd Nederlander te zijn gebleven.” Het Staatsblad zelf is op 19 september 2026 geopend en bevestigt de tekst (stb-2000-618.pdf, p. 13); het jaartal 1992 is bij Rijkswet van 18 april 2002, Stb. 2002, 222, art. II onder B, gewijzigd in 1994.

¹⁷⁷ Rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618, art. V, eerste lid, zoals gewijzigd bij Rijkswet van 18 april 2002, Stb. 2002, 222, art. II onder A: “De meerderjarige die vóór het tijdstip van de inwerkingtreding van deze Rijkswet op grond van of, als minderjarige, wegens artikel 15, aanhef en onder c, van de Rijkswet op het Nederlanderschap zijn Nederlanderschap heeft verloren, herkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring binnen een termijn van twee jaar na de inwerkingtreding van deze Rijkswet. Deze herkrijging werkt terug tot het moment van verlies. Artikel 6, tweede en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing. Het minderjarige niet-Nederlandse kind [...] die een verklaring tot herkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld.”. In werking 1 april 2003: Besluit van 15 maart 2003, Stb. 2003, 118, art. 1 (“Met uitzondering van het bepaalde in artikel IV, tweede en derde lid, treedt de Rijkswet [...] in werking op 1 april 2003.”). Art. IV, eerste lid: “De in artikel 15, eerste lid, onder c, genoemde periode vangt niet eerder aan dan op het tijdstip van inwerkingtreding van deze Rijkswet.” — vandaar 1 april 2013 (noot 217). Hoeveel mensen van de optie van art. V lid 1 gebruik hebben gemaakt, is niet gevonden.

¹⁷⁸ Rijkswet op het Nederlanderschap, art. 15, eerste lid, onder c, en vierde lid, tekst geldend van 1 april 2003: lid 4 luidde toen “De periode, bedoeld in het eerste lid, onder c, wordt gestuit door de verstrekking van een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel van een reisdocument in de zin van de Paspoortwet.” De identiteitskaart is toegevoegd bij Rijkswet van 18 december 2013, Stb. 2014, 10, art. VI. Wijzigingswet: Rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618, art. I onder P (art. 15 nieuw), in werking 1 april 2003 (Stb. 2003, 118, art. 1).

¹⁷⁹ Rijkswet van 18 december 2013 tot wijziging van de Paspoortwet, Stb. 2014, 10, art. I, onderdeel F (art. 9, eerste lid, Paspoortwet: “een nationaal paspoort, geldig voor tien jaren en voor alle landen”; tweede lid: vijf jaren voor minderjarigen). De wijziging trad in werking op **9 maart 2014**, bij koninklijk besluit van 1 maart 2014, Stb. 2014, 97. Artikel 9 van de Paspoortwet is sinds de inwerkingtreding van die wet op 1 januari 1992 (Stb. 1991, 498, Kamerstukken 20 393, in werking bij Stb. 1991, 564) niet eerder en niet later gewijzigd:

deze ene wijziging is de enige. Ontleend aan het wijzigingenoverzicht van bij BWBR0005212, artikel 9; Stb. 2014, 97 zelf is niet geopend. De Afdeling advisering schrijft “Sinds 2014” (noot 180).

¹⁸⁰ Kamerstukken II 2020/21, 35 859 (R2157), nr. 4 (advies Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk, 7 april 2021, en nader rapport), onder 1: “Sinds 2014 is de geldingsduur van paspoorten voor meerderjarigen verlengd van vijf naar tien jaar. Volgens de toelichting ligt het daarom voor de hand om ook de termijn voor verlies van Nederlanderschap van rechtswege te verlengen. Het voorstel stelt deze termijn op dertien jaar.”.

¹⁸¹ Kamerstukken II 2024/25, 25 764, nr. 153 (brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 26 juni 2025, reactie op de notitie “Aanvragen reisdocument voor Nederlanders in het buitenland” van de VBNGB en de Stichting GOED), pp. 2 en 4: “Het is correct, zoals in de notitie wordt gesteld, dat het afsprakensysteem van het Ministerie van Buitenlandse Zaken niet optimaal functioneert. Het is verouderd en de mogelijkheden om dit op te lossen worden verkend.”; “Door de paspoortpiek kan de capaciteit worden overschreden waardoor het systeem tijdelijk niet beschikbaar is.”; “Het Ministerie van Buitenlandse Zaken ziet gelet op het brede aanbod aan mogelijkheden om een reisdocument (eenmaal per tien jaar) aan te vragen, geen aanleiding de inrichting of werkwijze van het reisdocumentenproces opnieuw te onderzoeken.” Ook: “Sinds de introductie van het nieuwe paspoort in 2014 hoeven Nederlandse burgers slechts een keer per tien jaar hun paspoort te verlengen” (p. 2). “Tot eind 2028”: HGIS-nota 2026, brief van 16 september 2025 (2025D36267): “Het hoge aantal paspoortaanvragen (‘paspoortpiek’) zal tot eind 2028 duren.”.

¹⁸² Paspoortwet, art. 41, eerste lid (“verstrekken het aangevraagde reisdocument zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen vier weken na de dag van de aanvraag”) en tweede lid (“kan in bijzondere gevallen met hoogstens vier weken worden verlengd”), tekst geldend vanaf 1 januari 2024. Dat de klok loopt vanaf de verstrekking: art. 15, vierde lid, RWN (noot 10).

¹⁸³ Eigen analyse: K. von Habsburg, “Minister BZ stelt bekend te zijn met de problematiek maar is onduidelijk over oplossingen”, LinkedIn, 27 juli 2025 (“paspoortendal” 2019–2024); dezelfde strekking in de notitie van VBNGB en GOED van januari 2025 waarop de brief antwoordt. De cijfers van het aantal aanvragen per jaar zijn niet openbaar gemaakt; de brief noemt er geen.

¹⁸⁴ Rijkswet van 17 november 2021, Stb. 2021, 572 (Kamerstukken 35 859 (R2157)), art. I, onderdelen A en B; in werking 1 april 2022 (Stb. 2021, 642).

¹⁸⁵ *Staatsblad* van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1984, nr. 628: Rijkswet van 19 december 1984, houdende vaststelling van nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlanderschap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Rijkswet op het Nederlanderschap), blz. 2, hoofdstuk 3 en artikel 6. De wet is gegeven te ‘s-Gravenhage op 19 december 1984 en “Uitgegeven de zevenentwintigste december 1984”. Artikel 24, eerste lid, laat de inwerkingtreding aan een koninklijk besluit; dat besluit is inmiddels achterhaald. Bij koninklijk besluit van 20 december 1984, Stb. 1984, 655, zijn de hoofdstukken 1 tot en met 9 en de artikelen 1 tot en met 16 en 21 tot en met 28 in werking getreden met ingang van 1 januari 1985; de artikelen 17 tot en met 20 volgden pas op 1 oktober 1986, bij besluit van 22 juni 1986, Stb. 1986, 436. De rijkswet is dus niet in één keer gaan gelden. Dit is ontleend aan het wijzigingenoverzicht van bij BWBR0003738; de twee Staatsbladen zelf zijn nog niet geopend. Artikel 24, tweede lid, trekt de wet van 1892 in. Het Staatsblad vermeldt zelf de parlementaire behandeling: “Kamerstukken II 1981; 1981/82; 1983/84, 16947 (R1181)”, met *Handelingen* II 1983/84 en Kamerstukken I 1983/84 en 1984/85.

¹⁸⁶ Idem, blz. 3, artikel 7, eerste lid. Vergelijk de geldende tekst: RWN, art. 7, eerste lid,, BWBR0003738, geldend van 1 oktober 2026. De tekst is op dit punt niet gewijzigd, behoudens de verwijzing naar Aruba, Curaçao en Sint Maarten in het tweede lid.

¹⁸⁷ Kamerstukken II, zitting 1981, 16 947 (R 1181), nrs. 3-4 (memorie van toelichting met bijlagen), blz. 6, onder het kopje “De systematische opzet van de wet” (Staten-Generaal Digitaal, record 0000157094). Op dezelfde bladzijde: “Hoofdstuk 7 betreft de verklaringen en de registers”, en “dat ingevolge artikel 24 de inwerkingtreding van de wet bij wet wordt geregeld” — in de afgekondigde wet is dat een koninklijk besluit geworden. De OCR van Staten-Generaal Digitaal is onbetrouwbaar; de in deze paragraaf aangehaalde bladzijden 5, 6, 10 en 11 zijn daarom op het paginabeeld nagelezen.

¹⁸⁸ Idem, blz. 11, toelichting op artikel 6. De passage staat in de uiteenzetting waarom het huidige artikel 2, onder a, van de wet van 1892 — de derde in Nederland wonende generatie werd van rechtswege Nederlander — komt te vervallen. De toelichting op artikel 6 opent met: “Deze bepaling regelt de verkrijging van het Nederlanderschap door optie. Het is het enige artikel dat verband houdt met het *ius soli*, dat door geboorte in een land de nationaliteit van dat land verschaft” (blz. 10).

¹⁸⁹ Idem, blz. 11 . Vervolg: “De enige voorwaarde is dan nog dat hij vóór de optie drie jaar in het Koninkrijk moet hebben gewoond. Hierdoor is er een zekere garantie dat hij een reële band met het Koninkrijk heeft.”

¹⁹⁰ Idem, nr. 4, Bijlage I: Commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken, 's-Gravenhage, 15 december 1978, Rapport inzake het voorontwerp van de Rijkswet betreffende het Nederlandschap, punt 7 (Staten-Generaal Digitaal, record 0000157095; uit de tekstlaag gelezen, nog niet op het). Het verdrag waarnaar de commissie verwijst is het op 30 augustus 1961 te New York tot stand gekomen Verdrag tot beperking der staatloosheid (Trb. 1967, 124), dat in de considerans van de Rijkswet als een van de drie aanleidingen voor de herziening wordt genoemd.

¹⁹¹ RWN, art. 6, eerste lid (aanhef) en tweede, derde en vierde lid, in de versie geldend van 1 april 2003. Artikel 6a, dat de afstandseis bij de optie van het eerste lid onder e regelt, komt in die versie nog niet voor; in de versie geldend van 1 oktober 2010 wel (/2010-10-01).

¹⁹² RWN, art. 6, vijfde lid, geldend van 1 oktober 2026. De zin is woordelijk gelijk aan het vierde lid van de versie van 1 april 2003. De vier weken extra: art. 6a, zesde lid.

¹⁹³ RWN, art. 9, vierde lid, geldend van 1 oktober 2026 (zelfde vindplaats).

¹⁹⁴ IND, *Monitor naturalisatie en optie 2014-2017*, definitief, november 2018, hoofdstuk 3.

¹⁹⁵ Idem, bijlage II (de optieprocedure), figuur 4.6, paragraaf 4.1.1 en paragraaf 8.1.

¹⁹⁶ *Circulaire voor Optie/Naturalisatieverzoeken in het buitenland*, genoemd onder de beleidsregels bij de Rijkswet op het Nederlandschap. De circulaire zelf is niet geopend; hier wordt alleen de titel aangehaald.

¹⁹⁷ Rijkswet op het Nederlandschap, artikel 6, eerste lid: ontwikkeling van de optiegronden. Latente Nederlanders betreffen de onderdelen i en k. De overige onderdelen mogen niet als één groep latente Nederlanders worden aangeduid.

¹⁹⁸ RWN, art. 28, eerste tot en met derde lid, geldend van 1 oktober 2026. De oorspronkelijke tekst: *Staatsblad* 1984, 628, blz. 7, artikel 28; die luidde vrijwel gelijk, zonder de woorden “schriftelijke en door een bevestiging gevolgd”. Hetzelfde hoofdstuk 9 bevatte in 1984 nog een tweede verklaringsprocedure, artikel 27, tweede lid, voor het niet-Nederlandse kind van een Nederlandse moeder, met een termijn van drie jaar na de inwerkingtreding. Het eigen model: Handleiding Rijkswet op het Nederlandschap 2003, bijlage 1, model 1.12, “Optieverklaring op grond van artikel 28 RWN”— het beleid gebruikt daar het woord optieverklaring, waar de wet zelf van een verklaring spreekt.

¹⁹⁹ Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname, art. 7, eerste en tweede lid. Het eerste lid is in zijn bewoordingen geslachtsneutraal: “elk der echtelieden”. De overige kennisgevingsrechten in de overeenkomst hangen aan termijnen die alle zijn verstreken; artikel 7, tweede lid, is het enige dat nog kan gaan lopen, omdat zijn termijn begint bij de ontbinding of nietigverklaring van het huwelijk.

²⁰⁰ *Staatsblad* van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1949, nr. J 570: Wet van 21 December 1949, houdende een voorziening in de zin van artikel 211 der Grondwet (Wet Souvereiniteitsoverdracht Indonesië), bijlage, “Ontwerp-overeenkomst betreffende de toescheiding van staatsburgers”, artikel 10, op blz. 48 van dat *Staatsblad* (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001291002, objectpagina 00122). Delpher is een facsimile van het *Staatsblad* maar geen website van de overheid of van een rechter; vandaar het label. Het opschrift luidt “ONTWERP-overeenkomst”: wat in J 570 is afgedrukt is het ontwerp zoals het door de Algemene Vergadering van de Ronde Tafel Conferentie op 2 november 1949 te 's-Gravenhage is aangenomen en zoals artikel 1 van de wet het aanvaardt. De definitieve, ondertekende tekst is niet opgezocht. De wet is gegeven ten Paleize Soestdijk op 21 december 1949 en dezelfde dag uitgegeven; artikel 3 laat haar in werking treden met ingang van de dag na haar afkondiging. Tot deze ronde was artikel 10 in dit boek alleen bekend uit Heijs 1995, pp. 121-122; Deel I, noot 56, vermeldde dat de overeenkomst niet was geopend. Dat is hiermee vervallen.

²⁰¹ Handleiding Rijkswet op het Nederlandschap 2003, algemeen deel, paragraaf 2.3.4, onder het kopje “in een enkel geval geen optiegelden verschuldigd”. De passage noemt beide overeenkomsten met hun vindplaats, “TOI, Stb. 1949, J 570” en “TOS, Stb. 1975, 132”, en wordt in het verwijzingsblok bij artikel 13 RWN herhaald: “TOI: artikel 10 · TOS: artikel 7.2”.

²⁰² Stb. 1949, J 570, bijlage, artikel 13: “Deze overeenkomst verstaat onder „de gestelde termijn”: een tijdvak van twee jaar na de overdracht van de souvereiniteit” (Delpher, objectpagina 00122). De overeenkomst telt dertien artikelen; onder artikel 13 is de bladzijde blanco. De souvereiniteitsoverdracht vond plaats op 27 december 1949. De artikelen 3 tot en met 9 verwijzen alle naar “de gestelde termijn”; artikel 10 doet dat niet.

²⁰³ RWN, art. 6, negende lid, geldend van 1 oktober 2026.

²⁰⁴ RWN, art. 6, achtste lid, in de versie geldend van 1 april 2003. In die versie stonden acht leden; de bepaling is later naar het negende lid opgeschoven en onderdeel p is aan de openstaande mogelijkheden toegevoegd.

²⁰⁵ Rijkswet op het Nederlanderschap, artikel 26, eerste en tweede lid, tekst geldend 1 oktober 2026. Het derde lid regelt het meedelen van minderjarige kinderen.

²⁰⁶ Rijkswet op het Nederlanderschap, artikel 26, eerste en tweede lid, tekst geldend 1 oktober 2026. Het derde lid regelt het meedelen van minderjarige kinderen.

²⁰⁷ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 891 (R 1609), nr. 3 (memorie van toelichting), artikelsgewijze toelichting, onderdeel V (Artikel 26). De passage in haar geheel: “Artikel 26 laat het in artikel 6, eerste lid, onder f, neergelegde vereiste van toelating en hoofdverblijf, in een bijzondere situatie vervallen. [...] Voor hem zal het genoemde vereiste vervallen, mits deze oud-Nederlander valt onder een van de doelgroepen van het Tweede Protocol. Deze oud-Nederlanders komen aldus in dezelfde positie als de Nederlanders, behorend tot de doelgroepen van het Tweede Protocol, die thans na meerderjarigheid een vreemde nationaliteit verkrijgen. Het tweede lid van het onderhavige artikel stelt deze oud-Nederlanders in de gelegenheid om binnen een periode van tien jaren hun Nederlanderschap te herkrijgen.” Het algemeen deel van dezelfde memorie verbindt de vrijstelling eveneens aan de doelgroepen van het Tweede Protocol.

²⁰⁸ Rijkswet van 21 december 2000, *Staatsblad* 2000, 618, in werking getreden op 1 april 2003 bij besluit van 13 maart 2003, *Staatsblad* 2003, 118.

²⁰⁹ *Kamerstukken II* 2005/06, 30 584 (R 1811), nr. 3 (memorie van toelichting), artikelsgewijze toelichting, onderdeel I: “De wijziging van artikel 26 voert de voorwaarde van het afleggen van een verklaring van verbondenheid ook in voor minderjarigen van 16 jaar of ouder die op grond van artikel 26 delen in de verkrijging van het Nederlanderschap van een van hun ouders.” De wijziging zelf: Rijkswet van 27 juni 2008, *Staatsblad* 2008, 270, in werking 1 maart 2009 bij *Staatsblad* 2009, 1 (wijzigingenoverzicht bij artikel 26).

²¹⁰ *Kamerstukken II* 2015/16, 33 852 (R2023), nr. 6 (nota naar aanleiding van het verslag, ontvangen 14 september 2015). Het paginanummer is nog toe te voegen.

²¹¹ Nationale ombudsman, *Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”*, rapportnr. 2016/145, 10 mei 2016, p. 7.

²¹² *Kamerstukken II* 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10 (nota naar aanleiding van het verslag, ontvangen 22 augustus 2025), p. 5: “Het CBS houdt sinds 1985 bij hoe vaak het Nederlanderschap verloren gaat per jaar. Sinds dat jaar zijn in totaal 7414 personen het Nederlanderschap verloren. Het CBS beschikt niet over statistieken van de reden van het verlies van de Nederlandse nationaliteit.”. Het CBS-begrip “verlies Nederlanderschap” omvat intrekking en afstand.

²¹³ Stichting GOED, “Resultaten van het nationaliteitsonderzoek nu beschikbaar” (2019): “Ruim 5000 respondenten hebben hier wereldwijd antwoord op gegeven”; “Bijna 80% van de respondenten vindt dat de huidige wet moet veranderen en dubbele nationaliteit moet worden toegestaan.”. Open online-enquête; tussenstand 8 oktober 2019.

²¹⁴ *Kamerstukken II* 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 7 (memorie van toelichting zoals gewijzigd naar aanleiding van het advies van de Afdeling advisering), par. 2: “7.7% van de respondenten hun Nederlandse nationaliteit onvrijwillig heeft moeten opgeven en 5% deze onbewust heeft verloren. Aangezien er naar schatting ten minste een miljoen Nederlanders buiten de landsgrenzen wonen, zou dit kunnen betekenen dat naar schatting 50.000 Nederlanders onbewust hun nationaliteit hebben verloren.”.

²¹⁵ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, p. 29 (“zo’n 900.000”). Dat het CBS het aantal Nederlanders in het buitenland niet bijhoudt: R10.

²¹⁶ Ministerie van Justitie en Veiligheid, memorie van toelichting (consultatieversie) bij het ontwerp-voorstel van rijkswet Wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap tot wijziging van de regeling voor van rechtswege verlies wegens langdurig verblijf buiten het grondgebied van het Koninkrijk en het gebied waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie van toepassing is, en om te voorzien in een tijdelijke mogelijkheid tot herkrijging van het Nederlanderschap, alsmede enkele andere wijzigingen, internetconsultatie 13 maart – 15 mei 2023 (par. 5 (Financiële gevolgen en regeldruk), p. 4 (document 11045). De eerste zin van de paragraaf: “Er zijn geen exacte gegevens beschikbaar over het aantal personen dat het Nederlanderschap van rechtswege is verloren op grond van artikel 15, eerste lid, aanhef en onder c en artikel 16, eerste lid, aanhef en onder d, RWN, zoals deze bepalingen luiden sinds 1 april 2003.”

²¹⁷ Idem, noot 16: “Ingevolge artikel IV van de Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot de verkrijging, de verlening en het verlies van het Nederlanderschap (Stb. 2000, 618) ving de termijn in artikel 15, eerste lid, aanhef en onder c, RWN aan op 1

april 2003. Dat betekent dat de eerste gevallen van verlies krachtens deze bepaling intraden op 1 april 2013.” (document 11045). Dat de tweeduizend uitsluitend onderdeel c betreffen, staat er niet: de zin over de paspoortaanvragen spreekt van verlies “van rechtswege” zonder onderscheid, terwijl de afleiding naar 20.000 sinds 2013 van onderdeel c uitgaat. De vergelijking met de 96 bezwaren (2011–2015, ruim twintig per jaar; noot 21) is van de auteur.

²¹⁸ H.U. Jessurun d’Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en een nieuwe draai”, *Nederlands Juristenblad* 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), pp. 1390–1397, p. 1394: “Er is natuurlijk een dark number van niet-aanvragers van documenten, maar sinds 2013 zijn er jaarlijks 2000 paspoortaanvragen buiten behandeling gesteld wegens verlies van het Nederlanderschap. Wie geen document aanvraagt is niet gezien.” (met noot 19: “Ontwerp MvT par. 5”) (het NJB is geen overheidsbron).

²¹⁹ IND, *Monitor naturalisatie en optie 2014-2017*, definitief, november 2018, voetnoot 13 (blz. 39), voetnoten 18 en 19 (blz. 46 en 47) en voetnoot 23 (blz. 49). De spelfout “ontleent” voor “ontleend” staat in het origineel.

²²⁰ *De Staat van het Consulaire, editie 2019. Voor Nederland en Nederlanders wereldwijd*, bijlage bij de brief van de minister van Buitenlandse Zaken, Kamerstukken II 35 000 V (bijlage blg-895145), blz. 31. Dezelfde mededeling staat in het voorwoord op blz. 7 (“Meer dan één miljoen Nederlanders wonen en werken wereldwijd”) en nog een derde keer verderop in dezelfde editie; die twee zijn alleen in de tekstlaag gelezen.

²²¹ Doorzocht zijn *De Staat van het Consulaire* editie 2019 (blg-895145, bijlage bij Kamerstukken II 35 000 V), editie 2023 (blg-1102102, bijlage bij Kamerstukken II 36 200 V), editie 2024 (blg-1151351, bijlage bij Kamerstukken II 36 410 V, brief nr. 88 van 28 juni 2024) en editie 2025 (blg-1217890, bijlage bij Kamerstukken II 36 800 V, brief nr. 10 van 26 september 2025). De bevinding is een zoekresultaat in de tekstlaag van die vier bestanden en moet ook zo worden gelezen: zij zegt niets over tekst die alleen in een afbeelding staat.

²²² *Staat van het Consulaire 2025* (blg-1217890), blz. 22, tabel “Websitebezoeken en klantcontact”, onderdeel “Onderwerpen Top 5 Klantcontact”, met 921.100 klantcontacten in 2024 tegen 825.000 in 2023. Over de uitvoering: *Staat van het Consulaire 2024* (blg-1151351), bladzijde niet vastgesteld: “Ook regelt CSO alle uitvoeringszaken rondom legalisaties, aktes, consulaire verklaringen en de optieprocedure voor de Nederlandse nationaliteit” (tekstlaag).

²²³ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, hoofdstuk 3, p. 8 (Rapport Verlies Nederlanderschap_0.pdf, opgehaald bij op 19 september 2026 met een samenvattend ophaalprogramma; het paginabeeld is niet gezien): over de reden voor de naturalisatie schrijft het rapport “Om een huis te kunnen kopen moesten ze de nationaliteit van dat land hebben.” De naam is gefingeerd (noot 1 van het rapport).

²²⁴ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, p. 13 (opgehaald bij op 19 september 2026 met een samenvattend ophaalprogramma; het paginabeeld is niet gezien): “In korte tijd kwamen daar bijna 500 reacties op van (oud-)Nederlanders in het buitenland.”

²²⁵ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, p. 13.

²²⁶ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, p. 11 (reactie van het ministerie van Buitenlandse Zaken).

²²⁷ Nationale ombudsman, rapport 2016/145, p. 12: “De Nationale ombudsman is van oordeel dat het op de weg van de overheid ligt om burgers op dit punt goed te informeren.”

²²⁸ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6 (Beoordeling en aanbevelingen), blz. 38 en 39. Het omslag van het rapport vermeldt zelf “Datum: 10 mei 2016” en “Rapportnummer: 2016/145”; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist. De schrijffout “die de Nationale ombudsman als ongewenst beschouwd” staat zo in het rapport. Het rapport is gericht tot de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Buitenlandse Zaken.

²²⁹ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6 (Beoordeling en aanbevelingen), blz. 38 en 39. Het omslag van het rapport vermeldt zelf “Datum: 10 mei 2016” en “Rapportnummer: 2016/145”; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist. De schrijffout “die de Nationale ombudsman als ongewenst beschouwd” staat zo in het rapport. Het rapport is gericht tot de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Buitenlandse Zaken.

²³⁰ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6 (Beoordeling en aanbevelingen), blz. 38 en 39. Het omslag van het rapport vermeldt zelf “Datum: 10 mei 2016” en “Rapportnummer: 2016/145”; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist. De schrijffout “die de Nationale

ombudsman als ongewenst beschouwd” staat zo in het rapport. Het rapport is gericht tot de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Buitenlandse Zaken.

²³¹ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6 (Beoordeling en aanbevelingen), blz. 38 en 39. Het omslag van het rapport vermeldt zelf “Datum: 10 mei 2016” en “Rapportnummer: 2016/145”; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist. De schrijffout “die de Nationale ombudsman als ongewenst beschouwd” staat zo in het rapport. Het rapport is gericht tot de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Buitenlandse Zaken.

²³² Waarneming van de auteur in zijn praktijk (Habsburg & Kuijk Legal Services); geen geregistreerde aantallen. Uitdrukkelijk niet als gemeten gegeven gepresenteerd. Dat de regeling ook voor de uitvoerders moeilijk te doorgronden is, is wél vastgesteld: IND, *Invoeringstoets Tjebbes* (2023), par. 6.2: “Zowel BZ- en IND-medewerkers als advocaten geven aan dat de procedure en evenredigheidstoets moeilijk te begrijpen is voor de doelgroep”; “De doelgroep weet niet goed welke bewijsstukken moeten worden aangeleverd en/of hoe groot de kans is dat een verzoek wordt gehonoreerd.”.

²³³ Everaert Advocaten Immigration Lawyers (mr. drs. H. de Voer), reactie op de internetconsultatie “Wijziging RWN herkrijging en verlies Nederlanderschap na langdurig verblijf buiten Koninkrijk en EU”, Amsterdam, 13 april 2023, p. 4. Naam, plaats, datum en de aanwezigheid van de bijlage zijn nagegaan op (reactie 226799); het citaat is overgenomen uit het exemplaar, dat niet byte-identiek is aan het bestand dat de site nu aanbiedt, zodat de tekst zelf nog bij de bron moet worden nagelezen. Hetzelfde stuk citeert de aanbeveling van de Nationale ombudsman uit 2016: “Zorg voor goede algemene voorlichting over de nationaliteitswetgeving in het binnen- en buitenland en zorg voor manieren om juist de mensen die het aangaat actief en gericht te informeren”.

²³⁴ Besluit van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 24 november 2025, nummer WBN 2025/6, houdende wijziging van de Handleiding voor de toepassing van de Rijkswet op het Nederlanderschap 2003 [...], *Staatscourant* 2025, nr. 39659, uitgegeven 8 december 2025, in werking 1 januari 2026, toelichting, algemeen deel. De landenlijst (categorie A: de andere nationaliteit gaat bij naturalisatie tot Nederlander van rechtswege verloren; B: afstand is mogelijk en wordt gevraagd) is een bijlage bij de Handleiding RWN 2003 en wordt in individuele zaken toegepast.

²³⁵ Idem, landenlijst: “Zuid-Afrika — B. A: Tot 1 januari 2026. Betrokkene werd gevraagd een verklaring te ondertekenen dat de Zuid-Afrikaanse autoriteiten niet is gevraagd of zal worden gevraagd om behoud van de Zuid-Afrikaanse nationaliteit (model 1.14-1b bij optie en model 2.5/2.5a bij naturalisatie).”; toelichting, artikelsgewijs: “Het Zuid-Afrikaanse Constitutionele Hof heeft een uitspraak gedaan waarin zij artikel 6(1)(a) van de Citizenship Act ongeldig hebben verklaard. Daardoor verliezen Zuid-Afrikanen niet meer automatisch hun nationaliteit bij het verkrijgen van een andere nationaliteit. Afstand doen is echter mogelijk op basis van de Zuid-Afrikaanse Staatsburgerschap Wet 1995 (artikel 7). Daarom is voor Zuid-Afrika de landenlijst afstand gewijzigd van A naar B.”. De uitspraak dateert van 6 mei 2025 (noot 278), de wijziging van het beleid van 1 januari 2026; de periode daartussen is de mijne, niet die van de toelichting. De wijziging is daarna twee keer bevestigd zonder inhoudelijke verandering: WBN 2026/1 (besluit van 24 maart 2026, *Staatscourant* 2026, nr. 11857, uitgegeven 30 maart 2026) schrapt Zuid-Afrika uit model 1.14-1b en tekende aan dat voor Zuid-Afrika “voortaan wordt aangenomen dat er geen sprake is van automatisch verlies van de Zuid-Afrikaanse nationaliteit, maar dat het doen van afstand door de vreemdeling mogelijk is”; WBN 2026/2 (besluit van 5 augustus 2026, *Staatscourant* 2026, nr. 27023, uitgegeven 25 augustus 2026) publiceerde de landenlijst opnieuw met dezelfde regel voor Zuid-Afrika. De WBN’s 2026/3 en 2026/4 van 21 september 2026 raken Zuid-Afrika niet. Beide,. Dat is dus ook de stand op de dag van schrijven.

²³⁶ Waarneming van de auteur, op grond van zijn praktijk en van gesprekken binnen de Nederlandse gemeenschappen buiten het Koninkrijk; niet gemeten en hier niet bij een bron nagegaan. Dat de naoorlogse emigratiegolf een blijvende verenigingsstructuur heeft nagelaten is als zodanig goed gedocumenteerd, maar voor dit boek niet bij een officiële bron gecontroleerd (niet geverifieerd).

²³⁷ Kamerstukken II 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10 (nota naar aanleiding van het verslag, ontvangen 22 augustus 2025), antwoord aan de leden van de ChristenUnie-fractie onder “Inleiding”. Het is de weergave van de indieners; de feiten zelf zijn niet bij een andere bron nagekomen.

²³⁸ HvJ EU (Grote kamer) 12 maart 2019, C-221/17, *Tjebbes e.a.*, ECLI:EU:C:2019:189 (eur-lex, Nederlandse taalversie).

²³⁹ *Tjebbes*, punten 35–36.

²⁴⁰ *Tjebbes*, punt 41.

²⁴¹ *Tjebbes*, punt 42 en dictum.

²⁴² *Tjebbes*, punten 44–47.

²⁴³ ABRvS 12 februari 2020, ECLI:NL:RVS:2020:423, r.o. 11.1: “De Afdeling stelt vast dat in de RWN geen grondslag is opgenomen voor de beslissing dat een persoon met terugwerkende kracht het Nederlanderschap herkrijgt indien dat verloren is gegaan in strijd met het evenredigheidsbeginsel uit het oogpunt van het Unierecht. ... Nu die grondslag in de huidige RWN niet is opgenomen, bestaat er in zoverre strijd met artikel 20 van het VWEU.”. Zie ook ABRvS 20 mei 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1269, r.o. 2.6 (toets ook bij verlies op grond van art. 15, eerste lid, onder a). Latere rechtspraak niet nagegaan.

²⁴⁴ HR 3 april 2020, ECLI:NL:HR:2020:593, r.o. 3.7.1–3.7.2.

²⁴⁵ Zie noot 184.

²⁴⁶ RWN, art. 6, eerste lid, aanhef en onder p.

²⁴⁷ De beperking tot verlies van het Unieburgerschap volgt uit de wettekst. Nader rapport van 3 juni 2021 bij het advies van de Afdeling advisering, Kamerstukken II 2020/21, 35 859 (R2157), nr. 4, “Reactie op punt 2 van het advies”; slotzin: “De regering ziet daarom geen aanleiding om een toetsing aan het evenredigheidsbeginsel ook mogelijk te maken als het verlies van het Nederlanderschap niet tevens tot verlies van het Unieburgerschap heeft geleid.”

²⁴⁸ ABRvS 28 februari 2024, ECLI:NL:RVS:2024:835, zaaknr. 202206658/1/V6, r.o. 4.1 (“De Afdeling heeft in de uitspraak van 14 september 2022, onder 5 tot en met 5.2, geoordeeld dat er geen specifiek wettelijk voorschrift bestaat waaraan de minister de bevoegdheid kan ontlenen om een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap, die niet valt onder artikel 15, vierde lid, van de RWN, te verlenen. Omdat een publiekrechtelijke grondslag ontbreekt, is geen sprake van een besluit in de zin van artikel 1:3, eerste lid, van de Awb.”), r.o. 7.1 (optie art. 6 lid 1 onder p: “Gelet hierop bestaat er een doeltreffende voorziening in rechte”; geen prejudiciële vragen, Cilfit en Consorzio Italian Management), r.o. 8 (vervangend besluit “getuigt niet van overheidswillekeur”) en r.o. 11 en beslissing III–IV (proceskosten € 1.750, griffierecht € 455). De uitspraak van 14 september 2022, ECLI:NL:RVS:2022:2695, is alleen via deze uitspraak gezien. Vindplaats: JV 2024/86 m.nt. G.R. de Groot. WBN 2020/6 (evenredigheidstoets bij paspoortaanvraag in afwachting van wetwijziging) wordt in r.o. 4.1 aangehaald. De feiten: geboren 1973, in 1997 naar de Verenigde Staten, naturalisatie 16 juli 2012, aanvraag verklaring 16 juni 2020, afwijzing 21 januari 2021 (art. 15 lid 1 onder a) — uit de gepseudonimiseerde uitspraak.

²⁴⁹ IND, *Invoeringstoets Tjebbes: evenredigheidstoets na automatisch verlies Nederlanderschap*, juli 2023, pp. 5–6, 17, 20.

²⁵⁰ Kamerstukken II 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10, p. 11. De nota noemt de verzoeken “optieverzoeken”; de invoeringstoets waarop zij steunt, spreekt van adviesverzoeken, waarvan slechts 3 procent naar aanleiding van een optieverzoek werd gedaan.

²⁵¹ IND, *Monitor Naturalisatie en Optie 2018–2024*, p. 6.

²⁵² Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk van 7 april 2021, nr. W16.21.0026/II/K, Kamerstukken II 2020/21, 35 859 (R2157), nr. 4, onder 2. De Afdeling adviseerde “in de toelichting hierop in te gaan en indien nodig het wetsvoorstel aan te passen”.

²⁵³ De beperking tot verlies van het Unieburgerschap volgt uit de wettekst. Nader rapport van 3 juni 2021 bij het advies van de Afdeling advisering, Kamerstukken II 2020/21, 35 859 (R2157), nr. 4, “Reactie op punt 2 van het advies”; slotzin: “De regering ziet daarom geen aanleiding om een toetsing aan het evenredigheidsbeginsel ook mogelijk te maken als het verlies van het Nederlanderschap niet tevens tot verlies van het Unieburgerschap heeft geleid.”

²⁵⁴ Autoriteit Persoonsgegevens, Belastingdienst/Toeslagen – De verwerking van de nationaliteit van aanvragers van kinderopvangtoeslag, onderzoeksrapport z2018-22445, juli 2020, pp. 3–4 (bijlage bij Kamerstukken II 2019/20, 31 066, nr. 683, brief van 17 juli 2020).

²⁵⁵ Autoriteit Persoonsgegevens, besluit tot boeteoplegging, 25 november 2021, randnummer 86; dictum onder 8: € 750.000, € 1.000.000 en € 1.000.000 (aan de Tweede Kamer gezonden bij brief van 7 december 2021). In eerdere versies van dit boek en in de onderzoeksrapporten stond ten onrechte 25 november 2020.

²⁵⁶ Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag, verslag *Ongekend onrecht*, aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer bij brief van 17 december 2020: Kamerstukken II 2020/21, 35 510, nr. 2. Het verslag zelf en de stukken van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen zijn niet geopend; de afbakening in de tekst berust op de eerdere rapportage (R10).

- ²⁵⁷ Wet basisregistratie personen, art. 2.7, eerste lid, onder a, onder 5°; RvIG, Handleiding Uitvoeringsprocedures, “Vreemde nationaliteit”: “Op 06-01-2014 is in de Wet BRP opgenomen dat naast de registratie van de Nederlandse nationaliteit geen vreemde nationaliteiten meer op de persoonslijsten worden opgenomen. Met ingang van 31-01-2015 is de registratie van alle vreemde nationaliteiten naast de Nederlandse nationaliteit beëindigd.”; Aanhangsel Handelingen II 2024/25, nr. 2915.
- ²⁵⁸ Kamerstukken II 2019/20, 31 066, nr. 683 (brief van 17 juli 2020): “De Belastingdienst tot 31 januari 2015 van burgers met een Nederlandse nationaliteit ook de eventuele tweede nationaliteit uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) ontving.”; boetebesluit, randnummers 20 en 87 (opschoning afgerond 30 juni 2020).
- ²⁵⁹ Rb. Rotterdam 11 februari 2025, ECLI:NL:RBROT:2025:1810, r.o. 3.5 en 3.8 en beslissing. Hoger beroep niet nagegaan. RvIG meldt dat het om ongeveer 800.000 personen gaat (LO-458).
- ²⁶⁰ Verdrag betreffende beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, Straatsburg 6 mei 1963, ETS 043, Trb. 1964, 4, art. 1, eerste lid (Engelse authentieke tekst) (rm.coe.int).
- ²⁶¹ Raad van Europa, Treaty Office, statuslijst en verklaringen bij ETS 043, stand 18 september 2026 (coe.int; tekst bewaard in 04_Verificatie). Verklaringen: België (geregistreerd 30 april 2007, effect 28 april 2008); Frankrijk (4 maart 2008, effect 5 maart 2009); Luxemburg (9 juli 2008, effect 10 juli 2009); Italië (3 juni 2009, effect 4 juni 2010); Denemarken (25 augustus 2014, effect 26 augustus 2015); Noorwegen (18 december 2018, effect 19 december 2019); Duitsland (opzegging 21 december 2001, effect 22 december 2002); Zweden (eerdere ratificatie 5 maart 1969, opzegging effect 29 juni 2002; nieuwe ratificatie 29 mei 2002, alleen hoofdstuk II); Ierland (17 april 1973), Spanje (17 augustus 1987) en Verenigd Koninkrijk (8 augustus 1971): alleen hoofdstuk II.
- ²⁶² Idem: Netherlands, signature 6 May 1963, ratification (acceptance) 9 May 1985, entry into force 10 June 1985.
- ²⁶³ Kamerstukken II 2016/17, 34 632 (R2080), nr. 3 (memorie van toelichting), p. 12 en p. 9.
- ²⁶⁴ Kamerstukken II 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10, antwoord aan de leden van de SP-fractie onder “Een nieuwe internationale context”. De html-tekst geeft “Nederlanden” in plaats van “Nederland”; de pdf is na te kijken.
- ²⁶⁵ Idem, antwoord aan de SP-fractie: “Bij het Tweede Protocol (Trb. 1994, 265) zijn na de intrekking van Frankrijk in 2008 enkel nog Nederland en Italië lid.” En antwoord aan de VVD-fractie: hoofdstuk II bindt nog “Oostenrijk, België, Denemarken, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Van deze landen zijn alleen Nederland en Oostenrijk nog gebonden aan het eerste hoofdstuk.”. De statuslijst van ETS 149 op coe.int is niet zelf geopend.
- ²⁶⁶ Kamerstukken II 1891/92, 130, nr. 3 (memorie van toelichting bij de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap), algemene beschouwingen.
- ²⁶⁷ Gesetz zur Modernisierung des Staatsangehörigkeitsrechts (StARModG) van 22 maart 2024, BGBl. 2024 I Nr. 104; Bundesverwaltungsamt: “Am 27. Juni 2024 ist das Gesetz zur Modernisierung des Staatsangehörigkeitsrechts (StARModG) in weiten Teilen in Kraft getreten. ... Der Erwerb einer anderen Staatsangehörigkeit auf Antrag führt nicht mehr zum Verlust der deutschen Staatsangehörigkeit.”. De tekst van het StAG zelf is niet geopend.
- ²⁶⁸ Udlændinge- og Integrationsministeriet: “Fra 1. september 2015 trådte nye regler i kraft, som betød, at dobbelt statsborgerskab accepteres.” (uim.dk; ft.dk, L 44 (2014-15)).
- ²⁶⁹ Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap, in werking 1 juli 2001 (riksdagen.se); Migrationsverket: “Sverige tillåter dubbelt och flerfaldigt medborgarskap.”.
- ²⁷⁰ Staatssekretariat für Migration: “Das Doppelbürgerrecht ist in der Schweiz seit dem 1. Januar 1992 ohne Einschränkungen erlaubt” (sem.admin.ch).
- ²⁷¹ “Dual citizenship”; travel.gc.ca, “Dual citizenship”; Australië: Home Affairs, verlies bij vrijwillige verkrijging afgeschaft per 4 april 2002; : “La loi française n'exige pas non plus qu'un Français ayant acquis une autre nationalité renonce à la nationalité française.”.
- ²⁷² Legge 5 febbraio 1992, n. 91, art. 11 (normattiva.it); Decreto-legge 28 marzo 2025, n. 36, omgezet bij Legge 23 maggio 2025, n. 74, art. 3-bis (gazzettaufficiale.it); Corte costituzionale, sentenza n. 63/2026, 30 april 2026 (cortecostituzionale.it).
- ²⁷³ Lei da Nacionalidade (Lei n.º 37/81), art. 8.º, geconsolideerde tekst (pgdlisboa.pt); Lei Orgânica n.º 1/2026 van 18 mei 2026 (diariodarepublica.pt).

²⁷⁴ oesterreich.gv.at: “Wer freiwillig eine fremde Staatsbürgerschaft erwirbt, verliert dadurch grundsätzlich die österreichische Staatsbürgerschaft.” (§ 27 StbG; Beibehaltung § 28).

²⁷⁵ Citizenship Act 1955, s. 9(1) (indiacode.nic.in); Ministry of External Affairs, Overseas Citizenship of India Scheme: “OCI is not to be misconstrued as dual citizenship.” (.in).

²⁷⁶ Botswana, Citizenship (Amendment) Bill 2024 (Bill No. 26 of 2024) (.bw); Committee of Supply speech, Ministry of Labour and Home Affairs, 24 februari 2026: “The Citizenship (Amendment) Act, 2025; No. 30 of 2025, was passed by Parliament in December 2025 and has been assented to”; “Since its commencement, the Ministry has been processing applications for dual citizenship.” (.bw). De wettekst is niet leesbaar; officiële bronnen spreken elkaar deels tegen.

²⁷⁷ De uitspraak in eerste aanleg: *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs* [2023] ZASCA 97; 2023 (6) SA 156 (SCA), 13 juni 2023, zo aangehaald in noot 4 van het hier geopende vonnis. Dat het bevel pas kracht kreeg door de bekrachtiging, staat in de Grondwet zelf. *Constitution of the Republic of South Africa, 1996*, artikel 172, tweede lid, onder a: “The Supreme Court of Appeal, the High Court of South Africa or a court of similar status may make an order concerning the constitutional validity of an Act of Parliament, a provincial Act or any conduct of the President, but an order of constitutional invalidity has no force unless it is confirmed by the Constitutional Court.” Artikel 167, vijfde lid: “The Constitutional Court makes the final decision whether an Act of Parliament, a provincial Act or conduct of the President is constitutional, and must confirm any order of invalidity made by the Supreme Court of Appeal, the High Court of South Africa, or a court of similar status, before that order has any force.”, hoofdstuk 8 van de Grondwet op Het Hof zelf in r.o. 2: “The matter is before this Court for confirmation of the order of constitutional invalidity, in terms of section 167(5), read with section 172(2)(a) of the Constitution, and further read with rule 16 of this Court’s Rules.” (zelfde vindplaats als noot 278). De bekrachtiging is aanhangig gemaakt door de verzoekende partij — het dossier van het Hof bevat onder de processtukken een “Notice of Motion” en een “Application for Confirmation” — en niet door het Supreme Court of Appeal verwezen; zij was niettemin onontkoombaar, want zonder haar bleef artikel 6(1)(a) gelden.

²⁷⁸ Constitutional Court of South Africa 6 mei 2025, *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs and Another*, [2025] ZACC 8, CCT 184/23, par. 37., op 25 september 2026 geopend in de eigen collectie van het Hof, item a730fad7-a956-4ba3-8f39-2778134b8dfb, permanente verwijzing gelezen in de door het Hof zelf gepubliceerde tekstversie van het vonnis. Het vonnis vermeldt zelf: “Judgment: Majiedt J (unanimous)”, coram Maya CJ, Madlanga ADCJ, Majiedt J, Mhlantla J, Seegobin AJ, Theron J, Tolmay AJ en Tshiqi J; gehoord 5 november 2024, beslist 6 mei 2025. Het eerder gebruikte afschrift in de eigen map (02-NL and INTL Nationality Immigration Laws ResearchAfrica) is daarmee niet meer de drager van deze noot. De aangehaalde bepaling, art. 6(1)(a) South African Citizenship Act 88 of 1995: “a South African citizen shall cease to be a South African citizen if — (a) [that citizen], whilst not being a minor, by some voluntary and formal act other than marriage, acquires the citizenship or nationality of a country other than the Republic”, met in het tweede lid de mogelijkheid vooraf toestemming tot behoud te vragen.

²⁷⁹ Idem, par. 55 (zelfde vindplaats als noot 278).

²⁸⁰ Idem (zelfde vindplaats als noot 278), de beslissing onder 2 en 3: “It is declared that section 6(1)(a) [...] is inconsistent with the Constitution and is invalid from its promulgation on 6 October 1995”; “It is further declared that those citizens who lost their citizenship by operation of section 6(1)(a) [...] are deemed not to have lost their citizenship.” Het dictum telt vier punten; onder 1 staat “The order of constitutional invalidity of the Supreme Court of Appeal is confirmed” en onder 4 de kostenveroordeling. De zaak kwam bij het Hof ter bekrachtiging van de uitspraak van het Supreme Court of Appeal, die de bepaling “capricious” noemde (aangehaald in par. 37 met noot 17, die verwijst naar par. 31 van die uitspraak). Voor de Nederlandse doorwerking: noot 235.

²⁸¹ Dat artikel 6(1)(a) nog ongewijzigd in de wet staat, blijkt uit de wet zelf; een wijzigingswet is er niet en op 25 september 2026 lag er geen wetsvoorstel. Dat het Hof de terugwerkende kracht niet heeft beperkt: r.o. 23 onder (f), “there is common ground between the parties that there is no need for the suspension or limitation of the retrospectivity of the declarations of invalidity” (zelfde vindplaats als noot 278). Het portaal: *Home Affairs launches new citizenship portal*, mededeling van het departement van 24 november 2025, en *Home Affairs rolls out final phase of Citizenship Reinstatement Portal*, mededeling van 10 februari 2026 (“12 008 people checked their status and 1 088 people already successfully had their citizenship reinstated”; van “six to eight weeks” naar “as little as one hour”), beide. Het herziene White Paper: goedgekeurd door de ministerraad op 7 april 2026, waarna het departement “the process of drafting and tabling in Parliament the requisite legislative amendments” zou beginnen; in de begrotingsrede van 15 mei 2026 heet het dat het White Paper “will now be converted into a draft bill” —. Een datum is in geen van beide genoemd.

²⁸², pagina *Confirmation of Reinstatement of Citizenship*, gelezen op 25 september 2026 (portaal van het Zuid-Afrikaanse departement van Binnenlandse Zaken). De pagina schrijft onder “Who can apply?”: “As a result of this ruling, individuals who lost their South African citizenship under this provision are now deemed not to have lost their citizenship”, en in dezelfde alinea: “If you believe you may be affected, please use this platform to verify your citizenship status and, if applicable, initiate the process of restoring your citizenship.” De aanhef luidt: “where you can check your citizenship status and determine if you’re eligible to apply for confirmation of reinstatement”. Onder “Who is excluded?” staan wie vrijwillig afstand deed en wie zijn burgerschap vóór 6 oktober 1995 verloor. Er is niet ingelogd en er is geen aanvraag gedaan.

²⁸³ Citizenship Act (Canada), R.S.C. 1985, c. C-29, artikel 3, eerste lid, aanhef en onder *f*, en artikel 3, zevende lid, onder *d* en *e*, en achtste lid (laws-lois.justice.gc.ca, het hele artikel 3 gelezen op 25 september 2026; de pagina vermeldt “Act current to 2026-09-03 and last amended on 2025-12-15”). De twee uitzonderingen van onderdeel *f*: onder (i) afstand op grond van zes met name genoemde bepalingen uit opeenvolgende Canadese burgerschapswetten, onder (ii) intrekking wegens “false representation, fraud or concealment of material circumstances” op grond van zeven met name genoemde bepalingen; een derde uitzondering is in 2025 geschrapt. Artikel 3, zevende lid, onder *d*: “a person referred to in paragraph (1)(f) [...] is deemed to be a citizen under paragraph (1)(f) from the time the person ceased to be a citizen”; onder *e* geldt “from the time that he or she was born” voor de groepen van de onderdelen *g* en *h*. Het achtste lid bepaalt dat het zevende lid voor de periode daarvóór geen rechten, bevoegdheden of voorrechten verleent en geen verplichtingen of aansprakelijkheden oplegt “under any Act of Parliament other than this Act or any other law”, en dat daarop geen schadevergoedingsactie tegen de Kroon kan worden gebaseerd; de volledige tekst staat in Deel III, noot 425. De wetsgeschiedenis onder het artikel vermeldt “2008, c. 14, ss. 2, 13” — de *Lost Canadians*-wetgeving — en onderdeel *h* noemt de datum “April 17, 2009” zelf. De twee voorbehouden die tot versie 18 bij deze noot stonden zijn daarmee vervallen.

²⁸⁴ Citizenship Act (Canada), R.S.C. 1985, c. C-29, artikel 3, eerste lid, aanhef en onder *f*, en artikel 3, zevende lid, onder *d* en *e*, en achtste lid (laws-lois.justice.gc.ca, het hele artikel 3 gelezen op 25 september 2026; de pagina vermeldt “Act current to 2026-09-03 and last amended on 2025-12-15”). De twee uitzonderingen van onderdeel *f*: onder (i) afstand op grond van zes met name genoemde bepalingen uit opeenvolgende Canadese burgerschapswetten, onder (ii) intrekking wegens “false representation, fraud or concealment of material circumstances” op grond van zeven met name genoemde bepalingen; een derde uitzondering is in 2025 geschrapt. Artikel 3, zevende lid, onder *d*: “a person referred to in paragraph (1)(f) [...] is deemed to be a citizen under paragraph (1)(f) from the time the person ceased to be a citizen”; onder *e* geldt “from the time that he or she was born” voor de groepen van de onderdelen *g* en *h*. Het achtste lid bepaalt dat het zevende lid voor de periode daarvóór geen rechten, bevoegdheden of voorrechten verleent en geen verplichtingen of aansprakelijkheden oplegt “under any Act of Parliament other than this Act or any other law”, en dat daarop geen schadevergoedingsactie tegen de Kroon kan worden gebaseerd; de volledige tekst staat in Deel III, noot 425. De wetsgeschiedenis onder het artikel vermeldt “2008, c. 14, ss. 2, 13” — de *Lost Canadians*-wetgeving — en onderdeel *h* noemt de datum “April 17, 2009” zelf. De twee voorbehouden die tot versie 18 bij deze noot stonden zijn daarmee vervallen.

²⁸⁵ Australian Citizenship Act 2007 (Cth), afdeling 29, “Application and eligibility for resuming citizenship”, geldende compilatie nr. 37, compilatiedatum 4 juni 2026 (C2026C00236). Het derde lid luidt, voor zover hier van belang: “A person is eligible to become an Australian citizen again under this Subdivision if: (a) the person ceased to be an Australian citizen under: (i) section 17 (about dual citizenship) of the old Act; or [...] (iii) section 20 (about residence outside Australia) of the old Act”. De wet stelt daarnaast alleen eisen van aanvraag, identiteit, “good character” (bij achttien jaar of ouder) en de veiligheidstoets van artikel 30; een termijn kent zij niet. De intrekking van artikel 17 van de Australian Citizenship Act 1948: Australian Citizenship Legislation Amendment Act 2002 (No. 5, 2002), Schedule 1 (“Repeal of section 17 of the Australian Citizenship Act 1948”), in werking op de dag van koninklijke bekrachtiging, **4 april 2002**.

²⁸⁶ Republic Act No. 9225, *Citizenship Retention and Re-acquisition Act of 2003*, goedgekeurd 29 augustus 2003. Opschrift: “AN ACT MAKING THE CITIZENSHIP OF PHILIPPINE CITIZENS WHO ACQUIRE FOREIGN CITIZENSHIP PERMANENT, AMENDING FOR THE PURPOSE COMMONWEALTH ACT NO. 63, AS AMENDED”. SEC. 2: “It is hereby declared the policy of the State that all Philippine citizens who become citizens of another country shall be deemed not to have lost their Philippine citizenship under the conditions of this Act.” SEC. 3: “natural-born citizens of the Philippines who have lost their Philippine citizenship by reason of their naturalization as citizens of a foreign country are hereby deemed to have re-acquired Philippine citizenship upon taking the following oath of allegiance to the Republic”, en voor de toekomst: “Natural-born citizens of the Philippines who, after the effectivity of this Act, become citizens of a foreign country shall retain their Philippine citizenship upon taking the aforesaid oath.” SEC. 4 (afgeleid burgerschap): “The unmarried child, whether legitimate, illegitimate or adopted, below eighteen (18) years of age, of those who

re-acquire Philippine citizenship upon effectivity of this Act shall be deemed citizens of the Philippines.” De wet kent geen termijn waarbinnen de eed moet zijn afgelegd. SEC. 8: inwerkingtreding vijftien dagen na bekendmaking. **Tweede officiële bron.** Dezelfde wet is op 19 september 2026 ook gelezen in de *E-Library* van de Hoge Raad der Filipijnen (een officiële rechterlijke website; tekstextractie in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026. De hierboven aangehaalde woorden — opschrift, SEC. 2, SEC. 3 (beide volzinnen), SEC. 4 en SEC. 8 — zijn in beide bronnen woordelijk gelijk; dat is machinaal vergeleken. De E-Library geeft daarnaast de vindplaats van de bekendmaking: “99 OG No. 45, 6997 (Nov. 10, 2003); Times & Today 9/2/03”, dus *Official Gazette* deel 99, nr. 45, blz. 6997 van 10 november 2003, en publicatie in de dagbladen *Times* en *Today* op 2 september 2003. Twee verschillen tussen de bronnen raken niets van wat hier is aangehaald, maar staan hier voor de volledigheid: (a) de slotformule over de aanneming luidt in de *Official Gazette* “on August 25, 2003 and August 26, 2003” en in de E-Library “on May 27, 2002 and May 9, 2002” — de eerste past bij de aanhef van de wet (“Third Regular Session”, begonnen 28 juli 2003), maar welke van de twee de authentieke tekst volgt is niet vastgesteld; (b) SEC. 5 onder (1) noemt in de *Official Gazette* “Republic Act No. 9189” en in de E-Library “Republic Act No. 918” — kennelijk een zetfout in de laatste. De webpagina van de *Official Gazette* vermeldt onderaan “Source: CDAsia” en is dus zelf ook een overname; de gescande authentieke versie op dezelfde site is niet bereikbaar (404 op downloads/2003/08aug/20030829-RA-9225-GMA.pdf).

²⁸⁷ *Luật Quốc tịch Việt Nam* (Wet op de Vietnamese nationaliteit), **Luật số 24/2008/QH12**, artikel 26, “Căn cứ mất quốc tịch Việt Nam” (gronden voor verlies van de Vietnamese nationaliteit): ontslag uit de nationaliteit op eigen verzoek; ontneming; het niet naleven van de registratieplicht van artikel 13, tweede lid, zoals dat destijds luidde; de gevallen van artikel 18, tweede lid, en artikel 35; en hetgeen uit een verdrag voortvloeit. Het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit staat er niet bij, en verblijf in het buitenland ook niet — volledige tekst op vanban.chinhphu.vn, het juridisch documentenportaal van de Vietnamese regering, documentnummer 81141. Het kind van één Vietnamese ouder: artikel 16, tweede lid, van dezelfde wet, “nếu có sự thỏa thuận bằng văn bản của cha mẹ vào thời điểm đăng ký khai sinh cho con” — Vietnamese nationaliteit indien de ouders daarover bij de geboorteaangifte schriftelijk overeenstemming bereiken, ongeacht de plaats van geboorte; is het kind op Vietnamese grondgebied geboren en komen de ouders niet tot een keuze, dan heeft het de Vietnamese nationaliteit (zelfde vindplaats). De Vietnamese tekst is de authentieke; de vertalingen in deze noot en in de hoofdtekst zijn van mij en zijn niet officieel. De IND rekent Vietnam sinds jaar en dag tot categorie B (noot 234).

²⁸⁸ Artikel 13, tweede lid, van de wet van 2008 luidde: “Người Việt Nam định cư ở nước ngoài mà chưa mất quốc tịch Việt Nam [...] **trong thời hạn 5 năm**, kể từ ngày Luật này có hiệu lực, **phải đăng ký với cơ quan đại diện Việt Nam ở nước ngoài để giữ quốc tịch Việt Nam**”; het verlies liep via artikel 26, derde lid. Die registratieplicht bestaat niet meer. Artikel 13, tweede lid, zoals het thans luidt: “Người Việt Nam định cư ở nước ngoài mà chưa mất quốc tịch Việt Nam theo quy định của pháp luật Việt Nam trước ngày Luật này có hiệu lực thì hành **thì vẫn còn quốc tịch Việt Nam**”, met voor wie geen bewijsstuk in de zin van artikel 11 heeft een verzoek aan de Vietnamese vertegenwoordiging om de nationaliteit vast te stellen, en met een derde lid dat de procedure daarvan aan de regering opdraagt.

²⁸⁹ *Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Quốc tịch Việt Nam* (wet tot wijziging en aanvulling van een aantal artikelen van de Wet op de Vietnamese nationaliteit), **Luật số 79/2025/QH15**, aangenomen door de Nationale Vergadering (XVe legislatuur, negende zitting) op 24 juni 2025, in werking op 1 juli 2025 (artikel 2, eerste lid) — metadata op vanban.chinhphu.vn, documentnummer 214593; de ondertekende tekst (79qh.signed.pdf, tien bladzijden) op datafiles.chinhphu.vn, bladzijden op het beeld nagelezen op 28 september 2026, omdat dat bestand geen tekstlaag heeft. Herkrijging: artikel 1, onderdeel 8, dat artikel 23 van de wet van 2008 vervangt; het oude vijfde lid eiste “Người được trở lại quốc tịch Việt Nam thì phải thôi quốc tịch nước ngoài”, het nieuwe eerste lid luidt “Người đã mất quốc tịch Việt Nam theo quy định tại Điều 26 của Luật này có đơn xin trở lại quốc tịch Việt Nam thì được xem xét giải quyết trở lại quốc tịch Việt Nam”. Naturalisatie: artikel 1, onderdeel 5 (artikel 19), met de vrijstellingen van taaleis, verblijf in Vietnam en de vijf jaar permanent verblijf. De samengestelde naam: het nieuwe vierde lid van beide artikelen, “tên ghép giữa tên Việt Nam và tên nước ngoài”. De voorwaarde bij het behouden van de vreemde nationaliteit, in beide artikelen: “Việc giữ quốc tịch nước ngoài phù hợp với pháp luật của nước đó”, met de beslissing daarover bij de president. Overgangsrecht: artikel 3 van de wijzigingswet, “Hồ sơ xin nhập quốc tịch Việt Nam, xin trở lại quốc tịch Việt Nam, xin thôi quốc tịch Việt Nam được tiếp nhận trước thời điểm Luật này có hiệu lực thì hành **thì được giải quyết theo quy định của Luật này**”. Voor het Nederlandse uitgangspunt: artikel 2, eerste lid, RWN. Niet gelezen, en daarom hier niet gebruikt: de inhoud van uitvoeringsbesluit *Nghị định 191/2025/NĐ-CP* van 1 juli 2025 (alleen de gegevens staan vast) en de geconsolideerde tekst *Văn bản hợp nhất 53/VBHN-VPQH* van 24 juli 2025 in de *Công báo*, die het portaal als afbeeldingen zonder tekstlaag toont.

²⁹⁰ Kamerstukken II 2016/17, 34 632 (R2080), nr. 3, p. 5.

²⁹¹ M. Vink, A.H. Schakel, D. Reichel, N.C. Luk & G.-R. de Groot, "The international diffusion of expatriate dual citizenship", *Migration Studies* 7 (2019) 362–383. De cijfers uit de MACIMIDE-dataset V5.00 (62 procent in 1960, 24 procent in 2020) die in Deel I, noot 28, staan, zijn op 18 september 2026 niet bij de bron geopend; Deel I is daarop aan te passen.

²⁹² IND, *Monitor Naturalisatie en Optie 2018–2024*, pp. 5–6.

²⁹³ Besluit van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 15 september 2025, WBN 2025/3, Stcrt. 2025, 31825.

²⁹⁴ Kiesraad, 26 maart 2021 ("92.772 Nederlanders in het buitenland als kiezer geregistreerd"; "63.340 kiezers in het buitenland een (geldige) briefstem"); 1 december 2023 (107.669; 69.047); 7 november 2025 (133.589; "86.894 kiezers (65%)").

²⁹⁵ B. de Hart, "Dubbele nationaliteit: papiertje of identiteit?", *Recht der Werkelijkheid* 2005-1, p. 1: "In Nederland wonen bijna 900.000 personen met dubbele nationaliteit."; Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 7, par. 2: "minstens 1,3 miljoen Nederlanders met een meervoudige nationaliteit"; Autoriteit Persoonsgegevens, boetebesluit 25 november 2021 (noot 37): "van 1,4 miljoen burgers". "Eén op de twaalf" is mijn deling door circa 17,5 miljoen inwoners; het is een orde van grootte.

²⁹⁶ Zie noot 167.

²⁹⁷ AIVD/NCTV, *Over de grens. Statelijke inmenging in diasporagemeenschappen in Nederland*, 17 oktober 2024, p. 34.

²⁹⁸ Staat van het Consulaire 2024 (blg-1151351), blz. 36, tabel "Aantal behandelde aanvragen voor paspoorten, identiteitskaarten en laissez-passers", kolommen 2018 tot en met 2023; Staat van het Consulaire 2025 (blg-1217890), blz. 25, tabel "Aantal behandelde aanvragen reisdocumenten", kolommen 2023 en 2024. Bij de reeks 2018-2023 is de tekstlaag gecontroleerd door optelling: in alle zes jaarkolommen tellen de soorten exact op tot het gedrukte totaal en kloppen de groeipercentages in de slotkolom, zodat verschuiving van cijfers tussen kolommen is uitgesloten. Uit dat bestand zijn geen woorden geciteerd, omdat de tekstlaag ligaturen laat vallen. Dat Nederlanders buiten Nederland ook terecht kunnen bij negentien paspoortbalies bij de externe dienstverlener, bij twaalf daarvoor aangewezen gemeenten en bij de balie op Schiphol: editie 2024, bladzijde niet vastgesteld (tekstlaag). Dat het paspoort voor volwassenen in 2014 een geldigheidsduur van tien jaar kreeg en dat daarop een paspoortdip volgde en vanaf 2024 een paspoortpiek tot en met 2028: editie 2024 en editie 2025 (tekstlaag).

²⁹⁹ Besluit verkrijging en verlies Nederlanderschap, artikel 61, zoals weergegeven in de Handleiding Rijkswet op het Nederlanderschap 2003, paragraaf 5.4., BWBW33099, versie 25 september 2026: als verklaring geldt "a. de onherroepelijke rechterlijke beschikking waarbij het Nederlanderschap is vastgesteld; b. een afschrift uit de BRP waaruit blijkt dat de betrokkene als Nederlander is aangemerkt; c. een verklaring afgegeven door het hoofd van de diplomatieke of consulaire post, waaruit blijkt dat de betrokkene Nederlander is", en zij "wordt alleen verstrekt op verzoek van de betrokken persoon". De Handleiding is beleid en geen wet; de tekst van artikel 61 BVVN zelf is niet afzonderlijk geverifieerd.

³⁰⁰ Staat van het Consulaire 2024 (blg-1151351), blz. 36, tabel "Aantal consulaire verklaringen", rij "Verklaring omtrent bezit van het Nederlanderschap". Ook hier tellen alle vijf jaarkolommen exact op tot het gedrukte totaal. Het totaal aan consulaire verklaringen was 11.387 in 2019, daarna 6.567, 6.365, 6.603 en 6.385 in 2023, en 6.697 in 2024; de uitsplitsing over 2024 is niet gepubliceerd.

³⁰¹, "Wanneer heb ik een verklaring van Nederlanderschap nodig?". De volledige zin luidt: "Buitenlandse instanties kunnen U om diverse redenen ook vragen te laten zien dat U de Nederlandse nationaliteit heeft. Vanaf 1 juli 2024 geeft het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag alleen nog een verklaring van Nederlanderschap af als het doel van de aanvraag is te voorkomen dat U de Nederlandse nationaliteit verliest." Dezelfde pagina bevestigt de termijn van dertien jaar en de wijziging daarvan per 1 april 2022.

³⁰², "Kan ik een verklaring van Nederlanderschap aanvragen?", waarschuwingskader boven de keuzehulp: "Het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag geeft alleen een VBN af om te voorkomen dat U Uw Nederlandse nationaliteit verliest. U moet de verklaring aangevraagd hebben voordat er 13 jaar verstreken zijn na datum afgifte van Uw laatste Nederlandse paspoort, ID-kaart of eerder afgegeven VBN." De zeven andere doelen waarvoor de verklaring niet bij Buitenlandse Zaken kan worden aangevraagd staan onderaan dezelfde pagina opgesomd.

³⁰³ Uitkomst van de keuzehulp op diezelfde pagina, uitdraai van 4 oktober 2026, 16.18 uur. De zes antwoorden die tot deze uitkomst leiden staan op de uitdraai afgedrukt. De keuzehulp is op 5 oktober 2026

niet opnieuw doorlopen; wel is op die dag de onderliggende eis in tekst nagelezen op dezelfde site (zie de vorige noot).

³⁰⁴ Doorzocht is de *Handleiding Rijkswet op het Nederlanderschap 2003*, versie 25 september 2026, in het bijzonder paragraaf 5.3 (stuiting van de verliestermijn) en paragraaf 5.4 (verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap), BWBW33099. Een voorwaarde dat de verzoeker eerder een Nederlands reisdocument moet hebben gehad, staat daar niet. Dat sluit een consulaire werkinstructie of een praktijkregel van de posten niet uit; die zijn niet gevonden en zijn niet doorzocht. De waarneming in de hoofdtekst is mijn eigen, als praktijkjurist, en draagt hier geen bronlabel.

³⁰⁵ Eurostat, *Acquisition of citizenship by age group, sex and former citizenship (migr_acq)*, opgehaald bij de verspreidings-API van Eurostat op 3 oktober 2026. De reeks loopt van 2002 tot en met 2024. Aggregaten (EU27, EU28) zijn uit de telling gehouden. Het bestand met de landenverdeling ligt in het onderzoeksdossier bij dit boek.

³⁰⁶ United States Department of Homeland Security, Office of Homeland Security Statistics, *Yearbook of Immigration Statistics 2023*, Table 21, “Persons Naturalized by Region and Country of Birth: Fiscal Years 2014 to 2023”. De rij Nederland geeft 670, 780, 830, 700, 850, 950, 670, 830, 920 en 870 voor de boekjaren 2014 tot en met 2023; de bron rondt af op tientallen. Twee beperkingen horen erbij. De indeling is naar **geboorteland** en niet naar vorige nationaliteit, zodat Nederlanders die buiten Nederland zijn geboren er niet in zitten en in Nederland geboren niet-Nederlanders er wel in zitten. En een Amerikaanse naturalisatie leidt alleen tot verlies van het Nederlanderschap als geen van de uitzonderingen van artikel 15, tweede lid, opgaat. De reeks voor de voormalige Nederlandse Antillen staat er apart in en telt 460 personen over dezelfde tien jaar.

³⁰⁷ New Zealand Department of Internal Affairs, *New citizens by grant by country of birth, 1949-2025*, gepubliceerd op onder de dataset “Country of birth for people granted New Zealand Citizenship”. De rij Nederland telt 16.050 over 1949 tot en met 2025, door de bron zelf als totaal vermeld en door optelling van de zevenenzeventig jaarkolommen bevestigd; 10.741 daarvan vallen vóór 1985 en 5.309 daarna. De reeks vermeldt daarnaast afzonderlijk Nederlandse Antillen (61), Nederlands-Indië (84) en Nederlands Nieuw-Guinea (3). Dezelfde beperking als bij de Amerikaanse reeks geldt hier: de indeling is naar geboorteland en niet naar vorige nationaliteit, en verlies van het Nederlanderschap treedt alleen in als geen uitzondering opgaat. Voor de jaren vóór 1985 gold bovendien de Wet op het Nederlanderschap van 1892, waarin het vrijwillig verkrijgen van een andere nationaliteit eveneens tot verlies leidde.

³⁰⁸ Department of Home Affairs (Australië), *Historical Migration Statistics*, bestand 2024-25-historical-migration-statistics.xlsx, gepubliceerd op (dataset “Historical Migration Statistics”, bijgewerkt 10 november 2025), tabellen 1.1 tot en met 2.2, kolom Netherlands;. Het bestand noemt als bron “OAD Statistics, Department of Home Affairs”. De som van de jaarkolommen komt per tabel exact uit op het door de bron gegeven subtotaal, wat de uitlezing bevestigt. Drie dingen horen erbij. Tabel 1.1 is naar **land van laatste verblijf** en de latere tabellen naar **geboorteland**; dat zijn verschillende maatstaven. Het halfjaar januari tot juni 1959 komt in tabel 1.1 en in tabel 1.2 beide voor en is één keer afgetrokken. En de reeks eindigt in 2016-17; voor de jaren daarna publiceert Home Affairs deze uitsplitsing niet in dit bestand.

³⁰⁹ Australian Bureau of Statistics, *Estimated resident population, country of birth, age and sex — as at 30 June annually — 1996 onwards*, dataflow ERP_COB, landcode 2308 (Netherlands), opgevraagd bij de SDMX-API van het ABS op 4 oktober 2026. De gepubliceerde versie van dezelfde reeks staat op onder *Australia's population by country of birth*. De volledige reeks 1996-2025 staat in het onderzoeksdossier bij dit boek.

³¹⁰ Australian Bureau of Statistics, 2016 Census — Country of birth QuickStats, gebied Australië, geboorteland Netherlands (code 2308): “People 70,174”, “Australian citizen 73.3%”, “Not an Australian citizen 24.3%”. De resterende 2,4 procent betreft personen van wie de nationaliteit niet is opgegeven. Het cijfer is van 2016; de gelijkwaardige uitsplitsing uit de volkstelling van 2021 is niet gevonden. Van de 73,3 procent is niet uit deze bron af te leiden hoeveel personen de Australische nationaliteit als meerderjarige en vrijwillig hebben verkregen en hoeveel als minderjarige met een ouder; evenmin hoeveel van hen op het moment van verkrijging nog Nederlander waren.

³¹¹ Statistics Canada, *Immigrant status and period of immigration by place of birth and citizenship: Canada, provinces and territories and census metropolitan areas with parts*, tabel 98-10-0302, volkstelling 2021, geografie Canada, geboorteland Netherlands; opgevraagd bij de Web Data Service van Statistics Canada op 4 oktober 2026. De cijfers: totaal 79.875 (0-14 jaar 1.040, 15 jaar en ouder 78.835); Canadees staatsburger 66.780, waarvan door geboorte 2.965 en door naturalisatie 63.815; van die laatste groep “by naturalization only” 56.455 (0-14 jaar 35, 15 jaar en ouder 56.425) en “by naturalization, and at least one other country”

7.355; geen Canadees staatsburger 13.095. Statistics Canada rondt de aantallen willekeurig af op vijftallen, waardoor de deelsommen tot vijf kunnen afwijken; 2.965 plus 63.815 is exact 66.780 en 66.780 plus 13.095 exact 79.875. Drie voorbehouden horen erbij. Niet iedere in Nederland geboren persoon was Nederlander. De leeftijdsverdeling is die op het moment van de telling en niet op het moment van naturalisatie. En wie het Nederlanderschap langs een andere weg verloor, of er afstand van deed, zit in dezelfde categorie.

³¹² Statistics Canada, tabel 98-10-0302, volkstelling 2021, geografie Canada, per geboorteland; opgevraagd bij de Web Data Service op 4 oktober 2026. Gebruikt zijn de categorieën “Canadian citizens by naturalization”, “Canadian citizens by naturalization only” en “Canadian citizens, by naturalization, and at least one other country”. De aantallen zijn willekeurig afgerond op vijftallen, waardoor de twee laatste kolommen tot vijf van de eerste kunnen afwijken; de percentages zijn op de gepubliceerde aantallen berekend. Vier voorbehouden. De indeling is naar geboorteland en niet naar vorige nationaliteit. De kolom “alleen Canadees” omvat ook wie vrijwillig afstand deed of de eerste nationaliteit langs een andere weg verloor. De Duitse regeling is in 2024 gewijzigd, ná deze telling. En het aandeel hangt ook af van de samenstelling van de groep, bijvoorbeeld van het moment van vertrek: wie lang geleden emigreerde, naturaliseerde onder een ouder recht. Het bestand met de acht landen staat in het onderzoeksdoosier bij dit boek.

³¹³ Eurostat, *Population on 1 January by age group, sex and citizenship (migr_pop1ctz)*. Opgeteld over de rapporterende Europese landen, elk op zijn laatst opgegeven jaar; het is dus een optelsom over verschillende peiljaren en daarmee zelf een benadering. België 169.458 (2025), Duitsland 132.606, het Verenigd Koninkrijk 111.131 (2019, de laatste opgave), Spanje 62.896, Frankrijk 40.876, Zwitserland 21.443 (2021). Aggregaten zijn ook hier uit de telling gehouden.

³¹⁴ De vijf regels van de tabel zijn verantwoord in de noten 305 (Eurostat), 306 (Verenigde Staten), 307 (Nieuw-Zeeland), 310 (Australië) en 311 (Canada). Het Australische aantal is een afgeleide van 73,3 procent van 70.174. De reeksen verschillen in definitie, periode en telwijze: personen op een peildatum tegenover verkrijgingen over een tijdvak; eerdere nationaliteit tegenover geboorteland. Geboorteland bewijst geen eerder Nederlanderschap, wettelijke uitzonderingen kunnen behoud mogelijk maken en personen kunnen in meer dan één reeks voorkomen. De optelling van 186.726 uit de aangeleverde versie is daarom niet als ondergrens van Nederlands nationaliteitsverlies behouden. De oorspronkelijke berekeningen blijven in de bewaarde kopie en de verantwoording beschikbaar voor nader onderzoek.

³¹⁵ CBS, *Bevolking, huishoudens en bevolkingsontwikkeling; vanaf 1899* (tabel 85524NED), en *Immi- en emigratie naar diverse kenmerken, regio; 1988-2019* (tabel 60056ned, dimensie Migratie, onderwerpen Nederlands en Niet-Nederlands), beide opgevraagd bij de OData-API van het CBS op 3 oktober 2026. De eerste reeks geeft per jaar de bevolking, de levendgeborenen, de overledenen, de immigratie en de emigratie vanaf 1900; de tweede splitst de migratie vanaf 1988 naar Nederlandse en niet-Nederlandse nationaliteit. Het Nederlandse aandeel in de emigratie was 56 procent in 1988, liep op tot 61 procent in 2001 en daalde naar 32 procent in 2019; in de immigratie daalde het van 36 naar 20 procent. Voor de jaren vóór 1988 is dat aandeel niet gemeten en in het model aangenomen; voor 1995 tot en met 2025 sluit het model aan op de gemeten totalen uit de tabellen 84484NED en 85848NED (emigratie van personen met de Nederlandse nationaliteit 1.779.252, immigratie 1.268.479).

³¹⁶ Eigen berekening, cohortmodel versie 1, 3 oktober 2026. Aannames: gemiddelde leeftijd bij vertrek dertig jaar; generatieduur dertig jaar; één kind per persoon per generatie voor de eerste generatie in het buitenland en 0,85 daarna; een overlevingsfunctie die een Nederlandse sterftetafel benadert; en, alleen voor de jaren vóór 1988, een aangenomen Nederlands aandeel in de migratie. In de aangeleverde gevoeligheidsanalyse loopt het potentieel op de kinderparameter van 1.422.852 tot 2.470.890 en op het aangenomen aandeel vóór 1988 van 1.058.346 tot 2.449.869. Het model wordt in het onderzoeksdoosier genoemd; de onderliggende bestanden zijn niet in deze publicatiemap meegeleverd. Netto migratie is geen cohort van geïdentificeerde personen. De modellering van sterfte, terugkeer, afstamming en nationaliteitsverkrijging moet afzonderlijk worden gevalideerd. Deze uitkomst is geen bewezen juridisch maximum, bevolkingsaantal of bovengrens van nationaliteitsverlies.

³¹⁷ Kamerstukken II 2016/17, 34 632 (R2080), nrs. 1–3; titel van het voorstel zoals op.

³¹⁸ Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 8 (brief van 25 januari 2024): “Hierbij delen wij U mede dat wij gelet op het vertrek van de leden Sjoerdsma en Kuiken uit de Kamer de verdediging van bovengenoemd voorstel van rijkswet overnemen.”.

³¹⁹ Tweede Kamer, wetgevingsdossier 34 632 (R2080), plenaire planning: verwacht in week 50 van 2026. Dit is een voorlopige weekplanning, geen vaststaande debatdatum. Het voorstel is eerder ingepland; behandeling kan opnieuw verschuiven. De actuele agenda moet vóór publicatie worden gecontroleerd.

³²⁰ Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 6 (voorstel van rijkswet zoals gewijzigd naar aanleiding van het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk), artikel I, onderdeel B; nr. 7 (gewijzigde memorie van toelichting), par. 1: “Daarbij wordt niet geleverd dat de voormalig Nederlander eerst gedurende één jaar toelating en hoofdverblijf heeft.”; nr. 10, antwoord aan de CDA-fractie over de procedure bij gemeente of post. Het oorspronkelijke voorstel, nr. 2 (16 december 2016), bevatte geen nieuw optierecht; het schrapt alleen de uitzondering in art. 6, eerste lid, onder f.

³²¹ Idem, nr. 6, artikel I, onderdelen D en F, en de artikelen III en V. Anders dan nr. 2 noemt nr. 6 het Tweede Protocol niet meer in de goedkeuringsbepaling.

³²² Consultatie-MvT 2023 (noot 216), par. 3.2, p. 2, met noot 6: “Met de datum van 1 april 2003 is aangesloten bij het moment van inwerkingtreding van deze bepaling.” — noot 6: “Stb. 2003, 118. Bovendien is voor de periode vóór 1 april 2003 reeds eerder voorzien in een mogelijkheid tot herstel van het Nederlanderschap, zie artikel V van de rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618.” (document 11045). Voor de voorwaarde van art. V, tweede lid (document verstrekt na 1 januari 1990): noot 176. Of de indieners van 2016 wetsvoorstel 34632 dezelfde reden hebben, is uit nr. 7 en nr. 10 niet gebleken.

³²³ Stb. 2000, 618, art. V, eerste lid, zoals gewijzigd bij Stb. 2002, 222 (noot 177). De consultatie-MvT van 2023 (noot 322, noot 6) verwijst naar “artikel V” zonder onderscheid tussen het eerste en het tweede lid. De tekst in de eerdere versie van deze paragraaf (“Dat is de halve waarheid [...]”) berustte op het TBN 2001/1, dat alleen het tweede lid behandelt, en was onjuist; zie de afzonderlijk gepubliceerde verantwoording bij dit deel.

³²⁴ Idem, nr. 7, artikelsgewijze toelichting, onderdeel B: “Gelet op artikel 2, eerste lid, heeft deze verkrijging geen terugwerkende kracht.”; nr. 10, antwoord aan de VVD-fractie onder “Meervoudige nationaliteit en loyaliteit”: “De grootte van de groep die in aanmerking komt voor Nederlanderschap met terugwerkende kracht is daarom nihil.”. De toelichting motiveert de datum 1 april 2003 niet; dat is mijn vaststelling na lezing van nrs. 6, 7 en 10.

³²⁵ Tussentijds Bericht Nationaliteiten 2001/1, *Staatscourant* 17 januari 2001, nr. 12, p. 10, adressering: “Aan: De Burgemeesters (t.a.v. hoofden Burgerzaken)”, met afschrift aan de minister van Buitenlandse Zaken, de gevolmachtigde ministers van de Nederlandse Antillen en Aruba, de VNG en de NVVB. Wat er in 2003, bij de inwerkingtreding van artikel V, eerste lid, aan voorlichting buiten het Koninkrijk is gedaan, is niet onderzocht; de Kamerstukken van 2002/03 zijn op dit punt nog niet geopend. De beschrijving van de bekendmaking op de posten in 2003 berust op de waarneming van de auteur (noot 232).

³²⁶ De gedachtegang is van de auteur. Zij sluit aan bij het bezwaar van de Adviesraad Migratie tegen een venster van twee jaar (noot 337) en bij dat van Jessurun d’Oliveira (“Twee jaar is echt te zuinig, tien jaar reëler”, noot 338).

³²⁷ De tijdelijke overgangsregeling: artikel 27, tweede lid, van de Rijkswet van 19 december 1984, *Staatsblad* 1984, 628, beschreven in Kamerstukken II, 31 813 (R1873), nr. 3 (memorie van toelichting), artikelsgewijze toelichting bij artikel 6: “In de Rijkswet van 1985 werd in een tijdelijke overgangsregeling voorzien voor kinderen geboren voor 1 januari 1985 (artikel 27, tweede lid). [...] Het kind moest daarnaast op 1 januari 1985 jonger zijn dan eenentwintig jaar en niet gehuwd zijn of gehuwd zijn geweest. Het optierecht kon worden uitgeoefend tot 1 januari 1988.” De tekst van artikel 27, tweede lid, zelf is niet geopend: het *Staatsblad* van vóór 1995 staat niet op (Deel I, §9.1). De vervanging: Rijkswet van 17 juni 2010 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap met betrekking tot meervoudige nationaliteit en andere nationaliteitsrechtelijke kwesties, *Staatsblad* 2010, 242 (uitgegeven 29 juni 2010), considerans en artikel I, onderdeel B, tweede lid; Kamerstuk 31 813 (R1873). De onderdelen i tot en met o gelden blijkens de geconsolideerde tekst vanaf de versie van 1 oktober 2010. De beide citaten: de considerans van Stb. 2010, 242 en de artikelsgewijze toelichting bij artikel 6 in kst-31813-3, die ook vermeldt dat de nieuwe onderdelen “relevant [zijn] voor degenen die niet van voornoemde overgangsregeling gebruik hebben gemaakt, en voor hun eventuele kinderen” en dat ook wie langs de tijdelijke regeling Nederlander werd en dat nadien verloor, van de nieuwe regeling gebruik kan maken. Hoeveel mensen van de regeling van 1985–1988 gebruik hebben gemaakt, en hoeveel van die van 2010, is niet nagegaan. Dat de tijdelijke regeling haar doelgroep niet bereikte, blijkt uit de considerans en de toelichting zelf; dat de overheid haar niet actief bekend heeft gemaakt, stelt Everaert Advocaten (noot 233).

³²⁸ Rijkswet van 17 juni 2010, *Staatsblad* 2010, 242, considerans: “Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is enige bepalingen van de Rijkswet op het Nederlanderschap te wijzigen ter beperking van de meervoudige nationaliteit, [...] ter bepaling van een optierecht voor kinderen van Nederlandse moeders, ten behoeve van wie geen gebruik is gemaakt van de tijdelijke overgangsregeling voor kinderen geboren voor 1 januari 1985”.

³²⁹ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 5 (memorie van antwoord), onder “Overgangsbepaling”. Zie Deel I, §9.5 en noot 56.

³³⁰ Idem, nr. 10, antwoord aan de BBB-fractie (inleiding) en aan de Volt-fractie (uitvoerbaarheid). De IND-cijfers dateren van 2021 en zijn door de indieners overgenomen.

³³¹ Eerste Kamer, dossier 33 852 (R2023): “Het voorstel is op 28 juni 2016 aangenomen door de Tweede Kamer.”; “De Eerste Kamer heeft het voorstel op 3 oktober 2017 na stemming bij zitten en opstaan verworpen.”.

³³² *Vertrouwen in de toekomst. Regeerakkoord 2017–2021 VVD, CDA, D66 en ChristenUnie*, 10 oktober 2017, p. 6.

³³³ *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst. Coalitieakkoord 2021–2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie*, 15 december 2021, hoofdstuk Buitenlands beleid. Hetzelfde akkoord (p. 26) kondigde “een privaatrechtelijk Nederlands register ongewenste nationaliteit” aan voor wie een andere nationaliteit niet kan afstaan.

³³⁴ *Hoop, lef en trots. Hoofdpijnenakkoord 2024–2028 van PVV, VVD, NSC en BBB*, 16 mei 2024, p. 6.

³³⁵ *Aan de slag – Bouwen aan een beter Nederland. Coalitieakkoord 2026–2030 D66, VVD en CDA*, 30 januari 2026, p. 16.

³³⁶ Internetconsultatie “Wijziging RWN herkrijging en verlies Nederlanderschap na langdurig verblijf buiten Koninkrijk en EU”, ministerie van Justitie en Veiligheid, 13 maart – 15 mei 2023, status gesloten, 129 openbare reacties. Ontwerptekst (consultatieversie), art. I, onder 2 (nieuw art. 15, vierde lid): “Het verlies, bedoeld in het eerste lid, aanhef en onder c, treedt niet in voor de Nederlander die binnen de periode van dertien jaar een verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap dan wel een reisdocument, Nederlandse identiteitskaart of vervangende Nederlandse identiteitskaart in de zin van de Paspoortwet heeft verkregen.”; art. II, eerste lid: “De vreemdeling die het Nederlanderschap na 1 april 2003, maar voor het tijdstip van inwerkingtreding van deze rijkswet op grond van artikel 15, eerste lid, onder c, van de Rijkswet op het Nederlanderschap is verloren, of heeft gedeeld in dit verlies, herkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring binnen twee jaar na inwerkingtreding van deze rijkswet.” (document 11019). De MvT motiveert de termijn van twee jaar zo: zonder termijn “zou de verliesbepalingen uit de RWN zinledig maken” (par. 3.2, pp. 2–3) (document 11045). Dat er geen wetsvoorstel uit is voortgekomen, volgt uit het wijzigingenoverzicht van de Rijkswet op, dat op 18 september 2026 alleen 2016 wetsvoorstel 34632 en 36984 als aanhangig vermeldt. Eigen reacties; 14 maart en 5 mei 2023.

³³⁷ Adviesraad Migratie, Advies over wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap tot herziening van verlies van rechtswege wegens langdurig verblijf buiten het Koninkrijk en de EU, 22 mei 2023 (wetsadvies op verzoek van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 13 maart 2023), par. 3.1, p. 4: “De adviesraad is voorstander van het schrappen van het verlies van rechtswege wegens verblijf buiten het Koninkrijk en de EU uit de RWN.”; p. 5: “verlies van rechtswege op gespannen voet staat met het rechtszekerheidsbeginsel. Personen die van rechtswege hun nationaliteit verliezen kunnen er jarenlang (ten onrechte) van uitgaan dat zij nog steeds die nationaliteit hebben.”; par. 3.2, p. 5: “Omdat verlies van rechtswege pas achteraf wordt vastgesteld, is het bepaald niet uit te sluiten dat een groep ex-Nederlanders na het verstrijken van deze termijn van twee jaar er door de Nederlandse overheid van in kennis wordt gesteld dat zij het Nederlanderschap heeft verloren.”; aanbeveling p. 6: optie “binnen drie maanden nadat betrokkene een kennisgeving van het verlies van de Nederlandse nationaliteit van de Nederlandse overheid heeft ontvangen” (publicatie 22-05-2023, pdf). De samenvatting op de website bevestigt: “De adviesraad beveelt aan om het verlies van rechtswege van de Nederlandse nationaliteit na langdurig verblijf buiten het Koninkrijk en de EU uit de RWN te schrappen.”

³³⁸ H.U. Jessurun d’Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en een nieuwe draai”, *Nederlands Juristenblad* 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), pp. 1390–1397, p. 1396: “Twee jaar is echt te zuinig, tien jaar reëler.” (noot 31: “Ook bepleit bij de consultatie door de Stichting Nederlanders Buiten Nederland en door Everaert Advocaten.”); noot 28, p. 1395: “Men had in dit wetje ook degenen kunnen opnemen die al eerder, na 1995, hun Nederlanderschap verloren hadden op grond van de automatische verliesbepaling. Aldus ook de consultatie van Everaert Advocaten.”; aanbevelingen p. 1397 (afzweren van het automatisme; kiezersregistratie als stuitingsgrond; termijn “van twee naar bijvoorbeeld tien jaar”; geen openbare-ordetoets bij herstel).

³³⁹ Internetconsultatie “Verlenging naturalisatietermijnen”, ministerie van Justitie en Veiligheid, 30 september – 1 december 2025, status gesloten; nieuwsbericht 26 september 2025, “Kabinet wil

naturalisatietermijn verlengen van 5 naar 10 jaar”; Adviesraad Migratie, Advies over wijziging Rijkswet op het Nederlanderschap, 8 december 2025 (de pdf is niet zelf gelezen, het citaat komt uit de samenvatting op de website). Eigen reactie, 30 september 2025.

³⁴⁰ RWN, art. 14, vierde lid; Rijkswet van 10 februari 2017, Stb. 2017, 52, art. II; Rijkswet van 23 februari 2022, Stb. 2022, 84, art. III, onderdeel C (“«vijf jaren» vervangen door «tien jaren»”); vermeldt de toekomstige wijziging per 1 maart 2027.

³⁴¹ Kamerstukken II 2025/26, 36 984 (R2222), nrs. 1–4, ingediend 2 juli 2026 door de minister van Justitie en Veiligheid; art. III: “Deze wet treedt in werking met ingang van 28 februari 2027.”.

³⁴² Afdeling advisering van de Raad van State, advies W16.26.00069/II, 6 mei 2026: “De Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk heeft een aantal bezwaren bij het voorstel van rijkswet en adviseert de regering om het voorstel van rijkswet niet in te dienen ... tenzij het is aangepast.”.

³⁴³ RWN, art. 10. Artikel 8, eerste lid, onder c, eist “tenminste sedert vijf jaren onmiddellijk voorafgaande aan het verzoek” toelating en hoofdverblijf in het Koninkrijk (zelfde bron).

³⁴⁴ Correctie na de onafhankelijke toets van 19 september 2026: eerdere versies schreven dat artikel 10 ook van de afstandseis kan afwijken. Dat is onjuist. Artikel 10 RWN noemt artikel 8, eerste lid, aanhef en onder a, c en d, artikel 9, eerste lid, aanhef en onder c, en de termijn van artikel 11, derde, vierde en vijfde lid. De afstandsverplichting staat in artikel 9, eerste lid, onder b, en behoort dus **niet** tot de bepalingen waarvan artikel 10 kan afwijken; zij kent haar eigen uitzonderingen (artikel 9, derde lid).

³⁴⁵ *Trouw* 27 mei 2022 (“102-jarige oorlogsveteraan krijgt Nederlanderschap terug”), aangehaald in het opiniestuk genoemd in noot 346. Dat de verlening langs artikel 10 is gegaan, is een gevolgtrekking van de auteur uit het feit dat de betrokkene in Canada woonde en dus niet aan artikel 8, eerste lid, onder c, kon voldoen; het koninklijk besluit is niet openbaar en is niet ingezien.

³⁴⁶ Eelco Keij (voorzitter Stichting Nederlanders Buiten Nederland), “Geef iedereen de kans de dubbele nationaliteit te krijgen”, *Trouw* 4 juni 2022, p. 28.

³⁴⁷ C. Joppke, “Terror and the loss of citizenship”, *Citizenship Studies* 20 (2016) 728–748, samenvatting: “this paper argues that denationalization is, in principle, the adequate response to terror”.

³⁴⁸ J. Hainmueller, D. Hangartner & G. Pietrantuono, “Naturalization fosters the long-term political integration of immigrants”, *PNAS* 112 (2015) 12651–12656; dez., “Catalyst or Crown: Does Naturalization Promote the Long-Term Social Integration of Immigrants?”, *American Political Science Review* 111 (2017) 256–276 (citaat uit de samenvatting) (uitgeverssites).

³⁴⁹ F. Peters & M. Vink, “Heterogeneous Naturalization Effects of Dual Citizenship Reform in Migrant Destinations: Quasi-Experimental Evidence from Europe”, *American Political Science Review* 118 (2024) 1541–1548, samenvatting: “liberalizing reform increasing naturalization rates by 6.7 percentage points and restrictive change decreasing rates by 6.4 percentage points” (open access).

³⁵⁰ International Law Commission, *Draft Articles on Diplomatic Protection* (2006), art. 7.

³⁵¹ Opschorting van de opkomstplicht: de bevoegdheid staat in artikel 39 van de Kaderwet dienstplicht (wet van 13 maart 1997, Stb. 1997, 139) — “Bij koninklijk besluit, op voordracht van Onze Minister-President, kunnen de paragrafen 3 en 5 van hoofdstuk 1 [...] alsmede de hoofdstukken 2 en 3 [...] worden opgeschort”. De Rijksoverheid meldt dat “sinds 1 mei 1997 [...] de opkomstplicht uitgesteld” is en dat de dienstplicht zelf niet is afgeschaft. **Let op de precisie:** opgeschort is de ópkomstplicht, niet de dienstplicht. Het koninklijk besluit waarbij dat is gebeurd, is niet geopend. De staten die aan hoofdstuk II gebonden zijn: Kamerstukken II 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10, antwoord aan de VVD-fractie; zie noot 265.

³⁵² Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 4 (voorlopig verslag, vastgesteld 10 maart 1910). Zie Deel I, §9.5 en noot 55.

³⁵³ AIVD/NCTV, *Over de grens*, pp. 4 en 30–31.

³⁵⁴ Idem, p. 34.

³⁵⁵ RWN, art. 14, vierde lid. De staatloosheidswaarborg staat in **artikel 14, achtste lid**: “Met uitzondering van het geval, bedoeld in het eerste lid, vindt geen verlies van het Nederlanderschap plaats indien het gevolg daarvan zou zijn dat betrokkene door geen enkele staat, krachtens diens wetgeving, als zijn onderdaan wordt beschouwd”. De uitzondering is van belang: de waarborg geldt **niet** bij intrekking wegens een valse verklaring, bedrog of verzwijging (eerste lid). Daar kan dus wél staatloosheid ontstaan.

³⁵⁶ WODC/Rijksuniversiteit Groningen, Evaluatie wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap in het belang van de nationale veiligheid, rapport 3107, 10 juli 2020, samenvatting pp. 6–7; WODC, nieuwsbericht 27 augustus 2020.

³⁵⁷ CTIVD, *Toezichtsrapport nr. 68*, vastgesteld 29 april 2020, p. 10, §3.2 (weergave van het standpunt van de AIVD).

³⁵⁸ T. Renard & M. Demuynck, *Migration-related Terrorism: Trends, Challenges, and Policy Implications*, ICCT, juni 2025, p. 9; financiering door de NCTV vermeld in het voorwerk.

³⁵⁹ M. Hecker, *137 Shades of Terrorism: French Jihadists Before the Courts*, Ifri, Focus stratégique 79 bis, april 2018, pp. 22–23: “Of these 130, there were 90 French citizens, 29 dual citizens ... and 11 foreigners”. In eerdere versies werd dit ten onrechte als percentagecitaat weergegeven.

³⁶⁰ College voor de Rechten van de Mens, weblog “Intrekken nationaliteit uitreizigers op gespannen voet met gelijke behandeling”, 23 juli 2021.

³⁶¹ College voor de Rechten van de Mens, consultatieadvies over het wetsvoorstel intrekken van het Nederlanderschap, 22 december 2025, kenmerk 2025/097/VZ/GT, pp. 5 en 8. Een advies van 25 mei 2022 met de kwalificatie “institutioneel racisme”, dat in eerdere versies werd aangehaald, is op de website van het College niet gevonden.

³⁶² R11; de MIVD-persconferentie van 4 oktober 2018 en het AIVD-bericht over de onderschepte infiltrant (2022) zijn nog bij de bron te openen.

³⁶³ Overleveringswet; Kaderbesluit 2002/584/JBZ (niet geverifieerd; nog te openen).

³⁶⁴ Onderzoek juridische dilemma’s meervoudige nationaliteiten (2024, in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid), zoals weergegeven in Kamerstukken II 2024/25, 34 632 (R2080), nr. 10, antwoord aan de VVD-fractie onder “Meervoudige nationaliteit en loyaliteit”: “In dat onderzoek wordt geconcludeerd dat veel van de in kaart gebrachte problemen voortkomen uit het Nederlandse beleid om het hebben van een meervoudige nationaliteit zo veel mogelijk te beperken.”.

³⁶⁵ D. Miller, *Strangers in Our Midst. The Political Philosophy of Immigration* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016); M. Walzer, *Spheres of Justice. A Defense of Pluralism and Equality* (New York: Basic Books, 1983) (uitgeverssites en recensies).

³⁶⁶ R. Koopmans, “Sta iedereen dubbele nationaliteit toe, maar wijs op de nadelen en let op conflicten”, opiniestuk: “Wie zich in de problematiek van de dubbele nationaliteit verdiept, kan niet om de conclusie heen dat de huidige praktijk in Nederland een gedrocht is.” (kopie; krant en datum niet in de kopie vermeld — tekening Rhonald Blommestijn, tekst verwijst naar 2007; vóór publicatie vast te stellen). In de versie van 2019 stond het woord zonder bron.

³⁶⁷ Zie Deel II, paragraaf 11, en Kamerstukken II 2016/17, 34 632 (R2080), nr. 2 en 3 (/S).

³⁶⁸ Rijkswet op het Nederlanderschap, BWBR0003738, tekst geldend vanaf 1 oktober 2023,; volledige tekst in Bijlage C.

³⁶⁹ Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 6 (voorstel van rijkswet zoals gewijzigd naar aanleiding van het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk), artikel I, onderdelen B, D, F en G, en de artikelen III en V. Het oorspronkelijke voorstel, nr. 2 (16 december 2016), kende nog geen optierecht voor oud-Nederlanders en handhaafde het verlies bij vreemde krijgsdienst. Zie Deel II, paragraaf 11.

³⁷⁰ Idem, nr. 6, artikel I, onderdeel B: “de vreemdeling die het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander is verloren op enig moment op of na 1 april 2003”; nr. 7 (gewijzigde memorie van toelichting), artikelsgewijs, onderdeel B: “Gelet op artikel 2, eerste lid, heeft deze verkrijging geen terugwerkende kracht.”. Eigen consultatiereacties; 14 maart en 5 mei 2023, 30 september 2025.

³⁷¹ Grondwet, art. 2, eerste lid (niet geverifieerd; tekst nog bij te openen).

³⁷² Zie de publicaties van de auteur van 6 mei 2025 en 13 juni 2023 op. De uitspraak: Constitutional Court of South Africa 6 mei 2025, *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs and Another*, [2025] ZACC 8, CCT 184/23 (Majiedt J, unaniem), op 25 september 2026 geopend in de eigen collectie van het Hof, (zie noot 421); daaraan voorafgaand *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs* [2023] ZASCA 97; 2023 (6) SA 156 (SCA), 13 juni 2023. De Nederlandse doorwerking is inmiddels wél bij de bron vastgesteld: Besluit van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 24 november 2025, nummer WBN 2025/6, houdende wijziging van de Handleiding voor de toepassing van de Rijkswet op het Nederlanderschap 2003 [...], *Staatscourant* 2025, nr. 39659, uitgegeven 8 december 2025, in werking 1 januari 2026, waarbij de landenlijst afstand voor Zuid-Afrika van A naar B is gewijzigd, met de toelichting dat het Constitutionele Hof “artikel 6(1)(a) van de

Citizenship Act ongeldig” heeft verklaard, “[d]aardoor verliezen Zuid-Afrikanen niet meer automatisch hun nationaliteit bij het verkrijgen van een andere nationaliteit”. Die wijziging is sindsdien bevestigd en ongewijzigd herhaald: WBN 2026/1 (besluit van 24 maart 2026, Stcrt. 2026, 11857) schrapte Zuid-Afrika uit model 1.14-1b en tekende aan dat voor Zuid-Afrika “voortaan wordt aangenomen dat er geen sprake is van automatisch verlies”, en WBN 2026/2 (besluit van 5 augustus 2026, Stcrt. 2026, 27023) publiceerde de landenlijst opnieuw met dezelfde regel voor Zuid-Afrika — beide, Zie Deel II, §5a en §9.

³⁷³ IND, *Monitor Naturalisatie en Optie 2018–2024*, juni 2025, p. 7; Peters & Vink, *American Political Science Review* 118 (2024) 1541–1548.

³⁷⁴ Ministerie van Justitie en Veiligheid, memorie van toelichting (consultatieversie) bij het ontwerp Wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap tot wijziging van de regeling voor van rechtswege verlies wegens langdurig verblijf buiten het grondgebied van het Koninkrijk [...], internetconsultatie 13 maart – 15 mei 2023, par. 3.1, p. 2 (document 11045). Vervolg van de passage: een beperking van art. 15 lid 1 onder c tot de tweede generatie of tot het geboorteland “stuit op vergelijkbare bezwaren”; “Alles overziend is er daarom voor gekozen het automatisme te behouden, maar dit voor elke Nederlander buiten Nederland te herzien.” Voor 2016 wetsvoorstel 34632: Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 6, art. I, onderdeel F (art. 15 nieuw).

³⁷⁵ South African Citizenship Act 88 of 1995, art. 11 en 13, zoals gewijzigd; Constitution of the Republic of South Africa, 1996, art. 21(3). UK Home Office, Country Policy and Information Note: South Africa — Background information, november 2017, §15.1.2, pp. 34–35, met de toenmalige toelichting van de South African High Commission in Canberra over voormalige burgers door geboorte na automatisch verlies. Die historische toelichting is geen bewijs van een algemeen, actueel en onvoorwaardelijk vestigingsrecht voor iedere voormalige burger. South African High Commission, Dual South African Citizenship, toelichting op de uitvoering van het arrest van 6 mei 2025.

³⁷⁶ Philippine Immigration Act of 1940, Commonwealth Act No. 613, section 13(g). Bureau of Immigration, Citizen’s Charter 2025, Returning Former Natural-Born Filipino Citizen (13G): voormalige burgers door geboorte die in een ander land zijn genaturaliseerd en permanent willen terugkeren; toepasselijke document- en toelatingsvereisten blijven gelden.

³⁷⁷ New Zealand Immigration Act 2009, section 75; Immigration New Zealand, Operational Manual RA4.10, R5.66.10 en RV2.15. De verblijfsbescherming betreft personen in Nieuw-Zeeland; reisvoorwaarden en permanent verblijf moeten afzonderlijk worden beoordeeld.

³⁷⁸ RWN, art. 14, vierde lid, tekst 1 oktober 2023: “die de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt”.

³⁷⁹ Afdeling advisering van de Raad van State, advies W16.26.00069/II, 6 mei 2026; College voor de Rechten van de Mens, consultatieadvies 22 december 2025, 2025/097/VZ/GT, p. 5.

³⁸⁰ Boek 10 BW, Titeldeel 2 (namen), artikel 19, BWBR0030068: “De geslachtsnaam en de voornamen van een vreemdeling worden bepaald door het recht van de staat waarvan hij de nationaliteit heeft”, en het tweede lid voor wie meer dan één nationaliteit bezit. De verdragen van de Commission Internationale de l’État Civil zijn niet geopend.

³⁸¹ Verordening (EU) nr. 650/2012 (erfrechtverordening), art. 21 en 22 (niet geverifieerd; eur-lex nog te openen).

³⁸² International Law Commission, *Draft Articles on Diplomatic Protection* (2006), art. 7.

³⁸³ Zie Deel II, paragraaf 7.

³⁸⁴ Voorstel van rijkswet 34 632 (R2080), zoals gewijzigd bij nota van wijziging: Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 7; zie ook noot 370 en noot 387. De vindplaats is hier herhaald omdat deze paragraaf er in haar eerste alinea op bouwt.

³⁸⁵ De consultatiereactie van 2023 is ingediend onder “Nederlanders in den Vreemde – Stichting Grenzeloos Onder Een Dak (GOED) – Habsburg Legal Services” en staat in het openbare reactieoverzicht van de consultatie *Wijziging RWN herkrijging en verlies Nederlanderschap na langdurig verblijf buiten Koninkrijk en EU*. Verder: “Proposal to change the law to regain Dutch nationality very limited! 14 March 2023, consultation” en “Upcoming change of Dutch nationality law, our response to the 1st draft” (5 mei 2023); “2025 Draft Proposal to Change the Dutch Nationality Law – published today!” (30 september 2025).

³⁸⁶ “General pardon for all former Dutch nationals!” (19 juli 2022, met Antonietta Sgherzi, Stichting GOED).

³⁸⁷ Kamerstukken II 2023/24, 34 632 (R2080), nr. 7, artikelsgewijs, onderdeel B; **Kamerstukken II 2024/25**, 34 632 (R2080), nr. 10 (nota naar aanleiding van het verslag, 22 augustus 2025), antwoord aan de VVD-fractie: “De grootte van de groep die in aanmerking komt voor Nederlanderschap met terugwerkende

kracht is daarom nihil.”. Art. 6, eerste lid, onder p, RWN, laatste zin; art. 2, eerste lid, RWN: “Tenzij de wet anders bepaalt, hebben de verkrijging en het verlies van het Nederlanderschap geen terugwerkende kracht.”— de wet kan dus “anders bepalen”.

³⁸⁸ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans in 04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910), nr. 2 (ontwerp van wet, overgangsbepaling, derde lid) en nr. 3 (memorie van toelichting, onder “Overgangsbepaling”). Zie Deel I, §9.5 en noten 35 en 35c. De eerdere lezing “op volkenrechtelijke gronden” is van Mannoury 1954 en is als latere duiding gehandhaafd in Deel I, maar niet meer als de reden van de wetgever.

³⁸⁹ Deel I, §10.4, met de vindplaatsen daar; de beperking tot binnen het Rijk geborenen staat in het eenig artikel van Stb. 1910, 216 en de motivering in Bijlagen Handelingen II 1909/10, 199, nr. 3.

³⁹⁰ Wet van 15 juli 1910, Stb. 1910, 216, overgangsbepaling (facsimile van het Staatsblad via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); pdf door Kris opgeslagen op 21 september 2026, ; de Staatsbladcollectie op begint bij de jaargang 1951, zodat 1910 daar niet te vinden is (per jaar nagegaan 24 september 2026)): herverkrijging “op den dag van de inwerkingtreding dezer wet, tenzij zij op dat tijdstip tot een ander land behoren”; “Het voorgaande lid is niet van toepassing op gehuwde vrouwen.” Zie Deel I, §9.5 en noot 49. De uitzondering voor wie een andere nationaliteit bezat: H.U. Jessurun d’Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en een nieuwe draai”, Nederlands Juristenblad 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), p. 1391, en J. Mannoury, Het Nederlandse nationaliteitsrecht, 2e druk, Alphen aan den Rijn: Samsom 1954, nr. 265 (“Uitgesloten werden echter op volkenrechtelijke gronden degenen, die op genoemde datum een vreemde nationaliteit bezaten.”) en nr. 492 (“De Nederlandse wetgever heeft aanvankelijk aangenomen, dat, voor zover het Nederlanderschap krachtens een nieuwe regeling op grond van feiten, die reeds geschied waren, kon worden toegekend, dit alleen mogelijk was ten aanzien van apatriden. Verg. de Overgangsbepalingen van de wetten van 15 juli 1910, S. 216, en van 21 December 1936, S. 209.”) (volledige tekst via Delpher (Koninklijke Bibliotheek); geen overheidsbron). Datum: 15 juli 1910 volgens het Staatsblad; in werking 16 augustus 1910 (Mannoury; de wet zelf bevat geen inwerkingtredingsbepaling); d’Oliveira’s “25 juli” is een verschrijving. Rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618, art. V, tweede lid; in werking op 1 februari 2001 bij Besluit van 21 december 2000, Staatsblad 2001, 2, enig artikel: “Het tweede lid van artikel V van de Rijkswet van 21 december 2000 houdende wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap treedt in werking op 1 februari 2001”. Tot versie 18 stond hier als vindplaats voor die datum Staatscourant 2001, 12; dat is de bijlage bij TBN 2001/1, waarin de toelichting staat, niet de inwerkingtredingsbepaling. De zin over de kinderen — “geacht [worden] altijd Nederlander te zijn gebleven” — staat in dat TBN en niet in de wet; de lopende tekst zegt dat nu met zoveel woorden. Zie Deel II, noot 176.

³⁹¹ Rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618, art. V, eerste lid, zoals gewijzigd bij Rijkswet van 18 april 2002, Stb. 2002, 222, art. II onder A: “De meerderjarige die vóór het tijdstip van de inwerkingtreding van deze Rijkswet op grond van of, als minderjarige, wegens artikel 15, aanhef en onder c, van de Rijkswet op het Nederlanderschap zijn Nederlanderschap heeft verloren, herkrijgt het Nederlanderschap door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring binnen een termijn van twee jaar na de inwerkingtreding van deze Rijkswet. Deze herverkrijging werkt terug tot het moment van verlies. Artikel 6, tweede en vierde lid, zijn van overeenkomstige toepassing. Het minderjarige niet-Nederlandse kind [...] die een verklaring tot herverkrijging van het Nederlanderschap aflegt, deelt in die verkrijging, indien het in de verklaring tot dat doel is vermeld.”; in werking 1 april 2003 (Stb. 2003, 118, art. 1). Zie Deel II, noot 177.

³⁹² Wet van 6 augustus 1949, Staatsblad 1949, No. J 359, “houdende nadere voorzieningen aangaande in de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap gestelde termijnen (Termijnenwet Nederlanderschap)”, artikelen I tot en met IV (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001289004, blz. 69–70). Gegeven ten Paleize Soestdijk, 6 augustus 1949, ondertekend door Juliana, de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. Wijers en de minister van Buitenlandse Zaken a.i. W. Drees; “Uitgegeven de twaalfde Augustus 1949”. De inwerkingtreding staat sinds 24 september 2026 vast bij de wet zelf. Artikel IV luidt: “Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging en kan worden aangehaald onder de titel „Termijnenwet Nederlanderschap”.” De wet trad dus in werking op 13 augustus 1949. Versie 19 had die datum uit voorzichtigheid ingetrokken, omdat zij toen alleen uit de datum van uitgifte was afgeleid en dat in strijd leek met de methode die dit boek bij de wet van 1910 aanhoudt. Die schijnbare tegenstrijdigheid is nu opgelost en zij was geen tegenstrijdigheid: de wet van 1910 bevat géén inwerkingtredingsbepaling, zodat daar de algemene termijn geldt, en de Termijnenwet bevat er wél een. Het Staatsblad vermeldt zelf de parlementaire behandeling: “Bijl. Hand. II 48/49, 1169; Hand. II 48/49, bladz. 1715; Bijl. Hand. I 48/49, 1169; Hand. I 48/49, bladz. 765—766”. Label omdat Delpher een facsimile van het Staatsblad is maar geen overheidswebsite; de Staatsbladcollectie op begint pas bij de jaargang 1951.

³⁹³ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, 1169, stukken nrs. 5–7 (memorie van antwoord) (Staten-Generaal Digitaal). Ondertekend door de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. J. R. H. van Schaik en de minister van Buitenlandse Zaken Stikker.

³⁹⁴ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1948–1949, 1169, stukken nrs. 5–7 (memorie van antwoord) (Staten-Generaal Digitaal). Ondertekend door de minister van Justitie Wijers, de minister van Binnenlandse Zaken a.i. J. R. H. van Schaik en de minister van Buitenlandse Zaken Stikker.

³⁹⁵ De alinea's rond het citaat zijn gelezen op op 24 september 2026. De lezing van het woord "Zij" is mijn lezing van dat stuk en geen citaat; zij is als zodanig gemarkeerd.

³⁹⁶ Wet van 6 augustus 1949, Staatsblad 1949, No. J 359, artikel III, blz. 70 (Delpher (Koninklijke Bibliotheek), object MMKB10:001289004). Het Staatsblad drukt "zindeel" en niet "zinsdeel"; dat is op de vergroting bevestigd en hier overgenomen zoals gedrukt, zoals dit boek ook doet met "beslemming" voor "toestemming" in Stb. 1850, 44 (Deel I, noot 27). De vetgedrukte nadruk op "behoudt" en "verliest" is van mij.

³⁹⁷ Idem, nr. 3 (memorie van toelichting), §2 [, Staten-Generaal Digitaal, OCR-bestand bij]. Versie 18 gaf deze noot. Dat was te hoog: van deze passage is het paginabeeld niet nagezien en de OCR van deze jaargang bevat leesfouten, terwijl juist bevestiging van de geciteerde passage veronderstelt. De woorden mogen niet in een stuk voor een autoriteit worden gebruikt voordat het beeld is gezien.

³⁹⁸ *Handelingen* Tweede Kamer 1948–1949, 69ste vergadering, 19 juli 1949, blz. 1715, en *Handelingen* Eerste Kamer 1948–1949, 48ste vergadering, 3 augustus 1949, blz. 765–766. Van deze twee passages is het paginabeeld nog niet nagezien; vóór gebruik in een stuk voor een autoriteit moet dat gebeuren. Het *Staatsblad* verwijst zelf naar deze twee vindplaatsen.

³⁹⁹ Rijkswet van 8 september 1976 tot wijziging van de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb. 1892, 268), Staatsblad 1976, 465, artikel I onder A (herschrijving van artikel 3) en onder D (het nieuwe artikel 5), artikel II (overgangsrecht), artikel III ("De wet van 30 juli 1953, Stb. 363, wordt ingetrokken") en artikel IV ("Deze Rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip") . Kamerstuk 12 837 (R 944); de memorie van toelichting is niet geopend. De inwerkingtreding is 15 maart 1977 en staat niet in een afzonderlijk koninklijk besluit maar in artikel 8 van het Besluit naturalisatiegelden, Staatsblad 1977, 70: "Dit besluit en de Rijkswet van 8 september 1976, Stb. 465, treden in werking op 15 maart 1977" . Datzelfde besluit stelt voor de oud-Nederlander een eigen maximumtarief vast: "Voor personen die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander hebben bezeten, is ten hoogste f 300,— verschuldigd" (artikel 3), tegen een algemeen maximum van f 2500 (artikel 1). Zie Deel I, §10.4, noot 90. De wet van 1953 is: wet van 30 juli 1953, Staatsblad 1953, 363, "houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid" ; zij gold uitsluitend voor de staatloosheid uit artikel 7, eerste lid, onder 4° (vijandelijke krijgs- of staatsdienst). Zie Deel I, §10.4.

⁴⁰⁰ Rijkswet van 8 september 1976 tot wijziging van de wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Stb. 1892, 268), Staatsblad 1976, 465, artikel I onder A (herschrijving van artikel 3) en onder D (het nieuwe artikel 5), artikel II (overgangsrecht), artikel III ("De wet van 30 juli 1953, Stb. 363, wordt ingetrokken") en artikel IV ("Deze Rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip") . Kamerstuk 12 837 (R 944); de memorie van toelichting is niet geopend. De inwerkingtreding is 15 maart 1977 en staat niet in een afzonderlijk koninklijk besluit maar in artikel 8 van het Besluit naturalisatiegelden, Staatsblad 1977, 70: "Dit besluit en de Rijkswet van 8 september 1976, Stb. 465, treden in werking op 15 maart 1977" . Datzelfde besluit stelt voor de oud-Nederlander een eigen maximumtarief vast: "Voor personen die te eniger tijd het Nederlanderschap of de staat van Nederlands onderdaan-niet-Nederlander hebben bezeten, is ten hoogste f 300,— verschuldigd" (artikel 3), tegen een algemeen maximum van f 2500 (artikel 1). Zie Deel I, §10.4, noot 90. De wet van 1953 is: wet van 30 juli 1953, Staatsblad 1953, 363, "houdende voorziening ter wegneming van staatloosheid" ; zij gold uitsluitend voor de staatloosheid uit artikel 7, eerste lid, onder 4° (vijandelijke krijgs- of staatsdienst). Zie Deel I, §10.4.

⁴⁰¹ Rijkswet van 19 december 1984 (Rijkswet op het Nederlanderschap), Staatsblad 1984, 628, artikelen 6, 7, 8 en 9 (stb-1984-628); artikel 8, tweede lid, voor het citaat. Artikel 6, eerste lid, kende in 1984 nog maar twee onderdelen en gaf de oud-Nederlander geen optierecht: die stond bij de naturalisatie, als uitzondering op de vijftiengetermijn van artikel 8, eerste lid, onder c, terwijl de eis van onderdeel b — "tegen wier verblijf voor onbepaalde tijd in Nederland onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, geen bezwaar bestaat" — voor hem bleef gelden. De geldende tekst van artikel 6, eerste lid, onder f, staat integraal in Bijlage B. De omzetting van de vrijstelling van 1984 in het huidige optierecht is gedaan door de Rijkswet van 21 december 2000, Staatsblad 2000, 618 (stb-2000-618, op 25 september 2026 op dit punt nagelezen), die op 1 april 2003 in werking trad. Die rijkswet schreef de zinsnede als artikel 6, eerste lid, onder f, en liet haar tegelijk staan in artikel 8, tweede lid, als vrijstelling van de vijftiengetermijn bij naturalisatie: de oud-Nederlander heeft

sindsdien twee wegen en beide vragen verblijf. In de tekst van 2000 gold de uitsluiting alleen voor wie had verloren op grond van artikel 15, eerste lid, onder d; vandaag zijn dat de onderdelen d en e.

⁴⁰² Internetconsultatie “Wijziging RWN herkrijging en verlies Nederlanderschap na langdurig verblijf buiten Koninkrijk en EU”, ministerie van Justitie en Veiligheid, 13 maart – 15 mei 2023: “Ook wordt het éénmalig en gedurende twee jaar mogelijk het Nederlanderschap te herkrijgen als dat op deze grond verloren is gegaan.” Ontwerptekst, art. II, eerste lid: herkrijging “door het afleggen van een daartoe strekkende schriftelijke verklaring binnen twee jaar na inwerkingtreding van deze rijkswet”, voor wie het Nederlanderschap “na 1 april 2003” op grond van art. 15, eerste lid, onder c, verloor “of heeft gedeeld in dit verlies” (document 11019). De toelichting motiveert de termijn: zonder termijn zou elk verlies “altijd ongedaan kan worden gemaakt. Dat zou de verliesbepalingen uit de RWN zinledig maken.” (par. 3.2, pp. 2–3) (document 11045) — een argument dat vervalft zodra de verliesbepaling zelf vervalft. Er is geen wetsvoorstel uit voortgekomen (zie Deel II, noot 336).

⁴⁰³ Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1909/10, 199 (Staten-Generaal Digitaal (Koninklijke Bibliotheek), scans in [04_Verificatie\Bronteksten_18-Sep-2026\SGD-1909-1910](#)), nr. 5 (memorie van antwoord), onder “Overgangsbepaling”. Zie Deel I, noot 56.

⁴⁰⁴ Hoeveel meerderjarigen tussen 1 april 2003 en 1 april 2005 gebruik hebben gemaakt van de optie van artikel V, eerste lid, van de Rijkswet van 21 december 2000 (Stb. 2000, 618, zoals gewijzigd bij Stb. 2002, 222) is **niet gepubliceerd**. Er is op 19 september 2026 gericht naar gezocht in de Kamerstukken en de Staatscourant bij, en; **niet gevonden**. Dat betekent niet dat het getal niet bestaat: het kan bij de IND of bij Buitenlandse Zaken berusten zonder ooit aan de Kamer te zijn gemeld. Zolang het ontbreekt, kan van geen van beide kanten worden volgehouden dat het venster heeft gewerkt of niet heeft gewerkt.

⁴⁰⁵ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6, blz. 38 en 39. De aanbeveling en de vier suggesties staan op blz. 39, de twee aangehaalde zinnen over de belangenafweging en over artikel 15, eerste lid, onder c, op blz. 38. Over het nummer: het omslag van het rapport vermeldt zelf “Rapportnummer: 2016/145”, terwijl de url van de samenvattende pagina op de website het getal 2016045 draagt; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist, en waar het vandaan komt is daarmee verklaard. De samenvattende pagina gaf de aanbeveling bovendien iets anders weer dan het rapport zelf (“bij wie dit gebeurd is” tegenover “bij wie dit is gebeurd”, en zonder “nog langer”); hierboven staat de tekst van het rapport. Zie ook Deel II, §5, noot 228.

⁴⁰⁶ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6, blz. 38 en 39. De aanbeveling en de vier suggesties staan op blz. 39, de twee aangehaalde zinnen over de belangenafweging en over artikel 15, eerste lid, onder c, op blz. 38. Over het nummer: het omslag van het rapport vermeldt zelf “Rapportnummer: 2016/145”, terwijl de url van de samenvattende pagina op de website het getal 2016045 draagt; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist, en waar het vandaan komt is daarmee verklaard. De samenvattende pagina gaf de aanbeveling bovendien iets anders weer dan het rapport zelf (“bij wie dit gebeurd is” tegenover “bij wie dit is gebeurd”, en zonder “nog langer”); hierboven staat de tekst van het rapport. Zie ook Deel II, §5, noot 228.

⁴⁰⁷ Nationale ombudsman, Rapport Verlies Nederlanderschap. “En toen was ik mijn Nederlanderschap kwijt...”, rapportnummer 2016/145, 10 mei 2016, hoofdstuk 6, blz. 38 en 39. De aanbeveling en de vier suggesties staan op blz. 39, de twee aangehaalde zinnen over de belangenafweging en over artikel 15, eerste lid, onder c, op blz. 38. Over het nummer: het omslag van het rapport vermeldt zelf “Rapportnummer: 2016/145”, terwijl de url van de samenvattende pagina op de website het getal 2016045 draagt; het nummer 2016/045 dat in Kamerstuk 34 632, nr. 7, staat is dus onjuist, en waar het vandaan komt is daarmee verklaard. De samenvattende pagina gaf de aanbeveling bovendien iets anders weer dan het rapport zelf (“bij wie dit gebeurd is” tegenover “bij wie dit is gebeurd”, en zonder “nog langer”); hierboven staat de tekst van het rapport. Zie ook Deel II, §5, noot 228.

⁴⁰⁸ Adviesraad Migratie, Advies over wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap tot herziening van verlies van rechtswegs wegens langdurig verblijf buiten het Koninkrijk en de EU, 22 mei 2023, par. 3.1, pp. 4–5, en par. 3.2, pp. 5–6 (aanbeveling: optie “binnen drie maanden nadat betrokkene een kennisgeving van het verlies van de Nederlandse nationaliteit van de Nederlandse overheid heeft ontvangen”) (publicatie 22-05-2023, pdf). Zie Deel II, noot 337.

⁴⁰⁹ H.U. Jessurun d’Oliveira, “Genuine link en verlies van nationaliteit. Een herstelwetje en een nieuwe draai”, Nederlands Juristenblad 2023/1160, afl. 17 (12 mei 2023), pp. 1390–1397, p. 1396 en noot 28 (p. 1395), aanbevelingen p. 1397. Zie Deel II, noot 338.

⁴¹⁰ Consultatie-MvT 2023 (noot 374), par. 3.2, p. 2, noot 6: “Bovendien is voor de periode vóór 1 april 2003 reeds eerder voorzien in een mogelijkheid tot herstel van het Nederlandschap, zie artikel V van de rijkswet van 21 december 2000, Stb. 2000, 618.” (document 11045). Voor de voorwaarde van art. V, tweede lid: Deel II, noot 176; voor het eerste lid: noot 391.

⁴¹¹ Protocol tot wijziging van de op 25 november 1975 te Paramaribo ondertekende Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname, Paramaribo, 14 november 1994, *Tractatenblad* 1994, 280, artikelen 1 tot en met 3. Artikel 2 van het protocol schrapt bovendien in artikel 6, vierde lid, eerste zin, van de Toescheidingsovereenkomst de woorden “mits deze nationaliteit is de nationaliteit van het land waar zij dan woonplaats hebben”. De gegevens over de parlementaire goedkeuring en de inwerkingtreding staan in *Tractatenblad* 1995, 261: overlegging bij brieven van 17 augustus 1995 (Kamerstukken II 1994/95, 24 327 (R 1543), nr. 1), met een toelichtende nota ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo; goedkeuring door de Staten-Generaal op 2 oktober 1995; inwerkingtreding 1 december 1995, voor het gehele Koninkrijk. De toelichtende nota zelf is niet geopend, zodat de reden voor de terugwerkende kracht tot 1 januari 1986 hier niet wordt gesteld.

⁴¹² Protocol tot wijziging van de op 25 november 1975 te Paramaribo ondertekende Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname, Paramaribo, 14 november 1994, *Tractatenblad* 1994, 280, artikelen 1 tot en met 3. Artikel 2 van het protocol schrapt bovendien in artikel 6, vierde lid, eerste zin, van de Toescheidingsovereenkomst de woorden “mits deze nationaliteit is de nationaliteit van het land waar zij dan woonplaats hebben”. De gegevens over de parlementaire goedkeuring en de inwerkingtreding staan in *Tractatenblad* 1995, 261: overlegging bij brieven van 17 augustus 1995 (Kamerstukken II 1994/95, 24 327 (R 1543), nr. 1), met een toelichtende nota ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo; goedkeuring door de Staten-Generaal op 2 oktober 1995; inwerkingtreding 1 december 1995, voor het gehele Koninkrijk. De toelichtende nota zelf is niet geopend, zodat de reden voor de terugwerkende kracht tot 1 januari 1986 hier niet wordt gesteld.

⁴¹³ Toelichtende nota bij het protocol, *Kamerstukken II* 1994/95, **24 327 (R 1543), nr. 1**, ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo. De brief van de minister van Buitenlandse Zaken is van 17 augustus 1995; de stukken zijn ter griffie ontvangen op 1 september 1995 en het protocol is ter **stilzwijgende** goedkeuring overgelegd, met 1 oktober 1995 als uiterste datum om uitdrukkelijke goedkeuring te vragen. De nota vermeldt verder het arrest van de Hoge Raad van **7 april 1989**, waarin is bepaald dat “een redelijke, met algemene beginselen van nationaliteitsrecht overeenkomende uitleg van deze bepaling mee brengt dat het Nederlandschap slechts verloren gaat door het effectief verkrijgen van de Surinaamse nationaliteit in dier voege dat dient vast te staan dat de Surinaamse overheid die nationaliteit daadwerkelijk erkent”. Dat arrest is op 25 september 2026 geïdentificeerd: **ECLI:NL:HR:1989:AB9744**, Hoge Raad 7 april 1989, zaaknummer 7477 rek.nr, met als vindplaatsen AB 1990, 197, **NJ 1990, 791 met annotatie van G. R. de Groot**, en RvdW 1989, 98. De **tekst** van het arrest is bij niet gepubliceerd — de registratie bevat alleen metadata — zodat het aangehaalde zinsdeel hier op de toelichtende nota blijft rusten en niet op het arrest zelf; wie het in een stuk voor een autoriteit gebruikt, leest het na in de NJ of de AB. Over de omvang van de groep bij artikel 6, vierde lid, zegt de nota: “Omdat demografische gegevens ontbreken, is het niet mogelijk een betrouwbare schatting te geven. Aangenomen mag echter worden dat het om enkele tientallen personen gaat.”

⁴¹⁴ Toelichtende nota bij het protocol, *Kamerstukken II* 1994/95, **24 327 (R 1543), nr. 1**, ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo. De brief van de minister van Buitenlandse Zaken is van 17 augustus 1995; de stukken zijn ter griffie ontvangen op 1 september 1995 en het protocol is ter **stilzwijgende** goedkeuring overgelegd, met 1 oktober 1995 als uiterste datum om uitdrukkelijke goedkeuring te vragen. De nota vermeldt verder het arrest van de Hoge Raad van **7 april 1989**, waarin is bepaald dat “een redelijke, met algemene beginselen van nationaliteitsrecht overeenkomende uitleg van deze bepaling mee brengt dat het Nederlandschap slechts verloren gaat door het effectief verkrijgen van de Surinaamse nationaliteit in dier voege dat dient vast te staan dat de Surinaamse overheid die nationaliteit daadwerkelijk erkent”. Dat arrest is op 25 september 2026 geïdentificeerd: **ECLI:NL:HR:1989:AB9744**, Hoge Raad 7 april 1989, zaaknummer 7477 rek.nr, met als vindplaatsen AB 1990, 197, **NJ 1990, 791 met annotatie van G. R. de Groot**, en RvdW 1989, 98. De **tekst** van het arrest is bij niet gepubliceerd — de registratie bevat alleen metadata — zodat het aangehaalde zinsdeel hier op de toelichtende nota blijft rusten en niet op het arrest zelf; wie het in een stuk voor een autoriteit gebruikt, leest het na in de NJ of de AB. Over de omvang van de groep bij artikel 6, vierde lid, zegt de nota: “Omdat demografische gegevens ontbreken, is het niet mogelijk een betrouwbare schatting te geven. Aangenomen mag echter worden dat het om enkele tientallen personen gaat.”

⁴¹⁵ Toelichtende nota bij het protocol, *Kamerstukken II* 1994/95, **24 327 (R 1543)**, nr. 1, ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo. De brief van de minister van Buitenlandse Zaken is van 17 augustus 1995; de stukken zijn ter griffie ontvangen op 1 september 1995 en het protocol is ter **stilzwijgende** goedkeuring overgelegd, met 1 oktober 1995 als uiterste datum om uitdrukkelijke goedkeuring te vragen. De nota vermeldt verder het arrest van de Hoge Raad van **7 april 1989**, waarin is bepaald dat “een redelijke, met algemene beginselen van nationaliteitsrecht overeenkomende uitleg van deze bepaling mee brengt dat het Nederlandschap slechts verloren gaat door het effectief verkrijgen van de Surinaamse nationaliteit in dier voege dat dient vast te staan dat de Surinaamse overheid die nationaliteit daadwerkelijk erkent”. Dat arrest is op 25 september 2026 geïdentificeerd: **ECLI:NL:HR:1989:AB9744**, Hoge Raad 7 april 1989, zaaknummer 7477 rek.nr, met als vindplaatsen AB 1990, 197, **NJ 1990, 791 met annotatie van G. R. de Groot**, en RvdW 1989, 98. De **tekst** van het arrest is bij niet gepubliceerd — de registratie bevat alleen metadata — zodat het aangehaalde zinsdeel hier op de toelichtende nota blijft rusten en niet op het arrest zelf; wie het in een stuk voor een autoriteit gebruikt, leest het na in de NJ of de AB. Over de omvang van de groep bij artikel 6, vierde lid, zegt de nota: “Omdat demografische gegevens ontbreken, is het niet mogelijk een betrouwbare schatting te geven. Aangenomen mag echter worden dat het om enkele tientallen personen gaat.”

⁴¹⁶ Protocol tot wijziging van de op 25 november 1975 te Paramaribo ondertekende Toescheidingsovereenkomst inzake nationaliteiten tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname, Paramaribo, 14 november 1994, *Tractatenblad* 1994, 280, artikelen 1 tot en met 3. Artikel 2 van het protocol schrapt bovendien in artikel 6, vierde lid, eerste zin, van de Toescheidingsovereenkomst de woorden “mits deze nationaliteit is de nationaliteit van het land waar zij dan woonplaats hebben”. De gegevens over de parlementaire goedkeuring en de inwerkingtreding staan in *Tractatenblad* 1995, 261: overlegging bij brieven van 17 augustus 1995 (*Kamerstukken II* 1994/95, 24 327 (R 1543), nr. 1), met een toelichtende nota ondertekend door de staatssecretaris van Justitie E. M. A. Schmitz en de minister van Buitenlandse Zaken H. A. F. M. O. van Mierlo; goedkeuring door de Staten-Generaal op 2 oktober 1995; inwerkingtreding 1 december 1995, voor het gehele Koninkrijk. De toelichtende nota zelf is niet geopend, zodat de reden voor de terugwerkende kracht tot 1 januari 1986 hier niet wordt gesteld.

⁴¹⁷ Artikel 27, tweede lid, van de Rijkswet van 19 december 1984, *Staatsblad* 1984, 628, beschreven in *Kamerstukken II*, 31 813 (R1873), nr. 3 (memorie van toelichting), artikelsgewijze toelichting bij artikel 6. Het *Staatsblad* zelf is op 24 september 2026 alsnog geopend op (stb-1984-628, metadata en paginabeeld): “Rijkswet van 19 december 1984, houdende vaststelling van nieuwe, algemene bepalingen omtrent het Nederlandschap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlandschap en het ingezetenschap (Rijkswet op het Nederlandschap)”, uitgegeven 27 december 1984 —. Het label (niet geverifieerd) uit versie 18 verviel daarmee, evenals de daar genoemde reden: de Staatsbladcollectie begint bij de jaargang 1951, niet bij 1995. Zie Deel II, noot 327.

⁴¹⁸ Rijkswet van 17 juni 2010, **houdende** wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap met betrekking tot meervoudige nationaliteit en andere nationaliteitsrechtelijke kwesties, *Staatsblad* 2010, 242 (uitgegeven 29 juni 2010), considerans en artikel I, onderdeel B, tweede lid; Kamerstuk 31 813 (R1873). De onderdelen i tot en met o gelden blijkens de geconsolideerde tekst vanaf de versie van 1 oktober 2010. Citaten: considerans van Stb. 2010, 242 en de artikelsgewijze toelichting bij artikel 6 in kst-31813-3.

⁴¹⁹ Rijkswet van 17 juni 2010, *Staatsblad* 2010, 242, considerans, **eerste en vierde doel**. De considerans noemt vijf doelen in deze volgorde: (1) “ter beperking van de meervoudige nationaliteit”; (2) de taaleis bij naturalisatie op de Nederlandse Antillen en Aruba; (3) verlies wegens een onherroepelijke veroordeling wegens een misdrijf dat ernstige schade toebrengt aan de essentiële belangen van het Koninkrijk; (4) “ter bepaling van een optierecht voor kinderen van Nederlandse moeders, ten behoeve van wie geen gebruik is gemaakt van de tijdelijke overgangsregeling voor kinderen geboren voor 1 januari 1985”; (5) enkele juridisch technische wijzigingen. Versie 18 noemde het herstelrecht het vijfde doel; dat was onjuist.

⁴²⁰ *Constitution of the Republic of South Africa, 1996*, artikel 167, vijfde lid: “The Constitutional Court makes the final decision whether an Act of Parliament, a provincial Act or conduct of the President is constitutional, and must confirm any order of invalidity made by the Supreme Court of Appeal, the High Court of South Africa, or a court of similar status, before that order has any force.” Artikel 172, tweede lid, onder a: “The Supreme Court of Appeal, the High Court of South Africa or a court of similar status may make an order concerning the constitutional validity of an Act of Parliament, a provincial Act or any conduct of the President, but an order of constitutional invalidity has no force unless it is confirmed by the Constitutional Court.” Onder b mag het gerecht dat zo’n bevel geeft intussen een voorlopige voorziening treffen of de zaak aanhouden; onder c moet de nationale wetgeving voorzien in “the referral of an order of constitutional invalidity to the Constitutional Court”; en onder d kan “[a]ny person or organ of state with a sufficient

interest” zich rechtstreeks tot het Constitutionele Hof wenden om bekrachtiging te vragen., hoofdstuk 8 van de Grondwet op de website van het Zuid-Afrikaanse departement van justitie.

⁴²¹ Constitutional Court of South Africa 6 mei 2025, *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs and Another*, [2025] ZACC 8, CCT 184/23, dictum onder 2 en 3; het citaat over de “common ground” in r.o. 23 onder (f), dat over de verzoeker in r.o. 55. in de eigen collectie van het Constitutionele Hof., item [a730fad7-a956-4ba3-8f39-2778134b8dfb](#), permanente verwijzing de tekst is de door het hof zelf gepubliceerde tekstversie van het vonnis “[Judgment] CCT 184-23 Democratic Alliance v Minister of Home Affairs.pdf” (bitstream 4387913f-...). De metadata van het hof vermelden: gehoord 5 november 2024, beslist 6 mei 2025, samenvatting “Citizenship Act 88 of 1995 — confirmation application — constitutionality of section 6(1)(a) — loss of citizenship — order of constitutional invalidity confirmed”. Coram: Maya CJ, Madlanga ADCJ, Majiedt J, Mhlantla J, Seegobin AJ, Theron J, Tolmay AJ en Tshiqi J; “Judgment: Majiedt J (unanimous)”. **De procesgang, nauwkeurig.** Het Supreme Court of Appeal verklaarde de bepaling op 13 juni 2023 ongrondwettig en ongeldig vanaf haar afkondiging op 6 oktober 1995, met de nevenbeschikking dat wie zijn burgerschap door die bepaling had verloren geacht wordt het niet te hebben verloren, en met een kostenveroordeling: *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs* [2023] ZASCA 97; 2023 (6) SA 156 (SCA) — zo aangehaald in noot 4 van het hier geopende vonnis. Dat bevel had echter geen kracht. Het Hof schrijft het zelf in r.o. 2: “The Supreme Court of Appeal declared the impugned provision constitutionally invalid from the date of its promulgation on 6 October 1995. That Court made an ancillary order declaring that those citizens who had lost their citizenship by virtue of that section, are deemed not to have lost their citizenship. Lastly, it made a costs order against the respondents. The matter is before this Court for confirmation of the order of constitutional invalidity, in terms of section 167(5), read with section 172(2)(a) of the Constitution, and further read with rule 16 of this Court’s Rules. Although the respondents abide the decision of this Court, we are obliged to consider the constitutionality of the section to assess whether the declaration of invalidity must be confirmed.” De eindbeslissing is dus die van het Constitutionele Hof, en het dictum onder 1 luidt dan ook: “The order of constitutional invalidity of the Supreme Court of Appeal is confirmed.” Het dossier van het Hof bevat onder de processtukken een “Notice of Motion” en een “Application for Confirmation”: de bekrachtiging is aanhangig gemaakt door de verzoekende partij en niet door het Supreme Court of Appeal verwezen, maar zij was onontkoombaar — zonder haar bleef artikel 6(1)(a) gewoon gelden. Versie 26 van dit deel schreef de verklaring rechtstreeks aan het Constitutionele Hof toe; versie 27 corrigeerde dat te ver de andere kant op door haar alleen aan het Supreme Court of Appeal toe te schrijven. Beide zijn hierboven rechtgezet. Zie Deel II, noten 59a–59c. Het Hof heeft de ongeldigheid niet geschorst en de terugwerkende kracht niet beperkt: r.o. 23 onder (f) noteert dat daarover tussen partijen “common ground” bestond. Er is dus ook geen door de rechter gestelde termijn waarbinnen de Zuid-Afrikaanse wetgever moet repareren. De vergelijking betreft bovendien de tegenhanger van artikel 15, eerste lid, **onder a** (vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit) en niet de klok van onderdeel c.

⁴²² Dat artikel 6(1)(a) nog in de wet staat, blijkt uit de wet zelf; een wijzigingswet is er niet. Het portaal: *Home Affairs launches new citizenship portal*, mededeling van het departement van 24 november 2025, en *Home Affairs rolls out final phase of Citizenship Reinstatement Portal*, mededeling van 10 februari 2026, met de cijfers “12 008 people checked their status and 1 088 people already successfully had their citizenship reinstated” over de eerste fase en een terugloop van de doorlooptijd van “six to eight weeks” naar “as little as one hour” — beide,. De route naar de wetswijziging loopt via het herziene *White Paper on Citizenship, Immigration and Refugee Protection*, waarvan het ontwerp in december 2025 is gepubliceerd en dat de ministerraad op 7 april 2026 heeft goedgekeurd; de minister zei in zijn begrotingsrede van 15 mei 2026 dat het “will now be converted into a draft bill”,. Een datum voor indiening bij het parlement is niet gepubliceerd, en op 25 september 2026 lag er geen wetsvoorstel.

⁴²³ Constitutional Court of South Africa 6 mei 2025, *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs and Another*, [2025] ZACC 8, CCT 184/23, dictum onder 2 en 3; het citaat over de “common ground” in r.o. 23 onder (f), dat over de verzoeker in r.o. 55. in de eigen collectie van het Constitutionele Hof., item [a730fad7-a956-4ba3-8f39-2778134b8dfb](#), permanente verwijzing de tekst is de door het hof zelf gepubliceerde tekstversie van het vonnis “[Judgment] CCT 184-23 Democratic Alliance v Minister of Home Affairs.pdf” (bitstream 4387913f-...). De metadata van het hof vermelden: gehoord 5 november 2024, beslist 6 mei 2025, samenvatting “Citizenship Act 88 of 1995 — confirmation application — constitutionality of section 6(1)(a) — loss of citizenship — order of constitutional invalidity confirmed”. Coram: Maya CJ, Madlanga ADCJ, Majiedt J, Mhlantla J, Seegobin AJ, Theron J, Tolmay AJ en Tshiqi J; “Judgment: Majiedt J (unanimous)”. **De procesgang, nauwkeurig.** Het Supreme Court of Appeal verklaarde de bepaling op 13 juni 2023 ongrondwettig en ongeldig vanaf haar afkondiging op 6 oktober 1995, met de nevenbeschikking dat wie zijn burgerschap door die bepaling had verloren geacht wordt het niet te hebben verloren, en met een kostenveroordeling: *Democratic Alliance v Minister of Home Affairs* [2023] ZASCA 97; 2023 (6) SA 156 (SCA)

— zo aangehaald in noot 4 van het hier geopende vonnis. Dat bevel had echter geen kracht. Het Hof schrijft het zelf in r.o. 2: “The Supreme Court of Appeal declared the impugned provision constitutionally invalid from the date of its promulgation on 6 October 1995. That Court made an ancillary order declaring that those citizens who had lost their citizenship by virtue of that section, are deemed not to have lost their citizenship. Lastly, it made a costs order against the respondents. The matter is before this Court for confirmation of the order of constitutional invalidity, in terms of section 167(5), read with section 172(2)(a) of the Constitution, and further read with rule 16 of this Court’s Rules. Although the respondents abide the decision of this Court, we are obliged to consider the constitutionality of the section to assess whether the declaration of invalidity must be confirmed.” De eindbeslissing is dus die van het Constitutionele Hof, en het dictum onder 1 luidt dan ook: “The order of constitutional invalidity of the Supreme Court of Appeal is confirmed.” Het dossier van het Hof bevat onder de processtukken een “Notice of Motion” en een “Application for Confirmation”: de bekrachtiging is aanhangig gemaakt door de verzoekende partij en niet door het Supreme Court of Appeal verwezen, maar zij was onontkoombaar — zonder haar bleef artikel 6(1)(a) gewoon gelden. Versie 26 van dit deel schreef de verklaring rechtstreeks aan het Constitutionele Hof toe; versie 27 corrigeerde dat te ver de andere kant op door haar alleen aan het Supreme Court of Appeal toe te schrijven. Beide zijn hierboven rechtgezet. Zie Deel II, noten 59a–59c. Het Hof heeft de ongeldigheid niet geschorst en de terugwerkende kracht niet beperkt: r.o. 23 onder (f) noteert dat daarover tussen partijen “common ground” bestond. Er is dus ook geen door de rechter gestelde termijn waarbinnen de Zuid-Afrikaanse wetgever moet repareren. De vergelijking betreft bovendien de tegenhanger van artikel 15, eerste lid, **onder a** (vrijwillige verkrijging van een andere nationaliteit) en niet de klok van onderdeel c.

⁴²⁴ Grondwet, artikel 120: “De rechter treedt niet in de beoordeling van de grondwettigheid van wetten en verdragen.”

⁴²⁵ Citizenship Act (Canada), R.S.C. 1985, c. C-29, artikel 3, eerste lid, aanhef en onder *f*, en artikel 3, zevende lid, onder *d*, en achtste lid (laws-lois.justice.gc.ca, artikel 3 volledig gelezen op 25 september 2026; de pagina vermeldt “Act current to 2026-09-03 and last amended on 2025-12-15”). De twee uitzonderingen van onderdeel *f* zijn nu woordelijk nagelezen en het voorbehoud van versie 26 is vervallen: onder (i) afstand op grond van zes met name genoemde bepalingen uit de opvolgende Canadese burgerschapswetten, en onder (ii) intrekking wegens “false representation, fraud or concealment of material circumstances” op grond van zeven met name genoemde bepalingen. Een derde uitzondering onder (iii) is in 2025 geschrapt. Artikel 3, zevende lid, onder *d*: “a person referred to in paragraph (1)(f) — other than a person described in paragraph (c) — is deemed to be a citizen under paragraph (1)(f) from the time the person ceased to be a citizen”; onder *e* geldt voor de groepen van de onderdelen *g* en *h* “from the time that he or she was born”. Artikel 3, achtste lid, luidt: “For any period before the day on which subsection (7) first takes effect with respect to a person, (a) subsection (7) does not have the effect of conferring any rights, powers or privileges — or imposing any obligations, duties or liabilities — under any Act of Parliament other than this Act or any other law on the person or on any other person who may have any of those rights, powers, privileges, obligations, duties and liabilities as a result of the first person becoming a citizen; and (b) no action or other proceedings for damages based on subsection (7) may be brought against Her Majesty in right of Canada or any officers, employees or agents of Her Majesty in right of Canada in respect of anything done or omitted to be done during that period.” De wetsgeschiedenis onder het artikel vermeldt onder meer “2008, c. 14, ss. 2, 13” — de zogenoemde *Lost Canadians*-wetgeving — en onderdeel *h* van het eerste lid noemt de datum “April 17, 2009” zelf; daarmee is ook dat punt niet langer (niet geverifieerd). Zie Deel II, §9.

⁴²⁶ Citizenship Act (Canada), R.S.C. 1985, c. C-29, artikel 3, eerste lid, aanhef en onder *f*, en artikel 3, zevende lid, onder *d*, en achtste lid (laws-lois.justice.gc.ca, artikel 3 volledig gelezen op 25 september 2026; de pagina vermeldt “Act current to 2026-09-03 and last amended on 2025-12-15”). De twee uitzonderingen van onderdeel *f* zijn nu woordelijk nagelezen en het voorbehoud van versie 26 is vervallen: onder (i) afstand op grond van zes met name genoemde bepalingen uit de opvolgende Canadese burgerschapswetten, en onder (ii) intrekking wegens “false representation, fraud or concealment of material circumstances” op grond van zeven met name genoemde bepalingen. Een derde uitzondering onder (iii) is in 2025 geschrapt. Artikel 3, zevende lid, onder *d*: “a person referred to in paragraph (1)(f) — other than a person described in paragraph (c) — is deemed to be a citizen under paragraph (1)(f) from the time the person ceased to be a citizen”; onder *e* geldt voor de groepen van de onderdelen *g* en *h* “from the time that he or she was born”. Artikel 3, achtste lid, luidt: “For any period before the day on which subsection (7) first takes effect with respect to a person, (a) subsection (7) does not have the effect of conferring any rights, powers or privileges — or imposing any obligations, duties or liabilities — under any Act of Parliament other than this Act or any other law on the person or on any other person who may have any of those rights, powers, privileges, obligations, duties and liabilities as a result of the first person becoming a citizen; and (b) no action or other proceedings for damages based on subsection (7) may be brought against Her Majesty in

right of Canada or any officers, employees or agents of Her Majesty in right of Canada in respect of anything done or omitted to be done during that period.” De wetsgeschiedenis onder het artikel vermeldt onder meer “2008, c. 14, ss. 2, 13” — de zogenoemde *Lost Canadians*-wetgeving — en onderdeel *h* van het eerste lid noemt de datum “April 17, 2009” zelf; daarmee is ook dat punt niet langer (niet geverifieerd). Zie Deel II, §9.

⁴²⁷ Zie Deel I, §9.5 en noot 54 (Mannoury 1954, nr. 492: de wetgever nam destijds aan dat toekenning van het Nederlandschap op grond van reeds voorgevallen feiten “alleen mogelijk was ten aanzien van apatriden”). Een herstel op eigen verklaring dringt niemand iets op en raakt dat bezwaar dus niet.

⁴²⁸ Zie Deel II, §9, en de noten daarbij, voor de vindplaatsen in de Vietnamese wetgeving en voor de keerzijden van dat stelsel — waaronder dat bestuursbesluiten over de Vietnamese nationaliteit niet openstaan voor bezwaar of beroep, waar artikel 17 van onze Rijkswet de gang naar de rechter geeft. De datum waarop de Vietnamese registratieplicht is komen te vervallen en de wet die dat deed, blijven hier buiten beschouwing; dit deel gebruikt alleen de vorm van de regeling zoals zij nu luidt.

⁴²⁹ Het voorgestelde artikel 25a vraagt nog keuzes van de auteur. Openstaande keuzen: (a) of het vierde lid de terugwerkende kracht van rechtswege moet geven — met de mogelijkheid haar af te wijzen, zoals de tekst nu doet — of, zoals de wetgever in 1910 deed, slechts vooruit moet werken; (b) of de uitzonderingen in het vijfde lid volledig zijn, in het bijzonder of de militaire verplichtingen daar thuishoren; (c) of het zesde lid moet verwijzen naar artikel 14 van deze Rijkswet dan wel naar artikel 14 van de Rijkswet zoals die gold; (d) of de bekendmakingsplicht van het negende lid in de wet thuishoort of in de toelichting. De redactie sluit aan bij artikel V, eerste lid, van de Rijkswet van 21 december 2000 (noot 177) en bij artikel 6, eerste lid, onder p, van de geldende Rijkswet, dat eveneens terugwerkt tot het moment van verlies.

⁴³⁰ Rijkswet van 16 juli 1958, Staatsblad 1958, 342, artikel 1, onder B, dat artikel 8 van de wet van 1892 herschrijft: “De vrouw, die door of ten gevolge van haar huwelijk de staat van Nederlander verloren heeft, bekommt die door de ontbinding van het huwelijk terug, mits zij binnen het jaar daarna of binnen het jaar nadat zij van de ontbinding van het huwelijk heeft kunnen kennismaken, haar wil om die staat terug te bekomen aan de bij artikel 12a bedoelde autoriteit te kennen geeft.” (stb-1958-342, .) Onder D staat het spiegelbeeld in artikel 9, voor de vrouw die het Nederlandschap juist dóór haar huwelijk had verkregen. Artikel 2 laat de inwerkingtreding aan een koninklijk besluit; dat is niet opgezocht. Het verschil met artikel 28 RWN is dat die bepaling de terugwerkende kracht tot de datum van ontbinding met zoveel woorden uitspreekt.

⁴³¹ Artikel 28, eerste lid, van de Rijkswet op het Nederlandschap; de oorspronkelijke redactie in de Rijkswet van 19 december 1984, Staatsblad 1984, 628, blz. 7. In dit voorstel keert deze bepaling terug als artikel 25 van Bijlage A, zonder de termijn van een jaar. De route van 1964 waarmee artikel 28 wordt verward, is artikel 3, onder I, van de Rijkswet van 14 november 1963, Staatsblad 1963, 467, blz. 1342; die eist dat de vrouw bij de inwerkingtreding met de niet-Nederlander gehuwd wás en dat het huwelijk “op de dag van de kennisgeving voortduurt”, en het tweede lid sluit uit wie staande het huwelijk door eigen wil verloor. Die route is gesloten; artikel 28 niet.

⁴³² Kamerstukken II 2025/26, 36 984 (R2222), ingediend 2 juli 2026. Daarnaast is op 8 juli 2026 Stb. 2026, 181 uitgegeven (Rijkswet van 18 juni 2026, ontvlechting van de Nederlandse identiteitskaart uit de Paspoortwet), waarvan artikel III de verwijzing in art. 15, vierde lid, RWN technisch aanpast. Die wijziging treedt in werking op 1 oktober 2026, bij koninklijk besluit van 10 september 2026, Stb. 2026, 263; artikel IV, onderdeel B, van diezelfde rijkswet brengt per 1 maart 2027 nog een tweede technische wijziging in hetzelfde lid aan.

⁴³³ IND, Directie Strategie en Uitvoeringsadvies, afdeling Onderzoek en Analyse, *Uitvoeringstoets voorstel Rijkswet op het Nederlandschap: Verwachte, ketenbrede uitvoeringsgevolgen van het wetsvoorstel in het Koninkrijk der Nederlanden*, definitief, openbaar, februari 2026. Het colofon noemt als afstemmingspartners DIMAS, DUO IBPS, IND, IND CN, de Kabinetten van de Gouverneurs van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, de NVVB, de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius, TO Curaçao, de VNG en VWN. Het wetsvoorstel zelf en de memorie van toelichting daarbij zijn niet geopend; de uitvoeringstoets citeert die toelichting als “Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, 2025, Memorie van toelichting. Wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap ter verlenging van de termijnen voor verlening van het Nederlandschap, alsmede enkele andere wijzigingen”.

⁴³⁴ Idem, Tabel 1 in de managementsamenvatting. De tabel noemt daarnaast raakvlakken met twee andere trajecten die de uitvoering van dit voorstel beïnvloeden: de voorgestelde afschaffing van de verblijfsvergunning asiël voor onbepaalde tijd en een voorgestelde verhoging van de taaleis bij naturalisatie.

⁴³⁵ Idem, Tabel 1, regel “termijn voormalig Nederlanders”: huidige werkwijze “geen termijn”, voorgestelde werkwijze “uitzondering op de termijn vervalt”, met voetnoot 1.

⁴³⁶ Idem, Tabel 2.2 en paragraaf 2.3.5, en bijlage B (de Rijkswet inclusief de voorgestelde wijzigingen), artikel 6a, eerste lid. Voor het schrappen van artikel 26: paragraaf 2.3.1.

⁴³⁷ Idem, paragraaf 2.3.5. De dienst merkt in een voetnoot bij dezelfde paragraaf op dat een beroep op deze optiegrond niet mogelijk is wanneer het Nederlanderschap eerder is ingetrokken op grond van artikel 15, eerste lid, aanhef en onder d of e, RWN.

⁴³⁸ *Staatsblad* van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1984, nr. 628, blz. 3, artikel 8, tweede lid. Het derde en vierde lid van dat artikel bevatten de tweejaarstermijn voor wie in totaal tien jaren in het Koninkrijk had gewoond en de driejaarstermijn voor ongehuwd samenwonenden — de twee andere uitzonderingen die het voorstel van 2026 verkort of laat vervallen.

⁴³⁹ Kamerstukken II, zitting 1981, 16 947 (R 1181), nrs. 3-4 (memorie van toelichting), blz. 5 (Staten-Generaal Digitaal, record 0000157094). De passage sluit de alinea af die begint met “Een thans in de wet voorkomende bepaling die het ontstaan van dubbele nationaliteit in de hand kan werken, is artikel 10 ...”; zie Deel II, §3b, en de noot daarbij. Dat de wetgever in dezelfde toelichting het woord optie gebruikt voor die bepaling van de wet van 1892, is daar behandeld.

⁴⁴⁰ IND, *Uitvoeringstoets* februari 2026, managementsamenvatting, onder “Belangrijkste bevindingen”: “Met name de naturalisatiewijzigingen brengen substantiële gevolgen voor ketenorganisaties en aanvragers met zich mee. De gevolgen van de optie- en afstandwijzigingen zijn relatief beperkt en zijn geen onderdeel van deze samenvatting”.